

สวสนุก: การเปลี่นแปลงของรฐรกีการพักผ่นหย่อนใจในกรุงเทพ
ปีพ.ศ. 2470-2540

โดย

นายภาสวร ล้งค์ศร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศีกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ปีการศีกษา 2559

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สวนสนุก: การเปลี่ยนแปลงของธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพ
ปีพ.ศ. 2470-2540

โดย

นายภาสกร สังข์ศรี

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาประวัติศาสตร์ สาขาวิชาประวัติศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ปีการศึกษา 2559
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

AMUSEMENT PARKS: LEISURE BUSINESS DEVELOPEMENT
IN BANGKOK DURING 1927-1997

BY

MR. PASSAVON SUNGSORN

A THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
DEPARTMENT OF HISTORY
FACULTY OF LIBERAL ARTS
THAMMASAT UNIVERSITY
ACADEMIC YEAR 2016
COPYRIGHT OF THAMMASAT UNIVERSITY

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

คณะศิลปศาสตร์

วิทยานิพนธ์

ของ

นายภาสกร สังข์ศรี

เรื่อง

สวนสนุก: การเปลี่ยนแปลงของธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพ

ปีพ.ศ. 2470-2540

ได้รับการตรวจสอบและอนุมัติ ให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

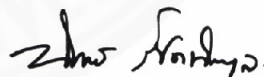
เมื่อ วันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2560

ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิศรุต พึงสุนทร)

กรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.นิภาพร รัชตพัฒนานกุล)

กรรมการสอบวิทยานิพนธ์

(อาจารย์ ดร.เอกานต์ ศรีนารา)

คณบดี

(รองศาสตราจารย์ ดร.ดำรง อุดุลยฤทธิ์กุล)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	สวนสนุก: การเปลี่ยนแปลงของธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจ ในกรุงเทพ ปีพ.ศ. 2470-2540
ชื่อผู้เขียน	นายภาสกร สังข์ศรี
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา/คณะ/มหาวิทยาลัย	สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร.นิภาพร รัชตพัฒนากุล
ปีการศึกษา	2559

บทคัดย่อ

สวนสนุกเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจกลางแจ้งขนาดใหญ่ที่มีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลาย การศึกษาธุรกิจสวนสนุกในพื้นที่กรุงเทพมหานครสามารถอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในกรุงเทพอย่าง การพักผ่อนหย่อนใจ วิถีชีวิตประจำวัน ในแต่ละช่วงเวลาได้ เนื่องจากกรุงเทพเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กรุงเทพในฐานะเมืองหลวงกลายเป็นเมืองโตเดี่ยวที่มีพัฒนาการทางกายภาพอย่างรวดเร็วและรับอิทธิพลวัฒนธรรมยุโรปได้มากกว่าเมืองอื่นๆ ในประเทศ กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจและความบันเทิงรูปแบบใหม่จึงแพร่หลายในกรุงเทพ สวนสนุกในเมืองกรุงเทพก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นพื้นที่ให้ความบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับการพนันสำหรับผู้ใหญ่เป็นหลัก เช่น สวนสนุก (ในลุมพินี) อันแตกต่างจากพื้นที่สวนสนุกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โดยเฉพาะสวนสนุกแดนเนรมิตที่เกิดขึ้นในปี 2519 ที่รองรับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ โดยรับอิทธิพลสวนสนุกดิสนีย์แลนด์และสื่อกาตูนดิสนีย์ในประเทศสหรัฐอเมริกา ในช่วงทศวรรษ 2520 สวนสนุกได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น สวนสยามที่มีทั้งพื้นที่สวนน้ำและสวนสนุก รวมถึงพื้นที่สวนสนุกและสวนน้ำบนศูนย์การค้าต่างๆ ได้เกิดขึ้นหลายแห่งในย่านชานเมืองของกรุงเทพ แต่วิกฤตเศรษฐกิจปีพ.ศ. 2540 ได้สร้างกระทบต่อธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพ ทำให้ธุรกิจสวนสนุกต่างๆ ในกรุงเทพต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้อยู่รอด การศึกษาธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพจึงสามารถอธิบายการเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สวนสนุกที่มีบริบทเศรษฐกิจสังคม และวัฒนธรรมที่แตกต่างในแต่ละช่วงเวลา

คำสำคัญ: สวนสนุก, การพักผ่อนหย่อนใจ, ธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจ, กรุงเทพ, ประวัติศาสตร์สังคม

Thesis Title	AMUSEMENT PARKS: LEISURE BUSINESS DEVELOPEMENT IN BANGKOK DURING 1927-1997
Author	Mr. Passavon Sungson
Degree	Master of Arts
Major Field/Faculty/University	History Department Faculty of Liberal Arts Thammasat University
Thesis Advisor	Nipaporn Ratchatapattanakul, Ph.D.
Academic Year	2016

ABSTRACT

Amusement parks are the large outdoor leisure place with many various leisure activities. The Bangkok amusement parks business studies aim to reflect social and culture transformations of Bangkok such as leisure and everyday life. Due to Bangkok has been the economic core continuously, it has also been the prime city with westernized modernization. That affected Bangkok, the capital become the prime city with many rapid physical developments and also been more influenced than the other cities by European culture. Many leisure and entertainment activities took place within Bangkok core and also suburban. Pre WW II amusement park characters were relating to gambler and adult leisure especially “Suan S’nuk (In Lumpini)” amusement park. It was different with the pro WW II family oriented leisure amusement park which response both children and adult such as “DarnDayramit” (Magic land) amusement park on 1976. This park was influenced by American Disneyland and Disney animations. “Suan Siam” (Siam park) is the first Bangkok water park with an amusement park zone. During 1970-1997 there were many leisure places took place in Bangkok such as indoor amusement parks and water parks within many suburban shopping malls. Nevertheless, the 1997 economy crisis had brought many Bangkok amusement parks business to survived themselves. The Bangkok amusement parks business studies could describe their rise and fall. It also reflects and criticizes Bangkok economic, social and cultural transformations on the different context and era with the social history perspective.

Keywords: Amusement parks, Leisure, Leisure business, Bangkok, Social history

กิตติกรรมประกาศ

ก่อนที่จะอธิบายถึงเรื่องอื่นๆ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ผมขอเขียนแบบไม่เป็นทางการ (ไม่เป็นทางการมากๆ) ผมขอกล่าวถึงประโยคหนึ่งที่ผมได้ยินในวันปฐมนิเทศวันแรก ที่ อ.เมธาวี ได้กล่าวไว้คร่าวๆ ว่า “ในการเรียนปริญญาโท ให้นึกไว้ว่า คุณมีอาชีพเป็นนักศึกษาปริญญาโท” ยอมรับว่าในตอนนั้นผมงง แต่พอได้เรียนจริงก็ได้รับรู้เลยว่า เทอมแรกในการเรียนวิชาพื้นฐานนั้น เข้มข้นมาก ผมต้องปรับตัวเองอย่างมาก เพราะวิชาหนึ่งวิชาใน ป.โท เท่ากับเรียนวิชา ป.ตรีทั้งหมด ภายใน 1 เทอมด้วยซ้ำ เราต้องอ่านและเขียนงานออกมา ตอนเรียนวิชาพื้นฐานก็คิดว่า ตอนทำวิทยานิพนธ์ไม่ยากเท่านี้ แต่ปรากฏว่า มีความยากกว่าเดิม เพราะเราต้องดูแลตัวเอง เราต้องค้นคว้าหาหลักฐานเอง เราต้องควบคุมอารมณ์และสติให้แน่นๆ เพื่อทำงานให้ดีที่สุด

ตอนเรียน ป.โท ผมเป็นโรคเกาต์กำเริบหนึ่งครั้ง (เส้นเลือดสมองตีบตัน เป็นมาตั้งแต่อายุ 15 ปี) อีกครั้งก็เป็นโรคไวรัสขึ้นสมองในช่วงกลางปี 2558 แลมนปีเดียวนั้นยังเป็นโรคเกาต์อีก ช่วงปลายปี 2559 ผมก็ปวดหัวท้ายทอย (เป็นๆ หายๆ) ดังนั้นใครเรียน ป.โท ก็ต้องแบ่งเวลาออกกำลังกายและรักษาสุขภาพด้วยนะครับ ทั้งสุขภาพกายและสุขภาพจิต

ในเรื่อง วิทยานิพนธ์เล่มนี้เริ่มต้นจากความคิดริเริ่มในข้อสอบปลายภาควิชา ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่อาจารย์ให้อธิบายเหตุการณ์ไทยหนึ่งเรื่องด้วยแนวคิดเศรษฐกิจต่างๆ ซึ่งผมยอมรับว่า ตอนนั้นลืมเนื้อหาทฤษฎีอย่างละเอียดไปแล้ว แต่ผมจำได้ว่า ผมเขียนว่า ทำไมสวนสนุกแดนเนรมิตถึงปิดกิจการไปด้วยเรื่องการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ ที่ทำให้ราคาที่ดินสูง จนเจ้าของแดนเนรมิตขอต่อสัญญาเช่าไม่ไหว ในใจผมก็มีอีกหัวข้อวิทยานิพนธ์ที่คิดไว้ คือ Popular culture ในเกม Civilization V ที่มีชนชาติไทยในภาคนี้ด้วย ในแง่มุมที่การศึกษาเกมที่พยายามเป็นตัวแทนจำลองประวัติศาสตร์ในช่วงต่างๆ นอกจากนี้หากถามว่า ทำไมถึงสนใจสวนสนุก ผมรู้จักสวนสนุกครั้งแรกจากการเห็นคนอื่นเล่นเกม Theme park ในเครื่อง PS พอผมโตขึ้นก็เลยลองเล่นบ้าง เกมนี้ให้เราสร้างสวนสนุก ด้วยติดตั้งเครื่องเล่น ร้านอาหารต่างๆ ให้จ้างพนักงานบริหารเงินทุน แต่ส่วนมาก ผมเล่นแล้วจะทำกิจการล้ม แต่ผมก็ยังชอบเกมแนวสร้างมาเรื่อยๆ ทั้งได้เล่นเกมค่าย Bullfrog ที่สร้างเกมนี้ต่อมา เช่น เกม Shin Theme park ภาษาญี่ปุ่น (กดมั่วจนจับทางได้) แล้วก็ Theme park world แล้วก็ลองข้ามค่ายมาเป็น Roller coaster tycoon 2 ผมเล่นจนติด สิ่งเหล่านี้ทำให้ผมค่อนข้างชอบเกมแนวสร้าง Simulation แม้จะไม่เก่งมาก แต่ก็ทำให้ผมเน้นเล่นเกมแนวต่างๆบนเครื่องคอมแทนที่เครื่อง PS

การศึกษาหลักฐานในการเขียนวิทยานิพนธ์เล่มนี้ค่อนข้างยากในตอนเริ่มแรก ผมจับจุดไม่ได้ เพราะหลักฐานที่พบตอนแรกเป็นเรื่องเดิม ที่ไม่ต้องทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ก็หาอ่านได้ แต่ต่อมาได้พบหลักฐานข่าวสวนสนุก (ในลุ่มพิน) ที่สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ จึงค้นคว้าต่อได้

ผมขอขอบคุณโครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว.ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2558 และพี่ๆเจ้าหน้าที่โครงการ สกว. ที่ให้ทุนวิจัยสนับสนุนและคำชี้แนะต่างๆ

ทั้งนี้ผมต้องขอบคุณอ.นิภาพร อาจารย์ที่ปรึกษาที่เตือนสติและให้กำลังใจในการทำงาน รวมถึงสอนการคิดและการเขียนงานต่างๆ รวมถึงขอขอบคุณอาจารย์ทุกคนในภาควิชา ตั้งแต่อ.วิศรุตที่เป็นประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ที่ให้คำแนะนำในช่วงแรกที่น่าสนใจทำเรื่องกรุงเทพในวิชาพื้นฐาน ขอขอบคุณอ.ธิดา ตรีนิราร่า ที่เป็นเกียรติ มาเป็นอาจารย์กรรมการภายนอกและที่ให้คำแนะนำเรื่องชีวิตคนในกรุงเทพผ่านการศึกษาวรรณกรรมต่างๆ และอ.อดิสรที่เปิดสอนวิชาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจที่ทำให้ผมคิดหัวข้อนี้ดังที่เขียนแล้วและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ทำให้ผมลองทำงานภาคสนามในถนนรัตนธิเบศน์ในเรื่องประวัติศาสตร์เมืองผ่านร้านอาหาร, ตลอดทั้งอ.สุกัญญา อ.วัชร อ.จุฬาร อ.นภดล อ.นุชธิดา อ.ชลิต อ.ศุภวิทย์ อ.กรพนซ์ อ.ปรีดี อ.ตามไท อ.ฐิติพงษ์ รวมถึงอาจารย์คนอื่นๆ ในภาคที่ให้คอยสอบถามและให้กำลังใจ รวมถึงอ.อรอนงค์ที่ให้คำแนะนำมาตั้งแต่สมัยเรียน ป.ตรี อ.พิพัฒน์ที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องงานวัด พี่วุ้นที่มาสอบถามและให้กำลังใจ อ.เมธาวี ในภาคภาษาและวรรณคดีอังกฤษ ที่ให้ข้อคิดและลดความเครียดในการทำงาน ตลอดทั้งอาจารย์ท่านอื่นๆ เช่น อ.พอพันธ์ที่แนะนำด้านเศรษฐกิจในกรุงเทพ อ.อุดมพรที่ให้คำแนะนำต่างๆเกี่ยวกับเมืองกรุงเทพ อ.บุญเลิศสำหรับเรื่องสังคมในกรุงเทพ อ.ตุลย์และอ.วิลาที่ให้ข้อคิดและมุมมองใหม่ๆ แม้ไม่ได้เป็นการปรึกษาโดยตรง ตลอดทั้งพี่ๆ เจ้าหน้าที่ในห้องบัณฑิตศึกษา (พี่น้อง พี่บูม พี่หวาน พี่ปอ) และเจ้าหน้าที่สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติทั้งห้องชั้น 1 และชั้น 2 ที่คอยช่วยเหลือและดูแลเอกสารที่ผมใช้ ตลอดทั้งขอขอบคุณคุณตุ๋ มะนาวดัด ที่อนุญาตให้ใช้ภาพสวนน้ำโอเชียนเวิลด์, คุณ Phuvanut Tae Wongudompat ที่อนุญาตให้ใช้ภาพสวนสนุกแคนเนรมิต น้อง Satta Arayametakul ที่ช่วยถ่ายภาพในการลงพื้นที่สวนสยาม และเพจเฟซบุ๊ก suansanook.net ชมรมคนรักสวนสนุก

ผมขอขอบคุณพี่ๆ และเพื่อนๆ ได้แก่ พี่วินวัฒน์ (พี่เตย) ที่ให้คำแนะนำและช่วยตรวจสอบความถูกต้องในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ พี่วิลาวรรณ (พี่ดีดดี) พี่อรรณภรณ์ (พี่บัว) และพี่ศไกร ที่มาพูดคุยให้กำลังใจ พี่สุพลธัช (พี่แชมป์) ที่ให้ข้อมูลวารสารมีเดียเกี่ยวกับสวนสนุก พี่ ป.เอก เช่น พี่ชานันท์ พี่ภควัฒน์ ที่มาพูดคุยให้กำลังใจ พี่ๆเพื่อนๆกลุ่ม ป.โท รุ่นเดียวกันได้แก่ พี่สุภาเกียรติ (ป้าเบงค์) ที่เคารพที่ช่วยเรื่องภาษาอังกฤษ, อาชญาสิทธิ์ (โอมหรือแครส) ทำให้ไม่เครียดที่ร่วมทุกข์สุขตลอดมา, ภาคิน (คิน) ที่เป็นเพื่อนที่ดีทั้งการเรียนและการกิน, พรรณทิพย์ (เบล) ที่คอยมาพูดคุย, วรธิภา (เจ้าหลิน) ที่เคารพ, วิภาวิ (วิ) ที่สร้างมุขตลก, ญัฐพงศ์ (เข้ม) ที่เฮฮา, ปรณรัทธ์ (บาส) ที่สร้างความฮา และเพื่อนที่ร่วมกลุ่ม สกว. สองคน คือ อารยาและจิรพัฒน์ (สองใหม่) อารยาได้ช่วยเรื่องระเบียบเอกสารและเรื่องการเรียนต่างๆ และจิรพัฒน์ที่พบหลักฐานสวนสยามขึ้นสำคัญและมีอาจารย์ที่ปรึกษาคนเดียวกัน รวมถึง ป.โท รุ่นอื่นๆ ที่เยอะมาก (เช่น ส้ม ดังเม จุ้ย ออม น้องมายด์ และคนอื่นๆ) ซึ่งมีที่เขียนถึงไม่พอ แต่ไม่ใช่ว่าไม่นึกถึง (ป.โทภาคเราทุกคนกินเก่งมาก)

ผมขอขอบคุณพีธีรภัทร เจริญสุข (พี่อ้อย) ที่ให้คำแนะนำเรื่องต่างๆ โดยเฉพาะความรู้รอบตัวให้กว้างไกลขึ้น, พี่ไชยวุฒิ ต้นไชย (พี่ก้อง) ที่แนะนำทั้งการเรียนและชีวิตที่อยู่ยากขึ้น, พี่ตลุมที่ได้เจอกันอีกตอนขอทุน สกว. เพื่อนสนิทกลุ่มสมัยป.ตรี (อย่างเล็ก เป้ เอ็กซ์ ท็อป แบน เนีย และพี่ตูน) ที่ถามสารทุกข์ดิบ เพื่อนๆกลุ่มสภากาแฟที่เก่าแก่ก็ได้เข้าสู่ วิถี ป.โทหลายคน เช่น เซารวัฒน์ (หนูย) และนลินทิพย์ที่พาไปทานของอร่อย, ชัชชลและอนุพงษ์ (อาร์ม) แต่บางคนก็ได้ดีไปหลายด้าน เช่น เปรมกวีที่ไปทำงานที่อเมริกา แต่ก็เป็นธุระให้, ปวรรัตน์ที่เป็นนักเขียนและแปลอิสระ (นักหกออิสระ), ประกิต (อ้อฟ) ที่ลุยการถ่ายภาพ, ตะวันและพีระที่จะเรียนจบเอกที่อังกฤษ (รวมถึงพงษ์ที่กำลังเรียนต่ออยู่) ตลอดทั้งเพื่อนๆ ร่วมชะตากรรม ป.โท เช่น สรพงษ์ (บอย) ที่มาให้กำลังใจเทียนธวัชแห่งจุฬา และเพื่อนๆ มธ.ที่เรียนป.โทในมหาวิทยาลัยอื่นๆ (เช่น เมย์ที่มาให้กำลังใจในการเรียน, ทานวี บัณฑิตแห่งเบปปู, ออยที่กำลังเรียนป.เอก) รวมถึงเพื่อนๆ ที่กลับมาสอนในมหาวิทยาลัย (เช่น กัมและพลอยแห่งศิลปศาสตร์ที่ถามทุกข์สุขเสมอ) ขอขอบคุณภัทริยา คงชนะ (ติว จาก มช. ที่รู้จักกันจากการรับทุนสกว.), พงศ์เกษม (กาย) เพื่อนมัธยมและร่วมห้องสมัยป.ตรี, จรัสพงษ์ (ตั้ง) เพื่อนมัธยมที่เรียนจบ ป.โท ก่อนผมแล้ว, ทศพล (มิก) เพื่อนตั้งแต่ประถมที่เรียนโทที่จุฬา, ทานจามีกร ชุทธิภักย์ (จา) เพื่อนมัธยมที่เรียนต่อที่ศิลปากร และเพื่อนๆ สมัยประถมและมัธยมคนอื่นๆ รวมถึงท่านเบอร์หนาดที่เรียกให้ซื้อถั่วทุกครั้งที่ผ่านมาลานโพธิ์ และร้านถ่ายเอกสาร (ร้านพี่เป้า) นอกจากนี้ขอขอบคุณ Ma Sirui ที่ดูแลพวกเราตอนสัมมนาที่สิงคโปร์, Iqbal Ahnaf and Ifan for your kind welcome at 8th IGSSCI conference at Yogyakarta. อาทิตย์ที่ดูแลพวกเราตอนไปอินโดนีเซียทั้งสองครั้ง, น้องๆ SEAS หลายคนที่เจอตอนไปอินโดนีเซีย, น้องๆ ประวัติศาสตร์ป.ตรี (เช่น น้องมิ่ง รวมถึงเพื่อนๆ สมัยป.ตรี หลายคน (เช่น บอม แหวน แอปเปิ้ล นิก และอื่นๆ), พี่ๆ น้องๆ (น้องกุลคนเก่งและพี่ปี) และญาติๆ (แพรว พันซ์ ปู) ที่ได้พูดคุยกัน, ชุติกาญจน์ (น้องตูน) และมณฑกานต์ (จูน) ที่ให้กำลังใจในการเรียน และขอบคุณฐิฐาพร (เดียร์) ที่ให้กำลังใจในช่วงก่อนสอบวิทยานิพนธ์

ท้ายที่สุด ผมขอขอบคุณพ่อ แม่ และน้องสาว ที่แม้จะมีเรื่องไม่เข้าใจกันบ้าง แต่ก็รักกันตลอดมา การอยู่เคียงข้างกันทุกๆ วันก็คือ การให้กำลังใจที่ดีที่สุด ขอขอบใจมาขอเจ้าโกลเด้นยักษ์ที่ผมตั้งใจจะถ่ายรูปชุดครุย ป.โท ด้วยกัน แต่อนิจจา มัชชานอนหลับยาวไปอยู่บนสวรรค์ ตอนต้นปี 2558 ซึ่งไม่ต้องโทษใคร เป็นเพราะเราทำงานซ้ำเอง ชีวิตเรามีขึ้นมีลงในหัวงังหะของการเขียนวิทยานิพนธ์ วิทยานิพนธ์ก็ได้ขีดเขียนชีวิตเราไปเช่นเดียวกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้ผมเข้าใจแล้วว่า อาชีพนักศึกษา ป.โท นั่นคือ นักวิ่งมาราธอน เป็นมาราธอนที่จะหยุดหรือจะวิ่งต่อเมื่อไรก็ได้แล้วแต่เรา เป็นการเดินทางไกลที่คุ้มค่า แต่ก็ผ่านอะไรที่ทำให้ท้อใจหรือเสียใจไม่น้อย แต่มันก็คุ้มค่าก็มีคนถามว่า ทำไมเรียน ป.โท จบซ้ำ ผมว่า เราไปตัดสินใครไม่ได้หรอก เพราะวิทยานิพนธ์แต่ละเล่มย่อมมีเรื่องราวต่างๆ ทั้ง ความดีใจ ความเสียใจ รอยยิ้มและบาดแผลของแต่ละคนที่แตกต่างกันไป

นายภาสกร สังข์ศร (e-mail: passavon_9@hotmail.com)

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(1)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(2)
กิตติกรรมประกาศ	(3)
สารบัญตาราง	(9)
สารบัญภาพ	(10)
สารบัญแผนภูมิ	(13)
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญ	1
1.2 ทบทวนวรรณกรรม	2
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	9
1.4 สมมติฐานของวิทยานิพนธ์	9
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	9
1.6 ขอบเขต	9
บทที่ 2 สวนสนุกและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2	12
2.1 การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯ	12
2.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของกรุงเทพฯ ที่ส่งผลต่อการพักผ่อนหย่อนใจ	13
2.1.2 งานวัดและงานรื่นเริงฤดูหนาวในกรุงเทพฯ	16
2.2 สวนสนุกแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Garden) ในกรุงเทพฯ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2	24

2.2.1	ปากสามเสนและละครสัตว์ในกรุงเทพ	25
2.2.2	การเกิดขึ้นของสวนสนุก (ในลุมพินี) โดยพระยาศุภชราธิราช	29
2.3	บทสรุป	37
บทที่ 3	สวนสนุกแดนเนรมิต แอปป์แลนด์ และสวนสนุกในร่ม	44
3.1	การขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ: การเพิ่มของประชากรและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ	45
3.1.1	การเติบโตของสังคมชนชั้นกลางทางกายภาพในกรุงเทพ	46
3.2	ยุคเฟื่องฟูของโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2	55
3.2.1	การก่อตั้งของโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2	55
3.2.2	โรงภาพยนตร์กับวัฒนธรรมอเมริกันในกรุงเทพ ในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2	56
3.2.3	การเติบโตของโรงภาพยนตร์และสถานบันเทิงกลางคืนในกรุงเทพ	62
3.3	การเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของสวนสนุกแดนเนรมิต	86
3.3.1	สวนสนุกแดนเนรมิตกับความสนุกของคนทุกวัย	71
3.3.2	สวนสนุกแดนเนรมิตกับกลิ่นอายวัฒนธรรมดีสนีย์	77
3.3.3	การเกิดขึ้นของสวนสนุกในร่มของตระกูลกิตติพราภรณ์	85
3.3.4	การปิดกิจการสวนสนุกแดนเนรมิตที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540	95
3.3.5	สวนสนุกในร่มในศูนย์การค้าในกรุงเทพ หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540	103
3.4	สวนสนุกแอปป์แลนด์กับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บางกะปิ	108
3.4.1	การเกิดขึ้นของสวนสนุกแอปป์แลนด์	108
3.4.2	การปิดกิจการของสวนสนุกแอปป์แลนด์	111
3.5	บทสรุป	112
บทที่ 4	สวนน้ำและสวนน้ำลอยฟ้า ในกรุงเทพ	116
4.1	การเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของสวนสยาม	117
4.1.1	สวนน้ำแห่งแรกในกรุงเทพ	118
4.1.2	พื้นที่สวนสนุกในสวนสยาม	131
4.1.3	การปรับตัวของสวนสยามหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540	141

4.2 การเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของสวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่ม บนศูนย์การค้าเดอะมอลล์	144
4.2.1 สวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่มของศูนย์การค้าเดอะมอลล์	145
4.2.2 พื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่มภายในศูนย์การค้าเดอะมอลล์ หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540	149
4.3 บทสรุป	150
บทที่ 5 บทสรุป	152
รายการอ้างอิง	159
ประวัติผู้เขียน	170

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ตารางเปรียบเทียบสถิติการใช้สื่อโฆษณาสวนสนุกแดนเนรมิต เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2530	79
3.2 ตารางรายการโปรโมชั่นของแดนเนรมิต ปี 2529 (ม.ค.-ธ.ค.) และปี 2530 (ม.ค.- มี.ค.)	80
4.1 ตารางเปรียบเทียบสถิติการใช้สื่อโฆษณาสวนสยาม เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2530	134
4.2 ตารางรายการโปรโมชั่นของสวนสยาม ปี 2529 (ม.ค.-ธ.ค.) และปี 2530 (ม.ค.-มี.ค.)	135
5.1 เปรียบเทียบลักษณะสำคัญของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพ	155

สารบัญภาพ

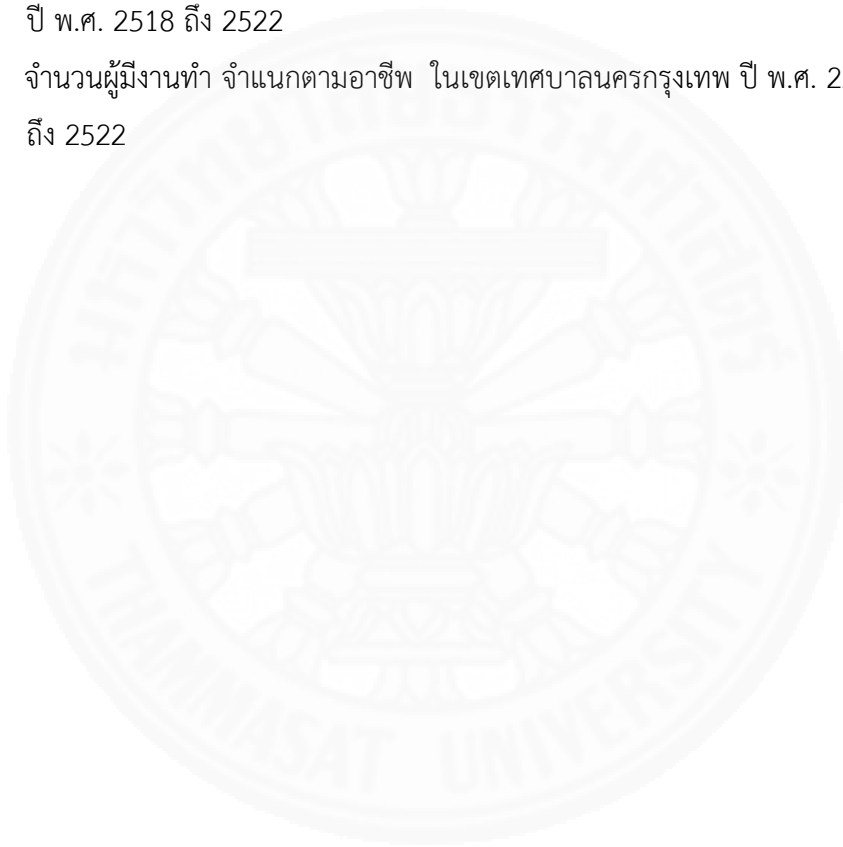
ภาพที่	หน้า
1.1 ที่ตั้งของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสนุกและสวนน้ำต่างๆ ในกรุงเทพ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้	10
2.1 ที่ตั้งของสวนสนุก สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ในกรุงเทพ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2	15
2.2 งานรื่นเริงฤดูหนาวและพื้นที่ใกล้เคียง	22
2.3 พระยาสรรพการและพื้นที่ปากสามเสน	26
2.4 คลุหาสน์และบรรยากาศในปากสามเสน	27
2.5 พระยาศุภชราธิบดี (คนขวามือที่ยืนจูงม้า)	30
2.6 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จร่วมพิธีเปิดสวนสนุก (ในลุมพินี)	30
2.7 บรรยากาศสวนสนุก (ในลุมพินี) (มีหอนาฬิกาและสระน้ำอยู่กลางภาพ)	31
2.8 หัวงระดาชเอกลาของสวนสนุก (ในลุมพินี)	32
3.1 ที่ตั้งของสวนสนุกกลางแจ้งและสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้า ในกรุงเทพ	46
3.2 การเปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากรในกรุงเทพระหว่างปี พ.ศ. 2499 และ 2503	49
3.3 พัฒนาการของการขยายตัวทางกายภาพของเมืองกรุงเทพ พ.ศ. 2443-2514	50
3.4 การใช้ที่ดินในเมืองกรุงเทพ พ.ศ. 2511	51
3.5 วอสต์ ดีสนีย์และมิกกี้เมาส์ ในสวนสนุกดิสนีย์แลนด์,	61
3.6 บรรยากาศวันแรกที่สวนสนุกดิสนีย์แลนด์เปิดกิจการ	61
3.7 โรงภาพยนตร์ลิโด	62
3.8 โรงภาพยนตร์โคลีเซียม	64
3.9 ด้านหน้าโรงภาพยนตร์ฮอลลีวู้ด	65
3.10 เครื่องฉายภาพยนตร์ของโรงหนังพาราเมาท์	68
3.11 ซิงช้าสวรรค์ในสวนสนุกแดนเนรมิต	70
3.12 โมโนเรล กับ ปลาหมึกยักษ์ ในสวนสนุกแดนเนรมิต	73
3.13 รถไฟเหาะในสวนสนุกแดนเนรมิต	74
3.14 รถไฟเหาะตีลังกาในสวนสนุกแดนเนรมิต	75
3.15 เครื่องเล่นไวกกิงในสวนสนุกแดนเนรมิต	77
3.16 เปรียบเทียบภาพปราสาทซินเดอเรลา (ทางด้านซ้าย) ที่สวนสนุก Disney World Florida (เปิดในปี พ.ศ. 2514) กับ ปราสาทจำลองในดินแดนเทพนิยาย (ทางด้านขวา) ที่สวนสนุกแดนเนรมิต	78

3.17	ขบวนพาเหรดตัวการ์ตูน ในโฆษณาของสวนสนุกแดนเนรมิต	82
3.18	จารุณี สุขสวัสดิ์ ที่แสดงเป็นสโนไวท์	82
3.19	ฉากจำลองปลาฉลามขาวในเครื่องเล่นมูฟวี่เวิลด์ (Movie World)	82
3.20	บัตรเข้าสวนสนุกแดนเนรมิตในปี พ.ศ. 2537 ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง	83
3.21	สวนสนุกแดนเนรมิต, Thai Retro (ย้อนความหลัง ครั้งเป็นเด็ก)	84
3.22	สวนสนุกลิโอแลนด์	89
3.23	รถไฟเหาะในสวนสนุกลิโอแลนด์	89
3.24	ทางเข้าสวนสนุกโยโย่แลนด์	91
3.25	รถไฟเหาะในสวนสนุกโยโย่แลนด์	92
3.26	บรรยากาศสวนสนุกในร่ม ในภาพยนตร์ “เสียดาย” (นาทิตี 34.50-35.55)	93
3.27	เครื่องเล่นในสวนสนุกในร่ม ในภาพยนตร์ “เสียดาย” (นาทิตี 25.26-25.53)	94
3.28	วันสุดท้ายในสวนสนุกแดนเนรมิต	99
3.29	แสดงภาพแม่เหล็กที่ระลึกสวนสนุกแดนเนรมิต	99
3.30	เกมกระดานแดนเนรมิต	100
3.31	ปราสาทจำลองที่ไร์ดินแดนเทพนิยายในแดนเนรมิตเดิม	102
3.32	ภาพข่าวอุบัติเหตุรถไฟเหาะไฟไหม้	105
3.33	ภาพข่าวเกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุจากเครื่องเล่นไฟฟ้าในสวนสนุก	107
3.34	ประตูทางเข้าสวนสนุกแฮปปี้แลนด์	108
3.35	รถไฟเหาะในสวนสนุกแฮปปี้แลนด์	109
3.36	ดารานักแสดงในสวนสนุกแฮปปี้แลนด์	110
4.1	ที่ตั้งของสวนน้ำกลางแจ้งและสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้า ในกรุงเทพ	117
4.2	ทะเลน้ำจืดที่กำลังดำเนินการก่อสร้างในสวนสยาม	120
4.3	ทะเลน้ำจืดและเกลียวคลื่นในสวนสยาม	121
4.4	เปรียบเทียบบ่อน้ำวนที่กำลังก่อสร้างใน “สวนสยาม” และบ่อน้ำวนที่เปิดบริการในสวนสยาม	122
4.5	การก่อสร้างกระดานเลื่อน (Slider) ในสวนสยาม	123
4.6	กระดานเลื่อน (Slider) สีสันที่โดดเด่น ในสวนสยาม	123
4.7	เปรียบเทียบน้ำตกที่กำลังก่อสร้างและสร้างเสร็จแล้วในสวนสยาม	124
4.8	เปรียบเทียบน้ำพุเด็กเล็กที่กำลังก่อสร้างและสร้างเสร็จแล้วในสวนสยาม	125
4.9	ธารน้ำไหลในพื้นที่สวนน้ำของสวนสยาม	126
4.10	บรรยากาศความสนุกสนานในทะเลกรุงเทพของสวนสยาม	127

4.11	การขี่ช้างในพื้นที่เกาะสัตว์ของสวนสยาม	128
4.12	แผนทีมงานแสดงสินค้าสยามเอกซ์โป 82 ที่สวนสยาม	130
4.13	เครื่องเล่นม้าหมุนสองชั้น (Double Deck Merry Go Round) และ เครื่องเล่นมังกรสองหัว (Twin Dragon)	131
4.14	พื้นที่สวนน้ำและสวนสนุกในสวนสยาม	132
4.15	การแสดงเชิดสิงโตในเทศกาลตรุษจีนในสวนสยาม	133
4.16	การแสดงขบวนช้างในสวนสยาม	134
4.17	สวนน้ำพญาปาร์ค ในโฆษณาพญาปาร์ค	138
4.18	สวนน้ำโอเชียนเวิลด์, ตู๋ มะนาวตัด	138
4.19	ซูเปอร์สไปรัล (Super Spiral) ในสวนสยาม	139
4.20	บ่อสปา ในสวนสยาม	140
4.21	ภาพข่าวโครงการของสวนสยามจากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน	142
4.22	บรรยากาศในสวนน้ำลอยฟ้าเดอะมอลล์ บางแค	146
4.23	สระน้ำในสวนน้ำลอยฟ้าเดอะมอลล์ บางแค	147
4.24	ภาพโฆษณาสวนน้ำลอยฟ้าของศูนย์การค้าเดอะมอลล์	147

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่	หน้า
3.1 ประชากรจากสำมะโนครัวประชากรและเคหะ จำแนกเป็นรายภาค	47
3.2 การย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปี 2517-2521, 2524 และ 2525	48
3.3 จำนวนบ้านในกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2516-2526	48
3.4 จำนวนผู้มีงานทำ จำแนกตามระดับการศึกษา ในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ ปี พ.ศ. 2518 ถึง 2522	52
3.5 จำนวนผู้มีงานทำ จำแนกตามอาชีพ ในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ ปี พ.ศ. 2518 ถึง 2522	53

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สภาพสังคม เศรษฐกิจของกรุงเทพเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยมีลักษณะที่แตกต่างกับช่วงเวลาก่อนหน้านั้นอย่างชัดเจน ซึ่งมีงานศึกษาจำนวนหนึ่งที่อธิบายประเด็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจและความบันเทิงต่างๆ ในกรุงเทพ เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในเชิงประวัติศาสตร์ เช่น โรงภาพยนตร์ ห้างสรรพสินค้า สถานบันเทิง เป็นต้น¹ งานศึกษาเหล่านี้ให้ความสำคัญทั้งปัจจัยการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองกรุงเทพ เช่น การสร้างถนน การขยายตัวของเมือง ที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจของผู้คน ตลอดจนปัจจัยในเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่บริบทสงครามเย็นเอื้อให้สหรัฐอเมริกาเข้ามามีบทบาทในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และประเทศไทยมากขึ้น ส่งผลให้กรุงเทพที่เป็นเมืองหลวงและศูนย์กลางความเจริญของประเทศได้เริ่มรับวัฒนธรรมอเมริกันที่เข้ามาผสมรวมกับวัฒนธรรมยุโรปที่มีอิทธิพลอยู่มากตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เช่น การเข้ามาของสื่อภาพยนตร์และดนตรีของอเมริกัน ซึ่งได้รับความนิยมอย่างชัดเจนมากขึ้นในสังคมไทยผ่านปรากฏการณ์ความนิยมภาพยนตร์ฮอลลีวูดหรือนักร้องเอลวิส เพรสลีย์ เป็นต้น รวมถึงการเกิดขึ้นของโรงแรมและสถานบันเทิงในย่านสุขุมวิท เพื่อรองรับการเข้ามาของทหารจีไอ ที่เป็นรูปแบบความบันเทิงแบบอเมริกันในช่วงสงครามเวียดนาม ซึ่งอธิบายถึงอิทธิพลวัฒนธรรมอเมริกันที่เปลี่ยนแปลงสังคมเมืองกรุงเทพอย่างมาก โดยเฉพาะแนวคิดบริโภคนิยมและสื่อความบันเทิงสมัยใหม่ เช่น ภาพยนตร์ วิทยุ และโทรทัศน์ ซึ่งมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประจำวันและพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพอย่างมาก

¹ ตัวอย่างเช่น ปิ่นเพชร จำปา, “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545). หรือ ยุวรี โชคสวนทรัพย์, “กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554). หรือ ณัฏฐนัท เลี้ยวโพธิ์, “ศูนย์การค้ากับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2526-2539,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550). และอื่นๆ

นอกจากพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจอย่าง โรงภาพยนตร์ ห้างสรรพสินค้า สถาบันบันเทิงแล้ว ในช่วงเวลาคาบเกี่ยวของการเปลี่ยนแปลงสังคมเมืองกรุงเทพในช่วงก่อนและหลังทศวรรษ 2480 นั้น “สวนสนุก” ยังเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจอีกชนิดหนึ่งที่เกิดขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมเมืองกรุงเทพ แม้จะยังไม่มีงานศึกษาสวนสนุกในเชิงประวัติศาสตร์เพื่ออธิบายการเปลี่ยนแปลงของเมืองกรุงเทพ แต่สวนสนุกก็เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่ที่มีเครื่องเล่นหลากหลาย ซึ่งมีลักษณะเฉพาะในการดำเนินกิจการและการเข้าใช้บริการเพื่อพักผ่อนหย่อนใจแตกต่างกับสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบอื่น ซึ่งการศึกษาการดำเนินกิจการของสวนสนุกจะช่วยให้เข้าใจวัฒนธรรมของการพักผ่อนหย่อนใจ ตลอดจนสภาพเศรษฐกิจและสังคมของเมืองกรุงเทพในช่วงเวลาที่ศึกษาได้

1.2 ทบทวนวรรณกรรม

จากการศึกษาเอกสารชิ้นต้นตลอดจนงานศึกษาต่างๆ ที่เกี่ยวกับเมืองกรุงเทพและสวนสนุก พบว่าในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 “ปีกสามเสน” ซึ่งเปิดบริการในปีพ.ศ. 2451 และ “สวนสนุก (ในลุมพินี)” ที่เปิดบริการระหว่างปีพ.ศ. 2472-2477 เป็นพื้นที่สวนสนุกในกรุงเทพที่มีรูปแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Garden) อันเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบลานโล่งที่เน้นความบันเทิงสำหรับผู้ใหญ่ที่เข้ามาใช้บริการด้วยการเสียค่าผ่านประตู ในขณะที่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบลานโล่งแบบสวนสนุกที่ถาวรไม่ปรากฏขึ้นในกรุงเทพจนกระทั่งปี พ.ศ. 2519 เมื่อมีการสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตบริเวณลาดพร้าว

ทั้งนี้สวนสนุกแดนเนรมิตเป็นธุรกิจสวนสนุกแห่งแรกของกรุงเทพที่ก่อสร้างขึ้นเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่รองรับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในสถานที่เดียวกัน ตลอดทั้งได้รับอิทธิพลของสวนสนุกดิสนีย์แลนด์ ในสหรัฐอเมริกา เช่น เครื่องเล่น อาคารสิ่งก่อสร้างในสวนสนุก หรือขบวนพาเหรดที่จำลองภาพและเชื่อมโยงกับการ์ตูนวอลต์ ดิสนีย์ อันเป็นจุดเด่นที่ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบใหม่ที่มีชื่อเสียงและได้รับความนิยมอย่างมาก สะท้อนถึงความสำเร็จอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมความบันเทิงแบบอเมริกันที่มีอิทธิพลในสังคมเมืองกรุงเทพผ่านสื่อการ์ตูนวอลต์ ดิสนีย์ หลังจากสวนสนุกแดนเนรมิตประสบความสำเร็จ ทำให้เกิดสวนสนุกหลายแห่งขึ้นในกรุงเทพอย่างแฮปปี้แลนด์หรือสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าต่างๆ ตลอดจนการเกิดขึ้นของสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าต่างๆ โดยเฉพาะเดอะมอลล์หลายสาขา ในช่วงปี พ.ศ. 2533-2537 สิ่งเหล่านี้ล้วนสะท้อนถึงกระแสความนิยมสวนสนุกที่เกิดขึ้นในกรุงเทพ ตลอดจนทั้งอธิบายการขยายตัวของเมืองในกรุงเทพไปบริเวณชานเมืองรอบนอกมากขึ้น

การศึกษาธุรกิจสวนสนุกและสวนน้ำในกรุงเทพ ช่วงปี พ.ศ. 2470-2540 สามารถสะท้อนถึง การเปลี่ยนแปลงในแง่มุมต่างๆ ของกรุงเทพได้ผ่านการเกิดขึ้นของสวนสนุกและสวนน้ำที่เป็นตัวแทน การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและวัฒนธรรมที่บอกลักษณะเฉพาะของเมืองกรุงเทพและสังคมในกรุงเทพ หรือกระทั่งลักษณะเฉพาะของสวนสนุกในกรุงเทพที่มีความเหมือนหรือต่างจากเมืองอื่นๆ งานชิ้นนี้จึงสามารถ อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในเรื่องการพักผ่อนหย่อนใจและการใช้เวลาว่างของสังคม เมืองกรุงเทพได้ด้วยการศึกษาพื้นที่สวนสนุกและสวนน้ำในกรุงเทพ

หนังสือ *The global theme park industry* ของ S. Anton Calve² ได้กล่าวถึงสวนสนุก ว่าเป็นธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจที่เกิดขึ้นในโลกตะวันตกซึ่งมีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันในแต่ละประเทศ แต่โดยพื้นฐานแล้วมีรูปแบบร่วมกัน กล่าวคือสวนสนุกเป็นพื้นที่แห่งการพักผ่อนหย่อนใจที่ถูกจำลองและ พยายามแยกจากสภาพโลกความเป็นจริง โดยธุรกิจสวนสนุกเป็นธุรกิจสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่ ที่อาศัยเครื่องเล่นเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจแก่ลูกค้าและสร้างรายได้แก่เจ้าของกิจการ ดังนั้นเครื่องเล่นต่างๆ ที่สร้าง ความสนุกสนานหลายๆ แบบจึงมีหน้าที่ดึงดูดและตอบสนองลูกค้า ที่มีความต้องการในการพักผ่อนหย่อนใจที่แตกต่างกันไป เช่น ความหวาดเสียวจากรถไฟเหาะและความน่ากลัว จากบ้านผีสิง เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้ยังรวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจในบรรยากาศที่พิเศษ เช่น โลกของตัวการ์ตูน โลกของเทพนิยายและโลกของหุ่นยนต์ เป็นต้น เพื่อสร้างความโดดเด่นและจุดขาย แก่สวนสนุก อันทำให้เจ้าของสวนสนุกต่างๆ จำเป็นต้องสร้างหรือติดตั้งเครื่องเล่นที่ตอบสนองลูกค้าตามที่ สวนสนุกแห่งนั้นวางแผนไว้ ทั้งนี้เครื่องเล่นต่างๆ เหล่านี้มีต้นทุนและค่าบำรุงรักษาสูง ทำให้ธุรกิจสวนสนุกเป็นธุรกิจที่ลงทุนในระยะยาวสอดคล้องกับต้นทุนที่สูง ตั้งแต่การใช้ที่ดินขนาดใหญ่ การลงทุนและบำรุงรักษาเครื่องเล่นและสิ่งอำนวยความสะดวกจนบรรยากาศภายในสวนสนุก รวมถึงค่าใช้จ่ายด้านเงินเดือนของพนักงานและผู้เชี่ยวชาญที่ดูแลเครื่องเล่น เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นต้นทุนและ ค่าใช้จ่ายที่เจ้าของสวนสนุกจำเป็นต้องใช้เงินทุนและเงินหมุนเวียนสูง ทำให้สวนสนุกเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อน ใจที่มีข้อจำกัดหลายด้าน สวนสนุกจึงเป็นธุรกิจหนึ่งที่ต้องคำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ของกระแสนิยมในสังคมเป็นอย่างมาก เพราะลูกค้าสวนสนุกเข้ามาใช้บริการสวนสนุกเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ ด้วยความต้องการที่หลากหลาย ซึ่งมีผลต่อการอยู่รอดของสวนสนุกที่มีรายได้จากการมีจำนวนลูกค้าที่สูงมาก พอเพียงกับค่าใช้จ่าย การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของสวนสนุกจึงเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นบริบทเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองแต่ละแห่งอันมีปัจจัยหลากหลายที่มีส่วนต่อการก่อรูปลักษณะเฉพาะของสวนสนุก ในแต่ละสังคม

² S. Anton Calve, *The global theme park industry*, trans. and ed. Andrew Clarke (Oxfordshire, CABI, 2007).

ตัวอย่างที่โดดเด่นของธุรกิจสวนสนุกที่สะท้อนให้เห็นสภาพเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม ก็เช่น สวนสนุกดิสนีย์แลนด์ในประเทศสหรัฐอเมริกา งานเขียนที่ศึกษาธุรกิจสวนสนุก เช่น วิทยานิพนธ์ The “Fairest” of the fairs ของ Jackie Botterill³ รวมถึงเนื้อหาบท “Introduction: Variations on a Theme Park” และ “See you in Disneyland” ในหนังสือของ Michael Sorkin⁴ เน้นปรากฏการณ์ สวนสนุกดิสนีย์แลนด์ว่าเป็นแม่แบบของการเปลี่ยนแปลงสวนสนุกให้มีความทันสมัยด้วยการใช้หุ่นยนต์และการสร้างโลกจำลองที่เชื่อมโยงกับความเป็นการ์ตูนดิสนีย์และถ่ายทอดความคิดความเป็นเด็กตามอุดมการณ์และความต้องการของวอลต์ ดิสนีย์ (เจ้าของสวนสนุกดิสนีย์แลนด์) ส่งผลให้สวนสนุกดิสนีย์แลนด์สามารถสร้างโลกจำลองสำหรับเด็กที่ปราศจากเรื่องเพศและการพนัน ซึ่งแตกต่างจากลักษณะของงานรื่นเริงหรือสวนสนุกในในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจของผู้ใหญ่ ทั้งนี้งานเหล่านี้อธิบายให้เห็นลักษณะสำคัญของธุรกิจสวนสนุกในสหรัฐอเมริกาที่เกิดรูปแบบสวนสนุกที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับเด็ก เพื่อตอบสนองชนชั้นกลางที่เป็นครอบครัวขนาดเล็กที่ต้องการพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่รับรองคนได้ทั้งครอบครัว อันเป็นผลพวงภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เกิดแนวคิดและคุณค่าที่ให้ความสำคัญกับเด็กมากขึ้น ดังนั้นการศึกษาสวนสนุกในพื้นที่ดังกล่าวจึงสามารถประยุกต์ใช้แนวคิดและคำอธิบายดังกล่าวมาใช้ศึกษาพื้นที่ธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพฯ ได้ โดยเฉพาะสวนสนุกแดนเนรมิตอันเป็นสวนสนุกแห่งแรกในกรุงเทพฯ ที่รับรองทั้งเด็กและผู้ใหญ่ อีกทั้งสวนสนุกแห่งนี้ ยังได้รับอิทธิพลและแรงบันดาลใจจากดิสนีย์แลนด์ในเชิงสถาปัตยกรรมและความบันเทิงต่างๆ โดยเฉพาะการสร้างปราสาทจำลองและ พื้นที่เทพนิยายที่เกี่ยวข้องกับตัวการ์ตูนดิสนีย์ได้ ดังที่ปรากฏใน วิทยานิพนธ์ การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร ของ บุญธรรม สิริฤทธา⁵ จากการศึกษาธุรกิจสวนสนุกและสวนสนุกดิสนีย์แลนด์ข้างต้นจะเห็นได้ว่าการอธิบายกำเนิด การเปลี่ยนแปลง ตลอดจนลักษณะเฉพาะของธุรกิจสวนสนุกของแต่ละสังคมนั้นเกี่ยวข้องกับบริบทหลายประการด้วยกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจจริง ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินธุรกิจประเภทนี้

³ Jackie Botterill, “The “Fairest” of the fairs: a history of fairs, amusement parks, and theme parks,” (Master’s thesis, BA Simon Fraser University, 1993)

⁴ Michael Sorkin, “Introduction: Variations on a Theme Park” and “See you in Disneyland,” In *Variations on a theme park: The new American city and the end of public space* (New York: Hill and Wang, 1992).

⁵ บุญธรรม สิริฤทธา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการตลาด คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527).

วิทยานิพนธ์ วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544 ของปิ่นเพชร จำปา⁶ เป็นงานเพียงชิ้นเดียวที่ศึกษาพัฒนาการของการพักผ่อนหย่อนใจของคนในสังคมไทยในช่วงระยะเวลายาว โดยให้ภาพการเกิดขึ้นของการพักผ่อนหย่อนใจที่มนุษย์ใช้เวลาว่างจากการทำงานประจำในภาคอุตสาหกรรมที่มีช่วงเวลาทำงานชัดเจนและมีวันหยุดสุดสัปดาห์ ซึ่งสามารถอธิบายการเปลี่ยนแปลงการใช้เวลาว่างไปพักผ่อนหย่อนใจของคนในสังคมไทยที่เริ่มในกลุ่มชนชั้นสูงไปถึงคนทุกระดับในสังคมมากขึ้น เนื่องจากการยกเลิกระบบการเกณฑ์แรงงานแบบไพร่และทาสที่ทำให้คนในสังคมมีวิถีชีวิตและช่วงเวลาว่างจากการทำงานประจำต่างๆ ที่ไม่มีระบบเกณฑ์แรงงานมาควบคุมเวลาของคน รวมถึงการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ทำให้คนในสังคมมีโอกาสเข้าถึงอาชีพที่หลากหลายมากขึ้นกว่าการประกอบอาชีพเกษตรหรือแรงงานไร้ฝีมือ ทำให้เกิดกลุ่มชนชั้นกลางที่สามารถประกอบอาชีพที่มีรายได้และวันหยุดในการทำงาน โดยทั้งนี้การพักผ่อนหย่อนใจในช่วงรัชกาลที่ 4-7 กลุ่มชนชั้นสูงมีโอกาสไปพักผ่อนหย่อนใจมากกว่าคนในสังคม เนื่องจากมีรายได้และวันหยุดทางราชการหรือการลาป่วยเพื่อไปพักผ่อนร่างกายในสถานที่ต่างๆ โดยเฉพาะการเที่ยวตากอากาศในพื้นที่ติดทะเล เช่น เกาะสีชัง อ่างศิลา หัวหิน และชะอำ ในขณะที่แหล่งพักผ่อนหย่อนใจริมทะเลอย่างบางปู บางแสน และ พัทยา กลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มคนที่หลากหลายมากขึ้น ซึ่งสามารถอธิบายการเกิดขึ้นของค่านิยมการพักผ่อนหย่อนใจของคนในสังคมไทยที่เริ่มต้นจากชนชั้นสูงที่นิยมการเที่ยวแบบตากอากาศเพื่อใช้เวลาว่างไปพักผ่อนให้ร่างกายแข็งแรงในสถานที่ที่มีอากาศสดชื่น อันเป็นคำแนะนำของแพทย์ชาวตะวันตกตามวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจของคนยุโรป อันสะท้อนถึงบริบทการพักผ่อนหย่อนใจของชนชั้นสูงในกรุงเทพช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่นิยมการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการไปเที่ยวสถานที่ตากอากาศต่างๆ เนื่องจากงานชิ้นนี้ศึกษาการพักผ่อนหย่อนใจเฉพาะกรณีการท่องเที่ยวเท่านั้น ทำให้ยังขาดมิติของวัฒนธรรมการพักผ่อนในรูปแบบอื่นๆ โดยเฉพาะการพักผ่อนหย่อนใจในสถานที่ที่จัดสร้างเพื่อการพักผ่อนโดยเฉพาะอย่างสวนสนุก ซึ่งสามารถใช้ในการวิเคราะห์การเติบโตของเมืองนั้นๆ ได้ด้วย

งานเขียนจำนวนหนึ่งอธิบายไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพของกรุงเทพมหานครมีลักษณะเป็นเมืองโตตัวอย่างต่อเนื่องเกิดจากการที่มีประชากรเติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีแรงงานชาวจีนอพยพมาทำงานและประกอบอาชีพการค้าในกรุงเทพเป็นจำนวนมาก เพื่รองรับการเป็นเมืองท่าของกรุงเทพที่มีการค้าระหว่างประเทศที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ครั้งแรกของพุทธศตวรรษที่ 24 ตลอดทั้งการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพจากสังคมน้ำที่ใช้เรือ ไปสู่สังคมบกที่ใช้ถนนเป็นการคมนาคมหลัก อันเอื้อให้เกิดการขยายตัวของเมืองและพื้นที่ชานเมืองในกรุงเทพที่เกิดขึ้นไปตามถนนที่ก่อสร้างใหม่ ในช่วงครั้งแรกของ

⁶ ปิ่นเพชร จำปา, “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545).

พุทธศตวรรษที่ 25⁷ การขยายตัวของเมืองเช่นนี้เกิดขึ้นไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมเกี่ยวกับการใช้พื้นที่และการพักผ่อนหย่อนใจแบบใหม่ของสังคมแต่ละกลุ่ม ทั้งนี้กรุงเทพในครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นช่วงที่มีการพัฒนาเมืองเชิงกายภาพ ให้มีความทันสมัยและอารยะเพื่อสร้างความศิวิไลซ์ ไม่ใช่เพียงเพื่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจของสยามอย่างทำงานหลายชิ้นอธิบายไว้เท่านั้น แต่ยังตอบสนองต่อภาพลักษณ์และรสนิยมแบบตะวันตกของชนชั้นสูงที่ก่อรูปขึ้นอย่างเข้มข้นในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งการเกิดขึ้นของวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ที่มีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชนชั้นสูงในสังคมไทย ผ่านการจัดการพื้นที่นั้นได้รับการอธิบายไว้ส่วนหนึ่งแล้วใน *Lords of things: the fashioning of the Siamese monarchy's modern image* ของ Maurizio Peleggi⁸ ที่เน้นการวิเคราะห์สถาปัตยกรรมและอำนาจของชนชั้นสูงในสยามที่ต้องการสร้างพื้นที่ขานเมืองบริเวณดุสิตให้เป็นที่อยู่อาศัยที่ทันสมัยอย่างในยุโรป

นอกเหนือจากการสร้างตัวตนและอัตลักษณ์ของชนชั้นสูงผ่านการสร้างพื้นที่ดังกล่าวข้างต้น การขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคมในช่วงเวลาเดียวกัน ยังนำมาสู่การก่อตัวของคนรุ่นใหม่ที่มีโอกาสประกอบอาชีพหลากหลาย จากฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดีขึ้นทำให้สามารถเข้าถึงสื่อและข้อมูลข่าวสารจากโลกตะวันตกที่ถ่ายทอดรสนิยมและวัฒนธรรมมาด้วย ทั้งนี้จากการสร้างถนนสมัยใหม่และการผลิตไฟฟ้าใช้ในกรุงเทพทำให้เกิดการสร้างพื้นที่อยู่อาศัย ห้างร้าน หรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่างๆ ตามถนนเส้นใหม่ๆ เหล่านี้ไปด้วย ส่งผลให้คนในสังคมกรุงเทพมีพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจต่างๆ ตามรสนิยมและความต้องการของตนเอง ซึ่งวิทยานิพนธ์เรื่องชีวิตประจำวันของชาวสยามในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2426-2475 ของ จีรวัฒน์ แสงทอง⁹ และ กรุงเทพฯ ยามราตรี ของวีระยุทธ ปีสาลี¹⁰ ได้ศึกษาประเด็นเหล่านี้ไว้อย่างน่าสนใจงานเขียนทั้งสองชิ้นอธิบายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของกรุงเทพที่เอื้อให้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและการใช้เวลาว่างรูปแบบต่างๆ ที่รับอิทธิพลวัฒนธรรมหรือค่านิยมแบบยุโรปดำรง

⁷ เช่น อติสร หมวกพิมาย, “การใช้ที่ดินในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลในสมัยรัชกาลที่ 1-3 พ.ศ. 2325-2394,” *วารสารธรรมศาสตร์* 21, ฉ.1 (2538): 7-45. ตลอดจนงานของพอพันธ์ อูยานนท์, “เมืองกรุงเทพฯ ในประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2398),” *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช* 11, ฉ.2 (2541): 107-117. และ “Physical and Economic Change In Bangkok, 1851-1925,” *Journal of Southeast Asian Studies* 36, no. 4 (March 1999): 437-474.

⁸ Peleggi, Maurizio, *Lords of things: the fashioning of the Siamese monarchy's modern image*, (Honolulu: University of Hawaii Press, 2002)

⁹ จีรวัฒน์ แสงทอง, “ชีวิตประจำวันของชาวสยามในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2426-2475,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546).

¹⁰ วีระยุทธ ปีสาลี, *กรุงเทพฯ ยามราตรี* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557).

อยู่ในช่วงเวลานั้น ซึ่งเป็นช่วงเวลาเดียวกับที่ “ปากสามเสน” และ “สวนสนุก (ในลุมพินี)” เปิดให้บริการงานทั้งสองขึ้นอธิบายลักษณะความบันเทิงในช่วงก่อนพุทธศตวรรษ 2480 ไว้ว่าเป็นพื้นที่ที่รองรับผู้ใช้บริการที่เป็นผู้ใหญ่เป็นหลัก แต่การเกิดขึ้นของ “ปากสามเสน” และ “สวนสนุก (ในลุมพินี)” ที่ไม่ได้รองรับเฉพาะผู้ใหญ่เท่านั้น แสดงให้เห็นความหลากหลายของรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจในสังคม กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ คนรุ่นใหม่ ที่เกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจนั้นมีความหลากหลายในวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจ ถึงแม้สวนสนุกทั้งสองแห่งจะเปิดบริการอยู่ไม่นาน แต่ก็สะท้อนให้เห็นได้ว่ามีกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจในลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นมาแล้ว แม้จะมีจำนวนไม่มากพอที่ทำให้ธุรกิจสวนสนุกอยู่ได้อย่างยาวนานก็ตาม ซึ่งการศึกษาธุรกิจสวนสนุกทั้งสองแห่งนี้จะช่วยทำให้เข้าใจวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลายกว่าที่งานสองชิ้นนี้เคยวิเคราะห์ไว้

ทั้งนี้งานที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสังคมวัฒนธรรมของเมืองกรุงเทพมหานครมีข้อสรุปที่สอดคล้องกันว่า สงครามโลกครั้งที่ 2 หรือพุทธศตวรรษ 2480 เป็นช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านที่สำคัญในการแบ่งลักษณะทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองกรุงเทพ โดยให้คำนิยามลักษณะทางวัฒนธรรมช่วงหลังพุทธศตวรรษ 2480 ว่า ยุควัฒนธรรมอเมริกา เพื่ออธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลต่อกรุงเทพ ในฐานะศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม โดยเฉพาะการรับอิทธิพลวัฒนธรรมอเมริกันที่ก่อตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง งานที่วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมเมืองกรุงเทพในช่วงเวลาดังกล่าวไว้ อย่างแหลมคมก็เช่น ในกระจก: วรรณกรรมและการเมืองยุคอเมริกัน ของ เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน¹¹ โดยวิเคราะห์วรรณกรรม ที่สะท้อนวิถีชีวิตประจำวันและการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยเฉพาะการเสียดสีหรือสะท้อนปัญหาชนชั้นกลางในกรุงเทพหรือการอพยพเข้าสู่กรุงเทพที่อธิบายถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงเชิงความคิดของคนที่อาศัยอยู่ในเมืองกรุงเทพด้วย แม้งานชิ้นนี้จะไม่ได้กล่าวถึงธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจโดยตรง แต่กรอบการวิเคราะห์เรื่องวัฒนธรรมอเมริกันที่งานชิ้นนี้ได้เสนอไว้ได้กลายเป็นแนวทางให้กับการศึกษาประวัติศาสตร์ของการพักผ่อนหย่อนใจ ที่สำคัญเช่นวิทยานิพนธ์เรื่อง กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพัทยา ของ ขวัญแก้ว อุดมบุญญานุภาพ¹² ได้ขยายความยุควัฒนธรรมอเมริกัน ด้วยการศึกษารัฐกิจสถานบันเทิงกลางคืนที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบ การพักผ่อนและพักผ่อน (Rest&Recreation) สำหรับทหารอเมริกันที่เข้าประจำการในฐานทัพในประเทศไทยช่วงสงครามเวียดนาม (พ.ศ. 2498-2518) ส่งผลให้กรุงเทพกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่รองรับการเข้ามาของทหารอเมริกัน

¹¹ เบเนดิกท์ แอนเดอร์สัน, *ในกระจก: วรรณกรรมและการเมืองยุคอเมริกัน* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน, 2553).

¹² ขวัญแก้ว อุดมบุญญานุภาพ, “กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพัทยา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2546).

ทำให้เกิดสถานบันเทิงกลางคืนหลายแห่งในกรุงเทพฯ ในขณะที่ช่วงสงครามเวียดนาม พื้นที่เมืองพัทยาเป็นสถานที่ตากอากาศและเล่นกีฬาทางน้ำสำหรับทหารอเมริกัน งานชิ้นนี้ยังได้วิเคราะห์การปรับตัวของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในพัทยาที่ปรับตัวภายหลังจากสหรัฐอเมริกาลดจำนวนทหารประจำการในประเทศไทยในช่วงก่อนสิ้นสุดสงครามเวียดนาม ทำให้กลุ่มทหารอเมริกันที่เป็นลูกค้าหลักลดลงอย่างต่อเนื่อง จนทำให้ธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพฯ ได้รับผลกระทบและต้องปรับตัว ในขณะที่เมืองพัทยาได้พยายามเปลี่ยนไปรองรับนักท่องเที่ยวชาวไทยทดแทนกลุ่มนักท่องเที่ยวเดิม

นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาอีกจำนวนหนึ่งที่ศึกษาธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจในเมืองกรุงเทพฯ ซึ่งแม้ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมมากนัก แต่ก็ให้ภาพการเติบโตของธุรกิจพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯ ได้เป็นอย่างดี เช่น วิทยานิพนธ์ กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545 ของ ยุวรี โชคสวนทรัพย์¹³ ที่อธิบายแนวคิดและความหมายของกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจและความบันเทิงที่หน่วยงานภาครัฐควบคุมและกำกับด้วยกฎหมายต่างๆ ในพื้นที่กรุงเทพฯ โดยเน้นศึกษาบทบาทหน้าที่ของภาครัฐที่เข้าควบคุมสถานบันเทิงที่เป็นสิ่งบันเทิงเอยชวน โดยไม่ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของสังคมเมืองกรุงเทพฯ ที่เอื้อให้เกิดธุรกิจบันเทิงแต่อย่างใด ซึ่งแตกต่างกับ วิทยานิพนธ์ ศูนย์การค้ากับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2526-2539 ของ ญัตถนัท เลี้ยวไพโรจน์¹⁴ ที่ศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดบริโภคนิยมและค่านิยมในการพักผ่อนหย่อนใจของคนในกรุงเทพฯ ในพื้นที่ศูนย์การค้าที่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจด้วย ประกอบทั้งทำเลที่ตั้งของศูนย์การค้าในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2526-2539 ที่นิยมอยู่ในย่านชานเมืองที่เหมือนกับทำเลที่ตั้งสวนสนุกด้วย รวมถึงมีศูนย์การค้าหลายแห่งที่มีการสร้างพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าหรือสวนสนุกในร่มไว้ภายในศูนย์การค้าด้วย ดังนั้นศูนย์การค้าจึงเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจร่วมสมัยและมีบริบทที่ทางกายภาพใกล้เคียง เช่น การใช้พื้นที่ขนาดใหญ่และทำเลที่ตั้งในย่านชานเมืองเหมือนกับธุรกิจสวนสนุกที่ผู้วิจัยสนใจการศึกษางานชิ้นนี้จึงสามารถใช้เปรียบเทียบความเหมือนกันและความแตกต่างตลอดทั้งบริบททางประวัติศาสตร์ที่เกื้อหนุนให้สังคมกรุงเทพฯ เกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่อย่างสวนสนุกหรือสวนน้ำในชานเมือง และรวมถึงพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าหรือสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าได้

¹³ ยุวรี โชคสวนทรัพย์, “กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554).

¹⁴ ญัตถนัท เลี้ยวไพโรจน์, “ศูนย์การค้ากับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2526-2539,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550).

1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.3.1 เพื่อศึกษากำเนิดและการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2472-2540

1.3.2 เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของเมืองกรุงเทพฯ ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจสวนสนุก

1.4 สมมติฐานของวิทยานิพนธ์

ธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพฯ เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงในแต่ละช่วงเวลา เพราะการเปลี่ยนแปลงของบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของกรุงเทพฯ โดยในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 การพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯ มีรูปแบบและลักษณะที่รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจของยุโรป ในขณะที่ภายหลังช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง กรุงเทพฯ เกิดการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากรและการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของชนชั้นกลางและรูปแบบครอบครัวขนาดเล็กในกรุงเทพฯ ทำให้เกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและวิถีชีวิตในรูปแบบใหม่ที่รับอิทธิพลการพักผ่อนหย่อนใจของวัฒนธรรมอเมริกัน ส่งผลให้เกิดธุรกิจสวนสนุกต่างๆ เช่น แคนเนรมิต แสปี้แลนด์ ธุรกิจสวนน้ำอย่างสวนสยาม และธุรกิจสวนสนุกในร่มหรือสวนน้ำลอยฟ้าในศูนย์การค้าต่างๆ ในพื้นที่ชานเมืองกรุงเทพฯ สะท้อนให้เห็นการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่มีการเชื่อมโยงและสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในหลากหลายมิติ ซึ่งสามารถอธิบายถึงรูปแบบหรือลักษณะเฉพาะของเมืองกรุงเทพฯ ที่ได้รับอิทธิพลจากบริบทในหลายๆ ด้าน

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

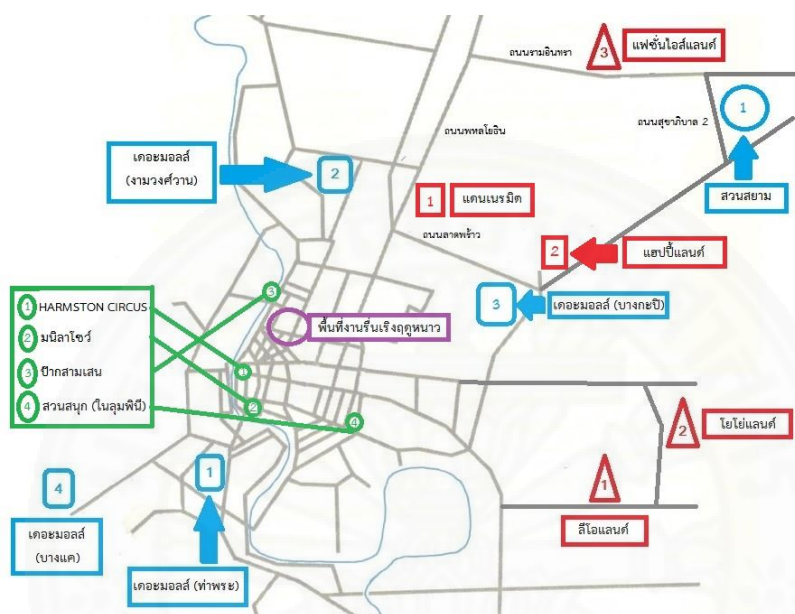
1.5.1 เพื่อเข้าใจสาเหตุการเกิดและการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพฯ รวมถึงบริบทแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง ช่วงปีพ.ศ. 2472-2540

1.5.2 เพื่อเข้าใจการเปลี่ยนแปลงของเมืองกรุงเทพฯ ทางมิติเศรษฐกิจและกายภาพผ่านการศึกษาธุรกิจสวนสนุก

1.6 ขอบเขต

1.6.1 ขอบเขตทางกายภาพ : ศึกษาธุรกิจสวนสนุกกลางแจ้งแบบถาวร ซึ่งมีการเปิดให้บริการแบบตลอดปี ตลอดทั้งศึกษาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอื่นๆ ที่สำคัญในกรุงเทพฯ ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

เช่น งานวัด งานรื่นเริงฤดูหนาว เป็นต้น เพื่ออธิบายบริบทที่ทำให้เกิดสวนสนุกกลางแจ้งแบบถาวร ทั้งนี้ในส่วนของธุรกิจสวนสนุกในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ผู้วิจัยเน้นศึกษาธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพ ธุรกิจสวนน้ำ ธุรกิจสวนสนุกในร่มและสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้า ในพื้นที่กรุงเทพ โดยสวนสนุก สวนน้ำ และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่เกี่ยวข้องทั้งหมดที่ทำการศึกษาแสดงไว้ในภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 ที่ตั้งของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สวนสนุกและสวนน้ำต่างๆ ในกรุงเทพ ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้¹⁵

ที่มา: ดัดแปลงจากภาพ Bus Network in Bangkok, 1965 From Ichiro Kakizaki, *Trams, Buses and Rails: The History of Urban Transport in Bangkok, 1886-2010* (Chiang Mai: Silkworm, 2014), 177.

¹⁵ ผู้วิจัยได้เลือกใช้สีที่ต่างกัน เพื่อแบ่งรูปแบบสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่เกี่ยวข้องกับวิทยานิพนธ์นี้

- สถานที่ที่ใช้สีเขียว คือ สถานที่พักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพ ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 (ซึ่งปรากฏในบทที่ 2)

- วงกลมสีม่วง คือ บริเวณที่จัดงานรื่นเริงฤดูหนาว (ซึ่งปรากฏในบทที่ 2)

- สถานที่ที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสีแดง คือ สวนสนุกกลางแจ้งในกรุงเทพ (ซึ่งปรากฏในบทที่ 3)

- สถานที่ที่เป็นรูปสามเหลี่ยมสีแดง คือ สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าที่ผู้วิจัยศึกษา (ซึ่งปรากฏในบทที่ 3)

- วงกลมสีน้ำเงิน คือ สวนสยาม (ซึ่งปรากฏในบทที่ 4)

- สถานที่ที่เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสสีน้ำเงิน คือ สวนน้ำลอยฟ้าในศูนย์การค้าเดอะมอลล์ (ซึ่งปรากฏในบทที่ 4)

1.6.2 ขอบเขตทางเวลา : ศึกษาช่วงเวลาปี พ.ศ. 2472-2540 เนื่องจากสวนสนุก (ในลุมพินี) เปิดกิจการในปี พ.ศ. 2472 รวมถึงศึกษาการเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของธุรกิจสวนสนุก ต่างๆในกรุงเทพ โดยถือเอาปีพ.ศ. 2540 เป็นจุดสิ้นสุด เนื่องจากการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปีพ.ศ. 2540 ที่ส่งผลกระทบให้ธุรกิจสวนสนุกต่างๆเกิดการเปลี่ยนแปลงและปรับตัว ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาและ วิเคราะห์หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในช่วงก่อนและหลังปี พ.ศ. 2472-2540 เพื่ออธิบายและวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงของสวนสนุกในกรุงเทพในช่วงเวลาดังกล่าว ได้ชัดเจนมากขึ้น

บทที่ 2

สวนสนุกและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 25 สยามเปลี่ยนแปลงสภาพเศรษฐกิจและสังคมในหลายๆ ด้านให้ทันสมัยตามโลกตะวันตก เช่น การปฏิรูประบบราชการ การรวมอำนาจเข้าสู่ศูนย์กลาง การพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ รวมถึงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตประจำวันของผู้คน โดยเฉพาะกรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางทางการปกครองและเศรษฐกิจ ได้กลายเป็นเมืองที่ทันสมัยตามอิตาลียุโรปมากกว่าพื้นที่เมืองอื่นๆ คนในเมืองกรุงเทพฯ สามารถเข้าถึงและรับรู้วัฒนธรรมตะวันตกแบบยุโรปได้มากขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะชนชั้นสูงมีสถานะทางสังคมและเศรษฐกิจเพียงพอต่อการทำกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจแบบใหม่ๆ ที่ก่อตัวขึ้น โดยในบทนี้จะศึกษากิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่จัดกลางแจ้งในกรุงเทพฯ ตั้งแต่กลางพุทธศตวรรษที่ 25 จนถึงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อทำความเข้าใจลักษณะการใช้พื้นที่และกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจของสังคมกรุงเทพฯ ก่อนที่จะเกิดสวนสนุกแบบที่มีบรรยากาศเดียวกัน (Theme Park) ในทศวรรษ 2520 โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็นสองส่วน คือ 2.1 การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯ อันอธิบายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองกรุงเทพฯ ที่สัมพันธ์กับการจัดกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจแบบกลางแจ้งในรูปแบบงานเทศกาล (Fair) อย่างงานวัดและงานรื่นเริงฤดูหนาว และ 2.2 สวนสนุกแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Garden) ในกรุงเทพฯ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองกรุงเทพฯ ที่สัมพันธ์กับการจัดกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจแบบกลางแจ้งในรูปแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure garden)

2.1 การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและการพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯ

การพัฒนาประเทศให้ทันสมัยและศิวิไลซ์ตามโลกตะวันตกที่ส่งผลให้วิถีชีวิตประจำวันของคนในกรุงเทพฯ เปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการตัดถนนและสร้างโรงไฟฟ้าที่ทำให้เกิดย่านที่อยู่อาศัยและย่านการค้าใหม่ๆ ที่ขยายตัวไปตามถนนที่ตัดขึ้นใหม่ ในขณะเดียวกันไฟฟ้าทำให้เกิดแสงสว่างในเวลากลางคืนและขยายช่วงเวลาการใช้ชีวิตของคนในกรุงเทพฯ ให้ยาวขึ้น สะท้อนการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและวัฒนธรรมของกรุงเทพฯ ที่เกิดขึ้นไปพร้อมๆ กัน สาธารณูปโภคเหล่านี้กลายเป็นปัจจัยพื้นฐานที่รับรองให้เกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบต่างๆ

ทั้งนี้รูปแบบสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในลานโล่งของกรุงเทพฯ อย่างงานวัดยังมีปรากฏในกรุงเทพฯ เช่น งานวัดภูเขาทองที่ยังเป็นงานเทศกาลที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของคนในกรุงเทพฯ

หรืองานวัดเบญจมบพิตรที่พัฒนากลายเป็นงานรื่นเริงฤดูหนาวที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่ที่ครอบคลุมทั้งพื้นที่วัดเบญจมบพิตร สนามเสือป่า และพื้นที่โดยรอบบริเวณพระราชวังสวนดุสิตที่มีคนหลากหลายกลุ่มมาพักผ่อนหย่อนใจ

2.1.1 การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของกรุงเทพที่ส่งผลต่อการพักผ่อนหย่อนใจ

การสร้างถนนในกรุงเทพในช่วงก่อนรัชกาลที่ 4 เป็นถนนที่ใช้งานภายในพระบรมมหาราชวัง ได้แก่ ถนนอมรวิถี ถนนจักรีจรัส และถนนเขื่อนขันธ์นิเวศ รวมถึงถนนที่ล้อมรอบพระบรมมหาราชวัง ได้แก่ ถนนหน้าพระลาน ถนนท้ายวัง ถนนข้างกำแพงวังหลวงด้านตะวันตก (ถนนมหาราช) และถนนสนามไชย เพื่อสร้างความสะดวกสบายและปลอดภัยของพื้นที่พระบรมมหาราชวัง รวมถึงเพื่อใช้ในพระราชพิธีต่างๆ¹ ในขณะที่ประชาชนส่วนใหญ่เดินทางด้วยเรือที่สัญจรบนคลองต่างๆ ที่รายล้อมเกาะรัตนโกสินทร์และกรุงเทพ ทั้งนี้การสร้างถนนแบบตะวันตกได้เริ่มในสมัยรัชกาลที่ 4 ด้วยการสร้างถนนต่างๆ เช่น ถนนเจริญกรุง ถนนบำรุงเมือง และถนนเฟื่องนคร (ในประมาณช่วงปี พ.ศ. 2406)² อันทำให้เกิดตึกแถวที่เป็นร้านค้าและที่อยู่อาศัยตามเส้นทางถนนต่างๆ ในกรุงเทพ ทำให้เกิดย่านชุมชนที่คนมาอาศัยอยู่ในตึกถนนริมถนนอย่างต่อเนื่อง ตลอดทั้งการสร้างถนนราชดำเนิน (ในประมาณช่วงปี พ.ศ. 2445)³ ที่ทำให้สร้างขึ้นเพื่อรองรับสถานที่ราชการและวังต่างๆ ในบริเวณถนนราชดำเนินให้เชื่อมต่อกับพระบรมมหาราชวังในใจกลางกรุงเทพ โดยเฉพาะโครงการการสร้างวังสวนดุสิต (ในช่วงปี พ.ศ. 2441) ที่เป็นวังในบริเวณชานเมือง เพื่อใช้สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจของคนในราชสำนักที่เลียนแบบวิถีชีวิตของชาวยุโรปมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ ทำให้ถนนต่างๆ มีบทบาทเป็นย่านการค้าและที่อยู่อาศัยที่มีความสำคัญมากขึ้นทดแทนชุมชนริมน้ำที่อาศัยการคมนาคม ด้วยเรือ⁴ การสร้างถนนต่างๆ ในกรุงเทพจึงทำให้เกิดพื้นที่กิจกรรมทางการค้า กิจการราชการ รวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจตามเส้นทางถนนที่ก่อสร้างขึ้นใหม่

¹ สยมพร ทองสารี, “ผลกระทบจากการตัดถนนในกรุงเทพมหานครในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453): ศึกษาเฉพาะกรณีการตัดถนนในกำแพงพระนครด้านเหนือและด้านใต้พระนคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526), 10-12.

² Porphant Ouyyanont, “Physical and Economic Change In Bangkok, 1851-1925,” *Journal of Southeast Asian Studies* 36, no. 4 (March 1999): 441-442.

³ Ibid., 455.

⁴ Ibid., 456-458.

ที่มีบทบาทแทนที่พื้นที่ริมน้ำและคลองในรูปแบบการตั้งถิ่นฐานแบบเดิมที่อาศัยอยู่ริมน้ำหรือบนเรือเป็นหลัก

ในขณะที่บริษัทไฟฟ้าสยามเปิดบริการเพื่อจำหน่ายไฟฟ้าในกรุงเทพฯ ครั้งแรกใน ปี พ.ศ. 2432 ที่บริเวณวัดเลียบ⁵ โดยเริ่มแรกมีกลุ่มลูกค้าหลักเป็นพื้นที่พระบรมมหาราชวังเพื่อใช้แสงสว่างจากไฟฟ้าประกอบพระราชพิธีต่างๆ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2441 บริษัทสยามอิเล็กทรอนิกส์ดีคอมพานีลิมิเต็ดของนักธุรกิจชาวเดนมาร์กได้ลงทุนซื้อโรงไฟฟ้า⁶ โดยมีเงินลงทุนจากทั้งในประเทศเดนมาร์กและชนชั้นสูงในสยาม ประกอบกับการเกิดขึ้นของบริษัทอีสต์เอเชียติก จำกัด (เปิดกิจการในปี พ.ศ. 2440) ซึ่งเป็นบริษัทของชาวเดนมาร์กที่ดำเนินธุรกิจซื้อขายสินค้าและเดินเรือระหว่างประเทศที่ทำหน้าที่ประสานงานขนส่งอุปกรณ์และเครื่องมือในการผลิตไฟฟ้าต่างๆ⁷ อันทำให้โรงไฟฟ้ามีเงินลงทุนและประสิทธิภาพมากขึ้น ทำให้มีกลุ่มลูกค้าที่ใช้ไฟฟ้ามากขึ้นจากเพียงพื้นที่พระบรมมหาราชวังขยายไปสู่หน่วยงานราชการ สถานกงสุล ร้านค้าต่างๆ ที่พักของชาวต่างประเทศ บ้านเรือนคนที่มีฐานะดี รวมถึงการติดตั้งดวงโคมไฟฟ้าที่ให้แสงสว่างในถนนต่างๆ เช่น ถนนราชดำเนิน ถนนเจริญกรุง เป็นต้น⁸

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2457 โรงไฟฟ้าสามเสนได้เปิดกิจการเป็นโรงไฟฟ้าแห่งแรกของรัฐบาล⁹ เพื่อเป็นแหล่งผลิตกระแสไฟฟ้าให้แก่โรงสูบน้ำประปาที่สามเสนเป็นหลัก รวมถึงผลิตไฟฟ้าให้แก่บริษัทปูนซีเมนต์ไทยและบริษัทเอกชนต่างๆ รวมถึงให้บริการในพื้นที่วังสวนดุสิตและหน่วยงานราชการต่างๆ¹⁰ เพื่อลดค่าใช้จ่ายไฟฟ้าที่รัฐบาลต้องจ่ายให้แก่บริษัทไฟฟ้าของเอกชน ทั้งนี้การสร้างโรงไฟฟ้าสามเสนยังทำให้ประชาชนในบริเวณพระนครเหนือได้ใช้ไฟฟ้าด้วยตลอดทั้งโรงไฟฟ้าสามเสนมีบริการติดตั้งไฟฟ้าชั่วคราวในงานต่างๆ เพื่อให้แสงสว่างเพื่อใช้สอยและตกแต่งให้ความสวยงามด้วย เช่น งานวัด งานเฉลิมฉลอง งานเลี้ยง เป็นต้น¹¹ อันสะท้อนถึงประโยชน์ของการใช้ไฟฟ้าที่เอื้อให้กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯ

⁵ วิภาวิรัตน์ ดีอ่อง, “พัฒนาการของกิจการไฟฟ้าในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2427-2488,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), 36.

⁶ เรื่องเดียวกัน, 76.

⁷ เรื่องเดียวกัน, 83-84.

⁸ เรื่องเดียวกัน, 91-92.

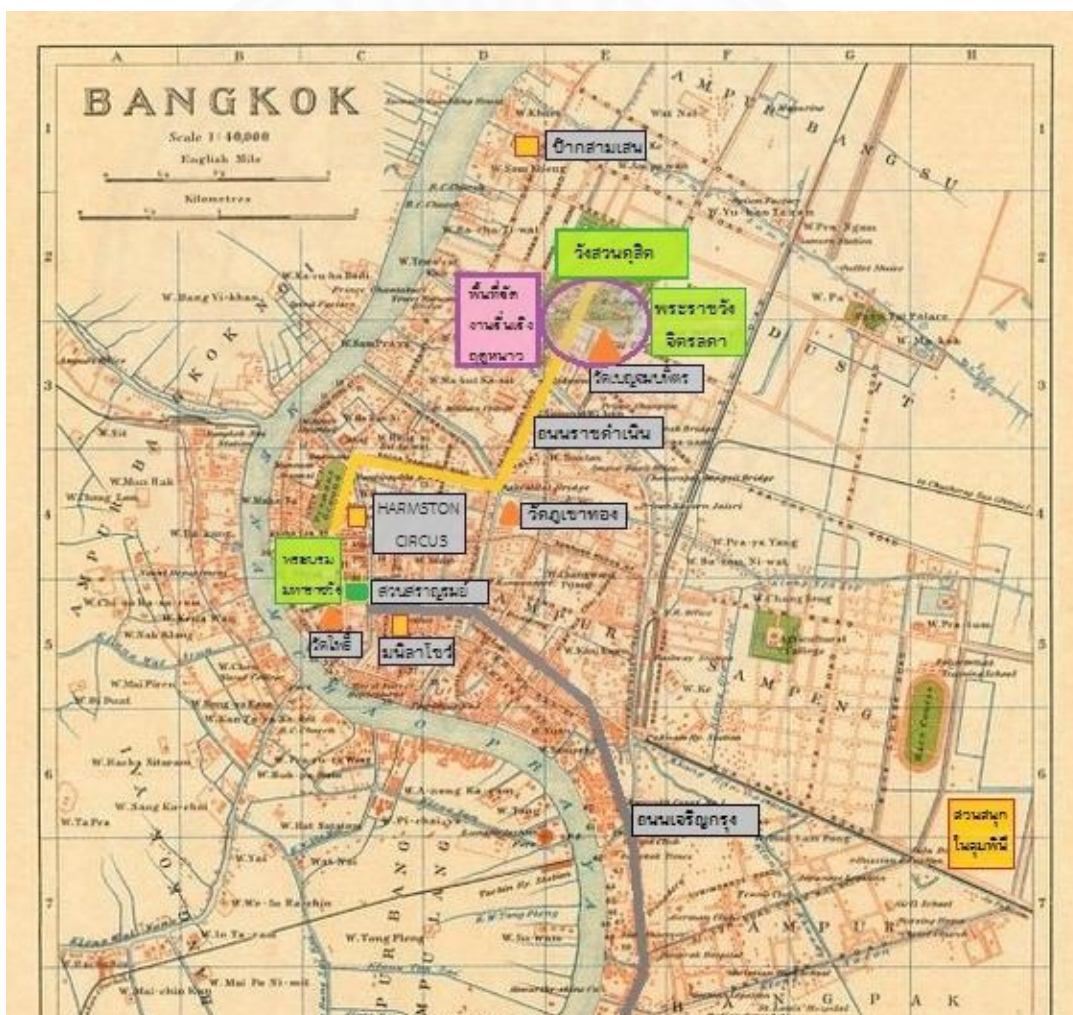
⁹ เรื่องเดียวกัน, 134.

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, 166-170.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 171-172.

สามารถเกิดขึ้นในช่วงเวลากลางคืนและมีความสวยงามมากขึ้น ด้วยประโยชน์จากแสงสว่างของดวงโคมไฟฟ้า

งานรื่นเริงกลางแจ้งสำหรับประชาชนทั่วไปที่จัดตามเทศกาลและวันสำคัญ เช่น งานวัดยังทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีความสำคัญและได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง เพราะงานรื่นเริงได้รับผลประโยชน์จากระบบไฟฟ้า ประชาชนสามารถใช้เวลากลางคืนเพื่อพักผ่อนหย่อนใจได้สะดวกขึ้น ตลอดทั้งการก่อสร้างถนนอย่างต่อเนื่องได้เชื่อมต่อสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเข้ากับที่อยู่อาศัย รวมทั้งทำให้พื้นที่ชานเมืองขยายตัวมากขึ้นส่งผลให้เกิดการสร้างที่อยู่อาศัยและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแห่งใหม่ๆ ขยายตัวไปตามถนนใหม่ๆ อีกด้วย

ภาพที่ 2.1 ที่ตั้งของสวนสนุก สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ในกรุงเทพฯ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มา: ดัดแปลงจากภาพ 1917 Bangkok Map จาก <http://2bangkok.com/2bangkok-mass-transit-map-1917map.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มีนาคม 2560).

2.1.2 งานวัดและงานรื่นเริงฤดูหนาวในกรุงเทพ

แม้การพักผ่อนหย่อนใจของคนในกรุงเทพหลายรูปแบบที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมยุโรปเช่น ร้านอาหาร สโมสรกีฬา คลับสำหรับเต้นรำ เป็นต้น ซึ่งได้เปิดให้บริการเป็นอย่างมาก บนถนนเจริญกรุงเพื่อตอบสนองทั้งชาวตะวันตกที่เข้ามาบริหารราชการและทำธุรกิจ รวมถึงชนชั้นสูงและขุนนางข้าราชการในราชสำนักสยาม รวมทั้งชนชั้นสูงในกรุงเทพเริ่มมีความนิยมในวัฒนธรรมและวิทยาการของโลกยุโรปมากขึ้น โดยเฉพาะในหมู่ชนชั้นสูงที่ได้มีโอกาสไปเรียนที่ยุโรป ทำให้มีความคุ้นเคยกับวิถีชีวิตประจำวันและวัฒนธรรมต่างๆแบบยุโรป ส่งผลให้ชนชั้นสูงหลายคนนำวิถีชีวิตดังกล่าวกลับมาแพร่หลายในกรุงเทพอีกด้วย เช่น การแต่งกาย การรับประทานอาหาร การดื่มน้ำชายามบ่าย รวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจอย่างการชมภาพยนตร์ การดูละครสัตว์ การเล่นเกมกีฬาต่างๆ เช่น เทนนิส กอล์ฟ เป็นต้น¹² การเกิดแต่สถานที่พักผ่อนหย่อนใจเหล่านี้มีลักษณะเป็นพื้นที่เฉพาะกลุ่มสำหรับคนที่มีสถานะทางสังคมหรือรายได้สูงเท่านั้น ในขณะที่เดียวกันสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่เปิดกว้างกลางแจ้ง และรองรับกลุ่มคนที่หลากหลายซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับสวนสนุกสมัยใหม่ปรากฏในลักษณะงานรื่นเริงกลางแจ้งที่จัดตามเทศกาลหรือวันสำคัญต่างๆ โดยเฉพาะงานวัด

งานวัดเป็นงานรื่นเริงที่จัดขึ้นตามเทศกาลและวันสำคัญต่างๆ นอกเหนือจากการทำบุญตามพิธีกรรมทางศาสนาแล้ว ยังมีการแสดงมหรสพต่างๆ และการออกร้านขายของ ภายในพื้นที่วัดรวมถึงการพนันที่เกิดขึ้นภายในวัดด้วย เช่น งานวัดภูเขาทอง (เกิดขึ้นประมาณในช่วงรัชกาลที่ 5) งานดังกล่าวจัดขึ้นประจำทุกกลางเดือนพฤศจิกายนประมาณ 3 วัน บรรยากาศภายในงานวัดภูเขาทองจึงมีคนมาเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยมีกลุ่มคนหลากหลายทั้งคนที่อาศัยอยู่ในเมืองกรุงเทพและคนต่างจังหวัดที่เข้ามาเที่ยวทำให้มีการจัดพลตระเวน (ตำรวจ) เพื่อดูแลควบคุมความเรียบร้อยในงานด้วย¹³

งานวัดภูเขาทองมีพื้นที่สำหรับการพักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลาย เช่น ทิศเหนือเป็นพื้นที่ร้านอาหารและโรงละครใหญ่อย่างละครรำ ทิศใต้ของภูเขาทองเป็น พื้นที่ขายของ เช่น ดอกไม้เพลิง ของเล่นที่ทำจากไม้ ตุ๊กตา เป็นต้น ส่วนทิศตะวันตกส่วนมากเป็น

¹² อรรถพร ตรีอู๋, “การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2466),” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543), 56.

¹³ กาญจนาภรณ์ [นามแฝง], *กรุงเทพฯ เมื่อ 70 ปีก่อน* (กรุงเทพฯ: เรื่องศิลป์, ม.ป.ป.), 160-161.

ร้านแสดงของแปลกๆ เช่น ละครลิง สัตว์แปลกๆ ร้านแสดงกล¹⁴ นอกจากนี้ยังมีร้านที่จัดให้มีการเล่นการพนันต่างๆ เช่น โยนห่วง ลูกกลิ้ง ยิงเป้า เป็นต้น¹⁵ โดยมีการอธิบายวิธีการเล่นการพนัน “เล่นด้วยเงิน ใช้กันด้วยสิ่งของ” ที่ให้ผู้เล่นจ่ายเงิน และได้รับรางวัลเป็นสิ่งของ เช่น ร้านตกเบ็ดที่ให้รางวัลที่ราคาแตกต่างกันตามช่องหมายเลขที่ลวดเหล็กบนกระดานหมุนชี้ไปโดน¹⁶

การเล่นพนันรูปแบบ “เล่นด้วยเงิน ใช้กันด้วยสิ่งของ” เป็นที่นิยมในการจัดงานวัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ เช่น งานวัดในวัดพระเชตุพน (วัดโพธิ์) ช่วงเทศกาลสงกรานต์ ปี พ.ศ. 2449 ที่ขุนชำนาญโยธา (สิน) ขออนุญาตจัดการพนันต่างๆ จากกระทรวงนครบาล เช่น ไม้หมุน โยนสิ่งของลงขวด ตกเบ็ด ล้วงเหรียญ ยิงเป้า เป็นต้น เพื่อเก็บเงินบำรุงปฏิสังขรณ์ และซ่อมแซมที่ชำรุด ซึ่งมีกำหนดในการจัดการพนันในวันที่ 12-15 เมษายน พ.ศ. 2449 รวมทั้งขอให้พลตระเวนไปดูแลในงานด้วย¹⁷ ซึ่งศาลว่าการนครบาลได้อนุญาตให้ ขุนชำนาญโยธา (สิน) จัดการพนันตามที่ร้องขอมาได้ ภายใต้รูปแบบ “เล่นกันด้วยเงินและใช้กันด้วยสิ่งของ” และยังได้จัดพลตระเวนไปป้องกันเหตุวิวาทในงานด้วย¹⁸

จากเหตุการณ์งานวัดที่กล่าวมามีลักษณะของการขออนุญาตจัดการพนันในช่วงเทศกาลหรือเกี่ยวข้องกับการบำรุงกิจการทางศาสนาอย่างการจัดการพนันเพื่อนำรายได้ไปปฏิสังขรณ์หรือซ่อมแซมศาสนสถาน การจัดการพนันในวัดจึงถูกเชื่อมโยงกับการทำบุญหรือสาธารณประโยชน์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความสำคัญของการพนันในสถานะความบันเทิงที่ดึงดูดประชาชนและเป็นแหล่งรายได้สำคัญของผู้จัดงานอีกด้วย อีกทั้งยังสะท้อนถึงบริบทที่การพนันเป็นความบันเทิงแบบเฉพาะอย่างหนึ่งที่ไม่สามารถจัดเล่นได้ตามวิถีชีวิตประจำวันปกติได้ การที่กระทรวงนครบาลอนุญาตให้ผู้คนจัดการพนันได้ในเวลาพิเศษสะท้อนถึงภาพลักษณ์ของงานวัดที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ที่เกิดขึ้นตามเทศกาล ฤดูกาล หรือวาระสำคัญที่เหมาะสมกับความบันเทิงที่ปลดปล่อยให้ผู้คนในสังคมกระทำการสิ่งต่างๆ ได้ โดยละเว้นกฎหมายหรือข้อห้ามทางสังคมบางประการที่บังคับใช้เวลากฎ¹⁹ ทั้งนี้ในขณะเดียวกันบริบทการจัดงานวัดในช่วงเวลาดังกล่าวมีการขอพลตระเวนช่วย

¹⁴ เรื่องเดียวกัน, 155-159.

¹⁵ เรื่องเดียวกัน, 153-154.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, 155-156.

¹⁷ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.5 น7.7 ง./21 เรื่อง ขุนชำนาญโยธา (สิน) ขออนุญาตออกร้านขายของ และเล่นการพนันที่วัดพระเชตุพน ในงานนักขัตฤกษ์สงกรานต์ (ร.ศ. 124), 2.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 4.

¹⁹ Passavon Sungorn, “Winter fairs in Bangkok, the representation of pre WW II Bangkok leisure,” (The 8th International Graduate School and Scholars’ Conference

ตรวจตราภายในงาน ซึ่งสะท้อนถึงพื้นที่งานวัดที่เป็นสาธารณะที่มีผู้คนจำนวนมากภายในงานที่สามารถเกิดการโจรกรรมหรือทะเลาะวิวาทกันได้ง่าย รวมทั้งเป็นการควบคุมการพนันมิให้มีผู้จัดเล่นการพนันนอกเหนือจากที่ร้องขออนุญาตไว้

นอกเหนือจากงานวัดภูเขาทองยังมีการจัดงานวัดเบญจมบพิตรที่มีการออกร้านต่างๆ รวมถึงกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ ด้วย เช่น ร้านตกเบ็ด (พนันตกเบ็ด) เครื่องเล่นล่องเรือชมถ้ำจำลอง มีพื้นที่เมืองจีนจำลองที่มีการแสดงละครตลกอยู่ภายใน เป็นต้น²⁰ โดยการจัดงานวัดดังกล่าวมีเป้าหมายเพื่อเก็บเงินใช้บูรณะวัดเบญจมบพิตร (จัดครั้งแรกในสมัยรัชกาลที่ 5) ต่อมาเมื่อการบูรณะวัดเบญจมบพิตรใกล้สำเร็จแล้ว งานวัดดังกล่าวจึงขยายกลายเป็นงานรื่นเริงฤดูหนาวที่จัดงานครั้งแรกในปี พ.ศ. 2461²¹ การจัดงานฤดูหนาวมีลักษณะที่น่าสนใจคือ การใช้พื้นที่สาธารณะที่เกี่ยวข้องกับราชสำนักสยามอย่างสวนจิตรลดาและพื้นที่ใกล้เคียงกับวัดเบญจมบพิตร โดยมีสภากรรมการจัดงานภายใต้กระทรวงวังเป็นผู้จัดงานในวันที่ 7-10 มกราคม ปี พ.ศ. 2461²² เพื่อเก็บรายได้จากงานไปบำรุงโรงเรียนมหาดเล็กหลวง²³

สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงงานรื่นเริงฤดูหนาวในกรุงเทพฯ ที่เกี่ยวข้องกับงานการกุศลหรือสาธารณประโยชน์ที่คล้ายคลึงกับการทำนุบำรุงศาสนสถานดังในงานวัดที่กล่าวไว้ข้างต้น ทั้งนี้การจัดงานรื่นเริงฤดูหนาวมีพื้นที่ที่อนุญาตให้จัดการเล่นการพนันเหมือนในงานวัดอีกด้วย ซึ่งมีการส่งเสริมไปออกใบอนุญาตสำหรับการจัดการเล่นพนัน โดยมีการออกร้านการพนันต่างๆ ในประเภทที่ 2 ณ วันที่ 7-10 มกราคม พ.ศ. 2461 ซึ่งการพนันรูปแบบดังกล่าวเคยจัดมาในงานวัดเบญจมบพิตรแล้ว²⁴

ลักษณะและรูปแบบการจัดงานรื่นเริงฤดูหนาวดังกล่าวอธิบายให้เห็นถึงพื้นที่งานที่มีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลาย รวมถึงการแบ่งพื้นที่การให้คนมาเช่าร้านเป็นร้านผู้มีบรรดาศักดิ์และร้านสำเพ็งตั้งอยู่พื้นที่ภายนอก สะท้อนถึงการแบ่งกลุ่มคนเล่นการพนันได้ในระดับหนึ่ง โดยสามารถวิเคราะห์ได้ชัดเจนมากขึ้นจากเหตุการณ์ปัญหาที่ไม่สามารถควบคุม

in Indonesia proceeding, Yogyakarta: The Graduate School of Universitas Gadjah Mada, 27 October 2016), 432-433.

²⁰ ดูเพิ่มเติมใน พูนพิศมัย ดิศกุล, ม.จ., “ความสนุกในวัดเบญจมบพิตร,” ใน *รวมชุดสารคดี* (กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2500), 227-234.

²¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6น17.15/1 เรื่อง งานรื่นเริงฤดูหนาว (พ.ศ. 2461), 9-10.

²² เรื่องเดียวกัน, 2.

²³ เรื่องเดียวกัน, 9-10.

²⁴ เรื่องเดียวกัน, 20.

ผู้จัดการพนันในร้านผู้มีบรรดาศักดิ์ ในงานฤดูหนาวปี พ.ศ. 2461 โดยเฉพาะการที่ร้านผู้มีบรรดาศักดิ์ จัดเล่นการพนันนอกเหนือจากที่ได้ขออนุญาตไว้ตอนแรก เช่น เปิดเล่นพนันในเวลากลางวัน ทั้งที่ขออนุญาตเฉพาะช่วงกลางวัน หรือ เล่นพนันด้วยการตอบแทนด้วยเงิน เป็นต้น แต่ในขณะที่ร้านสำเพ็ง กลับถูกกวัดขั้นมากเป็นพิเศษ²⁵

เหตุการณ์ดังกล่าวสะท้อนถึงปัญหาการจัดการพนันของร้านของผู้มีบรรดาศักดิ์ที่มีการเล่นพนันที่นอกเหนือจากที่ได้ขออนุญาตไว้เหล่านี้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ไม่สามารถควบคุมห้ามปรามโดยกวัดขั้นได้ เพราะผู้เช่าออกร้านเป็นผู้มีตำแหน่งทางราชการหรือสถานะทางสังคมสูงที่ทำให้สามารถจัดการพนันรูปแบบอื่นๆ ที่ไม่ได้ขออนุญาตไว้ โดยที่เจ้าหน้าที่ไม่กล้าเข้าไปควบคุมกวัดขั้น²⁶ โดยเฉพาะการพนัน “เล่นด้วยเงิน ใช้ด้วยเงิน” ที่แตกต่างจากรูปแบบการพนัน “เล่นด้วยเงิน ใช้ด้วยสิ่งของ”

นอกจากนี้การจัดงานรื่นเริงฤดูหนาวดังกล่าวยังมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับงานวัด เช่น การจัดมหรสพและการแสดงต่างๆ โดยร้านหลวง หรือ การออกร้านขายของต่างๆ ในงาน แต่มีการจัดงานที่แตกต่างกัน เช่น การเก็บเงินค่าผ่านประตูของผู้เข้าชมงาน 25 สตางค์และมีค่าผ่านประตูสำหรับผู้นำรถยนต์เข้าชมงานที่มีถึงราคา 10 บาท ให้นำรถยนต์เข้าไปจอดในงานได้ สะท้อนถึงพื้นที่งานรื่นเริงที่รองรับคนหลากหลายกลุ่มทั้งประชาชนทั่วไปและชนชั้นสูงที่ใช้รถยนต์เป็นยานพาหนะตลอดทั้งยังมีการนำ “รถเหาะ” มาเป็นเครื่องเล่นที่เก็บค่าบริการจากผู้ที่ต้องการเล่นด้วย

พื้นที่งานรื่นเริงฤดูหนาวมีการแบ่งพื้นที่กว้างๆ เป็น ภายนอกเขตที่ไม่ต้องเสียค่าผ่านประตู (ภายนอกสนามเสือป่า) ที่เป็นบริเวณของร้านสำเพ็ง และภายในเขตสนามเสือป่าที่ผู้เข้าชมงานในบริเวณนี้จำเป็นต้องเสียค่าผ่านประตูที่เป็นบริเวณที่มีร้านหลวง และร้านผู้มีบรรดาศักดิ์ โดยมีรายละเอียดต่างๆ ของการจัดงานนักชดถุกซ์ฤดูหนาว สวนจิตรลดาในปี พ.ศ. 2463 ดังนี้

ให้มีงานรื่นเริงออกร้านขายของที่สวนจิตรลดาเพื่อเป็นการยังประโยชน์ให้แก่ชาติ เก็บเงินซื้อ ปืนแบบพระราม 6 ให้แก่เสือป่า มีกำหนดในวันที่ 5, 6, 7, 8, 9, 10 เดือนมกราคมนี้ รวม 6 วัน... ดังระเบียบการที่จะแสดงให้ทราบต่อไปนี้

1. ร้านที่จะออกในงานนี้จัดมีเป็น 3 ประเภท คือ

ก. ร้านหลวง จะได้จัดมีเป็นพิเศษกว่าปีที่แล้วมา เช่นนอกจากมีภัตตาคาร และ ร้านขายของต่างๆ จะมีการเล่นแข่งขันต่างๆเป็นพิเศษ ซึ่งล้วนเป็นเครื่องบันเทิงใจ

²⁵ เรื่องเดียวกัน, 22-23.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, 29.

ข. ร้านผู้มีบรรดาศักดิ์ สำหรับเพื่อความสะดวกแก่ท่านที่จะออกร้าน เจ้านาที่กรมศิลปากรจะได้จัดปลูกร้านไว้ให้เสร็จโดยจัดทำเป็นห้อง ห้องมีขนาดกว้าง ด้านหน้า 2 วา ลึก 1 วา เมื่อท่านผู้ใดใคร่เช่าก็ห้องก็ขอให้เชิญตกลงกับเลขาธิการสภานายกรรมการ จะเป็นผู้จัดการให้ท่านตามความประสงค์

ค. ร้านสำเพ็ง สำหรับบริเวณพื้นที่ชั้นนอก เจ้านาที่กรมพระคลังข้างที่จะได้จัดสร้าง ไว้ให้เสร็จเช่นเดียวกันและเมื่อผู้ใดประสงค์จะเช่า ก็เชิญไปตกลงกับเจ้านาที่ที่กรมพระคลังข้างที่ได้โดยตรง

2. นอกจากร้านต่างๆ ที่กล่าวมาแล้ว ยังมีรถแหะ ซึ่งใครใคร่จะขึ้นก็ได้ตามชอบใจ โดยเสียค่าโดยสารพอสมควร และในปีนี้นายช่างผู้ชำนาญได้จัดแก้ไขเสริมความมั่นคงให้ดียิ่งขึ้น นับว่าเป็นที่เรียบร้อย

3. จะมีการแสดงศิลปหัตถกรรมของนักเรียน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการจะได้จัดออกร้านเป็นพิเศษ

4. เรื่องไฟฟ้าสำหรับติดในร้านนั้น ร้านๆ หนึ่งกรรมการจะติดไฟฟ้าให้ร้านละ 2 ดวง รวมอยู่ในค่าเช่าร้าน แต่ถ้าผู้ใดจะเพิ่มเติมไฟขึ้นอีกเป็นพิเศษ ก็ให้ไปพูดจากับเจ้านาที่ไฟฟ้าอีกส่วนหนึ่ง และเพื่อความสะดวกในเรื่องนี้ เจ้าพนักงานไฟฟ้าสามเสนจะได้ไปตั้งทำการในบริเวณที่ออกงานเพื่อคอยรับส่งทำการตามที่มีผู้ต้องการ

5. สำหรับค่าผ่านประตูในงานนี้นับว่าเป็นส่วนเก็บเงินป็นให้เสียป่า จึงกำหนดให้เก็บเงินค่าผ่านประตู 25 สตางค์สำหรับครั้งหนึ่ง แต่ถ้าซื้อตั๋วพิเศษเข้าออกตลอดงาน เรียกราคาตั๋วเพียง 2 บาท กำหนดประตูทางเข้าให้เข้าทางประตูพระมออยู่ด้านถนนศรีอยุธยาทางเดียว อนึ่งสำหรับรถยนต์ ถ้าจะเข้าไปในบริเวณที่มีงาน ต้องเสียค่าผ่านประตู 10 บาท จะซื้อใบอนุญาตได้จากเลขาธิการสำหรับผูก ที่ข้างนำหมอน้ำเป็นสำคัญ และใบอนุญาตนั้นใช้ได้ตลอดงาน เมื่อเข้าไปแล้วให้หยุดจอดตามที่สารวัดเสียป่าจะกำหนดให้จอด

6. บรรดาการเล่นต่างๆ ที่เป็นเชิงการพนันนั้นจัดเป็นส่วนหนึ่งต่างหากไม่รวมในเรื่องขายของ เพราะฉะนั้นผู้ออกเล่นจะต้องได้รับอนุญาตจากเลขาธิการเป็นพิเศษ ก่อนจึงเล่นได้ แลการเล่นที่กล่าวมานี้ต้องเป็นส่วนช่วยออกเงินซื้อป็นให้เสียป่า จึงจะเป็นการสมควร²⁷

²⁷ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6น17.15/2 เรื่อง งานรื่นเริงฤดูหนาว (พ.ศ. 2463), 8.

ลักษณะและรูปแบบการแบ่งพื้นที่ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการจำกัดคนที่สามารถเข้าร่วมงานรื่นเริงฤดูหนาวในพื้นที่สนามเสือป่า ซึ่งมีค่าผ่านประตูที่รองรับสำหรับคนที่มีฐานะ และรายได้ค่อนข้างสูงที่สามารถพักผ่อนหย่อนใจกับกิจกรรมที่หลากหลายทั้งจากร้านหลวง ร้านผู้มีบรรดาศักดิ์ เครื่องเล่นรถเหาะ การแสดงศิลปหัตถกรรม และรวมถึงการแสดงยุทธการทางเรือที่มีการแสดงเรือรบจำลอง โดยมีอัมจันทร์ให้คนนั่งดู ในพื้นที่สระน้ำในสวนดุสิต²⁸ ซึ่งแตกต่างจากกิจกรรมภายนอกในบริเวณสำเพ็งที่มีกิจกรรมน้อยกว่า อีกทั้งการมีค่าผ่านประตู 10 บาท สำหรับผู้ที่ต้องการนำรถยนต์เข้าในงานได้ทุกวัน ราคาผ่านประตูดังกล่าวมีราคาสูงมากและรองรับสำหรับชนชั้นสูงในกรุงเทพฯ ที่มีรายได้สูงพอเพียงต่อการเป็นเจ้าของรถยนต์ การมีค่าผ่านประตูดังกล่าวสะท้อนถึงกลุ่มคนชนชั้นสูงในสยามที่มีรายได้และ เป็นกลุ่มคนสำคัญที่เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจในงานรื่นเริงฤดูหนาวที่ทำให้ทางผู้จัดงานได้จัดทำ ค่าผ่านประตูแบบพิเศษที่หรูหราเช่นนี้

²⁸ ดูเพิ่มเติมใน จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า., “พราดจากกัน,” ใน *เกิดวังปารุสก์ ฉบับสมบูรณ์: สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย*, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์บุ๊ค จำกัด, 2540), 126-127.

ภาพที่ 2.2 งานรีเนอซองส์และพื้นที่ใกล้เคียง

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ผกบค.1-(3-19) แผนที่บริเวณเขาดิน (2477).

ทั้งนี้การจัดงานรื่นเริงฤดูหนาวยังมีปรากฏอีกครั้งในปี พ.ศ. 2465 แต่ได้ย้ายไปจัดงานที่สวนสราญรมย์แทนและในการจัดงานครั้งนี้ได้ย้ายร้านสำเพ็งออกไปไว้นอกพื้นที่วังสราญรมย์²⁹ อันเป็นการเน้นย้ำถึงการแบ่งพื้นที่สำหรับการพนันและกลุ่มคนในระดับหนึ่งดังที่เคยกระทำมาในงานรื่นเริงฤดูหนาวครั้งก่อน

ในเวลาต่อมาเริ่มมีกลุ่มนักธุรกิจและภาคเอกชนขออนุญาตจัดงานรื่นเริงขึ้นเอง เช่น กรณีที่นายгимเจ็ง สุสังกรกาญจน์ เจ้าของห้างปฐปการ (ร้านอยู่ที่สามยอด พระนคร) ยื่นหนังสือในนามคณะผู้แทนพ่อค้า (ประกอบด้วย นายгимเจ็ง สุสังกรกาญจน์ นายเจือ เพ็ญภาคกุล และนายเต็กสำเร็จประสงค์³⁰) ขออนุญาตมีงานเพื่อขออนุญาตจัดงานประกวดและเผยแพร่สินค้า ที่พระราชอุทยานสราญรมย์และริมถนนหน้าพระลาน เพื่อจัดทดแทนงานนมัสการพระแก้วมรกตหรืองานฤดูหนาวเหมือนในปีที่ผ่านมา โดยกำหนดวันที่ 7 มกราคม 2471 เป็น เวลา 7 วัน 7 คืน โดยอธิบายเหตุผลการจัดงานเพื่อให้เผยแพร่สินค้าให้แพร่หลายและเป็นเครื่องย้อมน้ำใจชาวเมืองทั้งปวง ทั้งนี้ยังได้ขออนุญาตจัดงานมหรสพและการพนันด้วย³¹ ทั้งนี้ทางคณะจัดงานยังขอนำรายได้ เมื่อหักรายจ่ายแล้ว 50 เปอร์เซ็นต์ ถวายแด่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้เป็นเงินบำรุงวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือสมทบทุนการสร้างสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา เพื่อเป็นพระราชอนุสาวรีย์สำหรับราชวงศ์จักรี³² (การสร้างสะพานที่กล่าวมาคือการสร้างสะพานพุทธ)

การยื่นหนังสือเพื่อขอจัดงานประกวดและแสดงสินค้านี้มีลักษณะเป็นงานเทศกาลรื่นเริงที่มีมหรสพและกิจกรรมความบันเทิงที่เข้าข่ายการพนันด้วย ส่งผลให้ทางกรมราชเลขาธิการมีหนังสือตอบกลับและอนุญาตให้นายгимเจ็งสามารถจัดงานดังกล่าวและจัดการพนันภายในงานได้เหมือนที่งานวัดภูเขาทองหรืองานรื่นเริงฤดูหนาวเคยทำมาแล้ว³³

สิ่งเหล่านี้แสดงถึงบริบทสังคมเมืองกรุงเทพมหานครที่มีงานวัดและงานรื่นเริงต่างๆ เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและความบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการเล่นพนันมาอย่างต่อเนื่อง

²⁹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6น17.15/3 เรื่อง เชิญออกร้านในงานฤดูหนาว (พ.ศ. 2465), 3-4.

³⁰ อ้างจากรายชื่อที่ลงนามท้ายหนังสือที่ยื่น ดูเพิ่มได้จาก สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.7รล.99/45 เรื่อง นายгимเจ็งขอมิงานประกวดสินค้าที่วังสราญรมย์และสวนลุมพินี (พ.ศ. 2471), 3.

³¹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.7รล.99/45 เรื่อง นายгимเจ็งขอมิงานประกวดสินค้าที่วังสราญรมย์และสวนลุมพินี (พ.ศ. 2471), 2-3.

³² เรื่องเดียวกัน, 3.

³³ เรื่องเดียวกัน, 4-7.

เนื่องจากเป็นงานเทศกาลที่จัดตามช่วงเวลาฤดูกาลระยะหนึ่งและนำรายได้ผลกำไรจากกิจกรรมพนักในงานเทศกาลดังกล่าวไปทำนุบำรุงศาสนาหรือกิจการของหน่วยงานภาครัฐ

ดังนั้นงานวัดและงานรื่นเริงต่างๆ จึงเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่เกิดขึ้นตามฤดูกาลหรือวันสำคัญต่างๆ มีการเปิดพื้นที่ให้ผู้จัดการพนักเข้ามาใช้พื้นที่และวาระโอกาสที่พิเศษดังกล่าวที่ละเว้นกฎหมายหรือข้อห้ามทางสังคมบางประการที่บังคับใช้เวลาปกติ ลักษณะสำคัญของการจัดงานเหล่านี้คือผู้จัดงานจะเชื่อมโยงการนำรายได้จากการพนักกับการทำนุบำรุงศาสนาหรือการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ต่างๆ ตามแต่ละบริบทสถานที่ที่จัดงานและช่วงเวลา ขณะเดียวกันงานวัดและงานรื่นเริงฤดูหนาวมีความแตกต่างกันในเรื่องการเปิดพื้นที่ เนื่องจากงานวัดเป็นพื้นที่เปิดกว้างที่ทำให้ผู้จัดงานมีการขอพลตระเวนมาช่วยดูแลสถานที่ แสดงถึงการระวังอันตรายจากการมีผู้คนมารวมกันอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น โจรกรรมหรือการทะเลาะวิวาท แต่ในงานรื่นเริงมีลักษณะเป็นพื้นที่กึ่งสาธารณะ เพราะมีการเก็บค่าผ่านประตูที่เป็นเสมือนกำแพงป้องกันผู้คนด้วยเงื่อนไขทางเศรษฐกิจและรวมถึงวิธีการจัดพื้นที่ร้านผู้มีบรรดาศักดิ์แยกออกจากร้านสำเพ็งที่อยู่ภายนอก สะท้อนถึงการแบ่งพื้นที่ของกลุ่มคนที่มีร่วมงานรื่นเริงฤดูหนาวได้ในระดับหนึ่ง³⁴

จากรายละเอียดดังกล่าวข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า การจัดงานวัดและงานรื่นเริงฤดูหนาวเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่คล้ายคลึงกับงาน “Fair” ต่างๆ ของประเทศแถบยุโรปที่มีความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ ซึ่งงาน “Fair” เหล่านี้มีการควบคุมความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในงาน รวมถึงการจัดงานในพื้นที่สาธารณะและกึ่งสาธารณะที่ตอบสนองคนในสังคมเมืองที่มีความหลากหลายในด้านฐานะอาชีพ รายได้และวัฒนธรรมได้มากขึ้น³⁵

2.2 สวนสนุกแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Garden) ในกรุงเทพ ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

นอกเหนือจากการจัดงานวัด ซึ่งจัดในพื้นที่วัดและสวนของวังแล้ว ในช่วงเวลาใกล้เคียงกันยังมีการจัดกิจกรรมในลานโล่งอีกรูปแบบหนึ่ง คือ การจัดสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure garden) ซึ่งมีลักษณะสำคัญคือ สถานที่ในการจัดงานเป็นสวนกลางแจ้งที่ตกแต่งพื้นที่ด้วยพันธุ์ไม้ต่างๆ แล้วจึงจัดกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบต่างๆ ที่คนนิยมในช่วงเวลาดังกล่าวไว้ในพื้นที่สวนนั้น เช่น การฉายภาพยนตร์การแสดงมหรสพ การแข่งขันมวย รวมถึงการพนัก เป็น

³⁴ Passavon Sungsoorn, “Winter fairs in Bangkok, the representation of pre WWII Bangkok leisure,” 436-438.

³⁵ Jackie Botterill, “The “Fairest” of the fairs: a history of fairs, amusement parks, and theme parks,” (Master’s thesis, BA Simon Fraser University, 1993), 70-72

ต้น โดยมีการเก็บค่าผ่านประตู ซึ่งในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการจัดกิจกรรมในลักษณะดังกล่าว อยู่สองแห่งคือ ปากสามเสน และสวนสนุก (ในลุมพินี)

ทั้งนี้ยังมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพที่จัดกิจกรรมในลานโล่งอย่างละครสัตว์หรือการแสดงกายกรรมกลางแจ้ง เช่น HARMSTON CIRCUS และมินิลาโซว์ โดยการแสดงดังกล่าวเป็นรูปแบบคณะกรรมการแสดงเร่ของชาวต่างชาติที่เข้ามาจัดการแสดงชั่วคราวในกรุงเทพตามช่วงฤดูกาล ไม่ใช่รูปแบบถาวรเหมือนดังปากสามเสนหรือสวนสนุก (ในลุมพินี) แต่มีการเก็บค่าผ่านประตูเหมือนกัน อันสะท้อนถึงพื้นที่ลานโล่งภายในเมืองกรุงเทพที่กลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของคนกรุงเทพในช่วงเวลาดังกล่าว

2.2.1 ปากสามเสนและละครสัตว์ในกรุงเทพ

สวนสนุกแห่งแรกที่เกิดขึ้นในเมืองกรุงเทพ คือ ปากสามเสน (บ้านทิมพานต์) ที่ดำเนินการโดยพระยาสรรพการหิรัญกิจ (เชย อิศรภักดี) ที่เคยเป็นผู้จัดการธนาคารไทยพาณิชย์³⁶ โดยปากสามเสนเป็นพื้นที่คฤหาสน์สองหลังและพื้นที่สวนที่เปิดให้บริการ เมื่อวันที่ 1 พฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2451 มีลักษณะเป็นสวนพักผ่อนหย่อนใจที่มีการเก็บค่าผ่านประตู คนละ 1 บาท ภายในมีพื้นที่สวนให้คนเดินเล่นหรือนั่งพักผ่อน มีถ้าให้คนเดินชมและมีจัดฉายภาพยนตร์ในเวลา กลางคืนด้วย³⁷

หิรัญกิจยังได้จัดเก็บโบราณวัตถุที่มีค่าต่างๆ ที่ซื้อจากสหพันธรัฐมลายูและหมู่เกาะอีสต์อินเดีย (มาเลเซียและอินโดนีเซียในปัจจุบันตามลำดับ) มาจัดเก็บและแสดงภายในคฤหาสน์ของปากสามเสนด้วย อีกทั้งมีการจัดฉายภาพยนตร์ด้วยเครื่องฉายที่ทันสมัย³⁸ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงฐานะของเจ้าของสวนสนุกปากสามเสนในระยะแรกที่มีความร่ำรวยอยู่ก่อนที่ลงทุนเปิดกิจการดังกล่าว เพราะใช้การลงทุนที่ดินและการก่อสร้างที่สูง โดยเฉพาะเครื่องฉายภาพยนตร์ที่ทันสมัยมากในช่วงเวลานั้น ตลอดจนสะท้อนถึงรสนิยมในการพักผ่อนหย่อนใจของหิรัญกิจที่สนใจกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ เช่น การสะสมวัตถุโบราณ การฉายภาพยนตร์ การจัดสวน ที่เลียนแบบตามวิถีชีวิตประจำวันของชนชั้นกลางในยุโรป รวมทั้งเป็นหลักฐานที่อธิบายว่าปากสามเสนเป็นสวน

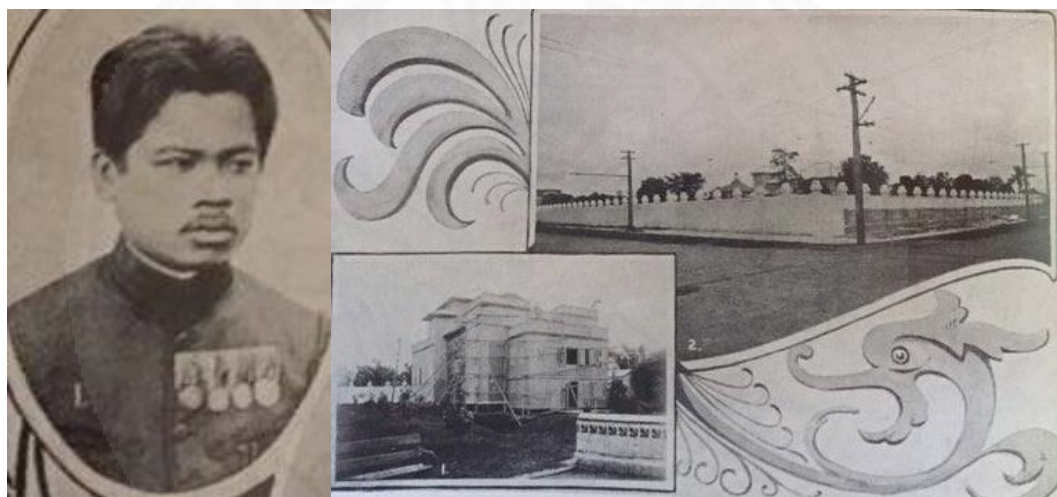
³⁶ Arnold Wright and Oliver T. Breakspear, *Twentieth Century Impressions of Siam: Its History, People, Commerce, Industries and Resources* (Bangkok: White Lotus, 1994), 254.

³⁷ ดูเพิ่มใน วีรยุทธ ปีสาลี, *กรุงเทพฯ ยามราตรี* (กรุงเทพฯ: มติชน, 2557), 72-75.

³⁸ Arnold Wright and Oliver T. Breakspear, *Twentieth Century Impressions of Siam: Its History, People, Commerce, Industries and Resources*, 256.

พักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Garden) ที่รองรับการเดินในสวนหรือชมโบราณวัตถุที่สวยงามที่เป็นการเดินเล่นเปลี่ยนบรรยากาศ ตลอดจนการตั้งซื้อบ้านหลังนี้ว่า “บ้านหิมพานต์” ซึ่งสะท้อนให้เห็นความพยายามจำลองรูปแบบสวนที่น่ารื่นรมย์และจัดแสดงของแปลกตา ซึ่งเป็นลักษณะสำคัญของป่าหิมพานต์ ตามที่บรรยายไว้ในหนังสือไตรภูมิ³⁹

จากลักษณะและรูปแบบดังกล่าวได้อธิบายว่า ปากสามเสนมีลักษณะเป็นสวนสนุกแบบ Pleasure Garden ที่เน้นการพักผ่อนหย่อนใจที่มีบรรยากาศที่รื่นรมย์เหมาะแก่เดินชมหรือนั่งพักผ่อนเป็นหลัก ทั้งนี้ปากสามเสนของพระยาสุรพการได้ปิดกิจการลงในเวลาต่อมา พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงซื้อพื้นที่อุทยานและสวนดังกล่าว พร้อมทั้งทรงบริจาคให้ สำหรับโรงพยาบาลศิริพยาบาล ซึ่งโรงพยาบาลเปิดในเดือนมกราคม ปี พ.ศ. 2455⁴⁰

ภาพที่ 2.3 พระยาสุรพการและพื้นที่ปากสามเสน

ที่มา: Arnold Wright and Oliver T. Breakspear, *Twentieth Century Impressions of Siam: Its History, People, Commerce, Industries and Resources* (Bangkok: White Lotus, 1994), 256.

³⁹ ดูเพิ่มใน พญาลิไทย, *ไตรภูมิพระร่วง* (กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2503), 86.

⁴⁰ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.6น.7.5/6 เรื่อง รายงานวชิรพยาบาลประจำปี ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2455 เป็นต้นมา (พ.ศ. 2455-2495), 2.

ภาพที่ 2.4 คฤหาสน์และบรรยากาศในปากสามเสน

ที่มา: Arnold Wright and Oliver T. Breakspear, *Twentieth Century Impressions of Siam: Its History, People, Commerce, Industries and Resources* (Bangkok: White Lotus, 1994), 255

ในกรุงเทพฯ ได้มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจลักษณะที่ใกล้เคียงกับสวนสนุกปากสามเสน คือ ละครสัตว์ (Circus) ของชาวต่างประเทศ ที่เข้ามาจัดการแสดงในพื้นที่กว้างๆ ในช่วงฤดูหนาวของทุกปี (ประมาณเดือนพฤศจิกายน) โดยมีการแสดงละครสัตว์และการแสดงผาดโผนต่างๆ ในบริเวณสนามหญ้าโล่งที่ใกล้กับศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ภายในพื้นที่ สนามหญ้ามีกระโจมสำหรับการแสดงละครสัตว์ของชาวต่างชาติ (ฝรั่ง) ที่มีสัตว์และกรงสัตว์ตั้งไว้ ด้านริมถนนราชดำเนินใน รวมทั้งมีการแสดงกายกรรมต่างๆ เช่น การกระโดดไปจับชิงช้าสูง การเล่นบาร์เดี่ยว การไต่ลวดด้วยเท้าเปล่าหรือจักรยาน มีการขี่รถจักรยานยนต์ผาดโผน เป็นต้น โดยราคาค่าเข้าชมแตกต่างกันที่นั่ง ที่นั่งที่อยู่สูงจะยังมีราคาแพงกว่าด้านล่าง ตลอดทั้งมีคน มาตั้งแผงจำหน่ายอาหาร ใกล้กับสะพานहरทราง ทั้งนี้มีละครสัตว์หลายคณะเปลี่ยนมาเล่นทุกปี ปีละประมาณ 2-3 เดือน โดยกาญจนาภรณ์จำชื่อคณะที่เล่นได้เพียงคณะเดียว คือ HARMSTON CIRCUS⁴¹

⁴¹ กาญจนาภรณ์ [นามแฝง], กรุงเทพฯ เมื่อ 70 ปีก่อน, 248-249.

โดย HARMSTON CIRCUS เป็นคณะละครสัตว์ของ William Batty Harmston (ชาวบริติช) ที่เริ่มเปิดคณะละครสัตว์ในเกาะอังกฤษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2423⁴² แล้วเริ่มมาแสดงในเมืองต่างๆ ในเอเชียในช่วงประมาณช่วงทศวรรษ 2430-2470 เช่น เชียงไฮ้ บอมเบย์ ฮองกง ปีนัง สิงคโปร์ ปัตตาเวีย (จาการ์ตา) ย่างกุ้ง เป็นต้น⁴³ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเมืองที่สำคัญในเอเชีย อันสะท้อนให้เห็นถึงบริบทของเมืองกรุงเทพที่เป็นเมืองที่สำคัญในเอเชียที่เอื้อให้มีคณะละครสัตว์ที่รวมถึง HARMSTON CIRCUS เดินทางมาจัดการแสดงด้วย

นอกจากนี้ในบริเวณสนามน้ำจืด (โรงภาพยนตร์เฉลิมกรุงในเวลาต่อมา) เคยเป็นพื้นที่โล่งกว้าง ที่มีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่จัดการแสดงและเครื่องเล่นคล้ายกับพื้นที่สวนสนุกที่ปากสามเสน คือ พื้นที่ “มนิลาโชว์” ที่มีการออกร้านต่างๆ ให้คนเล่น เช่น ยิงเป้า โยนห่วง ลูกกลิ้ง เป็นต้น เมื่อผู้เล่นชนะก็ได้สิ่งของ ซึ่งในพื้นที่ตรงกลางของลานโล่งของมนิลาโชว์มีติดตั้งเครื่องเล่นเป็นครั้งคราว เช่น ม้าหมุน กระเช้าสวรรค์ รวมถึงการแสดงกายกรรมอีกด้วย เช่น การกระโดดสูงลงกระถางไฟ⁴⁴ คล้ายกับการแสดงละครสัตว์ที่สนามหญ้าข้างศาลเจ้าพ่อหลักเมือง ทั้งนี้กาญจนาภรณ์ได้อธิบายถึงบรรยากาศภายในมนิลาโชว์ที่มีคนเที่ยวค่อนข้างน้อย⁴⁵

จากทั้งสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่าง ปากสามเสน, HARMSTON CIRCUS และมนิลาโชว์นั้นต่างเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่เป็นธุรกิจแสวงหากำไรของเอกชนที่มีการเก็บค่าชมต่างๆ ซึ่งมีลักษณะร่วมกันคือ การใช้พื้นที่ลานโล่งขนาดใหญ่ในเมืองกรุงเทพเพื่อใช้ทำกิจกรรมความบันเทิงต่างๆ อย่างในกรณี HARMSTON CIRCUS ได้เน้นการจัดแสดงละครสัตว์ กรณีปากสามเสนที่เน้นการพักผ่อนเปลี่ยนบรรยากาศ และมนิลาโชว์มีเครื่องเล่นต่างๆ ที่ให้บริการ ที่ใกล้เคียงกับสวนสนุก โดย HARMSTON CIRCUS และมนิลาโชว์มีลักษณะที่เปิดดำเนินการ ตามช่วงฤดูกาล คือ ช่วงฤดูหนาวของแต่ละปี

⁴² Matthew Isaac Cohen, *The Komedie Stamboel: popular theater in colonial Indonesia, 1891-1903* (Athens: Ohio Univ. Press, 2006), 18.

⁴³ “Circus,” Harmston Web Pages, <https://sites.google.com/site/harmstononthenet/The-Harmston-Circus> (accessed February 28, 2017).

⁴⁴ กาญจนาภรณ์ [นามแฝง], *กรุงเทพฯ เมื่อ 70 ปีก่อน*, 85-87.

⁴⁵ เรื่องเดียวกัน, 85-87.

2.2.2 การเกิดขึ้นของสวนสนุก (ในลุมพินี) โดยพระยาศุภราชบดินทร์

ในเวลาต่อมาได้มีการสร้างสวนสนุกขึ้นในพื้นที่สวนลุมพินีที่ตั้งอยู่ในทุ่งศาลาแดง โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มการสร้างสวนลุมพินีเพื่อเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจและรองรับการจัดงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์เพื่อจัดแสดงสินค้าและทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนมีการประกวดสินค้าและการแสดงมหรสพ เพื่อกระตุ้นให้ชาวต่างประเทศสนใจมาลงทุนในประเทศไทย⁴⁶ แต่โครงการดังกล่าวได้หยุดลง ทำให้การก่อสร้างสวนลุมพินีเพื่อจัดงานสยามรัฐพิพิธภัณฑ์ยังติดตั้งไฟฟ้าและก่อสร้างทางเดินต่างๆไม่สมบูรณ์เรียบร้อย เนื่องจากการสวรรคตเมื่อ 25 พฤศจิกายน ปี พ.ศ. 2468⁴⁷ ต่อมาพระยาศุภราชบดินทร์ (เทียบ อัศวรักษ์) เป็นผู้ริเริ่มการก่อสร้างสวนสนุกขึ้นในพื้นที่สวนลุมพินี โดยมีสัญญาขอเช่าเป็นเวลา 5 ปี ทั้งนี้พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงร่วมลงทุนเป็นจำนวน 20,000 บาทด้วย⁴⁸

ดังนั้นการสร้างสวนสนุก (ในลุมพินี) ได้ดำเนินการที่จะเปิดให้บริการในวันที่ 7 สิงหาคม ปี พ.ศ. 2472 เพื่อให้อยู่ในช่วงวันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยใช้เวลาประมาณ 15 นาฬิกา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จมาร่วมพิธีเปิดสวนสนุกโดยรถยนต์ แล้วเสด็จขึ้นทอดพระเนตรฟุตบอล ที่พระยาศุภราชฯ ได้นำหัวหน้าคณะฟุตบอลจีนซึ่งมาจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จมาร่วมพิธีเปิดสวนสนุกโดยรถยนต์ แล้วเสด็จขึ้นทอดพระเนตรฟุตบอล ที่พระยาศุภราชฯ ได้นำหัวหน้าคณะฟุตบอลจีนซึ่งมาจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์และสมเด็จพระบรมราชินีเสด็จมาร่วมพิธีเปิดสวนสนุกโดยรถยนต์ แล้วเสด็จขึ้นทอดพระเนตรฟุตบอล ที่พระยาศุภราชฯ ได้นำหัวหน้าคณะฟุตบอลจีนซึ่งมาจากจังหวัดประจวบคีรีขันธ์แล้วก็เริ่มการแข่งขัน ประทับทอดพระเนตรอยู่จนหมดเวลาครั้งแรกก็เสด็จกลับ ภายในงานวันนั้น มีประชาชนมาร่วมชมฟุตบอลในสวนสนุก (ในลุมพินี) เป็นจำนวนมาก⁴⁹ โดยสวนสนุก (ในลุมพินี) แบ่งประเภทความบันเทิงไว้ดังต่อไปนี้ คือ มหรสพ การแข่งขันกิจกรรมการเล่นเกมส์หรือ การพนันต่างๆ และร้านขายของหรือกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นโดยเฉพาะซึ่งมีค่าผ่านประตูคนละ 10 สตางค์ ผู้ที่ซื้อค่าผ่านประตูแล้วสามารถชมมหรสพ ภาพยนตร์ มวย จั๋ว

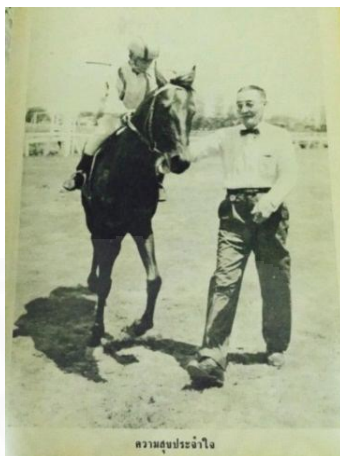
⁴⁶ อรรถพร ศรีอุทม, “การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2466),” 97-102.

⁴⁷ อัศวรักษ์, “มหาเสวกโท พระยาศุภราชบดินทร์สืบทอดราชบัลลังก์,” ใน *ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจตรี พระยาศุภราชบดินทร์สืบทอดราชบัลลังก์* (เทียบ อัศวรักษ์) (กรุงเทพฯ: บำรุงนุกุลกิจ, 2512), 58.

⁴⁸ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.7ม.26.5/122 เรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระบรมราชูปถัมภ์สวนสนุก (สวนลุมพินี) (พ.ศ. 2471), 3-4.

⁴⁹ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.7ม.26.5/278 เรื่อง สวนสนุก (พ.ศ. 2472), 35-36.

และการเล่นเกมต่างๆ ได้ ยกเว้นการแข่งขันพิเศษ เช่น ฟุตบอลหรือมวยที่มีผู้จัดจากภายนอกเป็นรายการพิเศษที่ ต้องเสียค่าผ่านประตูเพิ่มเติม⁵⁰

ภาพที่ 2.5 พระยาศุภชลาศัย (คนขวามือที่ยืนจูงม้า)

ที่มา: รักษ์ อัครราช, ที่ระลึกในงานพระราชทาน เพลิดเพลิน พลตำรวจตรี พระยาศุภชลาศัยลีลาชบาล เมือง (เทียบ อัครราช) (กรุงเทพฯ: บำรุงนุกุลกิจ, 2512), คำนำที่ 16.

ภาพที่ 2.6 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จร่วมพิธีเปิดสวนสนุก (ในลุมพินี)

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ฆ003 หวญ69/22 เหตุการณ์สำคัญ-เปิดสวนสนุก (2 ใน 2 ภาพ)
NAT P004922

⁵⁰ เรื่องเดียวกัน, 26.

ภาพที่ 2.7 บรรยากาศสวนสนุก (ในลุมพินี) (มีหอนาฬิกาและสระน้ำอยู่กลางภาพ)

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ฆ003 หวญ69/22 เหตุการณ์สำคัญ-เปิดสวนสนุก (1 ใน 2 ภาพ)
NAT P004003

ทั้งนี้สวนสนุก (ในลุมพินี) มีการจัดแข่งมวยเป็นประจำอย่างชกมวยไทยหรือฝรั่งเป็นประจำแล้ว⁵¹ การจัดแข่งขันมวยในสวนสนุก (ในลุมพินี) แห่งนี้เป็นที่นิยมและจดจำของคนในช่วงเวลาดังกล่าว เนื่องจากมีการแข่งมวยกับชาวต่างประเทศเป็นประจำ โดยเฉพาะชาวฟิลิปปินส์ เช่น เทอร์รีโอ คัมโป ตลอดทั้งบรรยากาศการชกมวยในสวนสนุก (ในลุมพินี) มีคนชมเป็นจำนวนมาก ถึงขั้นมีคนปรองเท้าไปบนเวทีและตะโกนเสียงดัง⁵²

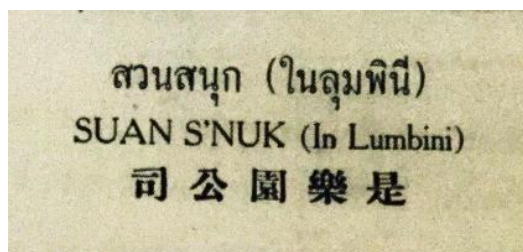
สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงลักษณะของสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่ในชานเมืองกรุงเทพที่รองรับกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องการใช้พื้นที่กว้าง โดยเฉพาะการแข่งขันกีฬาอย่างฟุตบอลที่ทำการแข่งขันในวันเปิดสวนสนุก รวมทั้งเป็นสถานที่แข่งวิ่งและจักรยานด้วย⁵³ รวมทั้งเป็นพื้นที่สำหรับกิจกรรมทางน้ำด้วย เช่น ว่ายน้ำ หรือ พายเรือ ที่มีให้บริการภายในสวนสนุกโดยจัดเก็บค่าบริการด้วย ดังที่ปรากฏใน“...ประเภทที่เกี่ยวข้องด้วย ความสนุกทางน้ำ

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, 3.

⁵² สมศรี สุกุมลนันทน์, *สารคดีชีวิตประวัติ*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: สารคดี, 2541), 91-92.

⁵³ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.7ม.26.5/278, 3.

เพื่อผู้ที่ชอบสนุกทางน้ำนั้นมียู่พอสมควรที่จะเล่นเรือหรือว่ายน้ำ เมื่อได้เสียค่าธรรมเนียมมากน้อยก็สมประสงค์”⁵⁴

ภาพที่ 2.8 หัวกระดาษเอกสารของสวนสนุก (ในลุมพินี)

ที่มา: หัวกระดาษของเอกสาร สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สร.0201.31/1 เรื่อง พระยาศุภราชบดีขออนุญาตให้จับสลากที่สวนสนุกฯ (พ.ศ. 2475), หน้า 4, 5, 10, 11, 12, และ 13.

สวนสนุก (ในลุมพินี) สร้างขึ้นในพื้นที่ส่วนหนึ่งของสวนลุมพินีที่แบ่งให้เช่าเพื่อแสวงหารายได้มาใช้ดำเนินกิจการพัฒนาสวนลุมพินีโดยรวม สวนสนุก (ในลุมพินี) แห่งนี้มีลักษณะที่น่าสนใจที่มีความเกี่ยวข้องกับการพนันอีกด้วย ซึ่งในช่วงเทศกาลปีใหม่สวนสนุก (ในลุมพินี) ได้จัดการพนันจับสลากแจกรางวัลให้กับผู้ซื้อบัตรผ่านประตูในราคา 25 สตางค์ (จากราคาผ่านประตูปกติเพียง 10 สตางค์) โดยมีของรางวัลแตกต่างกันไปตามกระดาษภายในซองชิงโชคที่ได้รับ เช่น เครื่องทอง เครื่องเงิน ถ้วยชาม เป็นต้น⁵⁵ โดยมีวิธีการจับสลากตามดังวิธีการเล่นการพนันจับสลากของสวนสนุกตามบัญชีหมายเลข 2 เลข 9 แห่งพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2473 และการอนุญาต ซึ่งพระยาศุภราชบดีได้ขออนุญาตให้มีการพนันจับสลากตามวิธีดังกล่าว โดยดำเนินการยื่นเรื่องในวันที่ 5 มีนาคม 2473 เพื่อขอจัดการพนันดังกล่าวในช่วงเทศกาลปีใหม่ไทย คือ วันที่ 1 และ 2 เมษายน 2474 ทางศาลว่าการนครบาลอนุญาต ด้วยเหตุผลว่า

⁵⁴ เรื่องเดียวกัน, 36.

⁵⁵ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สร.0201.31/1 เรื่อง พระยาศุภราชบดีขออนุญาตให้จับสลากที่สวนสนุกฯ (พ.ศ. 2475), 18-19.

เป็นโอกาสพิเศษตามทำนองเทศกาล ประกอบด้วย การแจกของขวัญและจับสลาก เช่นนี้ไม่มีประตูกินเปล่าไม่ร้ายแรงอะไรและตามปกติเวลานั้นการเข้าไปเที่ยวเตร่ หย่อนใจในสวนสนุกก็ต้องเสียค่าผ่านประตู คนละ 10 สตางค์อยู่แล้ว ทั้งเพื่อเป็นการประดับประดาตกแต่งการเลี้ยงตัวของสวนสนุกตามสมควร จึงอนุญาต⁵⁶

ทั้งนี้ในวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2474 พระยาศุภราชบดีได้ยื่นเรื่องขออนุญาตจัดการพนันจับสลากอีกครั้งในระหว่างวันที่ 1-2 มกราคม พ.ศ. 2475 ด้วยรูปแบบเดียวกับการพนันจับสลากในเทศกาลปีใหม่ไทย (เมื่อวันที่ 1 และ 2 เมษายน พ.ศ. 2474) โดยให้เหตุผลในการขออนุญาตจัดครั้งนี้ เพราะเป็นเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ฝรั่ง ซึ่งทางสมุหพระนครบาลเห็นว่า การพนันจับสลากดังกล่าวควรจัดปีละหนึ่งครั้ง แต่ที่พระยาศุภราชบดียื่นขอมาเป็นปีละสองครั้ง ทำให้เกิดการประชุมระหว่างหัวหน้าแผนกต่างๆ ในนครบาลเกี่ยวกับเรื่องการขออนุญาตของพระยาศุภราชบดี โดยที่ประชุมลงมติให้จัดการพนันประเภทนี้ได้ปีละหนึ่งครั้ง (12 เดือนจัดได้หนึ่งครั้ง) ถ้าหากจัดในวันขึ้นปีใหม่ฝรั่งแล้ว ก็ไม่สามารถจัดในวันขึ้นปีใหม่ไทยได้ ซึ่งพระยาศุภราชบดียอมรับมตินี้และชี้แจงว่า ถ้านครบาลอนุญาตให้จัดในวันที่ 1-2 มกราคม พ.ศ. 2475 แล้วจะไม่ขอจัดอีก ในวันที่ 1-2 เมษายน พ.ศ. 2475 ส่งผลให้นครบาลอนุญาตให้พระยาศุภราชบดีจัดการพนันจับสลากในวันที่ 1-2 มกราคม พ.ศ. 2475 ได้⁵⁷

แต่ทว่าเมื่อวันที่ 24 มกราคม พ.ศ. 2475 พระยาศุภราชบดีได้ยื่นหนังสือที่ ต้องการ แจกของขวัญแก่ประชาชนที่มาเที่ยวสวนสนุกที่เข้าข่ายตามพระราชบัญญัติการพนัน พ.ศ. 2473 ในวันที่ 18 และ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475 ดังที่พระยาศุภราชบดีเขียนไว้ว่า “วันที่ 18 และ 19 กุมภาพันธ์นี้ ข้าพเจ้าใคร่จะแจกของขวัญสิ่งละอันพันละน้อยให้แก่ผู้ที่เป็นที่เที่ยวเตร่ แต่การแจกของขวัญเช่นนี้ ตามพระราชบัญญัติการพนัน พระพุทธศักราช 2473 ท่านว่าอยู่ในบัญชีหมายเลขที่ 9 (การจับสลากโดยวิธีใดๆ)”⁵⁸ ส่งผลให้พระยาศุภราชบดียื่นหนังสือขออนุญาตจัดการพนันจับสลากที่สวนสนุก (ในลุมพินี) ในวันที่ 18 และ 19 กุมภาพันธ์ 2475 โดยให้เหตุผลว่า

สำหรับปีนี้ ข้าพเจ้าได้กำหนดจะเปิดให้เป็นงานใหญ่ในวันที่ 18 กุมภาพันธ์ 2475 พร้อมกันนี้ข้าพเจ้าจะได้เปิดการเล่นต่างๆ ตามที่สมุหนครบาลได้อนุญาตไว้แล้ว 24 ร้าน กับ มีลคร, ลิเก, จำอวด, ภาพยนตร์, เดินรำ, ระบายากาบาเรต, แข่งขันมวย, กอล์ฟเล็ก,

⁵⁶ เรื่องเดียวกัน, 18-19.

⁵⁷ เรื่องเดียวกัน, 19.

⁵⁸ เรื่องเดียวกัน, 4.

สะกิด, เพื่อจะได้เป็นเครื่องชักจูงใจประชาชนไปเที่ยวเตร่ไปหย่อนใจให้ดีกว่าปีที่แล้วๆ มา

ประกอบทั้งให้เหตุผลอีกว่า “ทั้งนี้ ข้าพเจ้าได้เคยรับอนุญาตจากสมุหพระนครบาลแล้วตามหนังสือของสมุหพระนครบาล ที่ 4773 ลงวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2465 โดยกำหนดว่า ให้เล่นได้ปีละ 1 ครั้ง⁵⁹ ซึ่งบัดนี้เวลาก็กว่งเลยปีหนึ่งแล้ว”⁶⁰

จากการขออนุญาตจัดการพนันจับสลากดังกล่าวสะท้อนถึงบริบททางสังคมเมืองกรุงเทพที่การพนันเป็นความบันเทิงรูปแบบสำคัญอย่างหนึ่งที่ดึงดูดประชาชนและสร้างรายได้ในระดับที่เจ้าของกิจการต้องการจัดการพนันในกิจการของตนเอง แต่การพนันต่างๆ ในเมืองกรุงเทพอยู่ภายใต้การควบคุมของนครบาล ส่งผลให้เจ้าของกิจการสวนสนุกต้องการที่จะจัดการพนันจับสลากที่สวนสนุก พร้อมกับจัดการแสดงต่างๆ เพื่อดึงดูดประชาชนให้มาเที่ยวที่สวนสนุก (ในลุมพินี) โดยเจ้าของสวนสนุกได้อ้างวันเดือนปีที่ได้รับอนุญาตให้จัดการพนันจับสลากในสวนสนุก ในวันที่ 18 ธันวาคม พ.ศ. 2474 ว่า “เวลาก็กว่งเลยปีหนึ่งแล้ว” ทั้งที่การจัดการพนันจับสลากในสวนสนุกเกิดขึ้นจริงในวันที่ 1-2 มกราคม พ.ศ. 2475 ที่เป็นปีเดียวกับเจ้าของสวนสนุกขออนุญาต จัดการพนันจับสลากซ้ำ และมีระยะเวลาห่างจากกำหนดการที่ยื่นขอจัดการพนันในวันที่ 18 และ 19 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2475 ครึ่งปี 2475 เพียง 47 วัน อันส่งผลให้ไม่ได้รับอนุญาต เพราะ “ไม่เป็นการชอบด้วยนโยบายของรัฐบาล ไม่มีเหตุจำเป็นที่ควรอนุญาต”⁶¹

ภายหลังเหตุการณ์ที่สวนสนุก (ในลุมพินี) ไม่ได้รับอนุญาตให้จัดการพนันจับสลาก พระยาศุภชราธิบดี จึงได้ยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2475 อันมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเดือดร้อนจากการที่ไม่ได้รับอนุญาตและผ่อนผันให้สวนสนุกแจก “ของขวัญสิ่งละอันพันละน้อย” ตามรูปแบบการพนันจับสลากที่ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ทั้งยังอธิบายถึงรายละเอียดของสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่สร้างขึ้นด้วย “เงินส่วนตัว โดยน้ำพักน้ำแรงของคนไทย มิได้เข้าหุนกับคนต่างประเทศหรือแม้แต่คนไทยด้วยกันเลย” อีกทั้งยังอธิบายถึงสัญญาระหว่างพระศุภชราธิบดีกับกรมนคราทรที่พระยาศุภชราธิบดีรับเป็นผู้รักษาบริเวณสวนลุมพินีทั้งหมด โดยมีค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาสวนลุมพินีประมาณ 3,000 บาทต่อหนึ่งปี เพื่อถางหญ้า ปราบถนนให้เรียบ การจุดไฟฟ้าให้สว่าง การรักษาสถานที่มีศาลาหลายแห่งให้สะอาด ตลอดจนทั้งอธิบายกิจกรรมและความบันเทิงภายในสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่เขียนไว้ว่า “รายได้อันเกิดจากการมีการเล่นมโหรีศพและการแข่งขันชกมวยใน

⁵⁹ การเล่นที่พระยาศุภชราธิบดีหมายถึง การแจกของขวัญแก่ผู้ไปเที่ยวเตร่สวนสนุกที่เข้าช่วยการเล่นพนันจับสลาก

⁶⁰ เรื่องเดียวกัน, 4-5.

⁶¹ เรื่องเดียวกัน, 6.

สมัยก่อนเพียงแต่หล่อเลี้ยงตัวในสวนสนุกเอง (มิใช่สวนลุมพินี) ก็กลัวเกลียดเต็มที” ที่บ่งบอกว่าสวนสนุก (ในลุมพินี) มีการแสดงมหรสพ และจัดการแข่งขันชกมวย อยู่ภายในด้วย ประกอบทั้งจากคำอธิบายที่ว่า

ยิ่งสมัยนี้รัฐบาลได้ให้อนุญาตคนอื่นๆ เปิดการแข่งขันมวยขึ้นในจังหวัดพระนครและ จังหวัดธนบุรี ผลรายได้ของการชกมวยก็ยิ่งลดน้อยลงจนแทบจะเลี้ยงตัวไม่รอดอยู่แล้ว ส่วนการรักษาสวนลุมพินี ข้าพเจ้าต้องชักทุนออกหุ่่มเตรักษาไว้ เพื่อให้เป็นสถานที่ๆ สอดคล้องเที้ยวเตรของประชาชนทุกชาติทุกชั้น⁶²

สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึง การแข่งขันชกมวยในสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่เป็น แหล่งรายได้สำคัญอีกสิ่งหนึ่งที่ดึงดูดประชาชนให้มาเที่ยว รวมถึงบริบทความบันเทิงในสังคมเมืองกรุงเทพ ที่คณินิยมการแข่งขันมวยจนเกิดการเปิดแข่งขันมวยในสถานที่ต่างๆ มากขึ้น

เหตุผลและเรื่องราวต่างๆ ภายในหนังสือที่พระยาศุภชราธิราชเขียนถึงนายกรัฐมนตรี มีเป้าหมายเพื่อชี้แจงและโน้มน้าวให้หน่วยงานภาครัฐเห็นใจและอนุญาตให้จัดการพนันจับสลากได้ ทำให้เนื้อหาในเอกสารดังกล่าวสอดแทรกอารมณ์ความรู้สึกของพระยาศุภชราธิราชที่ต้องรับภาระ ค่าใช้จ่ายทั้งการดำเนินกิจการสวนสนุกและต้องดูแลทำนุบำรุงสวนลุมพินีไปด้วย พระยาศุภชราธิราช พยายามถ่ายทอดให้หน่วยงานภาครัฐเห็นใจสวนสนุกมากขึ้น โดยเฉพาะข้อความที่ว่า

เป็นการจริงอยู่ที่นโยบายของรัฐบาลสมัยปรีดีฯ จะกำจัดการพนันทั้งปวง ก็แต่การพนันต่างๆ สมัยรัฐบาลก่อนยังติดพันต่อเนื่องมา มีแข่งม้า, เล่นไพ่, ขนไก่, กัดปลา ซึ่งรัฐบาลนี้ยังมีความเอื้อเฟื้อผ่อนผันกันอยู่ ข้าพเจ้าก็รวมอยู่ในวงของพวกนี้ มาแต่รัฐบาลเดิม จะไม่อยู่ในข่ายกรุณาของรัฐบาลนี้บ้างเจียวหรือ⁶³

ข้อความดังกล่าวสะท้อนถึงบริบทสังคมเมืองกรุงเทพในช่วงเวลาดังกล่าวที่ ความบันเทิงในรูปแบบการพนันแพร่หลายและได้รับความนิยม ทำให้กิจการสวนสนุก (ในลุมพินี) ต้องพยายามสร้างกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจและความบันเทิงที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับการพนัน เพื่อดึงดูดประชาชนและมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจำหน่ายค่าผ่านประตูเข้าสวนสนุกที่ให้ผู้เข้าชม ได้รับรางวัลด้วย

งานเทศกาลจึงเป็นพื้นที่ปลดปล่อยให้ประชาชนเข้ามาพักผ่อนหย่อนใจและ ดำเนินกิจกรรมพิเศษอย่างเช่นการพนันในช่วงเวลาชีวิตประจำวันปกติ ประชาชนไม่สามารถกระทำได้ เพราะหน่วยงานภาครัฐควบคุมกิจกรรมการพนัน สะท้อนถึงบริบทโดยเฉพาะของงานเทศกาลที่อ้างอิง ช่วงเวลาฤดูกาลสำคัญของวันสำคัญทางศาสนาหรือหน่วยงานภาครัฐที่เป็นวาระโอกาสพิเศษที่เอื้อให้

⁶² เรื่องเดียวกัน, 11.

⁶³ เรื่องเดียวกัน, 13.

กลุ่มคนต่างๆ ใช้เป็นเหตุผลในการขออนุญาตจัดงานมหรสพและโดยเฉพาะการพนันได้ ซึ่งพื้นที่สวนสนุก (ในลุมพินี) เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่แสวงหากำไรที่จัดงานแสดงมหรสพและการแข่งขันกีฬาต่างๆ พร้อมทั้งเครื่องเล่นและกิจกรรมพักผ่อนอื่นๆ ในพื้นที่สวนสนุก ถือเป็นพื้นที่ปลดปล่อยให้ประชาชนมาพักผ่อนหย่อนใจเหมือนงานเทศกาล แต่ไม่เปิดให้บริการ ตามฤดูกาลและไม่สามารถจัดการพนันในทุกวันที่เปิดทำการได้ทั้งนี้สิ่งที่น่าสนใจ คือ สวนสนุก (ในลุมพินี) มีลักษณะคล้ายคลึงกับงานเทศกาลหรืองานวัดในกรุงเทพฯ คือ มีการออกร้านให้เล่น การพนันต่างๆ และการจัดแสดงมหรสพต่างๆ อย่างที่ปรากฏไว้ว่า “ภายในสวนสนุกนั้นท่านผู้เฒ่า บางคนคงจำได้ว่า มีโรงละคร มีหนังชนิดจอตรงดูได้ และมีโรงเตี๊ยมที่ทันสมัยให้ชื่อว่า บลูฮอลล์ เพราะสีน้ำเงินตลอดทั้งโรง ท่านเจ้าของยังได้นำนักดนตรีมาจากต่างประเทศ และอื่นๆ อีกมากมาย”⁶⁴

สวนสนุก (ในลุมพินี) แตกต่างจากงานรื่นเริงเพราะเปิดบริการตลอดทั้งปี ไม่ใช่การเปิดกิจการตามฤดูกาล แต่มีความพยายามจัดหาวาระโอกาสพิเศษตามวันสำคัญ เช่น วันขึ้นปีใหม่ เพื่อเป็นเหตุผลในการจัดการเล่นพนันจับสลากเพื่อดึงดูดประชาชนและเพิ่มรายได้ ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น สะท้อนถึงบริบทสังคมเมืองกรุงเทพฯ ที่การเล่นพนันเป็นความบันเทิงที่คนนิยมและสามารถเป็นจุดโฆษณาที่ดึงดูดให้คนมาร่วมงานที่จัดขึ้นได้เป็นอย่างดีในระดับที่มีกลุ่มคนพยายามยื่นทำหนังสือเพื่อจัดการพนันในหลายกรณีดังที่กล่าวไว้

สวนสนุก (ในลุมพินี) จึงมีลักษณะเป็นสวนสนุกแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Gardens) ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชานเมืองที่ตอบสนองกลุ่มคนที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบใหม่ในกรุงเทพฯ ที่แสวงหาการพักผ่อนหย่อนใจที่เข้าถึงง่ายและเป็นส่วนตัวมากขึ้น⁶⁵ ตลอดทั้งมีรูปแบบและกิจกรรมต่างๆ ที่คล้ายคลึงกับการเที่ยวตากอากาศ เช่น การรับประทานอาหาร การชมภาพยนตร์ การเล่นกีฬา การเดินพักผ่อนในพื้นที่สวนและทะเลสาบ อันเชื่อมโยงกับค่านิยมการพักผ่อนหย่อนใจของคนในสังคมไทยที่เริ่มต้นจากชนชั้นสูงที่นิยมการเที่ยวแบบตากอากาศ เพื่อใช้เวลาว่างไปพักผ่อนให้ร่างกายแข็งแรงในสถานที่ที่มีอากาศสดชื่น อันเป็นคำแนะนำของแพทย์ชาวตะวันตกตามวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจของคนยุโรป⁶⁶ อันสะท้อนถึงบริบทการพักผ่อนหย่อนใจของชนชั้นสูงในกรุงเทพฯ ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่นิยมการพักผ่อนหย่อนใจด้วยการไปเที่ยวสถานที่ตากอากาศต่างๆ

⁶⁴ รัช อัครราช, “มหาเสวกโท พระยาทหารบดีสี่หราชบาลเมือง,” ใน *ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พลตำรวจตรี พระยาทหารบดีสี่หราชบาลเมือง* (เทียบ อัครราช), 59.

⁶⁵ Calve, *The global theme park industry*, 5-7.

⁶⁶ ขวัญแก้ว อุดมบุญญาภภาพ, “กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพัทยา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 32.

เช่น หัวหิน หรือ ชะอำ⁶⁷ ซึ่งสะท้อนการเกิดขึ้นของสวนสนุก (ในลุมพินี) และสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอื่นๆร่วมสมัยในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ทดแทนการไปเที่ยวตากอากาศริมทะเลของชนชั้นสูงได้ อันสะท้อนถึงความคิดของชนชั้นสูงในกรุงเทพฯที่เริ่มสนใจสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจกลางแจ้งขนาดใหญ่ ทำให้มีการเกิดจัดงานรื่นเริงฤดูหนาวในพื้นที่วัดเบญจมบพิตรและพื้นที่รอบวังสวนดุสิต (บริเวณชานเมืองของกรุงเทพฯ) และรวมถึงการร่วมหุ้นของชนชั้นสูงในการลงทุนสร้างสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่สวนลุมพินี เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่ขนาดใหญ่ในบริเวณชานเมืองของกรุงเทพฯ ประกอบทั้งมีการแสดงมหรสพและกิจกรรมการพนันที่คล้ายกับงานวัดภูเขาทอง อันเป็นกิจกรรมความบันเทิงที่ได้รับความนิยมในช่วงร่วมสมัยเดียวกัน เพื่อให้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจมีกิจกรรมที่หลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในกรุงเทพฯ

แม้ว่าในเวลาต่อมา สวนสนุก (ในลุมพินี) ได้ปิดกิจการลง เนื่องจากศาลาว่าการกระทรวงมหาดไทยต้องการจัดการให้พื้นที่สวนลุมพินีเป็น “พื้นที่วน” (สวนสาธารณะ) สำหรับประชาชน ดังที่ปรากฏว่า “ส่วนสวนสนุกเมื่อหมดอายุสัญญาแล้ว กรรมการเห็นว่าควรให้เลิกไป เพราะเท่าที่ทำอยู่เดี๋ยวนี้ก็ไม่เป็นไปดังความมุ่งหมายเดิม และนอกจากนั้นเห็นว่าควรเอาที่ดินสิ้นของสวนลุมพินีมาใช้ในการทำวน สัญญาของสวนสนุกจะหมดอายุในเดือนเมษายน พ.ศ. 2477”⁶⁸ การเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนลุมพินีทั้งหมดให้กลายเป็นสวนสาธารณะ ทำให้สวนลุมพินีกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบสวนสาธารณะ โดยไม่มีพื้นที่ส่วนใดส่วนหนึ่งต้องเสียค่าผ่านประตูเหมือนในช่วงที่มีพื้นที่สวนสนุก (ในลุมพินี) ทั้งนี้สวนลุมพินียังทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่ใจกลางเมืองกรุงเทพฯที่รองรับการจัดงานอื่นๆ เช่น งานฉลองรัฐธรรมนูญ หรือ งานประกวดนางสาวไทย ในเวลาต่อมา แต่ภาพลักษณ์ของความสนุกสนานแบบการพนันได้ลดน้อยลง โดยมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่ใกล้ชิดกับธรรมชาติแทน เช่น การเดินชมสวน การเล่นกีฬา เป็นต้น ในขณะที่การเที่ยวตากอากาศยังเป็นการพักผ่อนหย่อนใจร่วมสมัยเดียวกัน ซึ่งชนชั้นสูงในกรุงเทพฯยังนิยมไปเที่ยวตากอากาศเพื่อพักผ่อนร่างกายให้แข็งแรง

2.3 การพักผ่อนหย่อนใจแบบตากอากาศ ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

แม้ว่าการจัดงานรื่นเริงฤดูหนาวหรือสวนสนุกแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Gardens) ได้ปิดตัวไป แต่ยังมีสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอื่นๆในกรุงเทพฯที่รับอิทธิพลวัฒนธรรม

⁶⁷ เรื่องเดียวกัน, 33-34.

⁶⁸ สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สร.0201.31/2 เรื่อง ก่อสร้างสวนลุมพินีให้เป็นวนะสาธารณะสำหรับประชาชน (พ.ศ. 2476-2495), 3.

การพักผ่อนหย่อนใจแบบยุโรป เช่น ร้านอาหาร คลับ สมาคม เป็นต้น รวมถึงการเล่นกีฬาต่างๆ เช่น เทนนิส กอล์ฟ ฟุตบอล การแข่งม้า เป็นต้น ซึ่งชนชั้นสูงในสยาม เศรษฐีชาวจีนหรือชาวยุโรปที่อาศัยอยู่กรุงเทพฯ ยังต้องการพักผ่อนหย่อนใจแบบตากอากาศหรือเปลี่ยนอากาศในสถานที่ปลอดโปร่งหรือลานโล่งที่คล้ายกับลักษณะของสวนสนุกแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure garden) เพราะต้องการพื้นที่ร่มรื่น มีอากาศสดชื่น อันทำให้เกิดพื้นที่สวนลุมพินีที่ทำหน้าที่เป็นสวนสาธารณะที่มีภาพลักษณ์แบบการพำน้อย่างในสมัยที่เคยเป็นสวนสนุก (ในลุมพินี) หรือ พื้นที่สวนสัตว์เขาดิน (สวนสัตว์ดุสิต) ที่เริ่มเปิดให้ประชาชนเข้าเที่ยวชมได้ในสมัยรัชกาลที่ 7⁶⁹ อันสะท้อนถึงบริบทวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจแบบตากอากาศหรือเปลี่ยนอากาศที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ ทำให้เกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างสวนลุมพินีหรือสวนสัตว์เขาดินที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ เพื่อทดแทนการเดินทางไปเที่ยวตากอากาศในจังหวัดริมทะเลที่มีอากาศสดชื่น เช่น ชะอำ หรือ หัวหิน ตลอดทั้งบางปู หรือ บางแสน ที่เกิดขึ้นในช่วงหลังการปฏิวัติสยาม ปีพ.ศ. 2475

2.3.1 หัวหินและการตากอากาศของชนชั้นสูง

จากเดิมที่ชนชั้นสูงในประเทศนิยมการหาความสำราญด้วยการเดินทางไปสถานที่นอกเมืองหลวง อย่างพระราชวังลพบุรีในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ หรือการจาริกแสวงบุญที่ทั้งชนชั้นสูงและคนทั่วไปนิยมไปสักการะศาสนสถานที่สำคัญ อย่างพระพุทธรูปที่สระบุรี⁷⁰ แต่สำหรับคนทั่วไปมีอุปสรรคในการเดินทางมากกว่าชนชั้นสูง เนื่องจากจำเป็นต้องทำงานตามฤดูกาล การเพาะปลูก รวมถึงการเป็นไพร่หรือทาสของมูลนายต่างๆ ทำให้ไม่เวลาหรือโอกาสในการเดินทางเท่ากับชนชั้นสูง ทั้งนี้การเที่ยวตากอากาศของชนชั้นสูงในกรุงเทพฯ เกิดขึ้นจากการเข้ามาของชาวยุโรปที่เข้ามาติดต่อกับราชสำนักหรือมาตั้งกิจการในกรุงเทพฯ ซึ่งมีวัฒนธรรมในการพักผ่อนหย่อนใจแบบเที่ยวตากอากาศในพื้นที่ที่มีอากาศสดชื่น และมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อให้ร่างกาย

⁶⁹ “ประวัติความเป็นมาของสวนสัตว์ดุสิต,” <http://www.dusitzoo.org/customize-%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%A7%E0%B9%8C%E0%B8%94%E0%B8%B8%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%95-98218-1.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2560).

⁷⁰ อรรถพร ศรีอุทม, “การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2466),” 13-14.

แข็งแรง ดังเช่น การจัดสร้างสถานที่ข้ามมาของชาวต่างประเทศในย่านพญาไท⁷¹ ทั้งนี้ภายหลังการเกิดสนธิสัญญาเบาว์ริงที่อนุญาตให้คนต่างประเทศสามารถเดินทางไปพื้นที่ภายนอกเขตกรุงเทพจากแต่เดิมที่กำหนดว่า ห้ามอยู่นอกพื้นที่ภายนอกกรุงเทพเกิน 24 ชั่วโมง⁷² อันทำให้ชาวต่างประเทศเริ่มไปพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่นอกกรุงเทพ เช่น สถานตากอากาศที่อ่างศิลา ที่สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯให้สร้างขึ้น⁷³ ทั้งนี้คณะมิชชันนารีตะวันตกที่เข้ามาอาศัยในกรุงเทพได้ถ่ายทอดความรู้ด้านการแพทย์ตะวันตกแบบสมัยใหม่ ทั้งวิธีการตรวจและรักษาโรคด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ โดยเฉพาะการรักษาโรคที่ร้ายแรง เช่น ฝีดาษ อหิวาตกโรค⁷⁴ หรือการรักษาด้วยการผ่าตัด อันทำให้ชนชั้นสูงในกรุงเทพหลายคนไว้วางใจและหันมารักษากับแพทย์ตะวันตกมากขึ้น

แพทย์ตะวันตกหลายคนได้แนะนำให้ชนชั้นสูงและข้าราชการหลายคนไปพักผ่อนหย่อนใจด้วยการเที่ยวตากอากาศสำหรับบุคคลทั่วไป อย่างน้อยปีละครั้งเพื่อพักผ่อนหย่อนใจหรือ การ“เปลี่ยนอากาศ” สำหรับผู้ที่มีอาการป่วย เพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรงและพักผ่อนหย่อนใจจากความเครียดในการทำงานประจำ⁷⁵ อันทำให้ชนชั้นสูง ขุนนาง หรือข้าราชการต่างๆเริ่มเดินทางออกไปเที่ยวพื้นที่ต่างๆในประเทศ ด้วยการเที่ยวเตร่ในสถานที่ห่างไกลต่างๆที่เดินทางลำบาก เพื่อทั้งการพักผ่อนหย่อนใจให้คลายเครียดและฟื้นฟูสุขภาพร่างกาย รวมทั้งเป็นการตรวจตราราชการเพื่อเรียนรู้ภูมิประเทศต่างๆ ตลอดจนทั้งข้อมูลประชากรและทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ⁷⁶ เพื่อใช้ในการบริหารราชการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ทำให้การเดินทางพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบต่างๆเริ่มเป็นที่นิยมและขยายไปสู่กลุ่มคนที่หลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังการยกเลิกระบบมูลนาย ไพร่ และทาส⁷⁷ อันทำให้ประชาชนส่วนใหญ่กลายเป็นแรงงานที่สามารถประกอบอาชีพต่างๆได้อิสระและมีเวลาว่างมากขึ้น รวมถึงการที่ประชาชนเริ่มได้รับการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะความรู้ด้านวิชาชีพ ทำให้เกิดกลุ่มคนใหม่ๆที่ประกอบอาชีพ เช่น เสมียน พนักงานบัญชี ครู พยาบาล เป็นต้น

⁷¹ ขวัญแก้ว อุดมบุญญานุภาพ, “กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพญาไท,” 29.

⁷² ปิ่นเพชร จำปา, “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545), 52-54.

⁷³ ขวัญแก้ว อุดมบุญญานุภาพ, “กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพญาไท,” 31.

⁷⁴ อรรถพร ศรีอุทม, “การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2466),” 39-41.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน, 19-24.

⁷⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁷ ปิ่นเพชร จำปา, “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544,” 69-70.

ซึ่งเป็นวิชาชีพที่มีรายได้มั่นคงที่สามารถพักผ่อนหย่อนใจด้วยการท่องเที่ยวที่เลียนแบบชนชั้นสูงได้มากขึ้น⁷⁸

ทั้งนี้เมื่อเกิดวิกฤตการณ์ร.ศ. 112 ที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งระหว่างสยามกับฝรั่งเศสในบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออก ทำให้ชนชั้นสูงเริ่มหันไปนิยมเที่ยวหัวหินในชายฝั่งทะเลตะวันตกมากขึ้น ประกอบทั้งการสร้างทางรถไฟสายใต้ที่เชื่อมกรุงเทพไปยังคาบสมุทรมาลายูของอังกฤษ ซึ่งยังได้เชื่อมต่อการเดินทางจากกรุงเทพไปยังหัวหินให้สะดวกมากขึ้นกว่าทางเรือด้วย ทำให้การตากอากาศหรือเปลี่ยนอากาศในหัวหินได้รับความนิยมมากขึ้น จนเกิดการสร้างกองโฮเต็ลในปีพ.ศ. 2465 ภายใต้การดูแลของกรมรถไฟหลวง⁷⁹ เพื่อให้บริการห้องพักและห้องอาหารตามมาตรฐานตะวันตก เพื่อรองรับการเข้ามาของนักท่องเที่ยวชาวตะวันตกหรือแขกคนสำคัญของประเทศที่สามารถเดินทางมาจากทั้งทางเส้นทางกรุงเทพ หรือจากเส้นทางสิงคโปร์หรือคาบสมุทรมาลายูมายังพักผ่อนหย่อนใจได้ที่หัวหินด้วยเส้นทางรถไฟสายใต้ ดังที่สมเด็จพระอนุชาธิราชเจ้าฟ้าจักรพงษ์ภูวนาถ กรมหลวงพิษณุโลกประชานาถทรงเคยพาเจ้าชายวิลเลียมแห่งสวีเดนไปพักผ่อนหย่อนใจด้วยกีฬาล่าสัตว์ในเส้นทางรถไฟสายใต้ และไปพักผ่อนหย่อนใจที่หัวหิน⁸⁰ ทั้งนี้ชนชั้นสูงไปพักผ่อนหย่อนใจที่หัวหินได้อาศัยอยู่ในบ้านพักส่วนตัวต่างๆ ของตนเองโดยที่มีเครื่องทำไฟฟ้าใช้เองด้วย โดยกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ เช่น “การอาบน้ำทะเล” การเล่นเทนนิส เป็นต้น⁸¹ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงความหรูหราและความสะดวกสบายของการพักผ่อนหย่อนใจที่หัวหินที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการพักผ่อนหย่อนใจของชนชั้นสูงเป็นหลัก โดยเฉพาะการมีไฟฟ้าใช้ และการก่อตั้งกองโฮเต็ลเพื่อบริการชาวต่างประเทศที่มีฐานะร่ำรวยตามมาตรฐานตะวันตก อันส่งผลให้เกิดการสร้างโรงแรมแห่งใหม่ในกรุงเทพ เช่น โรงแรมราชธานี ที่รองรับนักธุรกิจต่างประเทศที่มากรุงเทพ และโดยเฉพาะโรงแรมวังพญาไท เพื่อรองรับชาวต่างประเทศ

⁷⁸ อรรณพ ศรีอุดม, “การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2466),” 57.

⁷⁹ เรื่องเดียวกัน, 88-89.

⁸⁰ จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า., “เที่ยวหัวเมือง,” ใน *เกิดวังปารุสก์ ฉบับสมบูรณ์: สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย*, พิมพ์ครั้งที่ 10 (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์บุ๊ค จำกัด, 2540), 79.

⁸¹ เรื่องเดียวกัน, 81-82.

ที่มีฐานะร่ำรวย⁸² อันสะท้อนถึงสำคัญของเส้นทางรถไฟสายใต้ที่ทำให้มีกลุ่มชาวต่างประเทศมาเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้น นอกเหนือจากหัวหิน

ในช่วงหลังการปฏิวัติปีพ.ศ. 2475 ที่เปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองทำให้เกิดรัฐบาลภายใต้การนำของคณะราษฎร ในเวลาต่อมาทั้งมีการก่อสร้างสถานตากอากาศบางปูในช่วงปีพ.ศ. 2482⁸³ อันเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีสะพานยื่นออกไปในทะเล โดยมีศาลาสุโขเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การรับประทานอาหาร การฟังดนตรี การเดินรำ เป็นต้น โดยมีบ้านพักให้บริการค้างคืนด้วย ประกอบทั้งรัฐบาลยังออกกฎหมาย ฉบับที่ 11⁸⁴ เพื่อส่งเสริมการพักผ่อนของประชาชน เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพแข็งแรง ตลอดจนการที่รัฐบาลสนับสนุนการสร้างพื้นที่บางแสนให้เป็นสถานที่ตากอากาศแห่งใหม่ที่เปิดให้บริการในปีพ.ศ. 2486⁸⁵ สิ่งเหล่านี้ทำให้ประชาชนทั่วไปสามารถเข้าถึงสถานที่ตากอากาศแห่งใหม่ที่นอกเหนือจากหัวหินได้ แม้ว่าเส้นทางที่เดินทางไปบางปูหรือบางแสนเป็นถนนดินที่ไม่สะดวกเท่าเส้นทางรถไฟที่ไปหัวหิน แต่ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง เส้นทางรถไฟสายใต้ที่เดินทางผ่านไปหัวหินนั้นได้รับผลกระทบจากการทิ้งระเบิดโดยฝ่ายสัมพันธมิตรเป็นอย่างมาก ทำให้ความนิยมในการเที่ยวหัวหินเสื่อมความนิยมลง ในขณะที่รัฐบาลได้พยายามพัฒนาถนนสุขุมวิทที่เชื่อมไปยังบางปูและบางแสนมากขึ้น ทำให้สถานตากอากาศทั้งสองแห่งได้รับความนิยมมากขึ้น ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งรวมถึงพื้นที่พัทยาที่เริ่มได้รับความนิยมจากชาวต่างประเทศมากขึ้นจากการพัฒนาถนนสุขุมวิทที่เชื่อมต่อกับพัทยา⁸⁶ ที่กลายเป็นเมืองท่องเที่ยวที่รองรับชาวต่างประเทศในเวลาต่อมา สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการพักผ่อนหย่อนใจแบบตากอากาศที่เริ่มแพร่หลายจากชนชั้นสูงไปถึงประชาชนทั่วไปในสังคมได้มากขึ้น ทำให้การท่องเที่ยวหรือการพักผ่อนหย่อนใจแบบหรูหราอย่างในหัวหินที่มีบทบาทลดลง ในขณะที่สถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างบางปูหรือบางแสนที่เชื่อมต่อกับกรุงเทพได้ง่ายกว่าพื้นที่หัวหินด้วยเส้นทางถนน โดยเฉพาะพื้นที่บางปู เพื่อรองรับความพักผ่อนหย่อนใจของกลุ่มประชาชนที่หลากหลายมากกว่า

⁸² อรรถพร ศรีอุทม, “การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2466),” 110.

⁸³ ปิ่นเพชร จำปา, “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544,” 133.

⁸⁴ ขวัญแก้ว อุดมบุญญานุภาพ, “กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพัทยา,” 39.

⁸⁵ เรื่องเดียวกัน, 40.

⁸⁶ เรื่องเดียวกัน, 44.

2.4 บทสรุป

ตั้งแต่ช่วงรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา กรุงเทพฯเกิดเปลี่ยนแปลงทางกายภาพและวัฒนธรรมตามวัฒนธรรมยุโรปมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาให้กรุงเทพฯมีความศิวิไลซ์นั้น ทำให้กรุงเทพฯเปลี่ยนจากเมืองริมน้ำที่คนตั้งถิ่นฐานตามคลองต่างๆ กลายเป็นเมืองที่มีการตั้งถิ่นฐานบนบกแทนที่ การขยายตัวทางกายภาพไปตามเส้นทางถนนสมัยใหม่ที่สร้างขึ้นหลายเส้นทาง เช่น ถนนเจริญกรุง ที่รองรับการเติบโตของร้านค้าและที่อยู่อาศัยของชาวตะวันตก หรือ ถนนราชดำเนินที่รองรับการสร้างวังสวนดุสิตและพื้นที่ใกล้เคียงที่เป็นแหล่งที่อยู่อาศัยชนเมืองแห่งใหม่ของคนในราชสำนัก ทดแทนพื้นที่พระบรมมหาราชวัง รวมถึงการเกิดขึ้นของโรงไฟฟ้าที่ทำให้เกิดความนิยมการใช้ไฟฟ้าที่แพร่หลายจากที่จำกัดเพียงพื้นที่พระบรมมหาราชวังไปยังพื้นที่การค้าและที่อยู่อาศัยต่างๆ ในกรุงเทพฯอย่างต่อเนื่อง อันทำให้เกิดแสงสว่างในเวลากลางคืนที่เอื้อให้เกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในเวลากลางคืนมากขึ้น โดยเฉพาะบทบาทของโรงไฟฟ้าสามเสนที่รับผิดชอบติดตั้งโคมดวงไฟในงานวัดหรืองานรื่นเริงต่างๆ ที่ให้แสงสว่างและความสวยงามแก่พื้นที่ในงานด้วยทั้งการก่อสร้างถนนและการสร้างโรงไฟฟ้าในกรุงเทพฯ ทำให้พื้นที่การจัดกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจแบบลานโล่งในพื้นที่กรุงเทพฯ ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 สามารถเกิดขึ้นได้ในช่วงเวลากลางคืนที่รองรับการพักผ่อนหย่อนใจของคนในกรุงเทพฯ ทั้งในส่วนที่เป็นงานวัด งานรื่นเริงฤดูหนาว ละครสัตว์ต่างๆ และสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure garden) อย่างพื้นที่ป่าสามเสน หรือสวนสนุก (ในลุมพินี) ได้

ทั้งนี้การเกิดขึ้นของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างป่าสามเสน และสวนสนุก (ในลุมพินี) เป็นการลงทุนก่อสร้างของชนชั้นสูงในสยาม โดยกรณีป่าสามเสนที่ดำเนินการโดยพระยาสรรพการ (อดีตผู้จัดการธนาคารไทยพาณิชย์) และพระยาศุภชลาศัย (อดีตข้าราชการคนสนิทในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) อันสะท้อนถึงเงินลงทุนที่สูงมากของกิจการดังกล่าวที่ต้องอาศัยเงินลงทุนของชนชั้นสูงที่มีฐานะสูง โดยเฉพาะกรณีการสร้างสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงร่วมหุ้นในกิจการสวนสนุกแห่งนี้ด้วย อันเป็นบริบทร่วมสมัยที่ทรงมีพระราชดำริในการก่อสร้างศาลาเฉลิมกรุงให้เป็นโรงภาพยนตร์ขนาดใหญ่ที่ทันสมัยในช่วงทศวรรษ 2470 ด้วยสิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงลักษณะเฉพาะของธุรกิจสวนสนุกแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นธุรกิจของชนชั้นสูงสยามที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่มั่งคั่งอยู่ก่อนที่จะลงทุนในกิจการสวนสนุกดังกล่าว เพราะสวนสนุกไม่ใช่ธุรกิจที่สร้างรายได้ในระยะสั้นในขณะเดียวกัน ยังสะท้อนถึงมุมมองของชนชั้นสูงในสยามต้องการสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจลักษณะดังกล่าว เพื่อตอบสนองรสนิยมและวิถีชีวิตของตนเอง โดยเฉพาะกรณีป่าสามเสนที่เป็นพื้นที่อุทยานส่วนตัวของพระยาสรรพการที่ต้องการสร้างสวนพักผ่อนหย่อนใจที่สวยงามและหรูหราตามแบบยุโรป รวมถึงค่านิยมในการเที่ยวตากอากาศเพื่อทำให้สุขภาพดีตามคำแนะนำของแพทย์

ตะวันตกที่ทำให้เกิดสวนสนุกแบบ Pleasure Garden ที่อยู่บริเวณชานเมืองและมีอากาศดีในระดับหนึ่ง อันสามารถทดแทนการไปตากอากาศในพื้นที่ริมทะเลหรือต่างจังหวัดได้ตลอดทั้งสามารถอธิบายถึงที่บริบทชนชั้นนำสยามเริ่มสนใจในธุรกิจความบันเทิงหรือการพักผ่อนหย่อนใจมากขึ้นอย่างต่อเนื่องจนทำให้เกิดร่วมหุ้นในการสร้างสวนสนุก (ในลุมพินี) อีกด้วย

นอกจากนี้กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯที่มีความหลากหลายหลายทั้งการแสดงมหรสพ การออกร้านค้าต่างๆ และรวมถึงการพนัน โดยการพนันเป็นความบันเทิงที่ได้รับความนิยมอย่างมากโดยเฉพาะผู้จัดงานที่ต้องการขออนุญาตจัดการพนันในพื้นที่งานของตนเอง เพราะนอกจากที่การพนันสามารถดึงดูดให้คนมาร่วมงานได้เป็นจำนวนมากแล้ว ยังเป็นวิธีการในการหารายได้ที่สามารถตอบวัตถุประสงค์ของงานเทศกาล (Fair) แบบงานวัด งานรื่นเริงฤดูหนาวที่จัดขึ้นเพื่อการระดมทุนเพื่อการบูรณะซ่อมแซมวัดหรือสนับสนุน เรื่องสาธารณประโยชน์ต่างๆ แต่ในกรณีสวนสนุกที่พยายามขออนุญาตจัดการพนัน แต่ไม่ได้รับอนุญาต เพราะสวนสนุก (ในลุมพินี) เป็นกิจการของพระยาศุภชวลิตที่แสวงหาผลกำไรเพื่อความอยู่รอดของธุรกิจบันเทิง ซึ่งไม่ใช่เพื่อการระดมทุนสาธารณประโยชน์ อันส่งผลให้เจ้าของธุรกิจพยายามขออนุญาตจัดการพนัน เพราะการพนันที่เป็นความบันเทิงที่คนนิยมอยู่แล้วสามารถเป็นเครื่องมือในการดึงดูดคนให้มาเที่ยวและแหล่งรายได้สำคัญแก่ธุรกิจตนเอง ด้วยการยกประเด็นภาระการออกค่าใช้จ่ายทำนุบำรุงรักษาสวนลุมพินีที่ทางสวนสนุกเป็นผู้รับผิดชอบอยู่ด้วย ประเด็นปัญหาดังกล่าวจึงสะท้อนว่าสังคมเมืองกรุงเทพฯมีกลุ่มคนที่ต้องการกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบใหม่มากขึ้น แต่ปริมาณความต้องการดังกล่าวไม่มากเพียงพอที่จะทำให้ธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบสวนสนุกในกรุงเทพฯอยู่รอดได้ในทางเศรษฐกิจในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้

บทที่ 3

สวนสนุกแดนเนรมิต แอปป์แลนด์ และสวนสนุกในร่ม

แม้ว่ากิจการสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่ดำเนินการโดยพระยาศุภราชบดีได้ปิดกิจการลงตลอดทั้งในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจหลายแห่งได้รับผลกระทบจากภัยสงคราม โดยเฉพาะการทิ้งระเบิดของฝ่ายสัมพันธมิตรในพื้นที่ยุทธศาสตร์สำคัญของกรุงเทพฯ อย่าง โรงไฟฟ้า สะพานข้ามทางรถไฟ เป็นต้น การทิ้งระเบิดดังกล่าวสร้างความเสียหายแก่อาคารบ้านเรือน และสิ่งก่อสร้างต่างๆ ในกรุงเทพฯ ทำให้ในบางช่วงเวลาที่โรงไฟฟ้าถูกทิ้งระเบิด เมืองกรุงเทพฯ ขาดกระแสไฟฟ้าที่ให้แสงสว่างและกิจกรรมความบันเทิงต่างๆ ในเวลากลางคืน อันทำให้บรรยากาศการพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯ ชะงักจากช่วงก่อนสงครามเป็นอย่างมาก แต่ทว่ากิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจอย่างโรงภาพยนตร์สามารถปรับตัวให้ดำเนินการสร้าง ความบันเทิงหย่อนใจแก่คนในกรุงเทพฯ ในช่วงสงครามได้ โดยการเปลี่ยนเป็นพื้นที่โรงละคร หรือจัดฉายภาพยนตร์เก่ามาพากย์เรื่องราวใหม่ เพื่อให้โรงภาพยนตร์ยังมีคนมาใช้บริการให้กิจการดำเนินต่อไปได้ในช่วงสงคราม

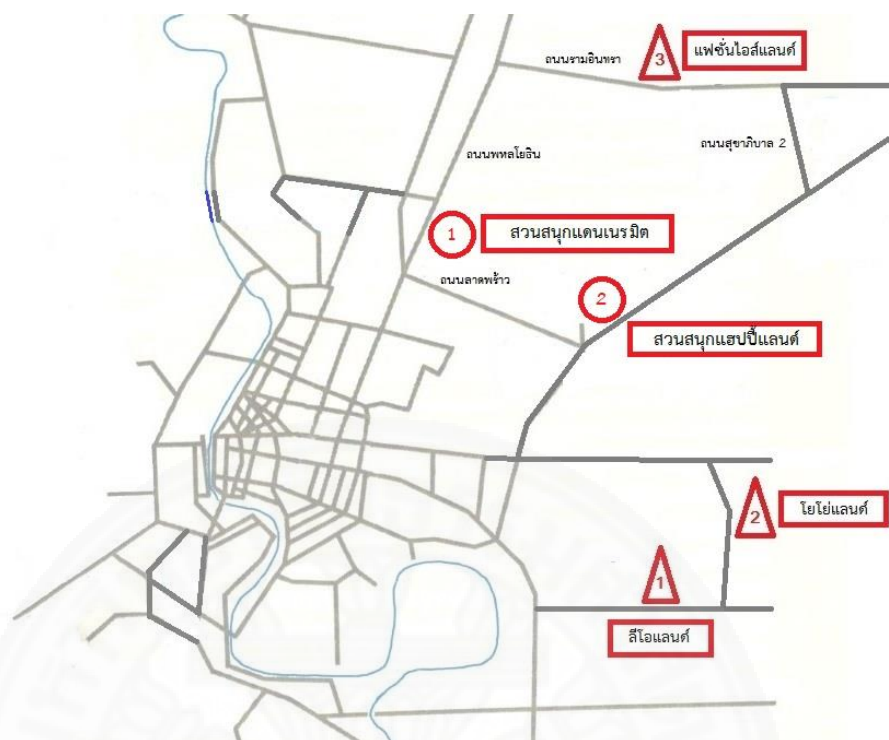
ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบลานโล่งแห่งใหม่อย่างสวนสนุกนั้นไม่ปรากฏขึ้นในกรุงเทพฯ การพักผ่อนหย่อนใจที่ใกล้เคียงกับสวนสนุกแบบ สวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Garden) มากที่สุดนั้นยังปรากฏอยู่ในพื้นที่สวนลุมพินีที่เคยเป็นที่ตั้งของสวนสนุก (ในลุมพินี) แต่สวนลุมพินีได้กลายเป็นสวนสาธารณะที่ทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับการชมธรรมชาติ หรือออกกำลังกายแทนกิจกรรมความบันเทิงที่เกิดขึ้นในสวนสนุก (ในลุมพินี) ในขณะที่กิจการโรงภาพยนตร์ได้เติบโตขยายตัวไปตามพื้นที่ชุมชนและตลาดหลายแห่งในกรุงเทพฯ อีกทั้งโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพฯ ส่วนใหญ่เน้นจัดฉายภาพยนตร์ฮอลลีวูดที่กลายเป็นภาพยนตร์กระแสหลัก จนกระทั่งในช่วงปี พ.ศ. 2510-2523 เริ่มมีนักธุรกิจที่ลงทุนก่อสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อรองรับการเข้ามาของทหารอเมริกันที่เข้ามาพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพฯ และพหุยา ในช่วงสงครามเวียดนาม รวมทั้งการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ ที่ทำให้เกิดสถานบันเทิงกลางคืน และโรงภาพยนตร์ต่างๆ มากขึ้น รวมทั้งการก่อสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบลานโล่งขนาดใหญ่ ที่กลับอีกครั้งภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง เช่น เมืองโบราณ (ปี พ.ศ. 2515) สวนสนุกแดนเนรมิต (ปี พ.ศ. 2519) สวนสนุกแอปป์แลนด์ (ปี พ.ศ. 2519) สวนสยาม (ปี พ.ศ. 2523) และสวนนงนุช (ปี พ.ศ. 2523) เป็นต้น แม้ว่าสถานที่พักผ่อนหย่อนใจบางแห่งอยู่นอกพื้นที่กรุงเทพฯ แต่การเกิดขึ้นของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่เหล่านี้ใช้เงินลงทุนสูงและรองรับการพักผ่อนหย่อนใจของคนเป็นจำนวนมาก อันสะท้อนถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่มีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

จนเป็นกลุ่มผู้ใช้บริการที่ไปใช้บริการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจดังกล่าว โดยในบทนี้ผู้วิจัยขออธิบายสวนสนุกกลางแจ้งอย่างแดนเนรมิตและแฮปปี้แลนด์ ในส่วนของสวนสยามนั้น ผู้วิจัยขออธิบายในบทที่ 4

3.1 การขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ: การเพิ่มของประชากรและการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 บริบทโลกในภาวะสงครามเย็นที่ทำให้สหรัฐอเมริกาเข้ามา มีอิทธิพลทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในประเทศไทยมากขึ้น เนื่องจากประเทศไทย เข้าเป็นพันธมิตรกับโลกเสรี ทำให้เกิดพัฒนาการทางกายภาพและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของ สังคมไทยโน้มเอียงตามค่านิยมแบบอเมริกันมากขึ้น โดยเฉพาะการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯที่มี จำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง อันทำให้กรุงเทพฯเป็นเมืองโตเดี่ยวที่มีประชากร มากที่สุดในประเทศอย่างต่อเนื่อง

บริบททางกายภาพที่กรุงเทพฯมีประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงหลังสงครามโลก ครั้งที่ 2 ส่งผลให้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่างๆ ในกรุงเทพฯเติบโตเพื่อรองรับความต้องการพักผ่อน หย่อนใจของคนในกรุงเทพฯที่มากขึ้นด้วย โดยเฉพาะวงการโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพฯที่สามารถปรับตัว และอยู่รอดในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เติบโตมากขึ้นภายหลังสงครามสิ้นสุดลง โดยเฉพาะ ช่วงปี พ.ศ. 2510-2519 ธุรกิจโรงภาพยนตร์มีการแข่งขันสูงมาก ทำให้ตระกูลกิตติพราภรณ์ ที่เป็นเจ้าของโรงภาพยนตร์ตัดสินใจลงทุนสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ รูปแบบใหม่ที่สามารถมอบความสนุกสนานให้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ได้ รวมถึงการเกิดขึ้นของ สวนสนุกแฮปปี้แลนด์ในช่วงเวลาใกล้เคียงกัน

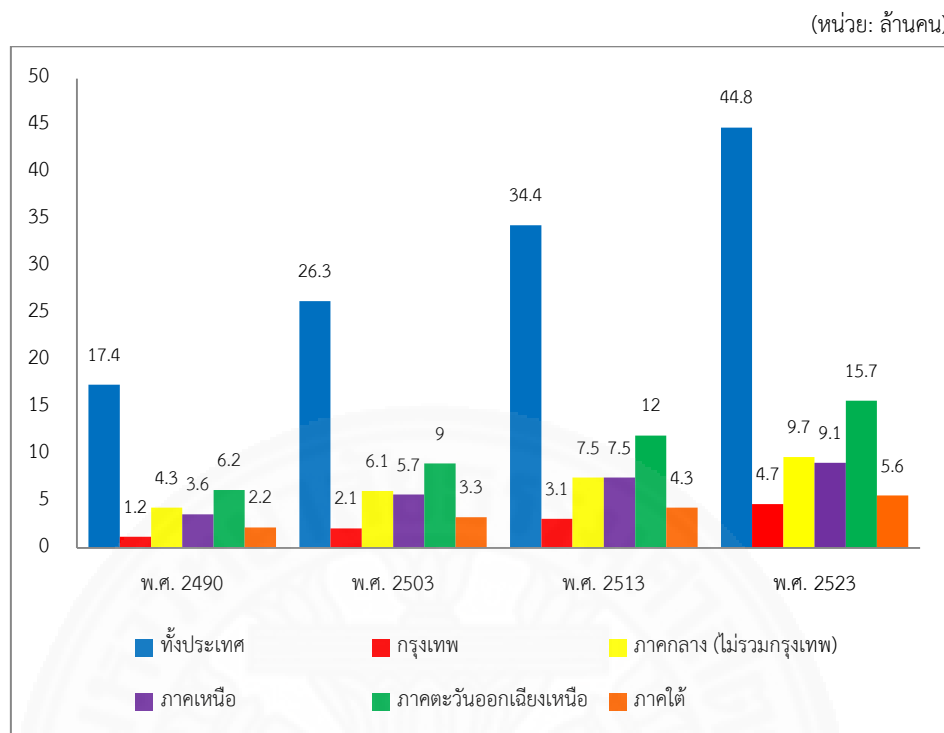

ภาพที่ 3.1 ที่ตั้งของสวนสนุกกลางแจ้ง และสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้า ในกรุงเทพฯ
ที่มา: ดัดแปลงจากภาพ Bus Network in Bangkok, 1965 From Ichiro Kakizaki, *Trams, Buses and Rails: The History of Urban Transport in Bangkok, 1886-2010* (Chiang Mai: Silkworm, 2014), 177.

3.1.1 การเติบโตของสังคมชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ

สหรัฐอเมริกาให้ความช่วยเหลือรัฐบาลไทยอย่างต่อเนื่องในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภคและพัฒนาเศรษฐกิจไปในแนวทางเสรีนิยม¹ และยังให้ทุนการศึกษารวมถึงการเชิญข้าราชการไทยไปฝึกอบรมที่สหรัฐอเมริกา สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงกลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่ที่กำลังติดกับโลกอเมริกาทั้งในทางกายภาพและทางความคิด ข้าราชการเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งในการผลักดันแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติที่สหรัฐอเมริกาสนับสนุน ส่งผลให้กรุงเทพฯ กลายเป็นศูนย์กลางเศรษฐกิจของประเทศมากขึ้น มีการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมหลายแห่งในพื้นที่ชานเมืองของกรุงเทพฯ ทำให้แรงงานในภาคเกษตรกรรมจากชนบทอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ อย่างต่อเนื่อง

¹ อภิชาติ สถิตนิรามัย, “จอมพล ป. พิบูลสงคราม กับการเมืองของการปฏิรูปเศรษฐกิจ 2481-2500,” ใน *รัฐไทยกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ จากกำเนิดทุนนิยมนายธนาคารถึงวิกฤตเศรษฐกิจ 2540*, บรรณาธิการโดย ธนาพล อิวสกุล (นนทบุรี: ฟาเดียวก้น, 2556), 55.

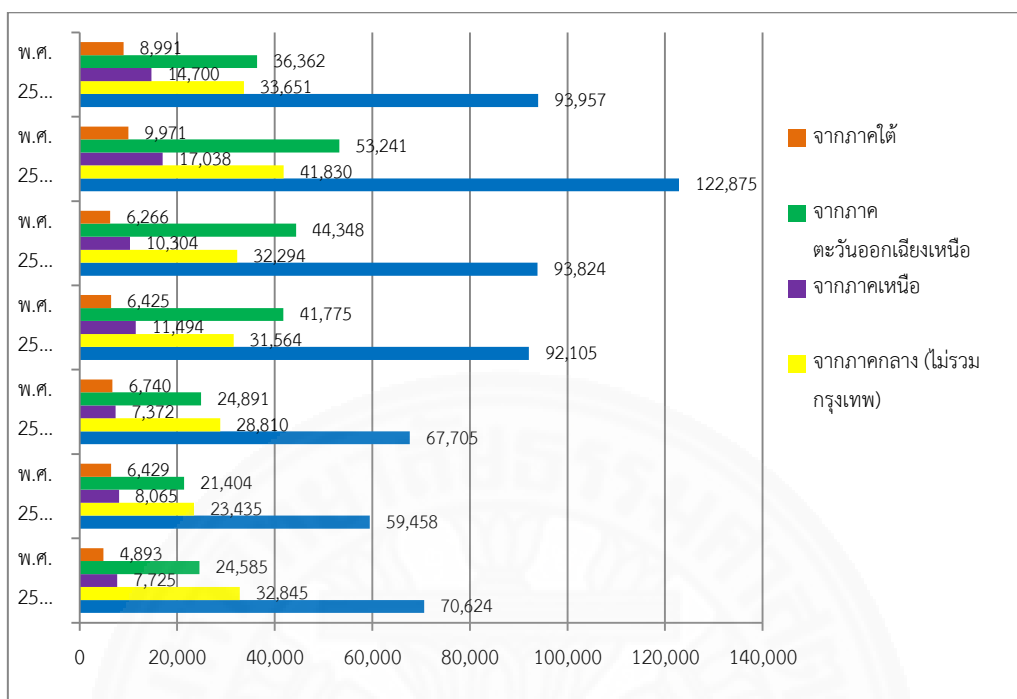

แผนภูมิที่ 3.1 ประชากรจากสำมะโนครัวประชากรและเคหะ จำแนกเป็นรายภาค

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, รายงานสถิติรายปีประเทศไทย 2555 (กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556), 55.

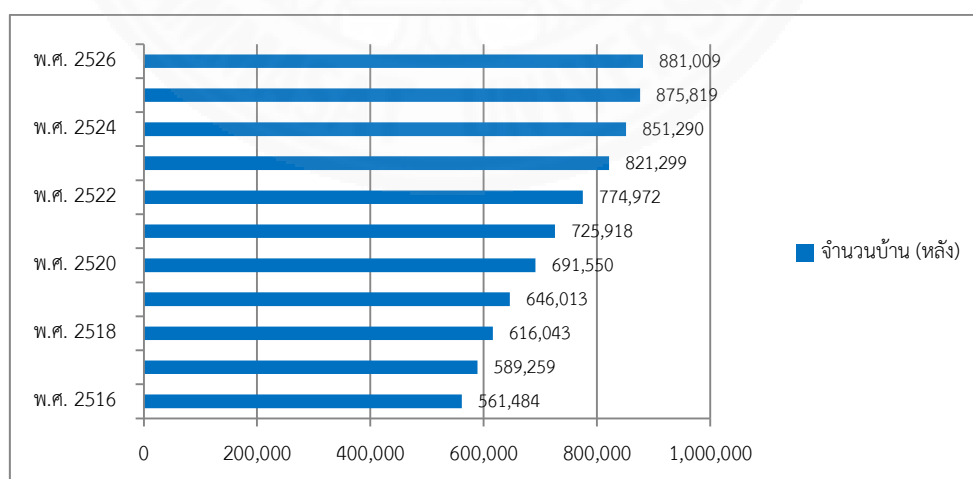
จากแผนภูมิที่ 3.1 จำนวนประชากรในประเทศเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วจาก 17.4 ล้านคน เป็น 44.8 ล้านคนภายในเวลา 23 ปี ในช่วงเวลาดังกล่าวทั้งประเทศมีประชากรเพิ่มขึ้นประมาณ 1.19 ล้านคนต่อปี ในขณะที่กรุงเทพมหานครมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นจาก 1.2 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2490 ไปเป็น 4.7 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2523 กรุงเทพมหานครจึงเป็นเมืองที่มีประชากรเพิ่มขึ้นถึง 3.5 ล้านคน ภายใน 23 ปี อัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นกว่า 3.9 เท่าของจำนวนประชากรเดิม ในปี พ.ศ. 2490 ซึ่งโดยเฉลี่ยแล้ว ในกรุงเทพมหานครเพียงเดียวมีประชากรเพิ่มขึ้นประมาณ 150,000 คนต่อปี แม้ประชากรในภาคอื่นๆ มีจำนวนเพิ่มขึ้นสูง แต่เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ขนาดของกรุงเทพมหานครกับภาคอื่นๆ สามารถวิเคราะห์ได้ว่า กรุงเทพมหานครมีความหนาแน่นของประชากรมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ในประเทศ กรุงเทพมหานครมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นต่อเนื่องอย่างรวดเร็วส่งผลให้กรุงเทพมหานครเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศ

(หน่วย: คน)

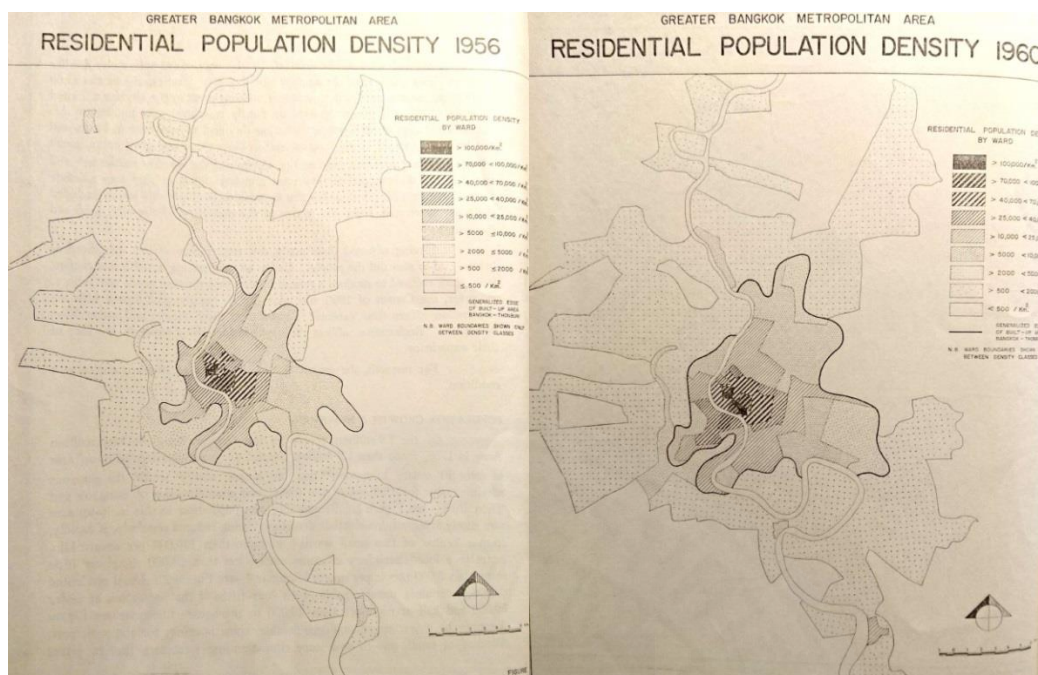
แผนภูมิที่ 3.2 การย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร ปี 2517-2521, 2524 และ 2525

ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สมุดสถิติรายปีประเทศไทย 2524-2527 (กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2528), 75.

แผนภูมิที่ 3.3 จำนวนบ้านในกรุงเทพมหานคร ปี พ.ศ. 2516-2526

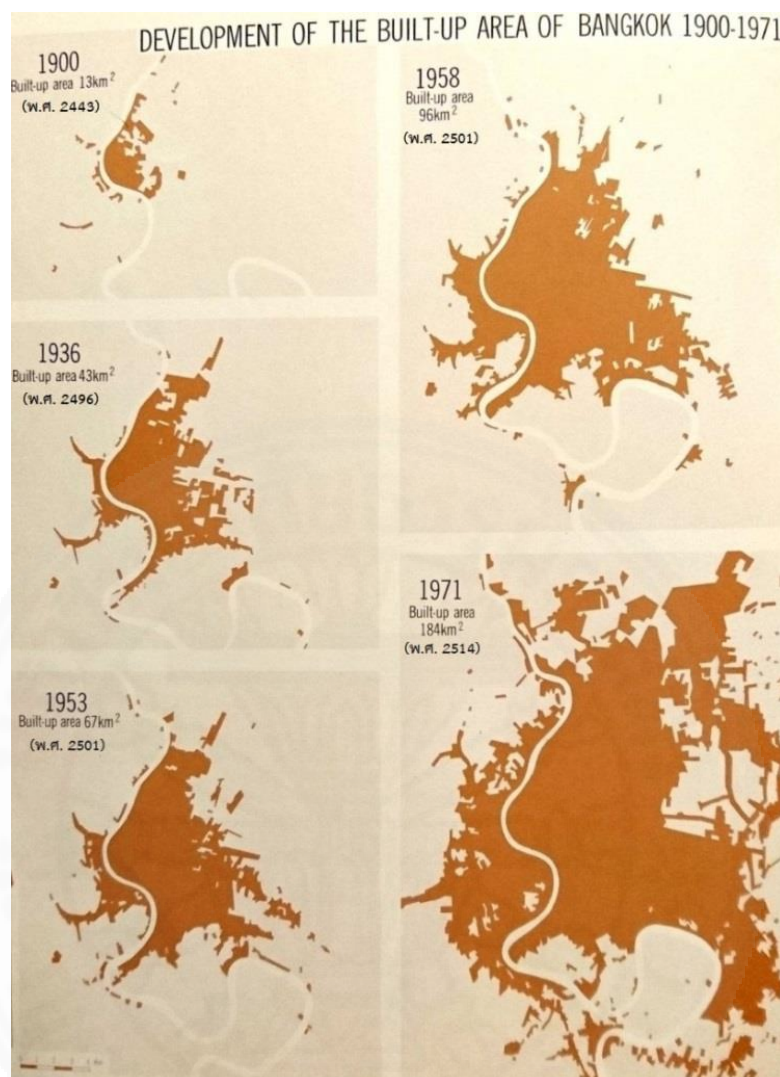
ที่มา: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, สมุดสถิติรายปีประเทศไทย 2524-2527 (กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2528), 92.

ภาพที่ 3.2 การเปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากรในกรุงเทพฯระหว่างปี พ.ศ. 2499 และ 2503

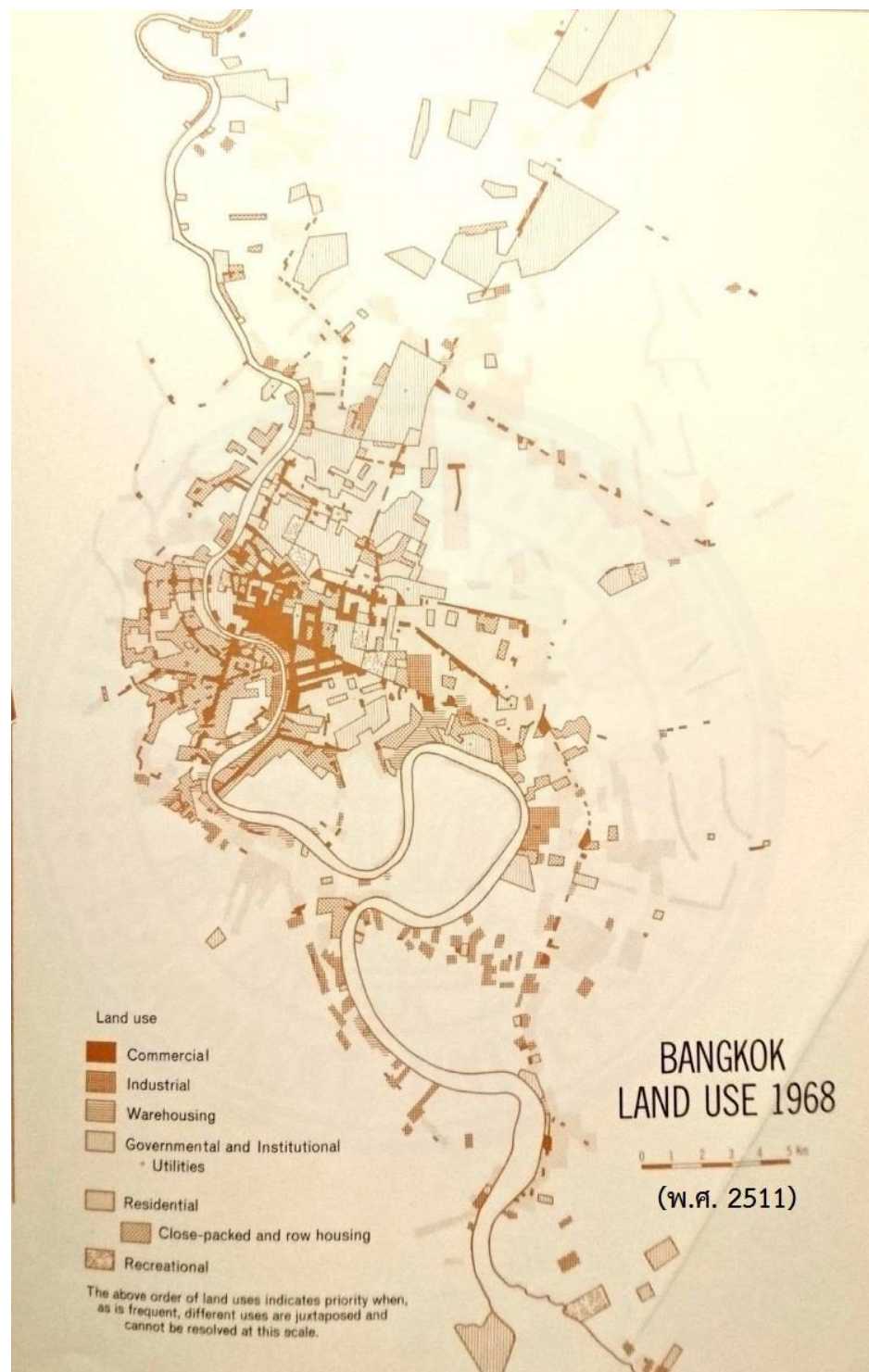
ที่มา: Larry Stertein, *Greater Bangkok Metropolitan Area Population Growth and Movement 1956-1960* (Bangkok: Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 1971), 6, 10.

จากแผนภูมิทั้งสองภาพ และภาพที่ 3.2 การเปรียบเทียบความหนาแน่นของประชากรในกรุงเทพฯระหว่างปี พ.ศ. 2499 และ 2503 สิ่งเหล่านี้สามารถอธิบายถึงการย้ายถิ่นของประชากรจากต่างจังหวัดเข้ามากรุงเทพฯ สอดคล้องกับการขยายตัวของจำนวนบ้านในกรุงเทพฯที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความหนาแน่นของประชากรที่มากขึ้น ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของพื้นที่อยู่อาศัย ทำให้ในช่วงปี พ.ศ. 2516-2526 กรุงเทพฯมีจำนวนบ้านเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยถึงปีละ 31,000 หลัง ส่งผลให้กรุงเทพฯกลายเป็นเมืองที่มีประชากรมากที่สุดและความหนาแน่นมากที่สุดของประเทศ โดยมีประชากรจากพื้นที่อื่นๆ ในประเทศมาอาศัยอยู่ในกรุงเทพฯอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 3.3 พัฒนาการของการขยายตัวทางกายภาพของเมืองกรุงเทพ พ.ศ. 2443-2514

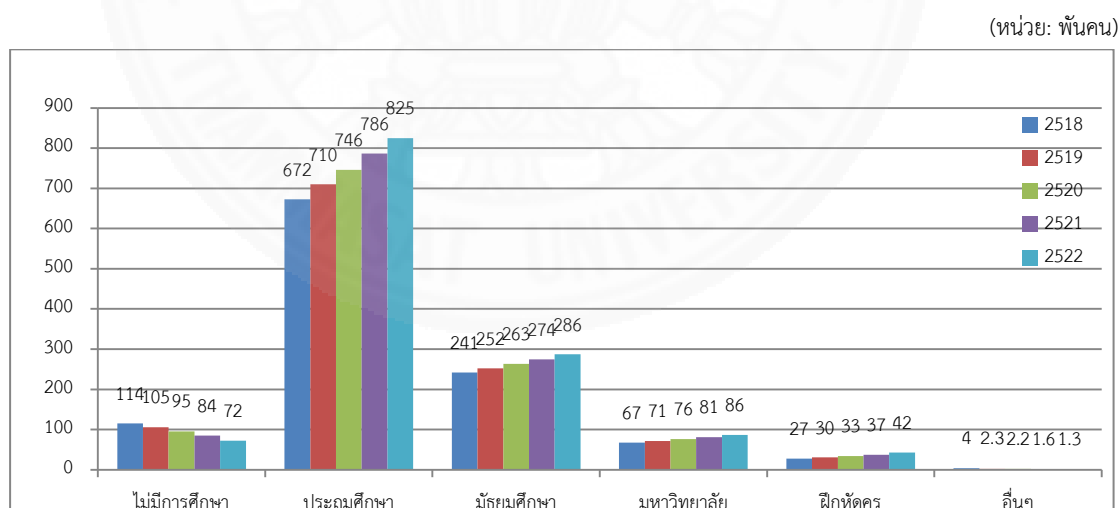
ที่มา: Peter Daniell, *Thailand: The Environment of Modernisation* (Sydney: McGraw-Hill, 1976), 108.

ภาพที่ 3.4 การใช้ที่ดินในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2511

ที่มา: Peter Daniell, *Thailand: The Environment of Modernisation* (Sydney: McGraw-Hill, 1976), 109.

จากภาพที่ 3.3 พัฒนาการของการขยายตัวทางกายภาพของเมืองกรุงเทพฯ พ.ศ. 2443-2514 สะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของเมืองกรุงเทพฯ ที่ขยายตัวทางกายภาพไปทางทิศตะวันออก อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพื้นที่ที่อยู่อาศัย ย่านการค้า และรวมถึงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อรองรับพื้นที่เมืองที่ขยายตัว ซึ่งสอดคล้องกับภาพที่ 3.4 การใช้ที่ดินในเมืองกรุงเทพฯ พ.ศ. 2511 ที่มีพื้นที่ย่านการค้าสลับกับพื้นที่อยู่อาศัยอาคารตึกแถวในบริเวณใจกลางกรุงเทพฯ ในขณะที่ฝั่งธนบุรี (ทิศตะวันตกของเมืองกรุงเทพฯ) มีพื้นที่ที่อยู่อาศัยส่วนใหญ่เป็นรูปแบบอาคารตึกแถวอย่างหนาแน่น แต่ทว่าบริเวณพื้นที่ทิศเหนือและทิศตะวันออกของกรุงเทพฯ กลับเป็นการใช้ที่ดินรูปแบบที่อยู่อาศัยที่มีเนื้อที่ภายในกว้างที่ไม่ใช่แบบอาคารตึกแถว อันสะท้อนถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ แบบชานเมืองที่เป็นลักษณะบ้านเดี่ยวหรือหมู่บ้านจัดสรร อันเป็นที่อยู่อาศัยที่ไม่มีความหนาแน่นเท่าใจกลางกรุงเทพฯ เนื่องจากเป็นพื้นที่ชานเมืองที่มีราคาต่ำกว่าในพื้นที่ใจกลางเมืองกรุงเทพฯ อันอธิบายถึงรูปแบบการเกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่แตกต่างไปในแต่ละพื้นที่ โดยพื้นที่ใจกลางเมืองหรือชุมชนที่มีความหนาแน่นของประชากรสูง โดยเฉพาะย่านการค้าหรืออาคารตึกแถวที่มีราคาที่ดินสูงมีการสร้างโรงภาพยนตร์หรือห้างสรรพสินค้าแบบตึกแถวที่ไม่ใช่พื้นที่ขนาดใหญ่ แต่สามารถสร้างกำไรในพื้นที่ที่คนจำนวนมาก ในขณะที่พื้นที่ชานเมืองที่มีราคาที่ดินไม่สูง อันเอื้อให้เกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบลานโล่งที่ต้องการพื้นที่ขนาดใหญ่อย่างสวนสนุกแดนเนรมิตหรือแอปป์แลนด์ที่เกิดขึ้นในเวลาต่อมา

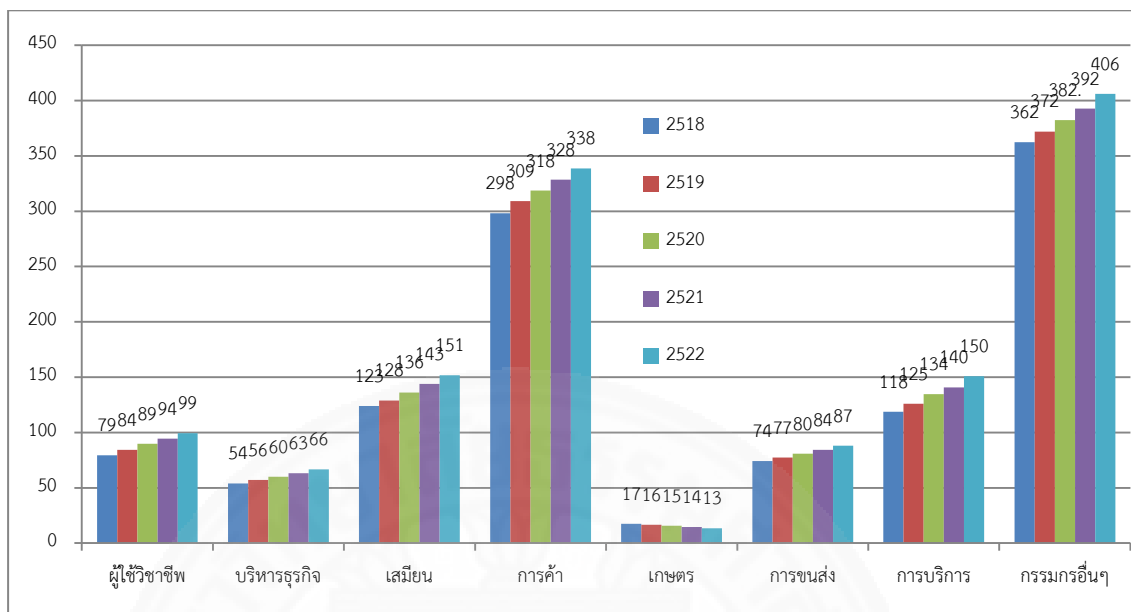

แผนภูมิที่ 3.4 จำนวนผู้มีงานทำ จำแนกตามระดับการศึกษา ในเขตเทศบาลนครกรุงเทพฯ

ปี พ.ศ. 2518 ถึง 2522

ที่มา: ยวพร เกื้อกุลเกียรติ, แนวโน้มประชากรผู้มีงานทำของเขตเทศบาลนครกรุงเทพฯ ในปีพ.ศ. 2518 ถึง 2522 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), 52-53.

(หน่วย: พันคน)

แผนภูมิที่ 3.5 จำนวนผู้มีงานทำ จำแนกตามอาชีพ ในเขตเทศบาลนครกรุงเทพ

ปี พ.ศ. 2518 ถึง 2522

ที่มา: ยุวพร เกื้อกุลเกียรติ, แนวโน้มประชากรผู้มีงานทำของเขตเทศบาลนครกรุงเทพ ในปีพ.ศ. 2518 ถึง 2522 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาวิจัยการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518), 84-85.

การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเมืองกรุงเทพ โดยเฉพาะจำนวนประชากรในกรุงเทพ ที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง ทำให้เกิดการขยายตัวของเมืองที่เกิดขึ้นที่ชานเมืองในทิศตะวันออกและทิศเหนือของกรุงเทพ จากแผนภูมิที่ 3.4 และ 3.5 สามารถอธิบายได้ว่าประชากรในกรุงเทพส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา แต่ประชากรมีแนวโน้มมีการศึกษาสูงอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งประชากรที่ไม่รู้หนังสือมีจำนวนลดลงทุกปี อันสะท้อนถึงแนวโน้มที่ประชากรในกรุงเทพสามารถเข้าถึงการศึกษาได้ ทำให้มีโอกาสนในการประกอบวิชาชีพมากขึ้น ในขณะเดียวกันประชากรที่มีอาชีพวิชาชีพ, บริหารธุรกิจ และเสมียน มีอัตราเพิ่มขึ้นในทุกปี รวมถึงอาชีพการค้าที่เพิ่มขึ้น อันสะท้อนถึงประชากรในกรุงเทพที่มีกลุ่มคนผู้มีความรู้ในการบริโภคหรือพักผ่อนหย่อนใจที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ประชากรที่อพยพเข้ามาประกอบอาชีพกรรมกรที่เพิ่มขึ้น ก็สะท้อนถึงการอพยพเข้ามาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม รวมถึงด้านอาชีพขนส่งหรือบริการที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าหรือโรงงานอุตสาหกรรมประชากรที่มีแนวโน้มสูงขึ้นด้วย ทำให้กรุงเทพสามารถเติบโตทางเศรษฐกิจได้ ทั้งนี้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ประชากรที่อพยพเข้ามาอยู่ในกรุงเทพมีทั้งเพื่อประกอบ

อาชีพและเข้ารับการศึกษาระดับสูงกว่าที่มีในถิ่นเดิม ทำให้ประชากรกลุ่มดังกล่าวมีแนวโน้มจะอยู่อาศัยในกรุงเทพฯ อย่างถาวร เพราะมีโอกาสในการเข้าถึงอาชีพและรายได้ได้หลากหลายกว่าในชนบท รวมถึงผู้ที่จบการศึกษาระดับสูงในกรุงเทพฯ ไม่มีตำแหน่งงานรองรับในถิ่นฐานเดิมของตนเอง²

ทั้งนี้การเกิดขึ้นของครอบครัวขนาดเล็กที่มากขึ้นในประเทศไทย ภายหลังจากที่หน่วยงานภาครัฐสนับสนุนให้ประชาชนวางแผนครอบครัวผ่านระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515³ ทำให้ประชากรที่อยู่ในกรุงเทพฯ ที่เข้าถึงระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา เข้าถึงและเริ่มใช้การวางแผนครอบครัว อันทำให้กรุงเทพฯ เริ่มมีลักษณะครอบครัวแบบเดี่ยวขนาดเล็กที่สอดคล้องกับค่าครองชีพในกรุงเทพฯ ทั้งด้านที่อยู่อาศัย อาหาร การเลี้ยงดูบุตรหลาน เป็นต้น ซึ่งในขณะเดียวกันก็ทำให้ครอบครัวชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ สามารถลดภาระค่าใช้จ่ายจากการมีบุตรเป็นจำนวนมาก เนื่องจากภาระความรับผิดชอบแบบครอบครัวเดี่ยวขนาดเล็กมีความพอเหมาะและยืดหยุ่นมากกว่าครอบครัวขนาดใหญ่ ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้มีกำลังซื้อในดำเนินชีวิตและพักผ่อนหย่อนใจ นอกเหนือจากภาระค่าใช้จ่ายที่จำเป็นได้

กรุงเทพฯ จึงเป็นเมืองที่ดึงดูดกลุ่มคนที่มีรายได้และกำลังซื้อ เพราะกรุงเทพฯ เป็นจุดศูนย์รวมความเจริญทางเศรษฐกิจที่มีโอกาสการก้าวหน้าทางอาชีพที่หลากหลายกว่าเมืองอื่นๆ ในประเทศและ มีความทันสมัย ทั้งสิ่งอำนวยความสะดวกและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เอื้อให้เกิดการลงทุนในกิจการพักผ่อนหย่อนใจที่ตอบสนองกลุ่มคนที่มีกำลังซื้อได้ แม้ว่าธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพฯ ไม่ได้เกิดขึ้นทันทีภายหลังจากที่สวนสนุก (ในลุมพินี) ปิดกิจการลง แต่ธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจอื่นๆ ในกรุงเทพฯ กลับเติบโตขึ้นมาก เช่น โรงภาพยนตร์ หรือ สถานบันเทิงกลางคืน เป็นต้น โดยเฉพาะโรงภาพยนตร์เป็นธุรกิจความบันเทิงรูปแบบหนึ่งที่สามารถปรับตัวให้อยู่รอดในช่วงสงครามโลก ครั้งที่ 2 ตลอดทั้งสามารถขยายตัว มากขึ้นไปตามย่านตลาดหรือชุมชนได้ จนทำให้ตระกูลกิตติพราภรณ์ที่เป็นเจ้าของโรงภาพยนตร์สามารถต่อยอดจากพื้นฐานธุรกิจดังกล่าวไปสู่การสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตได้ หรือธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืนที่เติบโตในช่วงสงครามเวียดนามที่รองรับการพักผ่อนหย่อนใจของทหารอเมริกันในประเทศไทย ทั้งโรงภาพยนตร์และสถานบันเทิงกลางคืนยังทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ถ่ายทอดวัฒนธรรมอเมริกันในกรุงเทพฯ ด้วย ดังนั้นการศึกษาการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจโรงภาพยนตร์และสถานบันเทิงกลางคืน ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 จนถึงปี พ.ศ. 2519

² สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, “การย้ายถิ่นและการขยายความเป็นเมือง,”

ใน *หนังสืออุทิศประชากรศึกษา*, (2519): 667-673.

³ ประภาเพ็ญ สุวรรณ, “นโยบายประชากรแห่งชาติและโครงการวางแผนครอบครัว,”

ใน *ประชากรศึกษา*, (2518): 34-37.

(ปีที่สวนสนุกแดนเนรมิตเปิดกิจการ) สามารถอธิบายบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมในกรุงเทพที่เป็นรากฐานที่เอื้อให้เกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพในเวลาต่อมา

3.2 ยุคเฟื่องฟูของโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

โรงภาพยนตร์เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบหนึ่งที่ก่อตัวขึ้นร่วมสมัย และมีลักษณะเปิดกว้างให้คนในกรุงเทพสามารถเข้าไปพักผ่อนหย่อนใจ หลังจากที่เทคโนโลยี การจัดฉายภาพยนตร์เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2438 โดยที่หลุยส์และออกุสต์ ลูมิแอร์ (ชาวฝรั่งเศส) จัดฉายภาพยนตร์ด้วยเครื่อง Cinematograph แก่คนจำนวนมากโดยเก็บค่าชม ณ ห้องโถงใต้ถุนร้านกาแฟในกรุงปารีส ถือเป็นจุดเริ่มต้นของการฉายภาพยนตร์และอุตสาหกรรมการสร้างภาพยนตร์ที่แพร่หลายไปทั่วโลก⁴

3.2.1 การก่อตัวของโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2⁵

ในประเทศไทยมีการจัดฉายภาพยนตร์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2440 โดยเอส จี มาร์คอฟสกี ซึ่งจัดฉายแบบเก็บค่าชมที่โรงละครหม่อมเจ้าอลังการ แลวบริเวณสามยอด ส่งผลให้เกิดภาพยนตร์เร่จากต่างประเทศมาจัดฉายอีกหลายครั้งในกรุงเทพ โดยเป็นการจัดฉายและเก็บเงินค่าชมในโรงละครหรือโรงภาพยนตร์ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2448 นายวาตานาเบะ (ชาวญี่ปุ่น) ได้จัดตั้งโรงภาพยนตร์ถาวรแห่งแรกขึ้นในกรุงเทพ โดยตั้งเป็นกระโจมผ้าใบ ณ เวียงหลังวัดชัยชนะสงคราม (เวียงนาครเกษม) ซึ่งคนนิยมเรียกกันว่า “โรงหนังญี่ปุ่น” และพร้อมกันกับเรียกภาพยนตร์ที่จัดฉายว่า “หนังญี่ปุ่น” ไปด้วย⁶

โรงหนังญี่ปุ่นได้รับความนิยมอย่างมาก ส่งผลให้นักธุรกิจเชื้อสายจีนเริ่มเปิดโรงภาพยนตร์มากขึ้น ส่วนใหญ่นิยมนำภาพยนตร์จากยุโรปและอเมริกา ทำให้คนเรียกภาพยนตร์เหล่านี้ว่า “หนังฝรั่ง” แทนการเรียก “หนังญี่ปุ่น”⁷ แม้ภาพยนตร์ที่จัดฉายในช่วงนั้นเป็นหนังเงียบและมีบทพูดเป็นภาษาต่างประเทศขึ้นหน้าจอ แต่เจ้าของโรงภาพยนตร์ก็ใช้แตงวอนดึงดูดให้คนชมทั้งก่อนจัดฉายและระหว่างฉายภาพยนตร์ กิจกรรมโรงภาพยนตร์เติบโตมากขึ้น ทำให้เกิดบริษัทที่สร้าง

⁴ ธนาทิพ ฉัตรภูติ, *ตำนานโรงหนัง* (กรุงเทพฯ: เวลาดี, 2547), 10-11.

⁵ เนื้อหาและข้อความบางส่วนในบทที่ 3.2.1 นี้ ปรากฏใน ภาสกร สังข์ศรี, “จากฮอลลีวูดสู่แดนเนรมิต: วัฒนธรรมอเมริกันที่เอื้อให้เกิดสวนสนุกในกรุงเทพ” LIBERAL ARTS INTERNATIONAL CONFERENCE 2015 (Proceeding) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 6 สิงหาคม 2558.

⁶ เรื่องเดียวกัน, 14.

⁷ เรื่องเดียวกัน, 16-17.

โรงภาพยนตร์และนำเข้าภาพยนตร์จากต่างประเทศ เช่น บริษัทรูปยนต์กรุงเทพ บริษัทพยนต์พัฒนากร ซึ่งต่อมาบริษัททั้งสองรวมกันเป็น สยามภาพยนตร์บริษัทที่บริหารโดยนายทุนเชื้อสายจีน ทั้งนี้ชนชั้นนำสยามให้ความสำคัญและลงทุนในธุรกิจภาพยนตร์ด้วยเช่นกัน เช่น บริษัทสยามนิรามัยที่เจ้าพระยา รมราชพฤกษ์จัดตั้งตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และ บริษัทสหคินิมา จำกัด (United Cinema Co., Ltd) ที่จัดตั้งตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว⁸ โดยเฉพาะการสร้างศาลาเฉลิมกรุงซึ่งเป็นโรงภาพยนตร์แบบสมัยใหม่ที่ใช้เครื่องปรับอากาศและจำหน่ายราคาที่นั่งที่แตกต่างกัน

ความนิยมโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพแพร่หลายอย่างรวดเร็วทำให้เกิดโรงภาพยนตร์จำนวนมากในย่านชุมชนและย่านตลาดต่างๆ ทั่วกรุงเทพ สะท้อนให้เห็นว่าการเข้าชมภาพยนตร์เป็นการพักผ่อนหย่อนใจที่คนเข้าถึงได้ง่ายกว่าแหล่งพักผ่อนหย่อนใจแบบวัฒนธรรมยุโรปที่มีข้อจำกัดเรื่องสถานะทางสังคมที่สงวนไว้สำหรับชนชั้นสูงหรือชาวตะวันตกและค่าใช้จ่ายสูง เช่น คลับสมาคม กีฬาต่างๆ สถานที่เต้นรำ ในขณะที่การเข้าชมภาพยนตร์มีราคาถูกกว่าและเข้าถึงได้ง่ายกว่าโดยไม่ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดด้านสถานะทางสังคมใดๆ และยังเปิดกว้างให้คนหลากหลายเข้าถึงได้ ทำให้คนรุ่นใหม่ที่มีการศึกษาและประกอบอาชีพในกรุงเทพสามารถสัมผัสและเข้าถึงวิถีชีวิตแบบใหม่และความทันสมัยได้ โดยที่จำนวนภาพยนตร์ตะวันตกหรือหนังฝรั่งส่วนใหญ่ในโรงภาพยนตร์เป็นภาพยนตร์ฮอลลีวูดจากสหรัฐอเมริกา

3.2.2 โรงภาพยนตร์กับวัฒนธรรมอเมริกันในกรุงเทพ ในช่วงก่อนและหลัง สงครามโลกครั้งที่ 2⁹

ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2471 โรเบิร์ต มอนโร นำอุปกรณ์และภาพยนตร์เสียงในฟิล์มของ ฮอลลีวูดมาจัดฉายในกรุงเทพ ส่งผลให้เกิดพากษ์เสียงแปลเป็นภาษาไทยให้ผู้เข้าชมภาพยนตร์ รับฟังโดยติดเชียว (สิน บุญเรือง) การพากษ์เสียงภาษาไทยทำให้ประชาชนเข้าถึงและเข้าใจเนื้อหา ความหมายของภาพยนตร์ต่างประเทศได้มากขึ้น โดยเฉพาะภาพยนตร์ฮอลลีวูดจากสหรัฐอเมริกา ที่มีจำนวนมากต่อปี เนื่องจากในย่านฮอลลีวูดของประเทศสหรัฐอเมริกามีบริษัทผู้ผลิตภาพยนตร์เป็น จำนวนมาก ประกอบทั้งระบบการขายแผ่นภาพยนตร์แบบพ่วงของตัวแทนจัดจำหน่ายภาพยนตร์ที่ ขายภาพยนตร์ฮอลลีวูดคุณภาพดี (เกรดเอ) พร้อมกับพ่วงภาพยนตร์ฮอลลีวูดคุณภาพต่ำ (เกรดบี)

⁸ เรื่องเดียวกัน, 20-24.

⁹ เนื้อหาและข้อความบางส่วนในบทที่ 3.2.2 นี้ ปรากฏใน ภาสกร สังข์ศรี, “จากฮอลลีวูดสู่ แดนเนรมิต: วัฒนธรรมอเมริกันที่เอื้อให้เกิดสวนสนุกในกรุงเทพ” LIBERAL ARTS INTERNATIONAL CONFERENCE 2015 (Proceeding) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 6 สิงหาคม 2558.

จึงทำให้ภาพยนตร์ฮอลลีวูดติดตลาดภาพยนตร์ ได้แพร่หลายและมีจำนวนการผลิตมากกว่าภาพยนตร์จากยุโรป

ภาพยนตร์ฮอลลีวูดจึงกลายเป็นภาพยนตร์กระแสหลักที่จัดฉายในโรงภาพยนตร์ เนื่องจากมีการพัฒนาเทคนิคภาพและเสียงอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีดารานักแสดงที่คนนิยมชื่นชอบ มาดึงดูดผู้ชม เช่น กระแสชื่นชอบเอลวิส เพรสลีย์, มาริลีน มอนโร เป็นต้น ปรากฏการณ์นี้ทำให้ดารานักแสดงกลายเป็นเสมือนสินค้าที่มีราคาและคุณค่าที่ผู้ชมให้ความนิยม ทำให้โรงภาพยนตร์ส่วนใหญ่นิยมจัดฉายภาพยนตร์ฮอลลีวูด เนื่องจากมีรายได้จากค่าเข้าชมสูงตามภาพยนตร์ฮอลลีวูดที่มีดารานักแสดงที่มีชื่อเสียงเป็นคนแสดง

ภาพยนตร์ฮอลลีวูดยังทำหน้าที่ถ่ายทอดเนื้อหาและวัฒนธรรมแบบอเมริกันที่สอดแทรกอยู่ในเนื้อหาของภาพยนตร์ เนื้อหาและความคิดต่างๆ แบบอเมริกันจึงถูกถ่ายทอดมาสู่ผู้ชมภาพยนตร์ผ่านภาพยนตร์แนวต่างๆ เช่น ภาพยนตร์เพลง ภาพยนตร์แนว Epic (เน้นต้นทุนสูง) ภาพยนตร์ควาบอย ภาพยนตร์สะท้อนหรือเสียดสีสังคม ภาพยนตร์วัยรุ่น ภาพยนตร์สงคราม รวมถึงภาพยนตร์การ์ตูน เป็นต้น สะท้อนถึงเนื้อหาและวิถีชีวิตของคนอเมริกันซึ่งเป็นชนชั้นกลางมากขึ้น ภาพยนตร์ฮอลลีวูดทำหน้าที่ผ่อนคลายหรือนำเรื่องราวในสังคมอเมริกันมาถ่ายทอดเพื่อตอบสนองจินตนาการของผู้ชมให้ร่วมสมัยในแต่ละช่วงเวลา เช่น ความฝันแบบอเมริกัน (American Dream) อันเป็นแนวทางชีวิตที่สมบูรณ์ของครอบครัวคนชนชั้นกลาง¹⁰ หรือ การท้าทายศีลธรรมในสังคมผ่านฉากวาบหวิว เป็นต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคนที่ชมภาพยนตร์ได้เห็นการแสดงและการแต่งกายของดารานักแสดงที่ตนเองชื่นชอบ ยิ่งทำให้แฟนคลับดารานักแสดงเหล่านั้นให้คุณค่าและเลียนแบบตาม

ภาพยนตร์ฮอลลีวูดสามารถถ่ายทอดเนื้อหาและวิถีชีวิตประจำวันแบบวัฒนธรรมอเมริกัน เช่น ในกรณีภาพยนตร์เรื่อง Some Like It Hot ที่จัดฉายในปี พ.ศ. 2502 ที่มาริลีน มอนโร นำแสดงในบท “ซูการ์” เป็นนักร้องวัยสาวช่างฝันที่ต้องการพบผู้ชายที่สมบูรณ์แบบ ดำเนินเรื่องแนวภาพยนตร์ตลกที่เสียดสีสภาพสังคมอเมริกันที่เศรษฐกิจตกต่ำ¹¹ เนื้อหาสอดแทรกวิถีชีวิตของคนในสังคมอเมริกันที่พยายามดิ้นรนให้มีชีวิตที่สมบูรณ์และปลอดภัย เช่น การที่ซูการ์พบแต่นักดนตรีชายที่ไม่จริงใจหลายคนที่ทำให้ซูการ์ตัดสินใจมาสมัครวงดนตรีหญิงล้วน หรือ ฉากที่ตัวละครชายหนีการติดตามจากกลุ่มอันธพาลด้วยการปลอมตัวเป็นนักร้องหญิง ตลอดทั้งแฟชันการแต่งกาย และทรงผมของนักแสดงในภาพยนตร์ที่สวยงามและโดดเด่น ประกอบทั้งภาพลักษณ์ของมาริลีน มอนโร ที่มีจุดเด่นที่เป็นสัญลักษณ์ทางเพศ (Sex Symbol) อยู่แล้ว สะท้อนถึงภาพลักษณ์และตัวตนของผู้หญิง

¹⁰ กิตติศักดิ์ สุวรรณโกสิน และคณะ, *หนังสืออเมริกัน: ประวัติศาสตร์และงานศิลปคดี*, บรรณาธิการโดย สุชาติ เตชศรีสุธี (กรุงเทพฯ: ห้องภาพสุวรรณ, 2538), 65.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 437-439.

ในสังคมอเมริกันที่มีความรู้ความสามารถอยู่แล้วแต่ยังมีความเศร้าแฉงในชีวิต ทำให้ผู้หญิงต้องค้นหาชายในฝันเพื่อเติมเต็มชีวิตให้สมบูรณ์ หรือในกรณีภาพยนตร์เรื่อง West Side Story ที่จัดฉายในปี พ.ศ. 2504 ซึ่งเป็นภาพยนตร์เพลงแนววัยรุ่นที่ให้ตัวละครหนุ่มสาวเต้นประกอบท่าทางในวิถีชีวิตประจำวันต่างๆ โดยใช้ฉากเป็นพื้นที่เมืองในเกาะแมนฮัตตัน¹² เนื้อเรื่องของภาพยนตร์เกี่ยวข้องกับความรักระหว่างหนุ่มสาวที่มีอุปสรรค รวมทั้งเสียสละสังคมน้อยอย่างปัญหาครอบครัวและการเหยียดสีผิว จุดสำคัญของภาพยนตร์เรื่องนี้อยู่ที่ลักษณะต่างๆ ของตัวละครวัยรุ่นที่แต่งกายมีสีสันและมีนิสัยรักสนุก สะท้อนถึงสภาพสังคมอเมริกันที่มีปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อความรักอันบริสุทธิ์ของหนุ่มสาวที่ต้องต่อสู้และพยายามให้ได้มา สิ่งเหล่านี้แสดงออกถึงแนวคิดแบบแง่ดี (Positive Thinking) ที่เชื่อมโยงกับแกนหลักของภาพยนตร์ที่ถ่ายทอดให้คนมีความหวังในชีวิตที่ชีวิตย่อมดีขึ้น เสมือนในตอนจบของภาพยนตร์ที่สุขสมบูรณ์ (Happy Ending) สอดคล้องอย่างยิ่งกับ ความฝันแบบอเมริกัน (American Dream)¹³ ที่เป็ความคาดหวังในชีวิตที่ชนชั้นกลางต้องมีชีวิตที่สมบูรณ์แบบ แม้ว่าจะต้องเผชิญกับอุปสรรคต่างๆ ในชีวิตจริงดังที่ตัวละครในภาพยนตร์ฮอลลีวูดได้สัมผัสก็ตาม

ดังนั้นสังคมเมืองกรุงเทพที่พัฒนาเปลี่ยนแปลงทางกายภาพอย่างต่อเนื่องก็ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอเมริกันผ่านภาพยนตร์ฮอลลีวูดทำให้ถ่ายทอดค่านิยมและรสนิยมหลายด้านแก่คนในสังคมกรุงเทพ เช่น วิถีชีวิตชนชั้นกลางแบบอเมริกาที่มีดารานักแสดงในภาพยนตร์ฮอลลีวูดเป็นตัวแทนที่มีทรงผม เสื้อผ้าที่แตกต่างกันในแต่ละยุคสมัยที่เป็นรูปแบบแฟชั่นที่วัยรุ่นนิยมตามอย่างใน

ตำนานโรงภาพยนตร์แคปปิตอลในย่านคลองถมและโรงภาพยนตร์คิงส์ คิวินส์ และแกรนด์ ในย่านวังบูรพา อันเป็นถิ่นทองของพวกกรีกแอนดโรลที่หนุ่มสาวมาดูหนังในช่วงยุคซิกซ์ตี้ ที่โดดเด่นด้วยเสียงเพลงของเอลวิส เพรสลีย์, แพ็ต บูน และ แฟรงก์ ซินเนตรา โดยพวกหนุ่มก็ไว้ทรงผมที่เรียบแปล้ใส่น้ำมันจนผมขึ้นเงา และสาวใส่กระโปรงบานที่นิยมฟังกัน แต่เพลงและหนังฮอลลีวูด¹⁴

หรือที่โรงภาพยนตร์ฮอลลีวูดอยู่ย่านพญาไทที่นิยมฉายภาพยนตร์การ์ตูนจากฮอลลีวูด โดยเฉพาะจากวอลต์ ดิสนีย์

หากวิเคราะห์ช่วงอายุกลุ่มคนที่รับรู้และสัมผัสวัฒนธรรมอเมริกันตั้งแต่เริ่มมีการจัดฉายภาพยนตร์ โดยเฉพาะหลังปี พ.ศ. 2450 ที่โรงภาพยนตร์ในกรุงเทพมีจำนวนมากขึ้นอย่าง

¹² เรื่องเดียวกัน, 448-451.

¹³ ธเนศ วงศ์ยานนาวา, *หนังอาร์ตไม่ได้มาเพราะโชคช่วย: ว่าด้วยการขึ้นมาเป็นศิลปะของภาพยนตร์ในสังคมบริโภค* (กรุงเทพฯ: Unfinished Project Publishing, 2551), 64-65.

¹⁴ ธนาทิพ ฉัตรภูติ, *ตำนานโรงหนัง*, 36.

ต่อเนื่องกลุ่มคนที่เกิดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2440-2479 ย่อมเกิดและดำรงชีวิตอยู่ในกรุงเทพในช่วงก่อนและระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 กลุ่มคนเหล่านี้จึงมีโอกาสเข้าถึงสื่อภาพยนตร์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะเมื่อเกิดการนำเข้าเทคโนโลยีภาพยนตร์เสียงในฟิล์มของฮอลลีวูดมาจัดฉายในกรุงเทพ ตั้งแต่หลังปี พ.ศ. 2471 ที่ทำให้การเกิดพากย์เสียงแปลเป็นภาษาไทยให้ผู้ชมภาพยนตร์ ส่งผลให้กลุ่มคนเหล่านี้เข้าถึงและสัมผัสเนื้อหาวัฒนธรรมและค่านิยมแบบอเมริกันผ่านภาพยนตร์ ฮอลลีวูดได้ง่ายขึ้น แม้ว่าในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่โรงภาพยนตร์หลายแห่งขาดภาพยนตร์ฮอลลีวูด เรื่องใหม่ ทำให้ต้องจัดฉายภาพยนตร์ฮอลลีวูดเก่ามาฉายซ้ำและพากย์เนื้อเรื่องดัดแปลงใหม่ให้ผู้ชม ไม่เบื่อหน่าย เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง โรงภาพยนตร์ถูกฟื้นฟูขึ้นและนำเข้าภาพยนตร์ ฮอลลีวูดมาฉายได้อีกครั้งและภาพยนตร์ฮอลลีวูดได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะ การเกิดปรากฏการณ์ ชื่นชอบดารานักร้องฮอลลีวูดหลายคนดังที่กล่าวไว้ข้างต้น โดยกลุ่มวัยรุ่น ในยุคซิกซ์ตี้ (ประมาณช่วงปี พ.ศ. 2503-2513) อันเป็นกลุ่มคนที่เกิดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงปี พ.ศ. 2490-99 กลุ่มคนที่เกิดช่วงปี พ.ศ. 2490-99 ที่ต่อมากลายเป็นผู้ใหญ่ที่มีครอบครัว และเลี้ยงลูกในกรุงเทพในช่วงปี พ.ศ. 2510-19 และหลังจากนั้นที่มีรายได้และสัมผัสวัฒนธรรมอเมริกัน จากภาพยนตร์ฮอลลีวูดและภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์มาต่อเนื่องนั้น สามารถพาครอบครัวและลูกของตนเองไปเที่ยวสวนสนุกแดนเนรมิตที่เปิดในปี พ.ศ. 2519 ได้ ตลอดทั้งกลุ่มวัยรุ่นที่เกิด ในช่วงปี พ.ศ. 2500-2509 ที่เติบโตมาซึมซับวัฒนธรรมอเมริกันยุคซิกซ์ตี้ได้กลายเป็นกลุ่มวัยรุ่นที่เข้าถึง สวนสนุกแดนเนรมิตในช่วงปลายวัยรุ่นที่ต่อเนื่องไปถึงช่วงชีวิตที่กำลังมีครอบครัวและลูก ดังนั้นกลุ่มคนใน กรุงเทพที่เกิดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สามารถเข้าถึงวัฒนธรรมอเมริกันจากสื่อภาพยนตร์ฮอลลีวูดและ ภาพยนตร์การ์ตูนดิสนีย์ที่เป็นภาพยนตร์ฮอลลีวูดอีกประเภทหนึ่ง รวมทั้งได้มีโอกาสเข้าถึงวัฒนธรรม สวนสนุกอเมริกันที่ถ่ายทอดมาในสวนสนุกแดนเนรมิตได้อย่างต่อเนื่อง ตลอดทั้งทำให้กลุ่มคน ที่เกิดหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เข้าถึงและนำเอาค่านิยมแบบชนชั้นกลาง ที่ถ่ายทอดมาทางภาพยนตร์ ฮอลลีวูดมาเป็นแนวทางการดำเนินวิถีชีวิตประจำวันมากขึ้น

สังคมอเมริกันในช่วงเวลาดังกล่าวเกิดชนชั้นกลางเป็นจำนวนมาก ประชากรส่วนใหญ่เป็นครอบครัวขนาดเล็กที่มีฐานะเป็นชนชั้นกลางที่มีที่อยู่อาศัยและมีรถยนต์ สำหรับเดินทางระหว่างบ้านในพื้นที่ชานเมืองกับตัวเมือง เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นพร้อมกับ วัฒนธรรมห้างสรรพสินค้าและการพักผ่อนหย่อนใจด้วยถนน สวนสนุกจึงถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็น พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจแก่คนในสังคม โดยสวนสนุกบนเกาะโคนีย์ (Coney Island) ในรัฐนิวยอร์ก (New York) สหรัฐอเมริกา ถูกสร้างเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแก่คนงานโรงงานอุตสาหกรรมและ หนุ่มสาวที่ต้องการพักผ่อนริมทะเล แตกต่างจากแหล่งสถานบันเทิงในใจกลางเมือง สวนสนุกดังกล่าวจึงเป็นพื้นที่พักผ่อนเฉพาะสำหรับลูกค้ายี่ห้อที่ซื้อตั๋วเข้าเท่านั้น เพื่อห้ามหญิงขายบริการ

หรือขโมยเข้ามาในพื้นที่สวนสนุก¹⁵ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงอาณาบริเวณสวนสนุกที่ถูกจัดสร้างไว้เพื่อกลุ่มชนชั้นกลางที่ต้องการพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจจากการทำงานในชีวิตประจำวัน

ทั้งนี้สวนสนุกดิสนีย์แลนด์ได้เปิดกิจการในปี พ.ศ. 2498 (ค.ศ. 1955) ในพื้นที่รัฐแคลิฟอร์เนีย (California) สหรัฐอเมริกา¹⁶ เกิดขึ้นจากการต่อยอดจากภาพยนตร์การ์ตูนเครื่องดิสนีย์ของวอลต์ ดิสนีย์ ที่ประสบความสำเร็จ เช่น มิกกี้เมาส์ เจ้าหญิงนิทรา เป็นต้น สวนสนุกดิสนีย์นำเอาลักษณะความบันเทิงแบบโลกสมมติหรือโลกการ์ตูนที่คนเคยสัมผัสในโรงภาพยนตร์มาเป็นจุดเด่นหรือจุดขายให้คนเข้ามาสัมผัสโลกในจินตนาการที่สวนสนุก และยังทำหน้าที่เป็นสวนสนุกที่ผู้คนผ่อนคลายจากภาระหน้าที่ในโลกความเป็นจริงหรือการทำงานประจำที่เหน็ดเหนื่อย นอกจากนี้ด้วยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการผลิตภาพยนตร์การ์ตูนให้สวยงามและสนุกสนานที่มีเนื้อเรื่องและดนตรีที่สมบูรณ์จากดิสนีย์แล้ว¹⁷ สวนสนุกดิสนีย์แลนด์ยังใช้เทคโนโลยีหุ่นยนต์ในเครื่องเล่นต่างๆ ทำให้สวนสนุกดิสนีย์แลนด์สร้างความโดดเด่นได้โดยอาศัยตัวการ์ตูนและเรื่องราวของการ์ตูนเป็นจุดดึงดูดคน พร้อมทั้งเครื่องเล่นแบบใหม่ที่ทันสมัย สวนสนุกดิสนีย์แลนด์จึงเป็นสถานที่ที่สามารถทำให้คนที่มาใช้บริการมีความสุข จากการเติมเต็มความฝันและมีความหวังในการใช้ชีวิตบนโลกนี้ต่อไปได้ ดังที่วอลต์ ดิสนีย์ เจ้าของสวนสนุกแห่งนี้ได้ตั้งใจไว้¹⁸ อีกทั้งยังเป็นสวนสนุกแบบใหม่หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่พยายามสร้างค่านิยมแบบครอบครัวชนชั้นกลางที่มองเด็กในฐานะผู้ที่ต้องถูกเลี้ยงดูให้มีความสุขมากกว่า การเป็นแรงงานในครอบครัวหรืออุตสาหกรรมแบบในโลกก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 อันส่งผลให้ สวนสนุกแบบดิสนีย์แลนด์ในสหรัฐอเมริกากลายเป็นแม่แบบของสวนสนุกอื่นๆ ในโลกที่พยายามสร้างพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่มองเด็กเป็นวัยที่สดใส รวมถึงการตกแต่งและจัดการภายในสวนสนุก ที่รับค่านิยมในการอบรมเด็ก โดยเฉพาะเรื่องการแบ่งแยกเพศ เช่น กระโปรงและสีชมพูสำหรับเด็กผู้หญิง กางเกงและสีฟ้าสำหรับเด็กผู้ชาย เป็นต้น¹⁹ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ปรากฏสอดแทรกอยู่ในพื้นที่สวนสนุกดิสนีย์แลนด์และตัวการ์ตูนของดิสนีย์ โดยเฉพาะการแต่งกายของขบวนพาเหรดของตัวการ์ตูน โดยที่ค่านิยมเหล่านี้สอดคล้องไปกับความตั้งใจของวอลต์ ดิสนีย์ที่พยายามสร้างพื้นที่สำหรับเด็กที่สดใสและบริสุทธิ์

¹⁵ Jackie Botterillm “The “Fairest” of the fairs: A history of fairs, amusement parks, and theme parks,” (Master’s thesis, BA Simon Fraser University, 1993), 92-94.

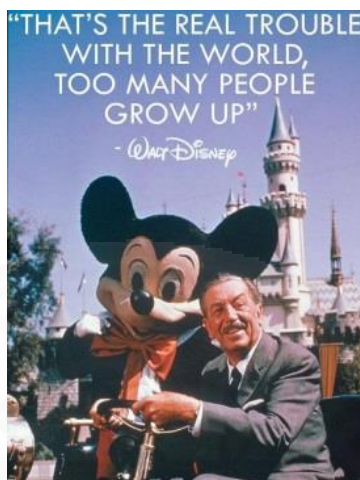
¹⁶ Ibid., 108.

¹⁷ Ibid., 106-107.

¹⁸ Richard Holliss and Brian Sibley, “Wonderland, Never land and disneyland,” in *The Disney Studio Story* (London: Octopus Books Limited, 1988), 67.

¹⁹ Peter N. Stearns, *Childhood in World History* (Oxen: Routledge, 2006), 95.

อันแตกต่างจากสวนสนุกในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ไม่มีแนวคิดเกี่ยวกับสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับเด็กแบบนี้มาก่อน

ภาพที่ 3.5 วอลต์ ดิสนีย์และมิกกี้เมาส์ ในสวนสนุกดิสนีย์แลนด์,
ที่มา: WaltDisneyLand, “Words of Wisdom...or Waltdom perhaps,”
<https://www.facebook.com/WDL1901/photos/a.160091374069239.39176.160090030736040/775704739174563/?type=3&theater> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2559).

ภาพที่ 3.6 บรรยากาศวันแรกที่สวนสนุกดิสนีย์แลนด์เปิดกิจการ
ที่มา: United Style-David Nix, “Disneyland opening day 1955-Teacups and Fantasyland.
From Life Magazine, photos by Allan Grant and Loomis Dean. Color corrected by
United Style,” <https://www.pinterest.com/pin/126241595778281772/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2559).

3.2.3 การเติบโตของโรงภาพยนตร์และสถานบันเทิงกลางคืนในกรุงเทพ

ในขณะเดียวกันกรุงเทพยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของความเจริญและทันสมัยของประเทศที่มีแหล่งพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ โดยเฉพาะวัฒนธรรมตะวันตกอย่างอเมริกัน นอกจากประชากรที่อพยพเข้าสู่กรุงเทพได้ประกอบอาชีพ มีรายได้ หรือได้รับการศึกษาเท่านั้น แต่รวมถึงการสัมผัสวัฒนธรรมอเมริกันในย่านโรงภาพยนตร์ที่ฉายภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดหลายแห่ง แม้ว่าโรงภาพยนตร์ในแต่ละเมืองแต่ละจังหวัดก็จัดฉายภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดเช่นกัน หรือการเกิดขึ้นของสถานบันเทิงกลางคืนที่เติบโตขึ้นมากในช่วงสงครามเวียดนาม_ทั้งนี้ด้วยบริบทที่กรุงเทพเริ่มเป็นสังคมของครอบครัวขนาดเล็กของชนชั้นกลาง อันเป็นผลมาจากการอพยพของคนรุ่นใหม่เพื่อมาประกอบอาชีพหรือมาับการศึกษาในกรุงเทพจนมีครอบครัวได้ ในขณะที่บิดามารดาอยู่อาศัยอยู่ในภาคเกษตรกรรมเช่นเดิม การที่กรุงเทพเติบโตและขยายตัวอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดย่านการค้า ห้างสรรพสินค้าและโรงภาพยนตร์ที่ทันสมัยหลายแห่งเพื่อตอบสนองความต้องการของชนชั้นกลางในเมือง สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและธุรกิจความบันเทิงเกิดขึ้นเป็นจำนวนมากเพื่อตอบสนองประชากรจำนวนมากที่อาศัยในกรุงเทพ สิ่งเหล่านี้ทำให้วิถีชีวิตประจำวันแบบชนชั้นกลางในเมืองที่เน้นการอุปโภคและบริโภคแทนการผลิตสิ่งของใช้เองมีความเข้มข้นมากขึ้น

ภาพที่ 3.7 โรงภาพยนตร์ลิโด

ที่มา: land_scape_man, “ภาพที่ 1,” <http://www.bloggang.com/viewdiary.php?id=filmlover&month=12-2007&date=09&group=7&gblog=15> (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 กันยายน 2559).

กิจการโรงภาพยนตร์จึงกลายเป็นที่นิยมของนักลงทุนหรือนักธุรกิจที่สนใจสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจเพื่อตอบสนองคนในกรุงเทพที่มีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดการสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่รองรับประชาชนที่มีพื้นที่อยู่อาศัยในย่านชานเมืองมากขึ้น

ตลอดทั้งเป็นการลงทุนในที่ดินที่ราคาไม่สูงมากนัก ส่งผลให้เกิดการสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในบริเวณถนนตัดใหม่หรือย่านชานเมืองมากขึ้น โดยเฉพาะการก่อสร้างพื้นที่สยามสแควร์ที่มีโรงภาพยนตร์ สกาลา, ลิโด และสยาม ซึ่งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญแห่งใหม่ หรือ การสร้างโรงภาพยนตร์ตามพื้นที่ชานเมืองต่างๆ เช่น คลองเตย สะพานควาย ธนบุรี เป็นต้น รวมทั้งการสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบอื่นๆ ในพื้นที่ในชานเมือง เช่น ย่านห้างสรรพสินค้าในบริเวณราชประสงค์ หรือย่านสวนอาหารและสถานบริการในเวลากลางคืนที่ถนนคลองเตย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพที่ทำให้เกิดการใช้ที่ดินรอบพื้นที่ถนนตัดใหม่เพื่อตอบสนองการพักผ่อนหย่อนใจของคนในกรุงเทพที่ใช้รถยนต์ส่วนบุคคลเป็นยานพาหนะสำคัญในการเดินทาง เนื่องจากธุรกิจโรงภาพยนตร์เป็นที่นิยมมากในช่วงเวลาปี พ.ศ. 2500-2515 ที่เกิดการสร้างโรงภาพยนตร์จำนวนมากตามย่านชานเมืองหรือที่ดินว่างในเมืองที่มีราคาที่ดินสำหรับซื้อหรือเช่าที่ไม่สูงมาก ส่วนใหญ่สร้างเป็นโรงภาพยนตร์ชั้น 2 ใช้ต้นทุนก่อสร้างน้อย ส่งผลให้เกิดโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพเป็นจำนวนมาก จนทำให้วงการโรงภาพยนตร์ชั้น 2 เกิดการแข่งขันสูงมากปรากฏในคำบอกเล่าของศุภชัย อัมพข (เจ้าของโรงภาพยนตร์ชั้น 2²⁰ และเจ้าของศูนย์การค้าเดอะมอลล์ในเวลาต่อมา) ดังนี้

สาเหตุที่พ่อ (หมายถึง ศุภชัย อัมพข) ต้องตะลุยสร้างโรงหนังหลายแห่งในระยะเวลาใกล้ๆ กันนั้น พ่อบอกว่า ถ้าทำแล้วต้องทำให้เต็มที่ ซึ่งธุรกิจโรงหนังในสมัยนั้นยังต้องอาศัยบาร์มีในการมีโรงฉายไว้เป็นเครือข่ายมากๆ เพื่อจะใช้เป็นข้อต่อรองในการที่จะได้หนังดีๆ เข้ามาฉาย ขณะที่พ่อกำลังลุยสร้างโรงหนังอยู่นั้น เป็นช่วงเวลาเดียวกับที่กลุ่มคนอื่นๆ ได้สร้างโรงหนังชั้นสองขึ้นมาเหมือนกันทั้งในเมืองและฝั่งธนบุรี รวมทั้งรุกข้ามมาถึง ทางพระโขนง จนกระทั่งถึงช่วงปี 2513 เวลานั้นธุรกิจโรงหนังชั้นสองเริ่มแข่งขันกันหนัก ขณะเดียวกันพฤติกรรมของผู้ชมก็เริ่มเปลี่ยนไปดูโรงหนังชั้น 1 ที่เริ่มมีจำนวนโรงมากขึ้น ประกอบกับภาชีอากรมหรสพที่สูงขึ้น . . . พ่อเล็งเห็นว่า โรงหนังของคนกลุ่มใหม่ที่มานั้นเขามีทุนมากกว่า โรงหนังที่เขาสร้าง ก็ใหญ่กว่า ใหม่มากกว่า ขึ้นอยู่ในธุรกิจนี้ต่อไป เราย่อมเสียเปรียบ และสู้ค่าใช้จ่ายไม่ไหว²¹

จากคำอธิบายดังกล่าว อธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจโรงภาพยนตร์ที่มีแข่งขันที่สูง ส่งผลให้เจ้าของกิจการโรงภาพยนตร์ชั้น 2 ส่วนใหญ่ที่แม้สามารถขยายกิจการได้ง่าย

²⁰ ศุภชัย อัมพข เริ่มต้นทำธุรกิจโต๊ะบิลเลียด ชื่อ “สมาคมชาวพระชาวโขนง” แล้วเริ่มลงทุนธุรกิจโรงภาพยนตร์ชั้น 2 ตามย่านชานเมือง เช่น สำโรงชีเนมา, บางนาชีเนมา, จันทร์ชีเนมา (ตรอกจันทร์ ยานนาวา), เจ้าพระยา (พระโขนง) และศรียาน (ราชวัตร) โปรดอ่านเพิ่มเติมที่ *อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพ นายศุภชัย อัมพข* (ม.ป.ท., 2549).

²¹ *อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพ นายศุภชัย อัมพข* (ม.ป.ท., 2549), 47.

แต่ทำให้เกิดการแข่งขันกันเองสูง ตลอดทั้งเจ้าของกิจการโรงภาพยนตร์ชั้น 1 ที่มีเงินทุนมากกว่าสามารถเข้ามาบีบบทบาทในวงการโรงภาพยนตร์ได้มากกว่า และยังมีห้างสรรพสินค้าต่างๆ ที่ก่อตัวขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น อินทรา เพลินจิตอาเขต ราชดำริอาเขต สยามเซ็นเตอร์ ในย่านราชดำริ ย่านราชประสงค์ รวมถึงการเกิดขึ้นของเซนทรัลชิดลม สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการแข่งขันในการใช้ที่ดินเพื่อก่อสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีกำไรและมูลค่าสูงในกรุงเทพฯ ทำให้เจ้าของกิจการต่างๆ ต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงรูปแบบกิจการให้สอดคล้องกับความต้องการของคนในกรุงเทพฯ ที่มีลักษณะสังคมชนชั้นกลางที่มีรายได้ในการอุปโภคและบริโภคมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้เกิดกิจการการพักผ่อนหย่อนใจที่ต้องมีรูปแบบและรายละเอียดที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อดึงดูดและตอบสนองความต้องการของชนชั้นกลางและครอบครัวขนาดเล็กในกรุงเทพฯ ที่มีจำนวนมากขึ้น

ภาพที่ 3.8 โรงภาพยนตร์โคลีเซียม

ที่มา: ย้อนอดีตวันวาน, “Bangkok Colesium Theater.... Robert Jazdzewski 1972,”

<https://www.facebook.com/199476353430283/photos/a.409614122416504.96549.199476353430283/445070338870882/?type=3&theater> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 กันยายน 2559).

ดังนั้นวัฒนธรรมดิสนีย์เข้ามาสู่สังคมเมืองกรุงเทพฯ ผ่านภาพยนตร์ฮอลลีวูดในโรงภาพยนตร์ อันเป็นปรากฏการณ์เดียวกับในสหรัฐอเมริกาที่คนอเมริกันรู้จักตัวการ์ตูนดิสนีย์และเที่ยวสวนสนุกดิสนีย์แลนด์จากการชมโรงภาพยนตร์การ์ตูนเครือดิสนีย์ นอกจากนี้กรุงเทพฯ มีชนชั้นกลางเป็นครอบครัวเดี่ยวขนาดเล็กคล้ายกับสหรัฐอเมริกา ประกอบกับอิทธิพลวัฒนธรรมอเมริกันที่สอดแทรกภายในภาพยนตร์ฮอลลีวูดที่เป็นภาพยนตร์กระแสหลักของโรงภาพยนตร์ หลายแห่งในกรุงเทพฯ และ

บริบททางการเมืองในช่วงสงครามเย็นอย่างต่อเนื่อง สิ่งเหล่านี้ทำให้ สวนสนุกแดนเนรมิตนำเอา ลักษณะและรูปแบบการสร้างสวนสนุกดิสนีย์แลนด์มาใช้ในการสร้างปราสาทจำลองและดินแดนเทพนิยาย ที่สะท้อนการออกแบบเชิงสถาปัตยกรรมที่ใช้เรื่องราวและตัวการ์ตูนเชื่อมโยงกับดิสนีย์และนำมาเป็น จุดขายของสวนสนุก เนื่องจากเป็นภาพยนตร์การ์ตูนที่คนในกรุงเทพฯ รู้จักและคุ้นเคยอยู่แล้ว

ภาพที่ 3.9 ด้านหน้าโรงภาพยนตร์ฮอลลีวูด

ที่มา: ย้อนอดีตวันวาน, “THAILAND-MARCH 03: Men visit shrines under a billboard for an American Walt Disney film, Bangkok, Thailand (Photo by Wilbur E. Garrett/ National Geographic/GettyImages),” <https://www.facebook.com/199476353430283/photos/a.409614122416504.96549.199476353430283/446799675364615/?type=3&theater> (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 มิถุนายน 2559).

ในขณะเดียวกัน สถานบันเทิงกลางคืนต่างๆ ในกรุงเทพฯ ได้เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเข้ามาของทหารอเมริกันในช่วงสงครามเวียดนาม (ปีพ.ศ. 2498-2518) ที่เข้ามาประจำการในฐานทัพอเมริกันที่อยู่ในประเทศไทย ทำให้หน่วยงานกองทัพทหารของสหรัฐอเมริกาได้ลงเริ่มลงทุนธุรกิจ

สถาบันเทিংเพื่อให้ทหารอเมริกันได้พักผ่อนหย่อนใจและบำรุงขวัญกำลังใจตามแนวคิดพักผ่อนและฟื้นฟู (Rest&Recreation)²² ทำให้เกิดสถาบันเทিংอย่าง Villa Club และ 59 Ers (Nco) Club ที่ลงทุนโดยสมาคมเพื่อนันทนาการของชาวอเมริกัน ในขณะเดียวกันก็ได้มีนักธุรกิจมาลงทุนสร้างสถาบันเทিংกลางคืนในกรุงเทพด้วย ทำให้เกิดแหล่งสถาบันเทিংกลางคืน เช่น ไนท์คลับและบาร์ ในย่านพัฒนพงศ์ที่เป็นเสมือน “อเมริกันทาวน์” กลางกรุงเทพที่รองรับการพักผ่อนหย่อนใจของทหารอเมริกัน และย่านถนนเพชรบุรีตัดใหม่ที่รองรับทั้งทหารอเมริกันและคนไทย²³ รวมถึงบนพื้นที่อื่นๆในกรุงเทพ เช่น “โลลิต้า” ที่ถนนราชดำเนิน²⁴

ทั้งนี้ มีนักธุรกิจไทยหลายคนลงทุนในธุรกิจสถาบันเทিংกลางคืนในกรุงเทพอย่างศุภชัย อัมพช ที่เริ่มลงทุนเปิด “ดาราไนต์คลับ” ที่ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ โดยให้พนักงานร้องเพลง ในยุคนั้นมาร้องเพลง ทำให้ไนต์คลับนี้ได้รับความนิยมมาก ทำให้ศุภชัยได้รับกำไรกลับมาภายในเวลาเพียง 9 เดือน ด้วยเงินลงทุนไม่กี่แสนบาท ทำให้ศุภชัยลงทุนสร้างร้านอาหาร “ห้องอาหารดารา” ในย่านเดียวกัน เพื่อให้พนักงานจาก “ดาราไนต์คลับ” เดินข้ามฝั่งมาร้องเพลงในห้องอาหารได้²⁵ เนื่องจากธุรกิจดังกล่าวทำให้ศุภชัยได้กำไรรวดเร็ว ศุภชัยจึงทยอยเลิกหรือขายกิจการโรงภาพยนตร์ชั้น 2 จนกระทั่งศุภชัยได้เลิกทำกิจการโรงภาพยนตร์ทั้งหมดในปีพ.ศ. 2516²⁶ ในขณะเดียวกันศุภชัยได้ลงทุนสร้าง “ไซซีคลับ”, ภัตตาคารอาหารทะเล “ซีฟาส” (ติดกับ “ดาราไนต์คลับ”), คีโอฟีชีอปที่มีดนตรีอย่าง “โมแกมโบ”, ดิสโกเธคสำหรับวัยรุ่น “มิวสิกคาเฟ่แอนด์ไนต์คลับ” รวมทั้งสถานบริการอย่าง “แนนซี่”, “เมรี”, “ฮูหยิน” และ “ป๊าว” ในเส้นถนนเพชรบุรีตัดใหม่²⁷ เนื่องจากศุภชัยต้องการรวบรวมธุรกิจบันเทิงให้ครบวงจร เพื่อให้สามารถดึงดูดคน เพื่อให้ธุรกิจประสบความสำเร็จและมั่นคง ดังที่ศุภชัยกล่าวไว้ว่า

“ไปดูแถวบ้านหม้อสิ เขามีร้านเพชอยู่กันเยอะๆ ลูกค้าไปแล้วจะได้มีเลือกหลายๆที่” เพราะฉะนั้นแหล่งเที่ยวจึงน่าจะหลากหลายจุดให้อยู่ในกลุ่มนี้กรังชุดหนึ่งสามารถ

²² ขวัญแก้ว อุดมบุญญานุภาพ, “กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพัทยา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546), 54.

²³ ขวัญแก้ว อุดมบุญญานุภาพ, “กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพัทยา,” 56.

²⁴ อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพ นายศุภชัย อัมพช, 49.

²⁵ เรื่องเดียวกัน.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, 51.

²⁷ เรื่องเดียวกัน, 50-51.

วิ่งรอกไปร้องเพลงที่ห้องอาหารนั้น ที่ไนต์คลับนี้ได้สะดวกไม่ไกลเกินไป คนมาใช้บริการสามารถเลือกได้ว่า กินข้าวเสร็จจะไปนั่งฟังเพลงหรือเดินราตอกก็ได้ ไม่ต้องเดินทางไกล²⁸

สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการเติบโตของธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืนในกรุงเทพฯ ที่เติบโตขึ้นอย่างรวดเร็ว เพื่อรองรับการพักผ่อนหย่อนใจของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะทหารอเมริกัน ประกอบทั้งการเกิดขึ้นของห้างสรรพสินค้าในกรุงเทพฯ เริ่มก่อตัวตั้งแต่การเกิดของเซ็นทรัล สาขาวังบูรพา ที่เป็นลักษณะอาคารตึกแถวหลายชั้นที่รวมกันเป็นศูนย์การค้าที่จำหน่ายสินค้าแยกเป็นหมวดหมู่ต่างๆ การก่อสร้างห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลแห่งนี้อยู่ในย่านการค้าที่มีคนนิยมมาซื้อของอยู่แล้ว คือ ย่านพาหุรัด อีกทั้งใกล้กับย่านโรงภาพยนตร์คิงส์, คิวิน และแกรนด์²⁹ ทั้งนี้ในทศวรรษ 2510 ถึงต้นทศวรรษ 2520 เริ่มมีการก่อสร้างศูนย์การค้าแบบใหม่ๆ ที่เป็นอาคารขนาดใหญ่ทั้งหมดแทนรูปแบบตึกแถวหลายอาคารพร้อมติดตั้งเครื่องปรับอากาศและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ ที่ทันสมัยอย่างบันไดเลื่อนหรือลิฟต์ รวมถึงมีพื้นที่ห้างสรรพสินค้าที่จำหน่ายสินค้าซูเปอร์มาร์เก็ตที่จำหน่ายอาหารสด เพื่อดึงดูดลูกค้าทดแทนพื้นที่โรงภาพยนตร์³⁰ ทำให้เกิดพื้นที่ศูนย์การค้าต่างๆ เช่น ศูนย์การค้าอินทรา ศูนย์การค้าราชดำริอาเขต ศูนย์การค้าสยามเซ็นเตอร์ อันเป็นช่วงเวลาพร้อมสมัยที่มีการก่อสร้างโรงภาพยนตร์แบบเดี่ยว (Stand Alone) ที่ไม่ได้ตั้งอยู่ในย่านชุมชนหรือตลาดแบบเดิม เช่น โรงภาพยนตร์สยาม ลีโดและสกาลา ในย่านสยามสแควร์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงการขยายตัวของย่านการค้าและความบันเทิงที่แยกตัวออกจากชุมชนและตลาดในรูปแบบเดิม อันทำให้พื้นที่เมืองในกรุงเทพฯ เต็มไปด้วยการก่อสร้างอาคารต่างๆ อันทำให้ใจกลางเมืองกรุงเทพฯ มีมูลค่าและราคาสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง

การเกิดขึ้นของธุรกิจโรงภาพยนตร์ ธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืน และธุรกิจห้างสรรพสินค้าที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง จนทำให้พื้นที่ใจกลางเมืองกรุงเทพฯ มีพื้นที่จำกัด รวมทั้งที่ดินมีมูลค่าและราคาสูงขึ้น อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดย่านที่อยู่อาศัยหรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในย่านชานเมืองมากขึ้น แทนที่การสร้างในพื้นที่ใจกลางเมืองดั้งเดิม โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของหมู่บ้านจัดสรรของหรือการเคหะของหน่วยงานภาครัฐที่มีราคาไม่สูงเท่าที่อยู่อาศัยในใจกลางเมือง แต่ทั้งนี้ธุรกิจสถานบันเทิงในกรุงเทพฯ เริ่มได้รับความนิยมลดลง เนื่องจากการก่อสร้างฐานทัพอยู่ตะเภา

²⁸ เรื่องเดียวกัน, 51.

²⁹ ภัทรนัท เลี้ยวไฟโรจน์, “ศูนย์การค้ากับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2526-2539,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, สาขาวิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), 33.

³⁰ เรื่องเดียวกัน, 33-34.

ในปี พ.ศ. 2510³¹ ที่ทำให้ทหารอเมริกันนิยมย้ายไปอาศัยอยู่และพักผ่อนหย่อนใจในฐานะทัพดังกล่าว เนื่องจากมีบ้านพักสวัสดิการและร้านค้าที่จำหน่ายสุราปลอดภาษีภายใต้การจัดการของ กองทัพสหรัฐอเมริกา และโดยเฉพาะเมื่อสงครามเวียดนามสิ้นสุดลงในปีพ.ศ. 2518 ทำให้จำนวน ทหารอเมริกันที่เคยประจำการในประเทศไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง จากในปีพ.ศ. 2512 มีจำนวน 70,000 คน ต่อมาในปีพ.ศ. 2514 ลดเหลือเป็นประมาณ 26,600 คน และในปีพ.ศ. 2517 ได้ลดลงเหลือเพียงราว 3,500 คน³² เหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืนในกรุงเทพ โดยเฉพาะย่านพัฒน์พงศ์ (อเมริกันทาวน์) ที่เคยรองรับชาวอเมริกันได้รับผลกระทบอย่างมาก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้ธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืนไม่ได้รับความนิยมเหมือนเดิม ประกอบทั้ง สภาพธุรกิจโรงภาพยนตร์ที่โรงภาพยนตร์ชั้นสองมีการแข่งขันสูง ขณะเดียวกันกรุงเทพยังทำหน้าที่ เป็นศูนย์กลางของความเจริญและทันสมัยของประเทศที่มีแหล่งพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ ที่ได้รับวัฒนธรรมอเมริกันที่มีความสำคัญมากขึ้นทดแทนวัฒนธรรมยุโรป ธุรกิจห้างสรรพสินค้าและ โรงภาพยนตร์มีการแข่งขันกันสูงอย่างต่อเนื่องเพื่อตอบสนองความต้องการของชนชั้นกลางในเมือง หรือ ธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืนที่ได้รับผลกระทบด้านลบอย่างมากจากการสิ้นสุดสงครามเวียดนาม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่ทำให้ตระกูลกิตติพราภรณ์ กลุ่มนักธุรกิจที่พื้นฐานทางเศรษฐกิจจากการดำเนิน ธุรกิจโรงภาพยนตร์หลายแห่ง ตัดสินใจสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตขึ้น ซึ่งเป็นธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจ แบบใหม่ที่ยังไม่มีคู่แข่งในกรุงเทพ

ภาพที่ 3.10 เครื่องฉายภาพยนตร์ของโรงหนังพาราเม้าท์

ที่มา: “ภาพที่ 8,” [http://www.thaifilm.com/forumDetail.asp?topicID=4336&page=4&](http://www.thaifilm.com/forumDetail.asp?topicID=4336&page=4&keyword=)
keyword= (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2559).

³¹ ขวัญแก้ว อุดมบุญญาภาพ, “กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพัทยา,” 101.

³² เรื่องเดียวกัน.

ภาพที่ 3.10 เป็นเหตุการณ์ที่ทางหอภาพยนตร์รับเครื่องฉายภาพยนตร์เก่าของโรงภาพยนตร์พาราเม้าท์ โดยมีคำอธิบายว่า คุณพัฒน์ กิติไพฑารณ์ ซึ่งเป็นทายาทของนายไมตรี กิติไพฑารณ์ ซึ่งแต่ก่อนเคยทำธุรกิจโรงหนังชั้นหนึ่งในกรุงเทพฯ หลายแห่ง ประสงค์จะบริจาคเครื่องฉายภาพยนตร์ที่โรงหนังพาราเม้าท์ เคยฉายให้แก่หอภาพยนตร์³³

นายไมตรี กิติไพฑารณ์ เป็นเจ้าของโรงภาพยนตร์พาราเม้าท์ (ชื่อเดิม ศรีเพชร)³⁴ และโรงภาพยนตร์ฮอลลีวูดที่นิยมฉายภาพยนตร์การ์ตูนจากฮอลลีวูด โดยเฉพาะจากวอลต์ ดิสนีย์ โรงภาพยนตร์ทั้งสองแห่งตั้งอยู่ย่านพญาไท บนถนนเพชรบุรีตัดใหม่ นอกจากโรงภาพยนตร์ 2 แห่งนี้ นายไมตรียังเป็นเจ้าของโรงภาพยนตร์โคลีเซียม และปารีสด้วย³⁵ ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ทั้งการรับวัฒนธรรมอเมริกันในการใช้เวลาว่าง พักผ่อนหย่อนใจที่ได้รับอิทธิพลจากสถาบันเท็งกลางคืนที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเข้ามาของทหารอเมริกัน การยึดถือดารานักแสดงฮอลลีวูดในภาพยนตร์ที่ฉายในโรงภาพยนตร์ต่างๆ เป็นเสมือนสินค้าที่มีคุณค่าซึ่งทำให้คนเลียนแบบตลอดทั้งการเกิดวิถีชีวิตประจำวันของชนชั้นกลางและการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ ทำให้เกิดย่านชานเมือง สิ่งเหล่านี้ทำให้วัฒนธรรมดิสนีย์เข้ามาสู่สังคมเมืองกรุงเทพฯ ได้ผ่านสื่อภาพยนตร์ฮอลลีวูด กรุงเทพฯ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและกายภาพอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางเศรษฐกิจของประเทศอย่างต่อเนื่องส่งผลให้สภาพสังคมเมืองกรุงเทพฯ ทั้งทางกายภาพและวัฒนธรรมเหมาะสมที่จะลงทุนในธุรกิจสวนสนุกแดนเนรมิต ในปี พ.ศ. 2519 เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ตอบสนองกับบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของเมืองกรุงเทพฯ ในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้

³³ นายศรี, “เรื่องของหอภาพยนตร์,” (17 มีนาคม 2551), <http://www.thaifilm.com/forumDetail.asp?topicID=4336&page=4&keyword=> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2559).

³⁴ อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพ นายศุภชัย อัมพพ, 45.

³⁵ “ลาก่อน... แดนเนรมิต,” ผู้จัดการรายเดือน (เมษายน 2543), <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=444> (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557).

3.3 การเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของธุรกิจสวนสนุกของตระกูลกิติพราภรณ์

ภาพที่ 3.11 ชิงช้าสวรรค์ในสวนสนุกแดนเนรมิต

ที่มา: ย้อนอดีต... วันวาน, “magic land....แดนเนรมิต, ” <https://www.facebook.com/199476353430283/photos/a.423466857697897.94691112.199476353430283/423504334360816/?type=3&theater> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2559).

สวนสนุกแดนเนรมิตเป็นสวนสนุกที่สำคัญของกรุงเทพฯ มีลักษณะเป็นสวนสนุกกลางแจ้ง ขนาดใหญ่ที่มีเครื่องเล่นจำนวนมาก สวนสนุกแห่งนี้เริ่มสร้างในช่วงกลางปี พ.ศ. 2518 และเปิดกิจการ ในวันที่ 29 มกราคมปี พ.ศ. 2519³⁶ โดยมีตระกูลกิติพราภรณ์เป็นเจ้าของ การเกิดขึ้นของสวนสนุกแดนเนรมิตทำให้เกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบใหม่ในกรุงเทพฯ ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตประสบความสำเร็จและเป็นที่จดจำของคนในกรุงเทพฯ ที่สมกับวลีที่ว่า “สนุกสุดแสนเที่ยวแดนเนรมิต”

³⁶ บุญธรรม สิริกุตตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการตลาด คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), 7.

สวนสนุกแดนเนรมิต ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 72 ถนนพหลโยธิน เขตบางเขน กรุงเทพฯ³⁷ มีขนาดเนื้อที่ 33 ไร่³⁸ ตั้งอยู่บริเวณเขตลาดพร้าวซึ่งเป็นพื้นที่ชานเมืองของกรุงเทพฯ โดยตระกูล กิติพราภรณ์ได้ทำสัญญาเช่าพื้นที่ดังกล่าวจากการรถไฟแห่งประเทศไทย³⁹ การก่อสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตสะท้อนถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯมาถึงบริเวณลาดพร้าว (ทิศตะวันออกเฉียงเหนือของเมืองกรุงเทพฯ) ทำให้เกิดสาธารณูปโภคอย่างไฟฟ้าและประปาไว้รองรับ พื้นที่อยู่อาศัยและการก่อสร้างสวนสนุกแดนเนรมิต

3.3.1 สวนสนุกแดนเนรมิตกับความสนุกของคนทุกวัย

ตระกูลกิติพราภรณ์เคยดำเนินธุรกิจบันเทิงและโรงภาพยนตร์มาก่อน สวนสนุกแดนเนรมิตเกิดขึ้นจากความคิดริเริ่มของผู้บริหารของสวนสนุก โดยอำพล สุทธิเพียรเคยให้สัมภาษณ์ไว้ว่า มูลเหตุของการก่อตั้ง (สวนสนุกแดนเนรมิต) เป็นความคิดริเริ่มมาจากผู้บริหารของสวนสนุกซึ่งมีประสบการณ์ ในการเดินทางไปต่างประเทศหลายแห่ง และได้เห็นสวนสนุกของต่างประเทศ ซึ่งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ หากความสนุกสนานเพลิดเพลินได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่ปรากฏว่าในขณะนั้น (ก่อนปี พ.ศ. 2519) เมืองไทยยังไม่มีสถานที่ที่จะสามารถเที่ยวสนุกได้ทั้งครอบครัว คือ พ่อแม่ลูก หรือเด็กและผู้ใหญ่นั้นเอง จะเห็นได้ว่าในสมัยนั้นถ้าไปเที่ยวสวนสาธารณะหรือเขาดิน ลูกๆ หรือเด็กๆ จะสนุกสนาน แต่ผู้ใหญ่ไม่ค่อยสนุกด้วย แต่ถ้าไปเที่ยวตามศูนย์การค้าผู้ใหญ่จะสนุก แต่เด็กจะไม่สนุกด้วย ดังนั้นทางผู้บริหารจึงได้เริ่มลงมือก่อตั้งสวนสนุกขึ้นมาเพื่อให้เป็นที่สำหรับหาความสำราญพักผ่อนได้ ทุกเพศทุกวัยทุกระดับชั้น⁴⁰

การก่อตั้งสวนสนุกแดนเนรมิตในช่วงเวลาดังกล่าวจึงสะท้อนถึงบริบทที่กรุงเทพฯขาด สถานที่พักผ่อนหย่อนใจกลางแจ้งที่สามารถตอบสนองหรือมีกิจกรรมรองรับทั้งเด็กและผู้ใหญ่ (ทั้งครอบครัว) ในพื้นที่เดียวกัน โดยในช่วงเวลาดังกล่าว กรุงเทพฯมีเพียงแค่วนสาธารณะหรือสวนสัตว์เขาดิน ที่สามารถเป็นพื้นที่สาธารณะที่รองรับการพักผ่อนของคนทั้งครอบครัวได้ ในขณะที่พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ อย่างห้างสรรพสินค้าและโรงภาพยนตร์จำนวนมากในกรุงเทพฯได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่องนั้น ไม่สามารถเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจให้กับเด็กและผู้ใหญ่ได้เพียงพอ ในพื้นที่เดียวกัน การอธิบายมูลเหตุของการสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตดังกล่าวยังสะท้อนถึงลักษณะ การพักผ่อนหย่อนใจของเด็กภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่มี

³⁷ เรื่องเดียวกัน, 8.

³⁸ “สื่อกิจจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” *มีเดีย* (มีนาคม 2530): 15.

³⁹ “แดนเนรมิตเจรจา รพท. เช่าที่ต่อ 20 ปี,” *สยามธุรกิจ*, 31 ตุลาคม 2542, 13, 18.

⁴⁰ เรื่องเดียวกัน, 7.

ความแตกต่างจากผู้ใหญ่อ่างชัดเจนมากขึ้น จากในอดีต รวมถึงการให้คุณค่าและความหมายกับเด็กมากขึ้น โดยเฉพาะการดูแลใส่ใจในด้านอารมณ์มากขึ้นอย่างต่อเนื่องมากกว่าการมองเด็กในฐานะแรงงานสำรองที่ต้องช่วยทำงานในครัวเรือนแบบสังคมเกษตรกรรมในอดีต ทำให้เด็กมีความสำคัญมากขึ้นในฐานะผู้ที่ควรได้รับดูแลเอาใจใส่จากผู้ปกครอง⁴¹ ประกอบทั้งบริบทจำนวนประชากรโดยรวมในกรุงเทพฯ ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องที่ทำให้ มีจำนวนประชากรเด็กมากขึ้นด้วย ทำให้พื้นที่สวนสาธารณะหรือสวนสัตว์เขาดินที่ตอบสนอง การพักผ่อนหย่อนใจของเด็กไม่เพียงพอกับความต้องการของผู้ปกครองที่ต้องการหาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีกิจกรรมสำหรับเด็กได้ สิ่งเหล่านี้ทำให้ตระกุกติพิจารณาถึงเห็นโอกาสและตัดสินใจก่อตั้งสวนสนุกแดนเนรมิตเพื่อเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีกิจกรรมสำหรับเด็กมากขึ้นและรองรับผู้ใหญ่ในพื้นที่เดียวกันด้วย ตลอดทั้งเป็นการลงทุนในธุรกิจความบันเทิงแบบใหม่ที่ยังไม่มีคู่แข่งในกรุงเทพฯ

ตลอดทั้งบริบทการสร้างถนนที่เชื่อมโยงการคมนาคมระหว่างพื้นที่ตอนในของกรุงเทพฯ กับชานเมืองที่เอื้ออำนวยให้คนเดินทางสัญจรไปมาระหว่างที่ทำงานในพื้นที่ตอนในของกรุงเทพฯ กับ พื้นที่ที่อยู่อาศัยในชานเมือง มีรถโดยสารประจำทางสาย 28, 34, 39, 59, 63, 104, 112 ปอ.3 และ ปอ.12 ที่ผ่านหน้าสวนสนุกแดนเนรมิตด้วย⁴² ทำให้คนพื้นที่ต่างๆ ของกรุงเทพฯ มาเที่ยวสวนสนุกแดนเนรมิตได้ ทั้งรถส่วนบุคคลและรถขนส่งมวลชน นอกจากนั้นสวนสนุกแดนเนรมิตยังตั้งอยู่ใกล้กับพื้นที่ชุมชน อย่างหมู่บ้านจัดสรร โดยเฉพาะย่านหมู่บ้านต่างๆ ของบ้านพักข้าราชการในย่านบางเขน หรือ หมู่บ้านรอบคลองประปา เช่น หมู่บ้านประชานิเวศน์หลายโครงการที่มีรถโดยสารประจำทาง สัญจรหลายเส้นทาง เช่น สาย 66 (หมู่บ้านประชานิเวศน์ 1 – ท่าอากาศยานเจรัญ) สาย 67 (หมู่บ้านประชานิเวศน์ 1 – วิทยาลัยเทคนิคกรุงเทพฯ) และ สาย 70 (หมู่บ้านประชานิเวศน์ 2 – สนามหลวง)⁴³ สะท้อนถึงการเจริญเติบโตของพื้นที่อยู่อาศัย ที่เติบโตและขยายตัวมากขึ้นทางทิศเหนือของกรุงเทพฯ ซึ่งมีจำนวนประชากรมากเพียงพอ จนเป็นย่านที่อยู่อาศัยที่สำคัญในระดับที่มีรถโดยสารประจำทางให้บริการหลายสาย

⁴¹ ภาคิน นิมนานรวงศ์, “ยิ่งโตยิ่งปล่อย: เด็กและวัยเด็กในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5,” *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* 16, ฉ.2 (2559): 42-49.

⁴² ข้อมูลรถโดยสารประจำทางที่ผ่านสวนสนุกแดนเนรมิต ในปี พ.ศ. 2527, จาก บุญธรรม สิริกุดตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” 21.

⁴³ Ichiro Kakizaki, *Trams, Buses and Rails: The History of Urban Transport in Bangkok, 1886-2010* (Chiang Mai: Silkworm, 2014), 217.

สวนสนุกแดนเนรมิตเปิดให้บริการทุกวัน ในวันธรรมดา เปิดตั้งแต่ 9.30-18.00 น. และในวันหยุด เปิดตั้งแต่ 9.00-18.30 น.⁴⁴ มีรูปแบบการเก็บค่าบริการ 2 แบบ ดังนี้

1. อัตราค่าบริการแบบชุด ผู้ใหญ่ ราคา 60 บาท และ เด็ก ราคา 40 บาท (สามารถใช้บริการเครื่องเล่นได้ทุกชนิดอย่างละ 1 รอบเท่านั้น)

2. อัตราค่าผ่านประตูอย่างเดียว ราคา 15 บาท จะต้องเสียค่าบริการเครื่องเล่นต่างหาก (ราคาค่าบริการแตกต่างกันไปตามเครื่องเล่น)⁴⁵

ภาพที่ 3.12 โมโนเรล กับ ปลาหมึกยักษ์ ในสวนสนุกแดนเนรมิต

ที่มา: ย้อนอดีต... วันวาน, “โมโนเรล กับปลาหมึกยักษ์,” <https://www.facebook.com/199476353430283/photos/a.423466857697897.94691112.199476353430283/423467177697865/?type=3&theater> (สืบค้นเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2559).

สวนสนุกแดนเนรมิตเป็นสวนสนุกที่มีเครื่องเล่นจำนวนมากไว้สำหรับ “ผู้บริโภคทุกวัย ตั้งแต่เด็กเล็กจนกระทั่งวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ซึ่งทางสวนสนุกลงทุนไปแล้วทั้งสิ้นเป็นเงินสามร้อยกว่าล้านบาท”⁴⁶ ทั้งนี้อำพล สุทธิพิเียร ได้อธิบายถึงลักษณะและรูปแบบของเครื่องเล่นในสวนสนุกแดนเนรมิตไว้ว่า “เครื่องเล่นเรา (สวนสนุกแดนเนรมิต) จะแบ่งเป็น 3 แบบ คือ

⁴⁴ บุญธรรม สิริกุดตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางด้านการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” 8.

⁴⁵ เป็นข้อมูลในปี พ.ศ. 2527 จาก เรื่องเดียวกัน, 25-26.

⁴⁶ เรื่องเดียวกัน, 7.

1. เครื่องเล่นสำหรับเด็กโดยเฉพาะ เช่น หนอนวิเศษ ราชรถเนรมิต ฯลฯ
2. เครื่องเล่นสำหรับครอบครัว เช่น ล่องแก่ง กระเช้าลอยฟ้า โมโนเรล รถไฟเล็ก ฯลฯ
3. เครื่องเล่นสำหรับวัยรุ่น เช่น รถไฟตีสั่งกา รถไฟเหาะ บ้านผี ไวกิ้ง ฯลฯ⁴⁷

ภาพที่ 3.13 รถไฟเหาะในสวนสนุกแดนเนรมิต

ที่มา: แดนเนรมิตดาลัย... สวนสนุกแห่งแรกของสยามประเทศ, “ภาพที่ 6,” <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=xzelder> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2559).

⁴⁷ “สรุปจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปีดเทอม,” 19.

ภาพที่ 3.14 รถไฟเหาะตีลังกาในสวนสนุกแดนเนรมิต

ที่มา: แดนเนรมิตดัลย์... สวนสนุกแห่งแรกของสยามประเทศ, “ภาพที่ 8,” <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=xzelder> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2559).

ลักษณะและรูปแบบของเครื่องเล่นดังกล่าวในสวนสนุกแดนเนรมิตอธิบายถึงการตอบสนองต่อลูกค้าที่มีอยู่อย่างหลากหลาย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ที่มาเป็นครอบครัวรวมถึงวัยรุ่น สวนสนุกแดนเนรมิตได้วางรากฐานเพื่อรองรับเด็กและผู้ใหญ่ที่เป็นลูกค้ากลุ่มหลักมาตั้งแต่ตอนก่อตั้ง ซึ่งวิเคราะห์ได้จากเครื่องเล่นที่ก่อสร้างในระยะแรกที่เป็นมิตรกับครอบครัว เช่น ชิงช้าสวรรค์ ม้าหมุน เป็นต้น เมื่อสวนสนุกแดนเนรมิตเปิดกิจการในระยะหนึ่ง สวนสนุกจึงติดตั้งเครื่องเล่นรถไฟเหาะ (Roller Coaster)⁴⁸ ที่เป็นเครื่องเล่นที่ทันสมัยและแปลกใหม่ในช่วงเวลานั้น⁴⁹ สอดคล้องกับที่อำพล สุทธิเพียรได้อธิบายถึงความนิยมของสวนสนุกแดนเนรมิตไว้ว่า หลังจากเปิดกิจการแล้ว ปรากฏว่าได้รับความสนใจจากประชาชนจำนวนมาก เนื่องจากเป็นของแปลกใหม่ที่ยังไม่เคยมีมาก่อน

⁴⁸ บุญธรรม สิริกิตตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางด้านการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” 14.

⁴⁹ สามารถชมบรรยากาศความสนุกสนานและหวาดเสียวของรถไฟเหาะของสวนสนุกแดนเนรมิต นาที่ที่ 0.00-01.15 ได้ที่ Chedped Studio, สื่อ สวนสนุกแดนเนรมิต ปีพ.ศ. 2541 (นาที่ที่ 00.00-19.34) ใน “19980320 26 แดนเนรมิตร กทม Leo Land Central บางนา” <https://www.youtube.com/watch?v=pzVQjDXy87k> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2560).

ทางสวนสนุกก็ได้มีการปรับปรุงพัฒนาและเสนอบริการใหม่ๆ แก่ผู้บริโภครตลอดเวลา จนกล่าวได้ว่า ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2527) “แดนเนรมิต” เป็นที่ติดตลาดทางด้านสวนสนุกแล้ว เมื่อเอ่ยถึงสวนสนุกคนส่วนมากจะนึกถึงแดนเนรมิตก่อนที่อื่น⁵⁰

นอกจากนี้สวนสนุกแดนเนรมิตยังให้ความสนใจกับกลุ่มวัยรุ่น โดยเฉพาะตั้งแต่ภายหลังปี พ.ศ. 2524 ที่มีการติดตั้งรถไฟเหาะตีลังกา (Cork Screw)⁵¹ เป็นเครื่องเล่นทันสมัยและใช้เทคโนโลยีระดับสูงในช่วงเวลานั้นและถือเป็นการลงทุนที่สูงมากครั้งหนึ่งของสวนสนุกแดนเนรมิตที่มากถึง 50 ล้านบาทในช่วงปี พ.ศ. 2524⁵²

ตลอดทั้งการติดตั้งเครื่องเล่นหวาดเสียวที่มีชื่อเสียงอย่างเรือไวคิง (Viking) ในปี พ.ศ. 2525 และการปรับปรุงคุณภาพของเครื่องเล่นบ้านผี (Ghost House) ที่มีอยู่แล้วให้พัฒนาความสนุกสนานมากขึ้น ในปี พ.ศ. 2527 เพื่อให้มีความแปลกใหม่และทำให้ผู้บริโภคที่เคยเที่ยวไม่เบื่อหน่ายและกลับมาใช้บริการอีก⁵³ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงพัฒนาการของสวนสนุกที่มีขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจพิเศษในช่วงเวลานั้นที่มีความสนุกสนานหลายแบบที่ตอบสนองคนในกรุงเทพฯ ได้จนทำให้เกิดวลีติดปากที่ว่า “สนุกสุดแสนเที่ยวแดนเนรมิต”⁵⁴ ซึ่งวลีดังกล่าวปรากฏอยู่ในเพลงประกอบโฆษณาของสวนสนุกแดนเนรมิตในช่วงปีพ.ศ. 2527 ด้วย⁵⁵

⁵⁰ บุญธรรม สิริกุดตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” 7.

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, 14.

⁵² “สื่อกิจจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” 12.

⁵³ บุญธรรม สิริกุดตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” 14-15.

⁵⁴ “FAREWELL ‘แดนเนรมิต’ ที่แพง-ชาตุน-โลว์คลาส,” *ฐานเศรษฐกิจ*, 20 มกราคม 2543, 28.

⁵⁵ โปรดดูเพิ่มใน นาที่ที่ 0.25-0.29 ของ TonLadprao. สื่อ *โฆษณา แดนเนรมิต* (นาที่ที่ 0.15-0.30) ใน “โฆษณา นมตรามะลิ & สวนสนุกแดนเนรมิตร.” <https://www.youtube.com/watch?v=8GgzFibljzs> (สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2559).

ภาพที่ 3.15 เครื่องเล่นไวกิ้งในสวนสนุกแดนเนรมิต

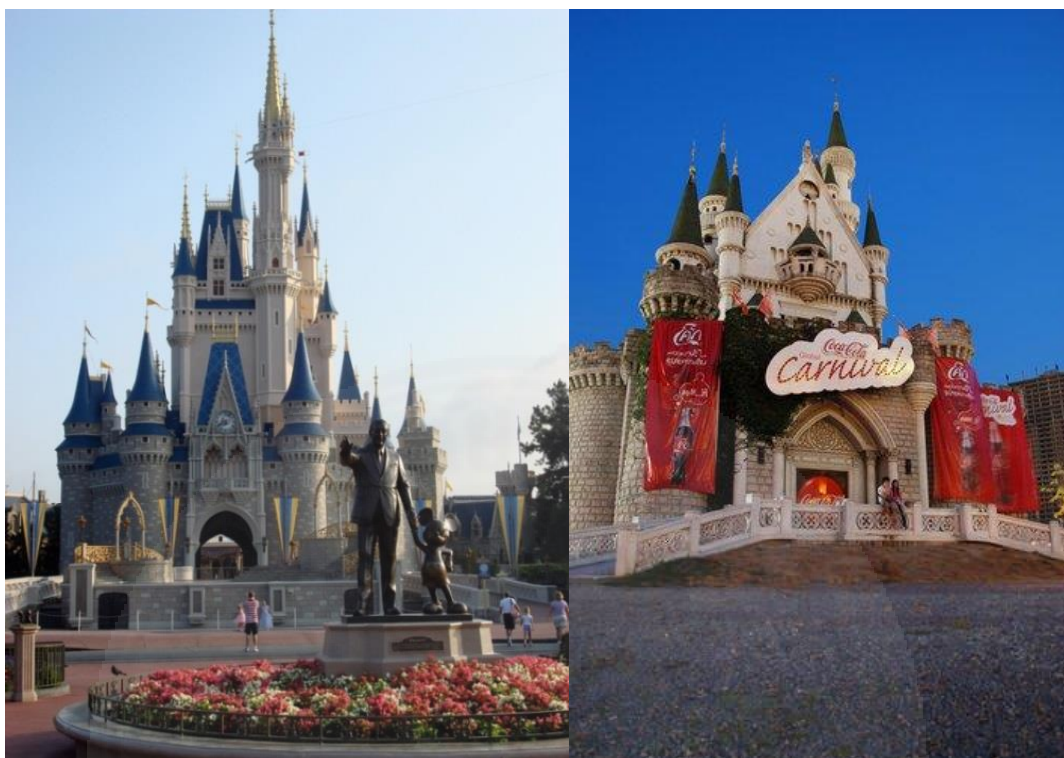
ที่มา: แดนเนรมิตล้วย... สวนสนุกแห่งแรกของสยามประเทศ, “ภาพที่ 9,” <http://www.bloggang.com/mainblog.php?id=xzelder> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2559).

จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2528 สวนสนุกแดนเนรมิตได้กลับมาลงทุนก่อสร้างเครื่องเล่นที่เป็นรูปแบบครอบครัวและเด็กด้วยการสร้างพิพิธภัณฑสถานสัตว์โลกล้านปีและในปี พ.ศ. 2529 ที่ครบรอบ 10 ปีของการเปิดสวนสนุกแดนเนรมิตที่มีการก่อสร้างดินแดนเทพนิยายที่มีปราสาทจำลองและดำเนินการปรับปรุงพื้นที่โดยรอบทั้งหมดให้เข้ากับลักษณะดินแดนเทพนิยาย⁵⁶ ซึ่งสะท้อนว่า สวนสนุกแดนเนรมิตได้นำ กลิ่นอายความเป็นตีสันย์จากสวนสนุกตีสันย์แลนด์และสื่อการ์ตูนตีสันย์มาปรับใช้สวนสนุกของตนเอง

3.3.2 สวนสนุกแดนเนรมิตกับกลิ่นอายวัฒนธรรมตีสันย์

การก่อสร้างดินแดนเทพนิยายและปราสาทจำลองในปี พ.ศ. 2529 มีความสำคัญต่อรูปแบบและลักษณะของสวนสนุกแดนเนรมิตเป็นอย่างมาก เนื่องจากเครื่องเล่นในช่วงเวลาก่อนปี พ.ศ. 2529 ไม่มีรูปแบบหรือลักษณะร่วมกันเป็นเรื่องราวหรือบรรยากาศเดียวกัน (Theme) แต่กลับมีลักษณะความสนุกสนานตามเครื่องเล่นแต่ละอย่างไป เช่น รถไฟเหาะหรือรถไฟเหาะตีลังกาที่เน้นความทันสมัยและหวาดเสียว, ไวกิ้งที่เป็นความหวาดเสียวที่เล่นกับความสูง, บ้านผีที่สร้างความสนุกสนานจากความหวาดกลัวหรือตกใจ หรือแม้กระทั่งพิพิธภัณฑสถานสัตว์โลกล้านปีที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวของไดโนเสาร์และสัตว์ดึกดำบรรพ์ ดินแดนเทพนิยายและปราสาทจำลองได้กลายเป็นภาพลักษณ์หรือสัญลักษณ์ใหม่ของสวนสนุกแดนเนรมิตที่แปลกใหม่และโดดเด่นในฐานะที่เป็นดินแดนในเทพนิยายในฝันหรือโลกจินตนาการที่เชื่อมโยงกับโลกการ์ตูนของตีสันย์

⁵⁶ “สื่อกิจจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” 12.

ภาพที่ 3.16 เปรียบเทียบภาพปราสาทซินเดอเรลลา (ทางด้านซ้าย) ที่สวนสนุก Disney World Florida (เปิดในปี พ.ศ. 2514) กับ ปราสาทจำลองในดินแดนเทพนิยาย (ทางด้านขวา) ที่สวนสนุกแดนเนรมิต

ที่มา: Suzi Lozzi, “Cinderella’s Castle, Magic Kingdom, Walt Disney World, Florida7,” https://www.flickr.com/photos/9433416@N07/6280962464/in/album-72157626_495026800/ (accessed June 7, 2016), “ภาพที่8/10 ของอัลบั้ม,” <http://money.sanook.com/gallery/gallery/184979/44937/> (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2559).

สวนสนุกแดนเนรมิตจึงเป็นสวนสนุกแห่งแรกในกรุงเทพฯ ที่ก่อสร้างตามอิทธิพล และได้รับแรงบันดาลใจจากสวนสนุกดิสนีย์แลนด์ในสหรัฐอเมริกา ซึ่งอำพล สุทธิพิเชฐ ได้อธิบายเกี่ยวกับ การนำความสนุกบางส่วนบางรูปแบบจากสวนสนุกดิสนีย์แลนด์มาใช้ รวมถึงการประยุกต์ใช้ จุดดีของสวนสนุกหลายแห่งในโลกมาใช้ในสวนสนุกแดนเนรมิต⁵⁷ โดยเฉพาะการมีขบวนพาเหรดที่

⁵⁷ “ลาก่อน... แดนเนรมิต,” ผู้จัดการรายเดือน (เมษายน 2543), <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=444> (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557).

จำลองภาพและเชื่อมโยงกับการ์ตูนวอลต์ ดิสนีย์ที่ปรากฏอยู่ในโฆษณาของสวนสนุกแดนเนรมิต⁵⁸ ที่เน้นดินแดนเทพนิยาย และปราสาทจำลองตลอดทั้งเพลงประกอบโฆษณาดังกล่าวที่มีคำร้องภาษาไทยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับโลกเทพนิยายและโลกแห่งความฝัน อันมีทำนองสอดคล้องเพลง It's small world⁵⁹ ของสวนสนุกดิสนีย์แลนด์ สิ่งเหล่านี้เป็นจุดเด่นและความแปลกใหม่ที่ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตมีชื่อเสียงและเป็นที่จดจำมากขึ้นในฐานะดินแดนในเทพนิยาย นอกจากความสนุกสนานแบบความทันสมัยอย่างรถไฟเหาะหรือความหวาดเสียวอย่างไวกิ้ง

การสร้างปราสาทจำลองและดินแดนเทพนิยายในสวนสนุกแดนเนรมิต จึงเป็นหลักฐานยืนยันว่า วัฒนธรรมความบันเทิงจากโลกสหรัฐอเมริกาสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมข้ามพรมแดนมายังพื้นที่เมืองกรุงเทพได้สำเร็จ ผ่านความเป็นสวนสนุกดิสนีย์แลนด์และสื่อการ์ตูนวอลต์ ดิสนีย์ ซึ่งวัฒนธรรมดิสนีย์เป็นความบันเทิงภายใต้อิทธิพลวัฒนธรรมสวนสนุกแบบดิสนีย์ในอเมริกา (สวนสนุกที่เน้นสร้างโลกจำลองหรือจินตนาการสำหรับเด็ก) มาสร้างพื้นที่ดังกล่าวในสวนสนุกแดนเนรมิต เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในกรุงเทพ ตลอดทั้งสะท้อนบทบาทของโรงภาพยนตร์ส่วนใหญ่ในกรุงเทพที่นิยมฉายภาพยนตร์ฮอลลีวูดที่รวมถึงภาพยนตร์การ์ตูนของวอลต์ ดิสนีย์ที่สามารถเข้าถึงคนในกรุงเทพได้อย่างต่อเนื่องจนทำให้มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักมากเพียงพอที่สวนสนุกแดนเนรมิตนำมาใช้สร้างจุดขายและความแปลกใหม่ที่ดึงดูดลูกค้าได้ รวมถึงเกี่ยวข้องกับภูมิหลังของตระกูลกิตติพราภรณ์ที่เป็นเจ้าของโรงภาพยนตร์ โดยเฉพาะโรงภาพยนตร์ฮอลลีวูดที่นิยมจัดฉายภาพยนตร์การ์ตูนต่างๆ ของวอลต์ ดิสนีย์เป็นประจำ อันส่งผลให้ตระกูลกิตติพราภรณ์ที่คุ้นเคยกับสื่อการ์ตูนดิสนีย์มาอย่างต่อเนื่องแล้ว จึงตัดสินใจนำมาใช้ในสวนสนุก

โฆษณา	ทีวีกรุงเทพ	ทีวี ต่างจังหวัด	หนังสือพิมพ์	นิตยสาร	โรง ภาพยนตร์	รวม (หน่วย: บาท)
แดนเนรมิต (ทั้งพื้นที่)	1,149,000	-	54,000	5,000	-	1,208,000
รถไฟเหาะในแดนเนรมิต	-	-	-	-	16,000	16,000

ตารางที่ 3.1 เปรียบเทียบสถิติการใช้สื่อโฆษณาแดนเนรมิตเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2530⁶⁰

⁵⁸ ของเก่าของใหม่, สื่อ “โฆษณา แดนเนรมิต/1986 Thai AD,” https://youtube/4350_CnJExg (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2559).

⁵⁹ MissParkerAngel, “It’s A Small World – Disney,” <https://www.youtube.com/watch?v=nxvLKp-76io> (accessed June 7, 2016).

⁶⁰ “สื่อบุคคลจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” *มีเดีย* (มีนาคม 2530): 16.

เดือน	กิจกรรมและการจัดโปรโมชั่นในแดนเนรมิต
มกราคม 2529	1. สัตว์โลกแสนรู้ 31 ธ.ค.2528 – 4 ม.ค. 2529 2. บาทเดียวเที่ยวสนุก (วันเด็ก) 11 ม.ค. 2529
กุมภาพันธ์ 2529	นัดทาดินคอนเสิร์ต (วันตรุษจีน) 8-9 ก.พ. 2529
มีนาคม 2529	-
เมษายน 2529	คอนเสิร์ตพุ่มพวง (งานสงกรานต์) 13 เมษายน 2529
พฤษภาคม 2529	-
มิถุนายน 2529	ร่วมกับเซลล์ แคมเปญสื่อนิทานเซลล์ 10 เรื่อง 1 มิ.ย.-31 ต.ค. 2529
กรกฎาคม 2529	1. เปิดดินแดนเทพนิยาย 20 ก.ค. 2529 2. ร่วมกับเซลล์ แคมเปญสื่อนิทานต่อเนื่อง
สิงหาคม 2529	หนังสือนิทานเซลล์
กันยายน 2529	หนังสือนิทานเซลล์
ตุลาคม 2529	1. หนังสือนิทานเซลล์ 2. ปีเตอร์แพน (รับปิดเทอม)
พฤศจิกายน 2529	เทศกาลลอยกระทง 15 พ.ย. 2529 พร้อมประกวด “หนูน้อยนพมาศ” ถ่ายทอดสดช่อง 5 ได้รู้
ธันวาคม 2529	สตริงได้รู้ รับวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธ.ค. 2529
มกราคม 2530	บาทเดียวเที่ยวสวนสนุก (วันเด็ก) 10-11 ม.ค. 2530
กุมภาพันธ์ 2530	รายการ Do family รับสมัครสมาชิก มีสิทธิ์ลดราคาบัตรชุด 15 บาท 1 ก.พ. - 31 มี.ค. 2530
มีนาคม 2530	1. ร่วมกับโรบินสัน จัดรายการ “อิมสนุก... สุดมัน ด้วยแสดมภ์ โรบินสัน” 1 มี.ค. – 31 พ.ค. 2530 ใช้แสดมภ์โรบินสัน 15 ดวง แลกบัตร ชุดฟรี 2. ร่วมกับเป๊ปซี่ นำฝาเป๊ปซี่ขนาด 10 และ 15 ออนซ์ 1 ฝา ซื้อบัตรชุดสดได้ 30 บาท 7 มี.ค. – 31 มี.ค. 2530 3. จัดรายการ “โลกของเมอร์ลินพอมด ผู้วิเศษ” 14 มี.ค. – 17 พ.ค. 2530

ตารางที่ 3.2 รายการโปรโมชั่นของแดนเนรมิต ปี 2529 (ม.ค.-ธ.ค.) และปี 2530 (ม.ค.-มี.ค.)⁶¹

⁶¹ “สื่อกิจจากปก เลือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” *มีเดีย* (มีนาคม 2530): 16.

จากตารางที่ 3.1 และ 3.2 อธิบายถึงกลุ่มตลาดของสวนสนุกแดนเนรมิต ที่เน้นการทำตลาดกับกลุ่มลูกค้าในกรุงเทพ ด้วยการโฆษณาทางโทรทัศน์ในกรุงเทพและนิตยสาร เป็นหลักที่ทำให้เข้าถึงกลุ่มผู้ปกครองที่มีฐานะและรายได้ระดับหนึ่งซื้อโทรทัศน์ส่วนตัวในบ้าน ในส่วนการโฆษณาในโรงภาพยนตร์สามารถวิเคราะห์ถึงการเน้นกลุ่มลูกค้าวัยรุ่นที่ชอบ การชมภาพยนตร์ ตลอดทั้งการฉายโฆษณารถไฟเหาะด้วยภาพเคลื่อนไหวและเสียง ที่แสดงความตื่นเต้นนั้นสามารถถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกได้เข้าถึงผู้ชมได้มากกว่าโฆษณา ภาพนิ่งบนสื่อสิ่งพิมพ์ นอกจากนี้ในตาราง 3.2 ยังอธิบายถึงเทศกาลวันสำคัญต่างๆ ที่สวนสนุกแดนเนรมิตให้ความสำคัญ คือ วันเด็กที่เป็นกลุ่มลูกค้าสำคัญ ตลอดทั้งวันสำคัญ ในปฏิทินไทย เช่น วันสงกรานต์ วันลอยกระทง วันเฉลิมพระชนมพรรษา รวมถึงวันตรุษจีน ที่กลายเป็นวันหยุดหรือเทศกาลสำคัญในการพักผ่อนหย่อนใจด้วย ซึ่งนิยมจัดกิจกรรมที่ “ได้รู้” ที่เปิดเวลาทำการในช่วงเวลากลางคืนจนถึงเช้าด้วย อันเป็นกิจกรรมพิเศษที่สะท้อนถึง การจัดกิจกรรมพิเศษตามเทศกาลหรือวันสำคัญ

ทั้งนี้ในตารางที่ 3.1 และ 3.2 ยังมีการจัดงานให้เหมาะสมกับเทศกาล อย่างงานวันลอยกระทงที่มีการประกวดหุ่นน้อยนพมาศ ตลอดทั้งการจัดคอนเสิร์ตต่างๆที่เป็นนักร้อง ที่มีชื่อเสียงในช่วงเวลาดังกล่าว ทั้งนี้สวนสนุกแดนเนรมิตยังจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการ์ตูนดิสนีย์ เช่น ปีเตอร์แพน พ่อมดเมอร์ลิน ซึ่งสอดคล้องกับบรรยากาศภายในปราสาทจำลอง ที่มีการจำลองทั้งฉากและตัวละครจากการ์ตูนดิสนีย์ เช่น ฟินอคคิโอ, ปีเตอร์แพน หรือ สโนว์ไวท์⁶² อันเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงถึงอิทธิพลวัฒนธรรมดิสนีย์ในสังคมเมืองกรุงเทพที่สวนสนุกแดนเนรมิต นำมา เป็น จุด ขาย ของ ตน เอง ได้ ที่ สอด คล้อง กับ การ เปิด ดิน แดน เทพ นิยาย นอกจากนี้ยังมีการจัดโปรโมชั่นร่วมกับภายนอก เช่น หนังสือนิทานเซลล์ การลดราคาบัตรที่ร่วมกับ ห้างสรรพสินค้าโรบินสัน หรือเครื่องดื่มเป๊ปซี่

⁶² โปรดดูเพิ่มใน นาทีที่ 14.16-16.00 ของ Chedped Studio, สื่อ สวนสนุกแดนเนรมิต ปีพ.ศ. 2541 (นาทีที่ 14.16-28.32) ใน “19980320 แดนเนรมิตร กทม.” https://youtu.be/ERgGJ_PgNVI?t=14m16s (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2560).

ภาพที่ 3.17 ขบวนพาเหรดตัวการ์ตูน ในโฆษณาของสวนสนุกแดนเนรมิต
ที่มา: ภาพบันทึกในช่วงเวลาที่ 0.15 จาก ช่องเก่าของใหม่, สื่อ “โฆษณา แดนเนรมิต/1986 Thai AD,”
https://youtube/4350_CnJExg?t=15s (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2559).

ภาพที่ 3.18 จารุณี สุขสวัสดิ์ ที่แสดงเป็นสโนไวท์
หมายเหตุ: ผู้วิจัยได้รับไฟล์ภาพนี้จาก อาชญาสิทธิ์ ศรีสุวรรณ.

ภาพที่ 3.19 ฉากจำลองปลาฉลามขาวในเครื่องเล่นมูฟวี่เวิลด์ (Movie World)
ที่มา: ภาพบันทึกในช่วงเวลาที่ 0.22 จาก e55469, สื่อ “โฆษณาไทยที่ออกอากาศ
เมื่อปี พ.ศ. 2538 -แดนเนรมิต Movie World.”

<https://www.youtube.com/watch?v=vWnPEDUHBBI> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

ทั้งนี้ในเวลาต่อมา สวนสนุกแดนเนรมิตยังได้ติดตั้งเครื่องเล่นมูฟวี่เวิลด์ (Movie World)⁶³ ซึ่งเป็นการจำลองการถ่ายภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดที่ร่วมมือกับค่ายภาพยนตร์ยูนิเวอร์แซลจากสหรัฐอเมริกา โดยมีการจำลองฉากภาพยนตร์และตัวละครต่างๆจากภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดที่มีชื่อเสียงต่างๆ เช่น ซูเปอร์แมน (Superman), คิงคอง (King Kong), สตาร์วอร์ (Star War) และรวมถึง จอว์ (Jaws)⁶⁴ ดังในภาพที่ 3.17 ที่มีฉากจำลองปลาฉลามขาวให้คนเข้าไปสัมผัสหรือถ่ายรูปด้วยได้ อันสะท้อนให้เห็นความนิยมสื่อภาพยนตร์ฮอลลีวู้ดในเมืองกรุงเทพฯ ที่ค่อนข้างมากในระดับที่ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตเลือกนำมาใช้เป็นจุดดึงดูดให้คนในช่วงสมัยนั้นได้ รวมถึงสะท้อนภูมิหลังของตระกูลกิตติพราภรณ์ที่เป็นเจ้าของสวนสนุกแดนเนรมิตที่เคยทำธุรกิจโรงภาพยนตร์ อันทำให้มีความผูกพันในความบันเทิงของวัฒนธรรมอเมริกันที่ถูกนำมาใช้ในสวนสนุกแดนเนรมิตอย่างปราสาทจำลองและดินแดนเทพนิยายที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมตีสันย์ และมูฟวี่เวิลด์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรมฮอลลีวู้ด อันทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตมีกลิ่นอายของวัฒนธรรมอเมริกันเป็นอย่างมาก

ภาพที่ 3.20 บัตรเข้าสวนสนุกแดนเนรมิตในปี พ.ศ. 2537 ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ที่มา: “บัตรเข้าสวนสนุกแดนเนรมิต นึกๆ แล้วเสียดายจัง รูปที่ 1,” <http://www.cokethai.com/forum/viewtopic.php?f=89&t=24235&start=510> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2559), o_copy, “บัตรเข้าสวนสนุกแดนเนรมิต นึกๆ แล้วเสียดายจัง รูปที่ 2,” <http://www.coke.thai.com/forum/viewtopic.php?f=89&t=24235&start=510> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2559).

⁶³ e55469, สื่อ “โฆษณาไทยที่ออกอากาศเมื่อปี พ.ศ. 2538 - แดนเนรมิต Movie World.” <https://www.youtube.com/watch?v=vWnPEDUHBBI> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

⁶⁴ โปรดดูเพิ่มใน นาทีที่ 10.51-14.49 ของ Chedped Studio, สื่อ สวนสนุกแดนเนรมิต ปีพ.ศ. 2539 (นาทีที่ 09.25-14.56) ใน “19960131 The Mall บางกะปิ.” <https://youtu.be/22g6UbSL0yM?t=9m25s> (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2560).

จากภาพที่ 3.19 บัตรเข้าสวนสนุกแดนเนรมิตในปี พ.ศ. 2537 ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ภาพนี้ได้อธิบายถึงรูปแบบของบัตรผ่านประตูแบบราคาประหยัดที่ใช้เล่นเครื่องเล่นได้อย่างละหนึ่งครั้ง อันสังเกตได้จากรูปด้านหลังของบัตรที่เป็นช่องราคาของเครื่องเล่นแต่ละอย่างไว้สำหรับเจาะช่อง เพื่อเล่นเครื่องเล่นต่างๆ เช่น เครื่องเล่นเฮอริเคนและแกรนด์แคนยอนที่มีราคาแพงที่สุด (30 บาท) รถไฟเหาะและรถไฟเหาะตีลังกา (25 บาท) ในขณะที่เครื่องเล่นสำหรับเด็กมีราคา 15 บาทเท่ากัน เช่น กรังด์ปรีซ์จิ๋ว, สไลด์หรรษา เป็นต้น

ภาพที่ 3.21 สวนสนุกแดนเนรมิต, Thai Retro (ย้อนความหลัง ครึ่งเป็นเด็ก)

ที่มา: “สวนสนุกแดนเนรมิตจากมุมสูง (ผู้ส่ง Phuvanut Tae Wongudompat),” <https://www.facebook.com/ThaiRetro/photos/a.173354449374868.36704.173354156041564/649581258418849/?type=3&theater> (สืบค้นเมื่อวันที่ 23 กันยายน 2559).

จากภาพที่ 3.20 สวนสนุกแดนเนรมิตสามารถกลายเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ได้รับความนิยม ทำให้มีเครื่องเล่นหลายชนิดติดตั้งภายในพื้นที่สวนสนุก แต่พื้นที่โดยรอบของสวนสนุกแดนเนรมิตนั้น เป็นที่อยู่อาศัยที่หนาแน่น รวมถึงสถานที่ราชการอย่างกองปราบปราม (พื้นที่อาคารและลานจอดรถในด้านบนของภาพที่ 3.20) ซึ่งทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตมีข้อจำกัดในการขยายพื้นที่โดยรอบ

ทั้งนี้ตระกูลกิติพราภรณ์ยังได้ลงทุนกว่า 1,000 ล้านบาท เพื่อสร้างสวนสนุกดรีมเวิลด์ขึ้นที่บริเวณคลองสาม (กิโลเมตรที่ 7 ของถนนรังสิต-นครนายก) อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี มีขนาด 160 ไร่ เปิดกิจการในวันที่ 12 พฤศจิกายน ปีพ.ศ. 2536⁶⁵ การลงทุนสร้างดรีมเวิลด์ครั้งนี้สะท้อนถึงความนิยมของสวนสนุกแดนเนรมิตที่ทำให้ตระกูลกิติพราภรณ์กล้าลงทุนสร้างสวนสนุกกลางแจ้งแห่งใหม่ในพื้นที่ชานเมืองจังหวัดปทุมธานีที่ติดกับกรุงเทพ สิ่งที่น่าสนใจคือ พื้นที่ของสวนสนุกดรีมเวิลด์⁶⁶ มีขนาดใหญ่กว่าสวนสนุกแดนเนรมิตมาก อันสะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงของการลงทุนครั้งสำคัญที่ตระกูลกิติพราภรณ์ได้วางแผนในระยะยาวเพื่อขจัดปัญหาที่ดินที่เคยมีขนาดจำกัดและเล็กเกินไปของสวนสนุกแดนเนรมิต แต่กระนั้นสวนสนุกแดนเนรมิตก็ไม่ได้ลดบทบาทลง เพราะด้วยทำเลของสวนสนุกแดนเนรมิตที่ยังอยู่กลางใจกลางเมืองและมีระบบขนส่งมวลชนที่สะดวกสบายกว่าการเดินทางไปสวนสนุกดรีมเวิลด์ที่เกิดขึ้นใหม่

ดังนั้นสวนสนุกแดนเนรมิตจึงเป็นสวนสนุกที่มีความบันเทิงและความสนุกสนานสำหรับครอบครัวที่เน้นเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งสวนสนุกแดนเนรมิตได้พัฒนาและปรับปรุงพื้นที่สวนสนุกให้มีความแปลกใหม่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการลงทุนสร้างเครื่องเล่นมีความสนุกสนานในรูปแบบอื่นๆ ในเวลาต่อมา เช่น ความทันสมัย ความหวาดเสียว เพื่อดึงดูดกลุ่มวัยรุ่นมากขึ้น รวมถึงความเป็นโลกเทพนิยายที่เชื่อมโยงกับโลกการ์ตูนของวัฒนธรรมตีสันที่มีขบวนพาเหรดตัวการ์ตูนต่างๆ สร้างบรรยากาศแห่งโลกเทพนิยายมากขึ้นอีกด้วย ตลอดทั้งกิจกรรมพาเหรดและการแสดงต่างๆ ในแต่ละเดือนเพื่อสร้างความสนุกสนานแก่คนที่มาเที่ยวสวนสนุก นอกจากนี้สวนสนุกแดนเนรมิตยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีกิจกรรมตามวันสำคัญต่างๆ เช่น งานลอยกระทง งานสงกรานต์ การจัดคอนเสิร์ตที่มีนักร้องและวงดนตรีที่มีชื่อเสียงมาทำการแสดง ในสวนสนุก ตลอดทั้งการนำดารานักแสดงที่มีชื่อเสียงมาเป็นส่วนหนึ่งในการโฆษณาหรืองานกิจกรรมต่างๆ ของสวนสนุกเป็นการดึงดูดลูกค้าให้มาเที่ยวสวนสนุกแดนเนรมิตมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มวัยรุ่น ที่ชื่นชอบนักร้องหรือนักแสดงที่มาร่วมงานที่สวนสนุกแดนเนรมิต สิ่งเหล่านี้ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตมีจุดเด่นที่ดึงดูดให้คนจดจำและชื่นชอบสวนสนุกแดนเนรมิตได้

⁶⁵ “เกี่ยวกับเรา,” <http://www.dreamworld.co.th/th/aboutus.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 พฤษภาคม 2560).

⁶⁶ โปรดดูเพิ่มใน ชัยวัฒน์ มะคำ, สื่อ “โฆษณา สวนสนุกดรีมเวิลด์ (2537).” <https://www.youtube.com/watch?v=0B4sqrZpe1o> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2560).

3.3.3 การเกิดขึ้นของสวนสนุกในร่มของตระกูลกิตติพราภรณ์

ศูนย์การค้าต่างๆ โดยเฉพาะในย่านชานเมืองพยายามสร้างความครบวงจรในด้านความบันเทิงและกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจเพื่อดึงดูดให้คนมาใช้บริการ ส่งผลให้ศูนย์การค้าหลายแห่งมีบทบาทเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ทดแทนการไปเที่ยวสวนสนุกกลางแจ้ง ดังนั้นสวนสนุกในร่มจึงมีบทบาทและความสำคัญในฐานะส่วนเติมเต็มที่ทำให้ศูนย์การค้าย่านชานเมือง มีความครบวงจรและมีกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจอย่างสวนสนุกที่เป็นที่นิยมในช่วงเวลาดังกล่าว (พ.ศ. 2520-2539) อันส่งผลให้ศูนย์การค้าต่างๆ ในชานเมืองของกรุงเทพฯ พยายามสร้างสวนสนุกในร่มเพื่อเป็นจุดเด่นในการดึงดูดลูกค้า แต่ในขณะเดียวกันก็เกิดปัญหาเรื่องการจัดการหรือดูแลรักษาเครื่องเล่น เนื่องจากมีพื้นที่จำกัดและขาดความเชี่ยวชาญในการบริหารจัดการสวนสนุก อันทำให้เกิดปัญหาอุบัติเหตุในเวลาต่อมา

จากความนิยมในศูนย์การค้าแบบอาคารตึกแถวที่ติดตั้งเครื่องปรับอากาศ และ สิ่งอำนวยความสะดวกอย่างลิฟต์หรือบันไดเลื่อน⁶⁷ ซึ่งเป็นการเกิดของศูนย์การค้าในย่านใจกลางเมืองกรุงเทพฯ ที่มีมูลค่าและราคาอสังหาริมทรัพย์ที่สูงมาก ทั้งนี้ในช่วงหลังปี พ.ศ. 2526 มีการก่อสร้างศูนย์การค้าแบบครบวงจรต่อเนื่องจากศูนย์การค้าขนาดใหญ่ที่เพิ่มพื้นที่ความบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ เข้าไปด้วย⁶⁸ โดยเฉพาะการก่อสร้างเซ็นทรัล สาขาลาดพร้าว และ เดอะมอลล์ทั้งสามสาขา (สาขา 2, 3 และ 4)⁶⁹ บนถนนรามคำแหง เพื่อตอบสนองคนในย่านชานเมืองกรุงเทพฯ ที่ต้องการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีทั้งการจำหน่ายสินค้าและความบันเทิงต่างๆ เช่น โรงภาพยนตร์ ลานสเก็ต เป็นต้น ศูนย์การค้าเหล่านี้มีพื้นที่ลานจอดรถจำนวนมากเพื่อรองรับการใช้รถยนต์ส่วนบุคคลของคนที่อาศัยอยู่ในย่านชานเมืองและหมู่บ้านจัดสรร การเกิดขึ้นของศูนย์การค้าย่านชานเมืองอธิบายถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ ที่มีพื้นที่อยู่อาศัยในย่านชานเมืองที่เชื่อมต่อกับใจกลางเมืองกรุงเทพฯ มากขึ้น รวมถึงการก่อสร้างศูนย์การค้าในใจกลางกรุงเทพฯ ที่มีการแข่งขันกันเองสูงอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับราคาที่ดินที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ทำให้การก่อสร้างศูนย์การค้าย่านชานเมืองมีต้นทุนที่ดินที่ต่ำกว่าและมีคู่แข่งในพื้นที่ชานเมืองน้อยกว่าในใจกลางเมืองกรุงเทพฯ รวมถึงเป็นการดึงดูดลูกค้ากลุ่มใหม่ ในย่านชานเมืองให้เข้ามาใช้บริการทั้งการซื้อสินค้าและพักผ่อนหย่อนใจทดแทนการเข้ามาในศูนย์การค้าในพื้นที่ใจกลางเมืองได้ด้วย

⁶⁷ โปรดดูเพิ่มในกรณีไทยไทมาร์ จาก Film Archive Thailand (หอภาพยนตร์), สื่ “ไทยไทมาร์ ห้างที่มีบันไดเลื่อนแห่งแรกในประเทศไทย ๒๕๐๗.” <https://www.youtube.com/watch?v=FxERjQ9Tkc> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2560).

⁶⁸ เรื่องเดียวกัน, 35.

⁶⁹ ศูนย์การค้าเดอะมอลล์สาขาแรก อยู่ที่ถนนราชดำริ เปิดเมื่อปีพ.ศ. 2524

ศูนย์การค้าแบบครบวงจรทำหน้าที่เป็นได้ทั้งสถานที่จำหน่ายสินค้าและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ตอบสนองคนในย่านชานเมืองได้อย่างครบถ้วน โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของโรงภาพยนตร์ย่อยส่วนหรือมินิเธียเตอร์ อันเป็นโรงภาพยนตร์ขนาดเล็กมีที่นั่งประมาณ 300-400 ที่นั่ง ซึ่งเป็นการปรับตัวของกิจการโรงภาพยนตร์ต่างๆ ที่ลดค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาและลงทุนสร้างโรงภาพยนตร์แห่งใหม่ให้มีขนาดเล็กเพื่อนำพื้นที่อื่นๆ ในอาคารไปใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆ ในขณะเดียวกันก็มีการสร้างโรงภาพยนตร์ย่อยส่วนในศูนย์การค้า เช่น โรงภาพยนตร์ย่อยส่วนเอ็มจีเอ็ม (ในเครือเพชรรามาและแมคเคนนา) ที่เปิดให้บริการภายในศูนย์การค้าเดอะมอลล์ 2 ที่รามคำแหง⁷⁰ สะท้อนถึงบทบาทของศูนย์การค้าที่พยายามสร้างกิจกรรม การพักผ่อนหย่อนใจเพิ่มเติม ความครบวงจรของศูนย์การค้าให้ตอบสนองความต้องการของคนในสังคมเมืองกรุงเทพ

ตลอดทั้งศูนย์การค้าพยายามจัดกิจกรรมต่างๆ ตามงานเทศกาลและวันสำคัญ เพื่อดึงดูดให้ลูกค้ามาซื้อสินค้าต่างๆ อันเป็นแหล่งรายได้สำคัญของศูนย์การค้าต่างๆ ด้วย เช่น เทศกาลตรุษจีนที่ศูนย์การค้า เดอะมอลล์ที่มีขบวนแห่สิงโต มีการประกวดมิสกีฬา ตลอดทั้งการจัดโปรโมชั่นของศูนย์การค้าต่างๆ ที่ต้อนรับเทศกาลตรุษจีนด้วยสินค้าสำหรับเซ่นไหว้ หรือสินค้าประเภทเสื้อผ้า⁷¹ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามของศูนย์การค้าครบวงจรที่จะใช้พื้นที่ต่างๆ ภายในศูนย์การค้าดึงดูดและสร้างรายได้ให้เหมาะสมตามช่วงเวลาต่างๆ อันทำให้ศูนย์การค้าต่างๆ ต้องปรับตัวและพัฒนาให้มีจุดเด่นเพื่อดึงดูดลูกค้าให้มาใช้บริการหรือซื้อสินค้าภายในศูนย์การค้าของตนเองให้ได้มากที่สุด

แม้ว่าสวนสนุกแดนเนรมิตที่เป็นสวนสนุกกลางแจ้ง มีคู่แข่งขันจากสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าที่ก่อตัวเป็นจำนวนมากตามจำนวนศูนย์การค้าหลายแห่งที่เกิดขึ้นตามย่านชานเมืองของกรุงเทพ แต่สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้า มีปัญหาและข้อเสียเปรียบของตนเองเช่นเดียวกัน ดังที่ปรากฏไว้ว่า

จริงๆ แล้ว ผมมองในแง่ที่ว่า ที่ไหนก็ตามที่พ่อแม่สามารถพาลูกไปเดินเล่นได้ นั่นคือคู่แข่งเพราะเป็นแหล่งพักผ่อน ตั้งแต่ปลายปี 2528 เป็นต้นมา ห้างสรรพสินค้าบูมมาก พวกนี้มาแซร์ตลาดเราเยอะ บางแห่งก็มีสวนสนุกขนาดเล็กอยู่ เดียวนี้ห้างฯ ก็นำเรื่องความบันเทิงเข้าไปรวมด้วย มีศูนย์พัก มีคอนเสิร์ตเล่น ทำให้การจัดคอนเสิร์ตในแดนเนรมิต ซึ่งแต่ก่อนคนเคยฮือฮามาก ตกไปเยอะ เพราะในห้างเขาเล่นฟรี และมีบ่อยแล้วใครเขาจะมาดูของเรา... วิธีแก้ก็คือ เราจะจัดการแสดงที่ฉีกแนวออกมา ในลักษณะ

⁷⁰ “ธุรกิจบันเทิง ยุทธการโรงหนังกรุง,” *มีเดีย* (กุมภาพันธ์ 2531): 110-111.

⁷¹ “ลมหายใจธุรกิจ สรรพสินค้า,” *มีเดีย* (พฤษภาคม 2531): 112-113.

ที่เป็นขบวนพาเหรด และตัวการ์ตูน เน้นที่กิจกรรมที่ต่างไปจากห้างฯ ซึ่งเราได้เปรียบกว่าตรงที่มีเนื้อที่กว้างขวางและในห้างเขาจะเน้นพื้นที่ขายของมากกว่า⁷²

คำอธิบายนี้สะท้อนถึงการเติบโตของศูนย์การค้าครบวงจรที่เริ่มกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่คนนิยมมากขึ้น ทั้งจากการมีพื้นที่สวนสนุกในร่ม หรือ การเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่อยู่กระจายตามชานเมืองต่างๆ ที่เข้าถึงคนในหมู่บ้านจัดสรรหรือ พื้นที่ใกล้เคียงได้มากกว่า แต่ในขณะเดียวกัน สวนสนุกในร่มมีข้อจำกัดในเชิงพื้นที่ ทำให้ไม่สามารถติดตั้งเครื่องเล่นขนาดใหญ่ที่สร้างความสนุกสนานหรือบรรยากาศสวนสนุกกลางแจ้งแบบในสวนสนุกแดนเนรมิตได้ ทั้งนี้การก่อสร้างสวนสนุกขนาดเล็กบนศูนย์การค้าต่างๆ ได้เกิดขึ้นหลายแห่ง โดยที่ตระกูลกิตติพราภรณ์เจ้าของสวนสนุกแดนเนรมิตได้ก่อตั้ง บริษัท เมจิกเวิลด์ จำกัด ที่เปิดกิจการในปี พ.ศ. 2534 เพื่อให้บริการให้คำปรึกษาและดำเนินการก่อสร้างสวนสนุกขนาดเล็กบนศูนย์การค้าต่างๆ โดยที่ทางบริษัท เมจิกเวิลด์ได้เข้าบริหารพื้นที่สวนสนุกขนาดเล็กเอง เช่น เดอะมอลล์, อิมพีเรียล สาขาบางนา-สำโรง, แฟชั่น ไอร์แลนด์, โลตัส, จัสโก้, แม็คโคร รวมถึง ฟิวเจอร์ปาร์ค รังสิต⁷³ นอกจากนี้ยังก่อสร้างสวนสนุกบนศูนย์การค้าที่มีเครื่องเล่นใหญ่บางชนิด อย่างรถไฟเหาะ เช่น ซิคอนสแควร์ เดอะมอลล์และเซ็นทรัลพลาซ่า โดยใช้การออกแบบติดตั้งเครื่องเล่น อย่างเต็มที่ภายใต้ข้อจำกัดของ “สวนสนุกในร่ม”⁷⁴ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงบทบาทของสวนสนุกในร่มที่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่เติมเต็มพื้นที่ศูนย์การค้าต่างๆ มีครบวงจรและตอบสนองลูกค้าที่มีความต้องการได้หลากหลาย

ดังนั้นลักษณะการก่อสร้างสวนสนุกบนศูนย์การค้าของบริษัทในเครือตระกูลกิตติพราภรณ์ ไม่ได้เป็นการแย่งกลุ่มลูกค้าที่ไปสวนสนุกแดนเนรมิต เนื่องจากทางผู้บริหารสวนสนุกแดนเนรมิตเล็งเห็นถึงข้อดีของสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าที่มีพื้นที่ขนาดเล็กที่มีเครื่องเล่นและความสนุกที่ไม่เท่ากับสวนสนุกกลางแจ้ง ส่งผลให้ลูกค้าที่ได้ใช้บริการสวนสนุกขนาดเล็กในศูนย์การค้ามีโอกาสสัมผัสความสนุกที่ครบถ้วนและหลากหลายมากกว่าในสวนสนุกกลางแจ้งอย่างสวนสนุกแดนเนรมิตได้⁷⁵ สะท้อนให้เห็นถึงข้อจำกัด ของสวนสนุกบนศูนย์การค้าที่ไม่เป็นอุปสรรคต่อการเติบโตหรือความนิยมในสวนสนุกกลางแจ้ง ลักษณะดังกล่าวทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตสามารถทำหน้าที่เป็นสวนสนุกกลางแจ้งที่สำคัญและ ได้รับความนิยมในกรุงเทพฯ ได้อย่างต่อเนื่อง

⁷² “สกู๊ปจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” 13.

⁷³ “ดรีมเวิลด์ ไม่ใช่แดนเนรมิต 2,” *ผู้จัดการรายเดือน* (เมษายน 2543), <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=445> (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557).

⁷⁴ เรื่องเดียวกัน.

⁷⁵ เรื่องเดียวกัน.

จนกระทั่งได้ปิดกิจการในปี พ.ศ. 2543 แม้ว่ามีสวนสนุกในร่มเกิดขึ้นบนศูนย์การค้าต่างๆ ในกรุงเทพฯ เป็นจำนวนมากในช่วงเวลาร่วมสมัยเดียวกันก็ตาม

ภาพที่ 3.22 สวนสนุกลีโอลแลนด์

ที่มา: suansanook.net ชมรมคนรักสวนสนุก, “ภาพที่ 1,” <https://www.facebook.com/Suansanooknet/photos/pcb.644277352295567/644276902295612/?type=3&theater> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2559).

ภาพที่ 3.23 รถไฟเหาะในสวนสนุกลีโอลแลนด์

ที่มา: suansanook.net ชมรมคนรักสวนสนุก, “ภาพที่ 3,” <https://www.facebook.com/Suansanooknet/photos/pcb.644277352295567/644277005628935/?type=3&theater> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2559).

การเกิดขึ้นของสวนสนุกในร่มลีโแลนด์บนศูนย์การค้าเซทรัลบางนาที่เปิดกิจการในปี พ.ศ. 2538⁷⁶ โดยภายในสวนสนุกในร่มแห่งนี้มีเครื่องเล่นต่างๆ และมีกิจกรรมและความสนุกสนานที่หลากหลาย เพื่อดึงดูดลูกค้าให้ใช้บริการอย่างต่อเนื่อง ซึ่งสวนสนุกในร่มลีโแลนด์มีลักษณะเฉพาะและบรรยากาศที่เกี่ยวข้องกับตัวการ์ตูนดอกเตอร์ลีโอมิเครื่องเล่นรถไฟเหาะขนาดเล็กที่ตกแต่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับตัวการ์ตูนดังกล่าว สะท้อนว่าสวนสนุกในร่มลีโแลนด์มีลักษณะเฉพาะที่สร้างบรรยากาศที่เกี่ยวข้องกับโลกการ์ตูนที่คล้ายคลึงกับพื้นที่ปราสาทจำลองและดินแดนเทพนิยายที่มีลักษณะที่เกี่ยวข้องกับโลกการ์ตูนและจินตนาการในสวนสนุกแดนเนรมิต

การก่อสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มลีโแลนด์ที่มีบรรยากาศดังกล่าวได้รับอิทธิพลจากการที่บริษัท เมจิกเวิลด์ จำกัด ในเครือตระกูลกิติไพราภรณ์ เป็นผู้ก่อสร้างสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าต่างๆ จึงได้ประยุกต์โลกจำลองแบบการ์ตูนในสวนสนุกแดนเนรมิตมาปรับใช้และถ่ายทอดสู่สวนสนุกในร่มลีโแลนด์

ทั้งนี้ศูนย์การค้าเซทรัลบางนายังมีพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าอีกด้วย⁷⁷ การสร้างสวนน้ำลอยฟ้าดังกล่าว ทำให้เครือศูนย์การค้าเซทรัลมีสวนน้ำลอยฟ้าที่ดึงดูดคนให้มาใช้บริการได้ นอกจากเครือศูนย์การค้าเดอะมอลล์แล้วมีศูนย์การค้าไม่กี่แห่งที่มีพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้า การสร้างพื้นที่สวนน้ำดังกล่าวจึงเป็นการลงทุนครั้งสำคัญของเครือศูนย์การค้าเซทรัลที่เริ่มสนใจสร้างพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบสวนน้ำเพื่อสร้างความครบวงจรให้แก่ศูนย์การค้าของตนเอง โดยเน้นให้บริการลูกค้ากลุ่มที่เป็นครอบครัว⁷⁸

แม้ว่าตระกูลกิติไพราภรณ์สามารถรองตลาดสวนสนุกในกรุงเทพ ทั้งรูปแบบสวนสนุกกลางแจ้งด้วย และรวมถึงสวนสนุกแดนเนรมิตหรือรูปแบบสวนสนุกในร่มที่บริษัท เมจิกเวิลด์ จำกัด ทำหน้าที่ก่อสร้างและให้คำปรึกษา ยังมีสวนสนุกในร่ม คือ โยโยแลนด์ที่ตั้งอยู่ในศูนย์การค้าซีคอนสแควร์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับบริษัท เมจิกเวิลด์ จำกัด อยู่ด้วย

⁷⁶ S. Anton Calve, *The global theme park industry*, trans. and ed. Andrew Clarke (Oxfordshire, CABI, 2007), 83.

⁷⁷ รายละเอียดของสาเหตุและความเป็นมาของสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้า ผู้วิจัยขอยกไปอธิบายในบทที่ 4 ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องสวนน้ำโดยตรง

⁷⁸ “สวนสนุกในห้างเฮ ดูดลูกค้าเด็กเพลิน ไม่มีแดนเนรมิตเป็นก้าง,” *ประชาชาติธุรกิจ*, 17 มกราคม 2543, 14.

สวนสนุกในร่มโยโย่แลนด์ตั้งอยู่ในศูนย์การค้าซีคอนสแควร์ สาขาศรีนครินทร์ เปิดกิจการในปี พ.ศ. 2537⁷⁹ มี ไมเคิล เดนนิ่ง ชาวต่างประเทศเป็นผู้บริหารสวนสนุกแห่งนี้⁸⁰ ทำให้สวนสนุกในร่มโยโย่แลนด์เป็นคู่แข่งกับสวนสนุกในร่มอื่นๆ ในช่วงเวลาเดียวกันที่อยู่ภายใต้การก่อสร้างหรือการให้คำปรึกษาของบริษัท เมจิกเวิลด์ จำกัด ในเครือตระกูลกิติพราภรณ์

ภาพที่ 3.24 ทางเข้าสวนสนุกโยโย่แลนด์

ที่มา: packfanlv, “ภาพที่ 6,” <http://www.themeparkreview.com/forum/viewtopic.php?p=600490> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2559).

ทั้งนี้สวนสนุกโยโย่แลนด์มีเครื่องเล่นต่างๆ ที่น่าสนใจและดึงดูดคนให้มาใช้บริการได้ รวมถึงการมีเครื่องเล่นขนาดใหญ่อย่างชิงช้าสวรรค์ รถรางโมโนเรล เรือพายในน้ำ โดยเฉพาะรถไฟเหาะ⁸¹ การก่อสร้างเครื่องเล่นขนาดใหญ่บ่งบอกถึงความพยายามของศูนย์การค้าซีคอนที่ต้องการลงทุนและพัฒนาพื้นที่สวนสนุกในร่มที่ใช้เงินลงทุนสูง เพื่อเติมเต็มและเสริมสร้างความครบวงจรของศูนย์การค้าแห่งนี้เพื่อดึงดูดให้คนมาใช้บริการอย่างต่อเนื่อง

⁷⁹ Calve, *The global theme park industry*, 83.

⁸⁰ สุชาติ สวัสดิ์ยานนท์, “สวนสนุกกลางแจ้ง คู่แข่ง-คู่เสริม,” *ผู้จัดการรายเดือน* (กุมภาพันธ์ 2538), <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=4925> (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557).

⁸¹ Calve, *The global theme park industry*, 83.

ภาพที่ 3.25 รถไฟเหาะในสวนสนุกโยโยแลนด์

ที่มา: packfanlv, “ภาพที่ 12,” <http://www.themeparkreview.com/forum/viewtopic.php?p=600490> (สืบค้นเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2559)

การเกิดขึ้นของสวนสนุกในร่มโยโยแลนด์สะท้อนถึงความนิยมของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบสวนสนุกที่ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของสวนสนุกในร่มที่เกิดขึ้นภายใต้บริษัท เมจิกเวิลด์ จำกัด ในเครือตระกูลกิติพราภรณ์ ความนิยมของสวนสนุกในร่มดังกล่าวส่งผลให้มีกลุ่มทุนใหม่มาลงทุนและบริหารกิจการสวนสนุกในร่มอย่างในกรณีของสวนสนุกในร่มโยโยแลนด์ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงบทบาทและความสำคัญของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบสวนสนุกที่เป็นนิยมและดึงดูดให้คนมาใช้บริการได้มีประสิทธิภาพ แม้ว่าธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกที่รวมถึงพื้นที่สวนสนุกในร่มจำเป็นต้องลงทุนสูงในการติดตั้งเครื่องเล่น ให้ตอบสนองความต้องการของคนในสังคมอย่างต่อเนื่อง เพื่อไม่ให้คนที่มาใช้บริการเกิดความเบื่อหน่าย อีกทั้งเป็นธุรกิจที่ได้ผลกำไรตอบแทนในระยะยาว

บทบาทของสวนสนุกในร่มจึงทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบหนึ่ง ที่เติมเต็มศูนย์การค้าต่างๆ ให้มีความครบวงจรมากขึ้น อีกทั้งทำให้ศูนย์การค้าสามารถดึงดูดลูกค้าได้เพิ่มขึ้นด้วย ดังที่สุชาติ พรบุญญานุกภาพ ผู้จัดการฝ่ายปฏิบัติการสวนน้ำ⁸² และสวนสนุก เดอะมอลล์ บางกะปิกล่าวไว้ว่า

⁸² เนื้อหาเพิ่มเติมที่เกี่ยวข้องกับสวนน้ำลอยฟ้าในศูนย์การค้าเดอะมอลล์ อยู่ในบทที่ 4

เมื่อสำรวจถึงรูปแบบความหลากหลายของคอมเพล็กซ์ที่มีอิทธิพลในการดึงดูดคนเข้ามาใช้บริการแล้วพบว่า สวนสนุกมีอิทธิพลต่อผู้เข้ามาใช้บริการมากถึง 5 ต่อ 1 เมื่อเปรียบเทียบกับผู้เข้ามาใช้บริการด้านบันเทิงรูปแบบอื่น เช่นการชมภาพยนตร์⁸³

แม้ว่าการก่อสร้างสวนสนุกในร่มใช้เงินลงทุนสูง ค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาที่สูงและสร้างกำไรในระยะสั้นที่น้อย แต่ศูนย์การค้าครบวงจรหลายแห่งตัดสินใจสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มให้เป็นจุดเด่นของศูนย์การค้าแห่งนั้น ตลอดทั้งเป็นเครื่องมือสนับสนุนและเชื่อมโยงกับพื้นที่จำหน่ายสินค้าที่เป็นรายได้หลักของศูนย์การค้าด้วยการจัดโปรโมชั่นและการสัมมนาคุณต่างๆ

ภาพที่ 3.26 บรรยากาศสวนสนุกในร่ม ในภาพยนตร์ “เสียดาย” (นาทิตี 34.50-35.55)

ที่มา: เสียดาย, กำกับการแสดงโดย ชาตรี เฉลิมยุคล, พร้อมมิตรภาพยนตร์, 2537, ฉากเที่ยวสวนสนุกบนศูนย์การค้าและมีปัญหากับ “จิ๊กโก๋” (นาทิตี 34.50-35.55)

ทั้งนี้สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าต่างๆยังเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับเด็กนักเรียนและวัยรุ่นที่ไปเที่ยว โดยเฉพาะการเป็นสถานที่โตดเรียนของนักเรียนมัธยม ซึ่งได้สะท้อนออกมาในภาพยนตร์ไทยเรื่อง “เสียดาย” (Daughter) ที่ฉายครั้งแรกในปีพ.ศ. 2537⁸⁴ ดังเช่นในภาพที่ 3.26 เป็นภาพเครื่องรถรางลอยฟ้า และชิงช้าสวรรค์ภายในสวนสนุกในร่ม

⁸³ สุชาติ สวัสดิ์ยานนท์, “สวนสนุกในห้าง ถึงเวลาแยกไปโต,” ผู้จัดการรายเดือน (กุมภาพันธ์ 2538), <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=4924> (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557).

⁸⁴ ภาพยนตร์ไทยเรื่อง เสียดาย กำกับโดยชาตรีเฉลิม ยุคล เป็นภาพยนตร์สะท้อนชีวิตของนักเรียนมัธยมหญิงที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน ซึ่งต่อมาได้เริ่มใช้ยาเสพติด ซึ่งสะท้อนปัญหาชีวิตวัยรุ่นในแง่มุมต่างๆ ในบริบทช่วงเวลาดังกล่าว โปรดอ่านเพิ่มที่ <http://www.imdb.com/title/tt0287401/>

ที่สะท้อนถึงการสร้างเครื่องเล่นต่างๆที่ไม่ต่างจากสวนสนุกกลางแจ้ง เพียงแต่มีขนาดเล็กกว่าเครื่องเล่นในสวนสนุกกลางแจ้ง อีกทั้งในภาพนี้ยังมีเหตุการณ์ที่กลุ่มนักเรียนชาย “จิ๊กโก๋” กลุ่มหนึ่งที่พักผ่อนหย่อนใจในสวนสนุกในร่มแห่งหนึ่ง⁸⁵ ได้ “แซว” ตัวละครหญิงในภาพยนตร์จนนำไปสู่การทะเลาะกัน อันสะท้อนถึงสภาพสวนสนุกในร่มในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจใน “ด้านลบ” เนื่องจากเป็นสถานที่ “โดดเรียน” และ “มั่วสุม” ของนักเรียนที่ไล่ชุดนักเรียนมาเที่ยว ทั้งที่ควรใช้เวลาดังกล่าวไปศึกษาเล่าเรียน อันทำให้ภาพยนตร์เรื่องนี้ นำมาถกเถียงสวนสนุกในร่ม สะท้อนมุมมองชีวิตของวัยรุ่นในสังคมไทยในช่วงเวลาดังกล่าว

ภาพที่ 3.27 เครื่องเล่นในสวนสนุกในร่ม ในภาพยนตร์ “เสียดาย” (นาทิตั้ง 25.26-25.53)

ที่มา: เสียดาย, กำกับการแสดงโดย ชาตรี เฉลิมยุค, พร้อมมิตรภาพยนตร์, 2537, ฉากเล่นรถโกคาร์ท (นาทิตั้ง 25.26-25.53)

ภาพที่ 3.27 ได้อธิบายถึงค่านิยมการเล่นรถโกคาร์ท หรือรถบั้งในสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้า ทั้งนี้ยังมีเครื่องเล่นตู้เกม (Arcade) อยู่ภายในสวนสนุกในร่มด้วย อันสะท้อนถึงความสนุกสนานที่ตอบสนองวัยรุ่นได้หลากหลาย ซึ่งทำให้สวนสนุกในร่มกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของวัยรุ่นทั้งหญิงและชายที่สามารถเล่นเครื่องเล่นต่างๆได้ ทั้งนี้จากเนื้อเรื่องของภาพยนตร์เสียดาย ในฉากการเล่นโกคาร์ทในรูปนี้ ได้อธิบายถึงชีวิตของตัวละครนักเรียนหญิงมัธยมคนหนึ่งที่มาเล่นเครื่องเล่นโกคาร์ท ก่อนที่จะมีเพื่อนมาเรียกหาให้ไปทำงานขายบริการทางเพศ⁸⁶ อันสะท้อนถึงการที่ภาพยนตร์ได้เลือกใช้พื้นที่สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าเป็นสถานที่

⁸⁵ ผู้วิจัยไม่ทราบว่าเป็น สวนสนุกในร่มที่ใด แต่ตัวละครในภาพยนตร์ บอกว่า เป็นเหตุการณ์ในเดอะมอลล์ (ไม่ได้ระบุสาขา)

⁸⁶ เสียดาย, กำกับการแสดงโดย ชาตรี เฉลิมยุค, พร้อมมิตรภาพยนตร์, 2537, ฉากเล่นรถโกคาร์ท (นาทิตั้ง 25.26-25.53)

ที่นักเรียนต่างๆมาใช้เวลาว่างในการพักผ่อน แทนการไปโรงเรียน รวมถึงกลุ่มนักเรียนที่มีปัญหาชีวิตต่างๆที่มาใช้เวลาว่างในพื้นที่สวนสนุกในร่มด้วย อันสะท้อนถึงความนิยมสวนสนุกในร่มของกลุ่มนักเรียนและวัยรุ่นหลากหลายกลุ่มอย่างแท้จริง อันทำให้ภาพยนตร์ได้เลือกใช้ฉากสวนสนุกในร่มในการดำเนินเรื่องของภาพยนตร์ด้วย เพื่อสะท้อนมุมมองชีวิตนักเรียนมัธยมหรือวัยรุ่นให้ใกล้เคียงที่สุด

การที่ศูนย์การค้าหลายแห่งในย่านชานเมืองได้ก่อสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มที่มีพื้นที่ขนาดและจำนวนเครื่องเล่นที่แตกต่างกันไป ส่งผลให้เกิดภาวะอิ่มตัวของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบสวนสนุกในร่มที่ศูนย์การค้าส่วนใหญ่ต่างสร้างเพื่อดึงดูดลูกค้าไว้ ทำให้เกิดการแข่งขันในด้านคุณภาพของเครื่องเล่นและบรรยากาศภายในแต่ละสวนสนุกในร่ม ซึ่งเคยแทนที่รูปแบบที่คนในย่านชานเมืองเลือกไปเที่ยวสวนสนุกในร่มในศูนย์การค้าที่อยู่ใกล้ละแวกบ้านมากกว่าการไปเที่ยวสวนสนุกแดนเนรมิต แต่ในอีกด้านนั้น สวนสนุกในร่มต้องพัฒนาและปรับปรุงด้านเครื่องเล่นหรือบรรยากาศภายในด้วยการลงทุนมากขึ้น โดยมีข้อจำกัดสำคัญในเรื่องพื้นที่ทางกายภาพที่สวนสนุกในร่มไม่สามารถสร้างความสนุกสนานหรือบรรยากาศได้เท่ากับสวนสนุกกลางแจ้งได้ ทำให้สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าต่างๆได้รับผลกระทบจากการแข่งขันกับสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างสวนสนุกกลางแจ้งที่ได้เปรียบทางกายภาพและความสนุกสนานที่หลากหลายมากกว่า

แต่กระนั้น ศูนย์การค้ามีความยืดหยุ่นได้เปรียบกว่าสวนสนุกกลางแจ้งที่สามารถปรับเปลี่ยนพื้นที่สวนสนุกในร่มไปเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจแบบอื่นๆ ซึ่งสามารถตอบสนองคนที่มาใช้บริการได้ง่ายกว่า เช่น ลานโบว์ลิ่ง โรงภาพยนตร์ ศูนย์แพชั่น เป็นต้น อีกทั้งศูนย์การค้ามีแหล่งรายได้หลายทางจากค่าเช่าร้านค้าต่างๆ หรือการจำหน่ายสินค้าเองของศูนย์การค้าที่ทำให้ศูนย์การค้าสามารถตัดปัญหาการขาดทุนจากพื้นที่สวนสนุกในร่มได้ แต่ทางสวนสนุกกลางแจ้งเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีรูปแบบและลักษณะที่ดึงดูดคนให้มาใช้บริการได้ด้วยเครื่องเล่นและบรรยากาศที่สร้างความสนุกสนานเป็นหลักเท่านั้น สิ่งเหล่านี้สามารถอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงของธุรกิจสวนสนุกในบริบทต่างๆ ได้ โดยเฉพาะหลังการเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ที่สร้างผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ รวมถึงวงการธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพฯ

3.3.4 การปิดกิจการสวนสนุกแดนเนรมิตที่เกี่ยวข้องกับวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

ในช่วงปี พ.ศ. 2519-2539 สวนสนุกแดนเนรมิตเติบโตและได้รับความนิยมอย่างต่อเนื่อง สะท้อนได้จากการลงทุนติดตั้งและก่อสร้างเครื่องเล่นใหม่ๆ อย่างต่อเนื่อง เช่น รถไฟเหาะ ไวคิง โดยเฉพาะการสร้างดินแดนเทพนิยายและปราสาทจำลอง สิ่งเหล่านี้สื่อถึงความมั่นใจของ ผู้บริหารสวนสนุกแดนเนรมิตที่ลงทุนอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้สวนสนุกแดนเนรมิตมีเครื่องเล่นที่หลากหลายรูปแบบ รองรับความสนุกของเด็กเล็ก วัยรุ่น หรือคนทั้งครอบครัว ตลอดทั้ง

การเติบโตของรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจและวิถีชีวิตประจำวันของชนชั้นกลางที่มีขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้เกิดการขยายตัวเมืองกรุงเทพไปย่านชานเมืองต่างๆ มากขึ้น ส่งผลให้การลงทุนในด้านต่างๆ ขยายตัวตามไปด้วย แต่เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ก่อตัวขึ้นจากปัญหาการลดค่าบาทอย่างรวดเร็ว ทำให้มูลค่าของเงินบาทอ่อนตัวลงอย่างมากสำหรับการชำระหนี้สินตามอัตราแลกเปลี่ยนเงินตรา ระหว่างประเทศ ปัจจัยนี้ทำให้กระทบต่อวงการเศรษฐกิจหลายๆ ด้าน รวมถึงการลงทุนด้านอสังหาริมทรัพย์ อันส่งผลให้เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศซบเซาลงอย่างรวดเร็ว

ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ทำให้ธุรกิจความบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ รวมถึงสวนสนุกต่างได้รับผลกระทบจากจำนวนลูกค้าที่มาใช้บริการลดลง ในขณะที่ธุรกิจต้องบริหารและจัดการหนี้สินที่เกิดขึ้นจากการลงทุนอีกด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้เจ้าของธุรกิจหลายภาคส่วนจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนแผนการพัฒนาหรือขยายกิจการที่ใช้เงินลงทุนต่างๆ ด้วย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในกิจการต่างๆ มากมาย โดยเฉพาะกิจการสวนสนุกแดนเนรมิตที่เผชิญกับอุปสรรคครั้งใหญ่ที่ทำให้การวางแผนสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตแห่งที่ 2 ประสบปัญหา เนื่องจากที่ดินของสวนสนุกแดนเนรมิตเป็นที่ดินเช่า รวมถึงที่ดินรอบข้างสวนสนุกแดนเนรมิตกลายเป็นพื้นที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากขึ้น ประกอบทั้งการเกิดขึ้นของศูนย์การค้าเซ็นทรัล ลาดพร้าวที่ตั้งอยู่ ใกล้สวนสนุกแดนเนรมิตที่เปิดกิจการในปี พ.ศ. 2526⁸⁷ ทำให้พื้นที่โดยรอบสวนสนุกแดนเนรมิต มีมูลค่าที่ดินสูงขึ้นมาก อันทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตไม่สามารถจัดซื้อที่ดินใกล้เคียงได้ แม้ว่าตระกูลกิตติพราภรณ์ ได้ซื้อที่ดินบริเวณปทุมธานีเพื่อก่อสร้างสวนสนุกดรีมเวิลด์แล้ว แต่ทางสวนสนุกแดนเนรมิตยังวางแผนหาที่ดินสำหรับก่อสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตแห่งที่ 2 แทนที่เดิม เพราะในช่วงเวลาดังกล่าวสวนสนุกดรีมเวิลด์ยังอยู่ในพื้นที่ชานเมืองที่ห่างไกลที่แตกต่างจาก สวนสนุกแดนเนรมิตที่มีรถโดยสารประจำทางหลายสายสัญจรผ่านมากกว่า ทำให้ลูกค้าเดินทางไป สวนสนุกดรีมเวิลด์ลำบาก ทั้งนี้ผู้บริหารสวนสนุกแดนเนรมิตได้อธิบายถึงการวางแผนสร้าง สวนสนุกแดนเนรมิตแห่งที่ 2 ไว้ว่า

เราจะย้ายไปแถวบางนา หรือไม่ก็พุทธมณฑล ซึ่งสวนสนุกแห่งใหม่ดังกล่าวมีพื้นที่ประมาณ 200 ไร่ โชคร้ายเมื่อวิกฤติเศรษฐกิจ (ปี พ.ศ. 2540) เกิดขึ้นงบประมาณที่วางไว้เพิ่มเป็นเท่าตัว โครงการแดนเนรมิต 2 จึงหยุดชะงักไป เราคอยดูสถานการณ์ และขณะนี้ยังมีคนเสนอ ที่ดินให้ทำ แต่ก็ไม่สามารถลงทุนได้ เพราะมีเงินไม่พอ แม้ทุกวันนี้ (ปี พ.ศ. 2543) ค่าเงินบาท จะดูดีขึ้นมาบ้าง

⁸⁷ วิรัตน์ แสงทองคำและคณะ, 70 ปีจิราธิวัฒน์ Central ยิงสู่ยิ่งโต (กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ, 2546), 56.

แต่ในสายตาพวกเขาแล้ว ไม่ใช่โอกาสการลงทุนเราไม่รอโครงการแดนเนรมิต 2 อีกต่อไป และไม่คิดจะทำสวนสนุกแห่งใหม่เพราะเศรษฐกิจคงฟื้นยากและค่าเงินบาท กระโดดไปไกลกว่า ที่เราจะรับได้⁸⁸

ตลอดทั้งปัญหาสภาวะเศรษฐกิจในประเทศที่รับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงแผนการลงทุนภายในสวนสนุก ส่งผลให้ในปี พ.ศ. 2541 สวนสนุกแดนเนรมิตวางแผนที่เน้นประหยัดค่าใช้จ่าย งดการลงทุนใหม่ รวมถึงการลดปริมาณการจ้างการแสดงจากต่างประเทศ⁸⁹ รวมทั้งการลดงบประมาณด้านโฆษณา และประชาสัมพันธ์ถึง 50% ในปี พ.ศ. 2541 และ 2542⁹⁰ สิ่งเหล่านี้ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิต อยู่ในช่วงเวลาที่ไม่มีการลงทุนและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเหมือนในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 ส่งผลให้สวนสนุกแดนเนรมิตที่เปิดกิจการมายาวนานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519 ไม่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่องตามธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกที่ควรจะดำเนินการ

การที่ตระกูลกิติพราภรณ์ไม่สามารถเจรจาเรื่องการขอต่อเวลาในสัญญาเช่าที่ดิน แห่งเดิมได้ ประกอบกับมูลค่าที่ดินที่สูงมากขึ้นจากการขยายตัวของเมืองและผลพวงจากวิกฤตเศรษฐกิจ ปี พ.ศ. 2540 ที่กระทบต่อวงการธุรกิจการพักผ่อนหย่อนใจโดยรวม ส่งผลให้ตระกูลกิติพราภรณ์ ตัดสินใจเลือกไปบริหารและพัฒนาสวนสนุกดรีมเวิลด์แทน ส่งผลให้สวนสนุกแดนเนรมิตต้องปิดกิจการ ในวันที่ 28 พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2543⁹¹

การที่สวนสนุกแดนเนรมิตได้ปิดกิจการลงยังสะท้อนถึงบทบาทและความหมายของพื้นที่สวนสนุกแดนเนรมิตที่เป็นสวนสนุกกลางแจ้งที่สำคัญของกรุงเทพ ในหลายมุมมอง ในแง่มุมมองของความทรงจำร่วมสมัยนั้น สวนสนุกแดนเนรมิตกลายเป็นสวนสนุก ที่ผู้คนจดจำและระลึกถึง ซึ่งสอดคล้องไปกับวลี “สนุกสุดแสนเที่ยวแดนเนรมิต” ที่แสดงถึง พื้นที่ความสนุกสนานของการพักผ่อนหย่อนใจในสวนสนุกแห่งนี้ แม้แต่ในช่วงที่สมาชิกคนจน มาชุมนุมในกรุงเทพ เพื่อเรียกร้องข้อเสนอกับรัฐบาลของบรรหาร ศิลปอาชา นักการเมืองที่เกี่ยวข้อง อย่าง “หนูนา” กาญจนา ศิลปอาชา (บุตรสาวของบรรหาร ศิลปอาชา) และ วัลลภ ตังคณานูรักษ์

⁸⁸ “ลาก่อน... แดนเนรมิต,” ผู้จัดการรายเดือน (เมษายน 2543), <http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=444> (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557).

⁸⁹ “‘สวนสนุก’ หอยรับปีใหม่ รวมหัวดโฆร์ต่างประเทศ,” มติชน, 1 มกราคม 2541, 8.

⁹⁰ “สวนสนุกปรุงโฉมรับหน้าร้อน ปรับแผนเน้นทำตลาดช่วงสั้น,” ประชาชาติธุรกิจ, 4 มีนาคม 2542, 17-18.

⁹¹ ภัทรพรรณ สายเดิศรี, “แดนเนรมิต... ฉันจะคิดถึงเธอ,” ประชาชาติธุรกิจ, 5 มิถุนายน 2543, 31.

(วุฒิสมาชิกและเลขาธิการมูลนิธิสร้างสรรค์เด็ก) ได้พาลูกหลานของผู้ชุมนุมสมัชชาคนจนที่มีอายุ 2-20 ปี จำนวน 170 คน ไปเที่ยวสวนสนุกแดนเนรมิต เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2539⁹² โดยความคิดริเริ่มนี้เกิดจากการที่วัลลภเห็นว่า “เด็กที่ผู้ปกครองพามาชุมนุมอยู่กันเฉยๆ ไม่เกิดประโยชน์” และกาญจนาเห็นว่า “คิดว่าเด็กๆ อยู่เฉยๆ อาจจะไม่สบายตัว คงอยากจะออกไปเที่ยวข้างนอกกันบ้าง จึงประสานไปสวนสนุกแดนเนรมิต ซึ่งก็ได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี”⁹³ เหตุการณ์นี้สะท้อนถึงมุมมองของการเที่ยวสวนสนุกในบริบทร่วมสมัยของสวนสนุกแดนเนรมิตในสายตาผู้ใหญ่ว่า เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่让孩子们ได้มีความสุข สนุกสนาน รวมทั้งสวนสนุกสามารถเป็นวิธีการหนึ่งทางการเมืองที่นักการเมืองใช้ในการสร้างมิตรภาพกับผู้เรียกร้องทางการเมืองอย่างผู้ปกครองของเด็กๆ ในสมัชชาคนจนได้ อันสะท้อนถึงวลี “สนุกสุดแสนเที่ยวแดนเนรมิต” ที่คนในสังคมบริบทช่วงเวลาดังกล่าวก็เข้าใจและยอมรับด้วย มิใช่เป็นเพียงแค่วลีโฆษณาเกินจริงหรือเป็นกลยุทธ์การตลาดของฝ่ายสวนสนุกแดนเนรมิตเพียงฝ่ายเดียว

ฉะนั้น เมื่อ สวน สนุก แดน เนรมิต จำ เป็น ต้อง ปิด กิจ การ วันสุดท้ายที่สวนสนุกแดนเนรมิตเปิดกิจการ คือ วันที่ 28 พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2543 ที่ได้เปิดบริการตั้งแต่ 10.00 ไปถึง 21.00 น. และมีการจัดงานอำลา “แดนเนรมิต... ฉันจะคิดถึงเธอ” ในช่วงกลางคืน ส่งผลให้คืนอำลานั้นมีผู้คน มาร่วมงานมากกว่า 40,000 คน⁹⁴ ทั้งนี้พัฒนา กิตติพราภรณ์ (เจ้าของสวนสนุกแดนเนรมิต) ได้กล่าวถึงการปิดกิจการไว้ว่า

ถ้าสวนสนุกทำกันง่ายๆ เกิดกันง่ายๆ ก็คงเกิดกันหลายแห่งแล้ว แต่เราเลือกที่จะทำต้องลงทุนสูงมาก ความเสี่ยงก็สูง ต้องเดาใจ เดอาอารมณ์คนให้ได้ คนทำสวนสนุกได้ต้องรักและอดทนถึงจะทำได้ ทุกคนที่ทำงานในแดนเนรมิตรู้สึกเสียใจ ถ้าเปรียบไปแดนเนรมิตก็เป็นประชาชนคนหนึ่ง เขาได้ทำหน้าที่พลเมืองที่ดี รับผิดชอบต่อหน้าที่ดีที่สุดแล้ว...⁹⁵

⁹² “‘ลูกหลาน’มือบ๊าบ! พี่นาพาลุย ‘สวนสนุก’,” *ข่าวสด*, 19 เมษายน 2539, 1,12.

⁹³ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁴ ภัทรพรรณ สายเดิมศรี, “แดนเนรมิต... ฉันจะคิดถึงเธอ,” 31.

⁹⁵ เรื่องเดียวกัน.

ภาพที่ 3.28 วันสุดท้ายในสวนสนุกแดนเนรมิต

ที่มา: Travel MThai, “ภาพที่ 6,” <http://travel.mthai.com/news/107956.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2559).

สิ่งนี้สะท้อนถึงธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สร้างความสนุกสนานแก่ลูกค้า ด้วยการลงทุนระยะยาวที่สูงมาก ประกอบด้วยการพัฒนาและปรับปรุงให้ตอบสนองต่อลูกค้าอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สวนสนุกมีความสนุกในรูปแบบต่างๆ ของคนวัยต่างๆ ได้

ภาพที่ 3.29 แสดงภาพแม่เหล็กที่ระลึกสวนสนุกแดนเนรมิต

ที่มา: vertical limit, “Magnet แดนเนรมิต ฉันจะคิดถึงเธอ 2518-2543, แอบบินไปนิดนึง,” <http://pantip.com/topic/31441209> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2559)., Dr.อีลรุค Onepiece, “Rare Item แมกเน็ต แดนเนรมิต,” <http://byrays.exteen.com/20091021/ll-day-life-ll-forget-me-not> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2559).

ทั้งนี้ยังมีภาพสะท้อนความทรงจำร่วมสมัยเกี่ยวกับสวนสนุกแดนเนรมิตที่น่าสนใจจากนายอำพล สุทธิเพียร (ผู้ช่วยกรรมการผู้จัดการสวนสนุกแดนเนรมิต) และนายพิจิตต์ รัตตกุล (ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในขณะนั้น) ซึ่งนายอำพลกล่าวถึงการปิดกิจการของสวนสนุกแดนเนรมิตไว้ว่า “ตอนแรกรู้สึกเสียใจ แต่พอถึงวันนี้ เห็นผู้คนเข้ามาในแดนเนรมิตเพื่อมาร่วมส่งเขาขนาดนี้ ตอนนี้ผมไม่รู้สึกเสียใจที่แดนเนรมิตถึงวาระที่ต้องปิดฉากลงแล้ว เป็นการจากกันที่น่าประทับใจ”⁹⁶ ในขณะที่นายพิจิตต์ได้เปรียบเปรยสวนสนุกแดนเนรมิตว่า “วันนี้แดนเนรมิตเป็นเหมือนสตรีคนหนึ่งผู้มีอายุ 25 ปี เธอเป็นผู้มีเมตตา พากเพียร ป้อนความสุขให้กับเด็กๆ และผู้คนแดนเนรมิตไม่ได้ไปไหน เพียงแต่เดินจากลาดพร้าวไปรังสิต เราไม่มีความเสียใจแสดงออกให้เธอเห็น เรามีแต่ความยินดีให้กับเธอ”⁹⁷ คำอธิบายเหล่านี้สะท้อนถึงความเข้าใจและการรับรู้ของคนร่วมสมัยที่มีต่อสวนสนุกแดนเนรมิต ที่มองเห็นสวนสนุกแดนเนรมิตในแง่มุมที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีคุณค่าเสมือนเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งที่มีอิทธิพลต่ออารมณ์และความรู้สึกของคนในสังคม ส่งผลให้เกิดความเสียใจและโหยหาพื้นที่ความทรงจำดังกล่าว

ภาพที่ 3.30 เกมกระดานแดนเนรมิต

ที่มา: www.kamoman.com, “เกมสื่กระดานฯ แดนเนรมิต ไม่มีตัวเดิน สภาพตามรูขายแผ่นละ 200 ส่ง 20,” <https://www.google.co.th/search?q=kamoman+%E0%B9%81%E0%B8%94%...> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2559).

⁹⁶ เรื่องเดียวกัน.

⁹⁷ เรื่องเดียวกัน.

การที่พิจิตต์ได้อธิบายถึงพื้นที่สวนสนุกแดนเนรมิตที่ย้ายจากลาดพร้าว ไปที่สวนสนุกดรีมเวิลด์ บริเวณรังสิต ที่อยู่ในเครือกิจการของตระกูลกิติพราพรณ์ สะท้อนถึงบทบาทและความสำคัญของสวนสนุกแดนเนรมิตในแง่มุมสถานที่พักผ่อนใจที่สำคัญในกรุงเทพฯ ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความสนุกสนานในรูปแบบสวนสนุกที่ทำให้คนในกรุงเทพฯ ได้รับประสบการณ์และการพักผ่อนหย่อนใจที่มีความสุขและไม่สามารถหาได้จากสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบเดียวกันในกรุงเทพฯ เนื่องจากสวนสนุกแดนเนรมิตเป็นสวนสนุกกลางแจ้งในกรุงเทพฯ ในช่วงเวลาดังตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2519-2543 เพียงกิจการเดียวที่เปิดให้บริการและพัฒนาอย่างต่อเนื่องมากกว่า 20 ปี จนกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบสวนสนุกที่ตอบสนองคนทุกวัยได้ ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตกลายเป็นสวนสนุกที่ประสบความสำเร็จได้ ในขณะที่สวนสนุกแดนเนรมิตยังมีความหมายในอีกแง่มุมที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีปัญหาหลายด้าน เช่น ปัญหาการขาดทุนและปัญหาความไม่ปลอดภัยในพื้นที่สวนสนุก อันมีผลต่อเนื่องมาจากธรรมชาติของธุรกิจที่ต้องลงทุนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ประกอบทั้งผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตมีสภาพแตกต่างจากช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 ซึ่งสวนสนุกแดนเนรมิตจำเป็นต้องดัดแปลงปรมาณในหลายด้าน โดยเฉพาะการไม่ลงทุนพัฒนาเพิ่มเติม ส่งผลให้เครื่องเล่นเดิมที่มีอายุการใช้งานเดิมอยู่แล้วนั้นยังทำงานในสภาพคงที่และใช้เทคโนโลยีแบบเดิม ประกอบกับเมื่อไม่มีการลงทุนติดตั้งเครื่องเล่นชนิดใหม่ ส่งผลให้เครื่องเล่นมีสภาพเก่าและไม่ปลอดภัย อันส่งผลให้เกิดมุมมองอีกด้านของคนในสังคมที่ต้องการให้ สวนสนุกแดนเนรมิตปรับปรุงกิจการครั้งใหญ่หรือปิดกิจการด้วยสาเหตุความไม่ปลอดภัยต่างๆ ดังเช่นที่นายธวัชชัย กล่าวไว้ว่า

ผมเคยพาลูกไปเที่ยวเมื่อประมาณสองเดือนที่แล้ว เดินเข้าไปแรกๆ ก็ไม่คิดอะไร แต่พอเห็นอุปกรณ์เครื่องเล่น ไม่ว่าจะเป็นกระเช้าลอยฟ้า รถไฟเหาะตีลังกา เห็นแล้วก็กลัว เพราะมีสภาพค่อนข้างเก่า ซึ่งแต่ละชิ้นเห็นแล้วมีอายุไม่ต่ำกว่า 10 ปี ให้ลูกไปเล่นก็เหมือนเอาชีวิตลูกไปแขวนบนเส้นด้าย. . . ผมเห็นว่าหากในอยู่สภาพนี้แดนเนรมิตก็ควรปิดกิจการ แต่หากจะเปิดบริการก็ต้องมีการปรับปรุงครั้งใหญ่ในเรื่องการดูแลเอาใจใส่กับอุปกรณ์เครื่องเล่นและควรจะมีอบรมในเรื่องพนักงานทางด้านดูแลความปลอดภัยสำหรับเด็กๆ ที่จะไปเที่ยว⁹⁸

รวมถึงที่นางบุปผาที่เสียดายที่สวนสนุกแดนเนรมิตจะปิดกิจการ แต่ก็มีกังวลเกี่ยวกับ สวนสนุกแดนเนรมิตไว้ว่า “แต่ก็ยอมรับว่า เคยเข้าไปเที่ยวแล้วก็รู้สึกกลัวเช่นกันเพราะอุปกรณ์เครื่องเล่นบางชิ้นดูจะไม่ปลอดภัย บางครั้งเด็กๆ เข้าไปเล่น มักรู้เท่าไม่ถึงการณ์ เคยเห็นเด็กตกลงจาก

⁹⁸ “คนกรุงเทพฯ ชี้สมควรปิด,” *ประชาชาติธุรกิจ*, 13 มกราคม 2543, 21-22.

เครื่องเล่นม้าหมุนหัวแตก พนักงานก็ไม่ค่อยสนใจไม่ค่อยดูแลหรือสามารถเซฟหรือให้ความมั่นใจกับผู้ใช้ไปเที่ยวได้”⁹⁹

สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงสภาพสวนสนุกแดนเนรมิตที่มีปัญหาเรื่องเครื่องเล่นในสวนสนุก ตลอดจนผลกระทบของการของสวนสนุกแดนเนรมิตที่ไม่ดีนัก ที่หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจได้อ้างถึงการสำรวจผลกระทบจากการจากกระทรวงพาณิชย์ที่พบว่า ในปี 2541 สวนสนุกแดนเนรมิตขาดทุน 8 ล้านบาทบาท100 แม้ว่าการขาดทุนดังกล่าวนี้เป็นตัวเลข ที่ค่อนข้างน้อยเมื่อเทียบกับขนาดของกิจการ แต่เนื่องจากบริบททางเศรษฐกิจที่ได้รับผลกระทบ จากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 และการไม่ได้รับการต่อสัญญาเช่าที่ดินของสวนสนุกแดนเนรมิต ในปี พ.ศ. 2543 สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลสำคัญต่อการปิดกิจการสวนสนุกแดนเนรมิตที่ประสบปัญหาหลายด้านพร้อมกัน

ภาพที่ 3.31 ปราสาทจำลองที่ไร์ดินแดนเทพนิยายในแดนเนรมิตเดิม

ที่มา: Travel MThai, “ภาพที่ 7,” <http://travel.mthai.com/news/107956.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2559).

⁹⁹ เรื่องเดียวกัน.

¹⁰⁰ “FAREWELL ‘แดนเนรมิต’ ที่แพง-ขาดทุน-โลว์คลาส,” *ฐานเศรษฐกิจ*, 20 มกราคม 2543, 28.

สวนสนุกแดนเนรมิตที่ปิดกิจการไปนั้นได้กลายเป็นความทรงจำร่วมสมัยของคนที่เคยเที่ยวสวนสนุกแดนเนรมิตที่สามารถมีได้หลากหลายมุมมองและความหมาย หลังจากที่สวนสนุกแดนเนรมิต ได้ปิดกิจการลง พื้นที่ดังกล่าวได้กลายเป็นพื้นที่สนามแข่งรถ Go-Kart กลางกรุงเทพที่ยังคงมีปราสาทจำลองหลงเหลืออยู่ แม้ปราสาทดินแดนเทพนิยายและขบวนพาเหรดตัวการ์ตูนที่เคยอยู่เคียงข้างในสวนสนุกแดนเนรมิตแบบเดิมแล้ว ปราสาทจำลองจึงทำหน้าที่เสมือนเป็นอนุสาวรีย์ที่เป็นตัวแทนความสนุกสนานที่เคยเกิดในสวนสนุกแดนเนรมิตที่เป็นหลักฐานของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สำคัญแห่งหนึ่งของกรุงเทพ ในขณะเดียวกันวิกฤตเศรษฐกิจปีพ.ศ. 2540 ยังทำให้บริษัท เมจิเวิลด์ของตระกูลกิติพราภรณ์ ที่ดูแลธุรกิจสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าต่างๆ ได้รับผลกระทบไปด้วย

3.3.5 สวนสนุกในร่มในศูนย์การค้าในกรุงเทพ หลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

เนื่องจากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ศูนย์การค้าหลายแห่งได้ปรับตัวและเปลี่ยนแปลงพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่มให้มีความสำคัญน้อยลง โดยเฉพาะการลดการลงทุนเพิ่มเติม ทั้งนี้สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าที่เคยทำหน้าที่ช่วยส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าของศูนย์การค้า ด้วยการดึงดูดลูกค้ามาใช้บริการและซื้อสินค้าภายในศูนย์การค้า จากสถานะที่ศูนย์การค้าต่างๆ เคยแข่งขันลงทุนพัฒนาเครื่องเล่นหรือบรรยากาศต่างๆ ในสวนสนุกในร่มหรือสวนน้ำลอยฟ้าดังที่ สุขชาติ พรบุญญานุภาพ ผู้จัดการฝ่ายปฏิบัติการสวนน้ำ /สวนสนุก เดอะมอลล์ บางกะปิ กล่าวไว้ว่า

ผมเชื่อว่าในระยะแรกเวลาอีกไม่เกิน 2 ปี (ปี พ.ศ. 2538-2540) การแข่งขันด้วยการนำเครื่องเล่นแปลกใหม่หวาดเสียว ตื่นเต้นมาสนองความต้องการของลูกค้านั้นจะลดน้อยลงไปทุกขณะ สิ่งที่จะมาทดแทนนั้นก็คือ การแข่งขันด้วยการตกแต่งภายใน ซึ่งหากเราเป็นผู้ริเริ่มนำเสีย เราก็จะได้เปรียบคู่แข่ง¹⁰¹

ตลอดทั้งบริบทการแข่งขันของศูนย์การค้าต่างๆ ในกรุงเทพในช่วงเวลาก่อนปี พ.ศ. 2540 ที่ต่างพยายามสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มเพื่อเติมเต็มความครบวงจรของศูนย์การค้าของตนเอง ด้วยการลงทุนสูงที่ส่งผลให้ศูนย์การค้าต่างๆ รับภาระค่าใช้จ่ายที่มากขึ้นอย่างต่อเนื่องตามธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุก แต่ศูนย์การค้ากลับไม่ได้ผลกำไรจากพื้นที่สวนสนุกในร่มมากเพียงพอกับการลงทุนดังกล่าว อันเป็นเหตุการณ์ที่คุนสุชาติได้อธิบายไว้ดังนี้

ในขณะนี้ทางห้างจะแบกภาระในส่วนของสวนสนุกไว้ค่อนข้างมากก็ตาม และทางห้างต้องพยายามรักษาระดับราคาค่าบริการให้เท่ากับสวนสนุกของห้างอื่นก็ตาม แต่ก็เชื่อมั่นว่า ด้วยอัตราเติบโตของผู้เข้ามาใช้บริการสวนสนุกโดยทั่วไป ซึ่งมีอัตราเติบโตขึ้น

¹⁰¹ เรื่องเดียวกัน.

ทุกปี ๆ ละ 2-3 เท่า จึงมั่นใจว่าหลังจากเปิดตัวเดอะมอลล์บางกะปิ เมื่อปลายปีที่แล้ว (ปี พ.ศ. 2537) ในปีนี้ยอดผู้มาใช้บริการสวนสนุก จะอยู่ในอัตรา 100,000 คน¹⁰²

สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงบทบาทของสวนสนุกในร่มในศูนย์การค้าต่างๆ ที่ทำหน้าที่เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่ทำหน้าที่ดึงดูดคนให้มาใช้บริการในศูนย์การค้าต่างๆ แต่ไม่สามารถทำกำไรได้ด้วยตนเอง เนื่องจากมีต้นทุนที่สูง รวมถึงศูนย์การค้าไม่สามารถเพิ่มราคาค่าบริการให้สูงเพียงพอกับค่าใช้จ่ายหรือจัดทำพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าหรือสวนสนุกในร่มให้เป็นธุรกิจความบันเทิงเน้นกำไรได้มาก เพราะการเพิ่มราคาค่าบริการให้สูงสามารถส่งผลให้คนหันไปใช้บริการสวนน้ำลอยฟ้าหรือสวนสนุกในร่มในศูนย์การค้าอื่นที่ ราคาถูกกว่าได้ อีกทั้งไม่สามารถแข่งขันกับสวนน้ำกลางแจ้งอย่างสวนสยาม หรือสวนสนุกกลางแจ้งอย่าง แดนเนรมิตที่มีเครื่องเล่นและบรรยากาศที่หลากหลายมากกว่าได้

เมื่อเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 สภาวะที่ศูนย์การค้าต่างๆ แข่งขันการลงทุนพัฒนาพื้นที่สวนสนุกในร่มนั้นได้หายไป เพราะศูนย์การค้าต่างๆ ต้องการลดค่าใช้จ่ายและการลงทุนที่รวมถึงค่าใช้จ่ายของสวนสนุกในร่ม โดยศูนย์การค้าเริ่มหันไปเน้นพื้นที่จำหน่ายสินค้าเป็นหลักที่สร้างรายได้มากกว่า ในขณะที่เปลี่ยนแปลงพื้นที่ให้สวนสนุกในร่มเป็นพื้นที่ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าตามบริบท เช่น ช่วงปิดเทอมที่มีโปรโมชั่นสินค้าของเล่นและการลดราคาค่าบริการสวนน้ำลอยฟ้าหรือสวนสนุกในร่ม เป็นต้น ทำให้พื้นที่สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าจึงถูกลดบทบาทอย่างต่อเนื่อง เพราะศูนย์การค้าหลายแห่งไม่ลงทุนเพิ่มเครื่องเล่น แต่ไปเน้นการจัดโปรโมชั่นที่ส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าแทน ตลอดทั้งผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจครั้งนี้ ยังทำให้ไม่มีธุรกิจสวนสนุกในร่มแห่งใหม่ในกรุงเทพฯ อีกด้วย

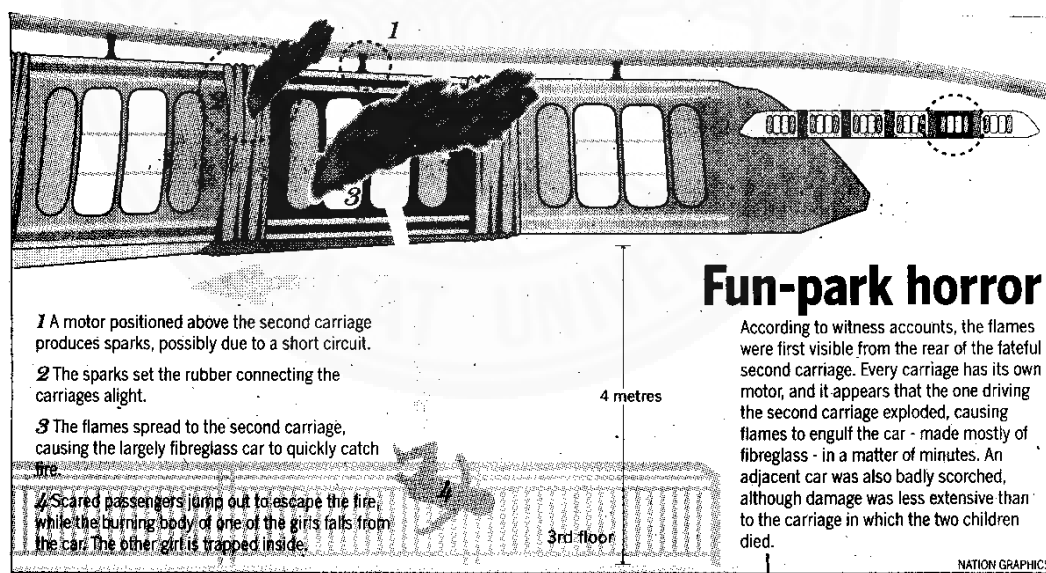
หลังจากที่สวนสนุกแดนเนรมิตได้ปิดกิจการในปี พ.ศ. 2543 ทำให้สวนสนุกในร่มต่างๆ ไม่มีคู่แข่งรายใหญ่เช่นเดิมแล้ว ส่งผลให้สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าสามารถดึงดูดลูกค้าได้มากขึ้น แต่เนื่องจากบริบททางกายภาพของสวนสนุกแดนเนรมิตที่เป็นสวนสนุกกลางแจ้งขนาดใหญ่ที่มีเครื่องเล่นโลดโผน ขนาดใหญ่ที่ตอบสนองลูกค้ากลุ่มวัยรุ่นได้มากกว่า ทำให้สวนสนุกในร่มที่มีขนาดเล็กและมีข้อจำกัดของการเป็นพื้นที่ศูนย์การค้าที่ไม่สามารถรองรับเครื่องเล่นขนาดใหญ่ที่ตอบสนองลูกค้ากลุ่มดังกล่าว ในขณะที่สวนสนุก ในร่มหลายแห่งสามารถรับรองลูกค้าหลักที่เป็นครอบครัว เช่น ลีโวลันด์ หรือ โยโยแลนด์¹⁰³ ซึ่งสะท้อนถึงบรรยากาศและความนิยมของสวนสนุกในร่มที่ทรงตัว โดยไม่มีลูกค้าเพิ่มมากขึ้นจากการปิดกิจการของสวนสนุกแดนเนรมิต แต่ทว่ากลับต้องเผชิญกับปัญหาข้อจำกัดทางกายภาพของศูนย์การค้าที่ทำให้สวนน้ำลอยฟ้าหรือสวนสนุกในร่ม

¹⁰² เรื่องเดียวกัน.

¹⁰³ “สวนสนุกในห้างเฮ ดูดลูกค้าเด็กเพลิน ไม่มีแดนเนรมิตเป็นก้าง,” 14.

ไม่สามารถปรับปรุงหรือพัฒนาเครื่องเล่นให้หลากหลายได้เพียงพอความต้องการของลูกค้า อันส่งผลถึงปัญหาการติดตั้งเครื่องเล่นต่างๆ ในพื้นที่จำกัดที่มีความอันตรายและเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุ

จากข้อจำกัดทางกายภาพของสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าที่มีขนาดเล็กตามพื้นที่ศูนย์การค้าแห่งนั้น อันทำให้เครื่องเล่นและบรรยากาศแวดล้อมภายในพื้นที่ดังกล่าวไม่สามารถรองรับความสนุกสนานได้หลากหลายเท่าพื้นที่สวนสนุกกลางแจ้ง อีกทั้งมีความเสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุบนเครื่องเล่น เมื่อเกิดอุบัติเหตุในสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้า เหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลให้พื้นที่สวนสนุกในร่มบางแห่งถูกปิดกิจการ ตลอดทั้งทำให้สวนสนุกในร่มหลายแห่งถูกลดบทบาทไป จนกลายเป็นพื้นที่ความบันเทิงรูปแบบอื่น เนื่องจากสวนสนุกในร่มหลายแห่งได้ติดตั้งเครื่องเล่นที่โดดเด่นและทันสมัยเพื่อดึงดูดคนให้มาใช้บริการศูนย์การค้าแห่งนั้น โดยเฉพาะเครื่องเล่นชนิดรางอย่างรถไฟเหาะขนาดเล็ก แต่ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ศูนย์การค้าหลายแห่งได้ลดการลงทุนและปรับปรุงพื้นที่สวนสนุกในร่ม เพื่อประหยัดค่าใช้จ่ายและเปลี่ยนไปพัฒนาพื้นที่การจำหน่ายสินค้าที่สร้างกำไรโดยตรงได้มากกว่า อันส่งผลให้สวนสนุกในร่มหลายแห่งอยู่สภาพที่ขาดการพัฒนาหรือปรับปรุง

ภาพที่ 3.32 ภาพข่าวอุบัติเหตุรถไฟเหาะไฟไหม้

ที่มา: “Grief anger over young lives lost,” *The Nation*, June 25, 2002, 1A, 4A.

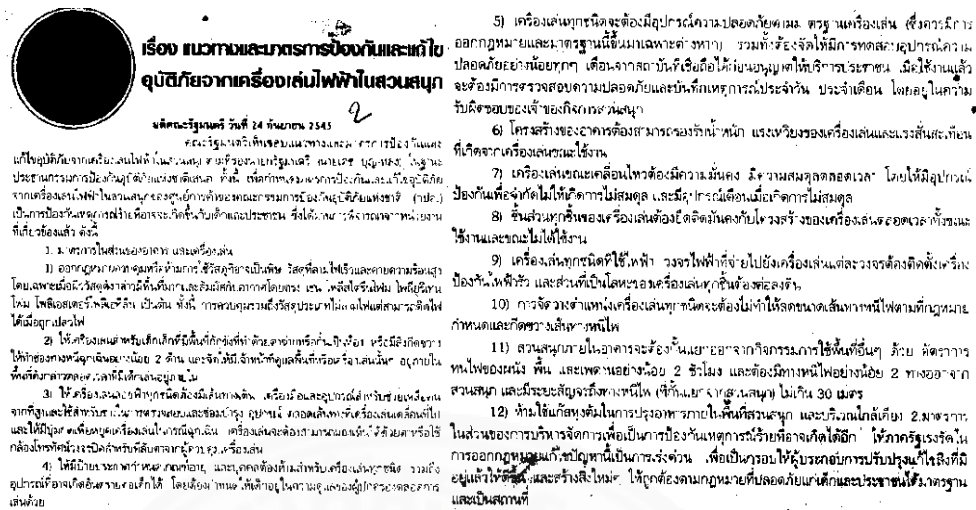
การเกิดอุบัติเหตุรถไฟเหาะขนาดเล็กไฟไหม้จนทำให้เกิดผู้เสียชีวิตในสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าแพชั่นไอส์แลนด์ เกิดขึ้นเมื่อวันที่ 24 มิถุนายน ปี พ.ศ. 2545¹⁰⁴ เหตุการณ์อุบัติเหตุดังกล่าวเกิดขึ้นจากเครื่องเล่นรถไฟเหาะขนาดเล็กเกิดความขัดข้องจนเครื่องยนต์ไฟไหม้ แต่เจ้าหน้าที่ไม่สามารถช่วยเหลือได้ทันเวลา อีกทั้งระบบฉีดน้ำเพลิงอัตโนมัติไม่สามารถทำงานได้เต็มที่¹⁰⁵ จึงทำให้เกิดเหตุการณ์น่าเศร้าดังกล่าว ทำให้เครื่องเล่นดังกล่าวถูกสั่งให้ปิดบริการตลอดทั้งทำให้หน่วยงานภาครัฐเข้ามามตรวจสอบและจัดการเครื่องเล่นอื่นๆ ในสวนสนุกต่างๆ โดยเฉพาะสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้า ทำให้พบว่า สวนสนุกในร่มหลายแห่งในกรุงเทพฯ อยู่ในสภาพที่ไม่ปลอดภัย เพราะมีเครื่องเล่นหลายชิ้น เสื่อมโทรมและชำรุด เช่น มีสนิมเกาะในจุดยึดน็อตของเครื่องเล่นต่างๆ ระบบไฟเดินไม่ปลอดภัย ไม่มีการต่อสายดิน ไม่มีระบบป้องกันภัยที่ดี เป็นต้น¹⁰⁶ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงสภาพของสวนสนุกในร่มที่เกิดปัญหาเสื่อมโทรมอย่างต่อเนื่องจากทั้งธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกที่เจ้าของกิจการลดต้นทุนในการบำรุงรักษาและพัฒนาเครื่องเล่น รวมถึงลักษณะรูปแบบการสร้างสวนสนุกในร่มที่ทำหน้าที่หลักเป็นส่วนเติมเต็มของศูนย์การค้า สะท้อนถึงบริบทที่เจ้าของหรือผู้บริหารศูนย์การค้าไม่มีศักยภาพหรือความเชี่ยวชาญด้านเครื่องเล่นหรือพื้นที่สวนสนุกโดยตรง ทำให้ขาดความรู้ความเชี่ยวชาญในการจัดการสวนสนุกในร่มให้มีความปลอดภัยได้เหมาะสม แม้ว่าบริษัทที่รับผิดชอบในการก่อสร้างหรือให้คำปรึกษาแต่เนื่องจากบริบทวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ที่ทำให้ศูนย์การค้าหลายแห่งมีแนวโน้มต้องการลดบทบาทและความสำคัญ ของสวนสนุกในร่มเพื่อปรับเปลี่ยนไปเน้นพื้นที่ที่สร้างรายได้และกำไรโดยตรงได้มากกว่า

การควบคุมและจัดการพื้นที่สวนสนุกในร่มโดยหน่วยงานภาครัฐเพื่อป้องกันอุบัติเหตุจึงเป็นอีกปัจจัยที่ทำให้สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าต่างๆ อยู่ในภาวะทรงตัว ทำให้เจ้าของศูนย์การค้าหลายแห่งเปลี่ยนพื้นที่สวนสนุกในร่มไปเป็นพื้นที่ความบันเทิงหรือสถานที่จำหน่ายสินค้าอื่นๆ แทน เพื่อลดทั้งปัญหาด้านทุนที่สูงและทางกฎหมายที่หน่วยงานภาครัฐเข้ามาดูแลมากขึ้น

¹⁰⁴ “แฉเจ้าหน้าที่ห้างแพชั่นไม่ช่วยด.ญ.ห้วงแต่รถไฟจะไหม้,” *ไทยรัฐ*, 25 มิถุนายน 2545, 10, 11.

¹⁰⁵ “Theme parks to face state checks,” *Bangkok Post*, June 25, 2002, 2.

¹⁰⁶ “สวนสนุก 14 ห้างดังเจอจุดอันตรายอีก,” *เดลินิวส์*, 13 กรกฎาคม 2545, 14.

ภาพที่ 3.33 ภาพข่าวเกี่ยวกับการป้องกันอุบัติเหตุจากเครื่องเล่นไฟฟ้าในสวนสนุก
ที่มา: “เรื่องแนวทางและมาตรการป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุจากเครื่องเล่นไฟฟ้าในสวนสนุก,”
สยามรัฐ, 25 กันยายน 2545, 2.

อุบัติเหตุดังกล่าวส่งผลให้ศูนย์การค้าหลายแห่งลดความสนใจในการลงทุนก่อสร้างสวนสนุกในร่มแห่งใหม่ในศูนย์การค้าแห่งใหม่ด้วย แต่สร้างเป็นเพียงพื้นที่เครื่องเล่นขนาดเล็กสำหรับเด็กเล็กแทนที่ เครื่องเล่นขนาดกลางหรือใหญ่อย่างรถไฟเหาะ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอธิบายได้ถึงปัญหาข้อจำกัด ทางกายภาพและบทบาทของสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าของกรุงเทพฯที่ถูกจำกัดให้ทำหน้าที่หลักเป็น ส่วนเติมเต็มความว่างของศูนย์การค้า แต่เนื่องด้วยธรรมชาติของสวนสนุกที่มีต้นทุนสูงและจำเป็นต้องพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้เจ้าของศูนย์การค้าสามารถตัดสินใจเลือกปรับเปลี่ยนพื้นที่สวนสนุกในร่มไปเป็นพื้นที่อื่น ที่ตอบสนองการจำหน่ายสินค้าหรือสร้างกำไรโดยตรงมากกว่า

จากการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาดังกล่าวที่ทำให้ตระกุกติพิพราภรณ์ได้ลดบทบาทในธุรกิจสวนสนุก จากการปิดกิจการสวนสนุกแดนเนรมิต และการที่สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าเสื่อมความนิยมลง ภายใต้เครือข่ายของธุรกิจเมจิกเวิลด์ที่เคยรับผิดชอบดูแลธุรกิจสวนสนุกในร่ม แต่กระนั้นตระกุกติพิพราภรณ์ยังมีส่วนสนุกกลางแจ้งอย่างดริมเวิลด์ในพื้นที่ย่านรังสิต จังหวัดปทุมธานีที่อยู่ติดกับชานเมืองกรุงเทพฯ ทั้งนี้ผู้วิจัยยังค้นพบว่า ตระกุกติพิพราภรณ์ไม่ได้เป็นเพียงเจ้าของธุรกิจสวนสนุกกลางแจ้งแห่งเดียวในกรุงเทพฯ แต่ยังมีสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ที่เคยเปิดกิจการและมอบความสนุกแก่คนในกรุงเทพฯอีกด้วย

3.4 สวนสนุกแฮปปี้แลนด์กับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่บางกะปิ

สวนสนุกแฮปปี้แลนด์เป็นสวนสนุกที่ตั้งอยู่บริเวณหัวหมาก เขตบางกะปิ กรุงเทพมหานคร เป็นการลงทุนร่วมกันระหว่างตระกูลคีตวรนาฏและตระกูลรักปัญญา สวนสนุกแฮปปี้แลนด์เปิดกิจการหลังแดนเนรมิต 3 เดือน¹⁰⁷ คือ ประมาณเดือนเมษายนหรือพฤษภาคม ปี พ.ศ. 2519

ภาพที่ 3.34 ประตูทางเข้าสวนสนุกแฮปปี้แลนด์

ที่มา: คนคลองลำเจียก, “ภาพที่ 1,” <http://topicstock.pantip.com/chalermthai/topicstock/2011/05/A10522659/A10522659.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2559).

3.4.1 การเกิดขึ้นของสวนสนุกแฮปปี้แลนด์

เมื่อเปรียบเทียบทำเลที่ตั้งของสวนสนุกแฮปปี้แลนด์กับสวนสนุกแดนเนรมิต สวนสนุกแฮปปี้แลนด์ตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจากย่านชุมชนหรือย่านการค้าที่มีประชากรหนาแน่น ในกรุงเทพฯ มากกว่าสวนสนุกแดนเนรมิตที่เดินทางด้วยระบบขนส่งมวลชนง่ายกว่า ส่งผลให้การเดินทางไปสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ยากกว่า เพราะจำเป็นต้องเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนตัวเพียงอย่างเดียว

¹⁰⁷ “สื่อกิจจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” 11.

ภาพที่ 3.35 รถไฟเหาะในสวนสนุกแฮปปี้แลนด์

ที่มา: คนคลองลำเจียก, “ภาพที่ 3,” <http://topicstock.pantip.com/chalermthai/topicstock/2011/05/A10522659/A10522659.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2559).

สวนสนุกแฮปปี้แลนด์เป็นสวนสนุกที่เน้นเครื่องเล่นแบบครอบครัวเหมือนสวนสนุกแดนเนรมิต เช่น ชิงช้าสวรรค์ ม้าหมุน รวมถึงมีรถไฟเหาะ เป็นต้น การที่สวนสนุกแฮปปี้แลนด์มีเครื่องเล่นที่มี เทคโนโลยีทันสมัยเช่นเดียวกับในสวนสนุกแดนเนรมิต สะท้อนว่าสวนสนุกแฮปปี้แลนด์พยายามติดตั้งเครื่องเล่นที่ทันสมัยเพื่อดึงดูดลูกค้าให้มาใช้บริการ เพื่อแข่งขันกับสวนสนุกแดนเนรมิต โดยเฉพาะการติดตั้งเครื่องเล่นรถไฟเหาะที่มีในสวนสนุกแดนเนรมิตเช่นกัน สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบสวนสนุก ที่เริ่มเป็นธุรกิจแบบบันเทิงที่คนสนใจมาลงทุนมากขึ้นและอธิบายถึง สภาพสังคมของเมืองกรุงเทพฯที่มีประชากรมากเพียงพอที่รองรับการเติบโตของธุรกิจสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่อย่างสวนสนุกได้

ตลอดทั้งการเกิดขึ้นของสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ยังสะท้อนถึงการขยายตัวของกรุงเทพฯ ไปทิศตะวันออกที่ต่อเนื่องที่มีสวนสนุกแดนเนรมิตในย่านลาดพร้าวและสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ในย่านบางกะปิ รวมถึงแสดงให้เห็นว่าสังคมเมืองกรุงเทพฯมีความต้องการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่แบบสวนสนุก ที่รองรับชนชั้นกลางที่เป็นครอบครัวขนาดเล็กมาก เนื่องจากต้องการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่รองรับคนทั้งครอบครัว

ภาพที่ 3.36 ดารานักแสดงในสวนสนุกแฮปปี้แลนด์

ที่มา: คนคลองลำเจียก, “ภาพที่ 6,” <http://topicstock.pantip.com/chalermthai/topicstock/2011/05/A10522659/A10522659.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 24 กันยายน 2559).

จากภาพที่ 3.27 สะท้อนถึงลักษณะที่น่าสนใจของสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ คือ การนำดารา นักแสดงและวงดนตรีที่มีชื่อเสียงมาเป็นส่วนหนึ่งในการโฆษณาและกิจกรรมของสวนสนุก ที่คล้ายคลึงกับในสวนสนุกแดนเนรมิตดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังเช่นกรณีนักแสดงของภาพยนตร์เรื่อง รักอุตุลุดในภาพที่ 3.27 ที่เป็นภาพยนตร์ความรักของวัยรุ่นที่มีการเต้นบีมพ์ (การเต้นโดยใช้สะโพกกระทบกันตามจังหวะ) ที่เป็นจังหวะการเต้นแบบดนตรีแบบอเมริกัน¹⁰⁸ ซึ่งภาพยนตร์และการเต้นแบบจังหวะดังกล่าวกำลังเป็นที่นิยมในช่วงเวลาดังกล่าวที่ตอบสนองกลุ่มวัยรุ่นในยุคสมัยนั้นได้การจัดกิจกรรมต่างๆ ในสวนสนุกที่เกี่ยวข้อง กับดารา นักแสดง และวงดนตรีต่างๆ ทำให้สวนสนุกมีลูกค้าและรายได้มากขึ้น สะท้อนถึงสังคมร่วมสมัย

¹⁰⁸ ยური โซคสวณทรัพย์, “กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554), 78.

ในช่วงเวลาดังกล่าวที่รูปแบบการแสดงคอนเสิร์ตในพื้นที่กลางแจ้งต่าง ๆ อันเป็นรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจ และความบันเทิงแบบหนึ่งที่สวนสนุกนำมาใช้เป็นกิจกรรมเพื่อดึงดูดลูกค้ามากขึ้น เช่น การจัดคอนเสิร์ตวงดนตรีสดริ่งต่างๆ ในสวนสนุกแฮปปี้แลนด์¹⁰⁹

3.4.2 การปิดกิจการของสวนสนุกแฮปปี้แลนด์

หลังจากสวนสนุกแฮปปี้แลนด์เปิดกิจการได้ประมาณ 4-5 ปี สวนสนุกได้พบอุปสรรค เนื่องจากเจ้าของกิจการประสบปัญหาทางการเงินอย่างต่อเนื่อง เพราะผู้บริหารกิจการสวนสนุกมีความถนัดในธุรกิจอสังหาริมทรัพย์อย่างการจัดสรรที่ดินมาก่อนแล้ว¹¹⁰ ประกอบกับความขัดแย้งของหุ้นส่วน ที่ลงทุนร่วมกันจนทำให้สวนสนุกแฮปปี้แลนด์ต้องเลิกกิจการ¹¹¹ ทำให้พื้นที่สวนสนุกแฮปปี้แลนด์แปรสภาพเป็นบ้านจัดสรรและตึกแถวตามที่เจ้าของกิจการสนใจอยู่ก่อนแล้ว

กรณีการปิดกิจการของสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ดังกล่าวทำให้เกิดกระแสข่าวลือเกี่ยวกับอุบัติเหตุในสวนสนุกทำให้เกิดบรรยากาศคล้ายกับสวนสนุกผีสิงที่ทำให้ผู้คนหวาดกลัวจนไม่กล้าเข้าสวนสนุกแห่งนี้อีก ทั้งนี้หากวิเคราะห์ประเด็นธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกที่จำเป็นต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้พบว่าสวนสนุกแฮปปี้แลนด์มีการลงทุนสูงในระยะต้น โดยเฉพาะการลงทุนในเครื่องเล่นรถไฟเหาะ แต่เนื่องด้วยปัจจัยหลายด้านทั้งจากค่าใช้จ่ายในการบำรุงรักษาเครื่องเล่นและการลงทุนเครื่องเล่นใหม่ ที่ส่งผลให้สวนสนุกแฮปปี้แลนด์มีค่าใช้จ่ายสูง แต่มีรายได้น้อย ประกอบทั้งความยากลำบากในการเดินทางมาสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ที่อยู่ย่านบางกะปิและห่างไกลจากพื้นที่ใจกลางกรุงเทพมหานครมากกว่าสวนสนุกแดนเนรมิต ทำให้มีรถโดยสารประจำทางเพื่อบริการลูกค้าที่มาสวนสนุกแฮปปี้แลนด์น้อยกว่าสวนสนุกแดนเนรมิต สิ่งเหล่านี้ทำให้สวนสนุกแฮปปี้แลนด์ไม่สามารถแก้ไขปัญหาทางการเงินอย่างต่อเนื่องได้จนทำให้ต้องปิดกิจการ แล้วเปลี่ยนการใช้ที่ดินจากสวนสนุกไปสู่พื้นที่จัดสรรแทน

บรรยากาศสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ในช่วงที่ขาดการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่องสะท้อนถึงความทรงจำเกี่ยวกับการปิดกิจการสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ที่เชื่อมโยงกับเรื่องราวสวนสนุกผีที่ร้างคน ซึ่งเป็นการอธิบายเหตุผลการปิดกิจการในรูปแบบหนึ่งที่เชื่อมโยงกับสภาพของสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ ที่ประสบปัญหาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องับธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุก

¹⁰⁹ Ton Ladprao, สื่อ “โฆษณาสวนสนุกแฮปปี้แลนด์,”

<https://www.youtube.com/watch?v=8GgzFibIzjs> (สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2559).

¹¹⁰ “สื่อกิจจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” 11-12.

¹¹¹ บุญธรรม สิริกิตตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางด้านการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” 6.

ที่ภายในสวนสนุกมีเครื่องเล่นเก่า และขาดเครื่องเล่นใหม่ที่ทำให้เกิดบรรยากาศที่ไม่ปลอดภัย เท่ากับสวนสนุกแดนเนรมิตที่กำลังพัฒนาอย่างต่อเนื่องในช่วงเวลาเดียวกัน (ปี พ.ศ. 2519-2524) สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยหลายด้านที่ส่งผลให้ เจ้าของกิจการสวนสนุกแอปปีแลนด์ตัดสินใจปิดกิจการสวนสนุกแห่งนี้

3.5 บทสรุป

ทั้งสวนสนุกแดนเนรมิตและสวนสนุกแอปปีแลนด์ที่ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2519 เหมือนกัน และมีลักษณะและรูปแบบของสวนสนุกที่คล้ายกัน โดยเฉพาะลักษณะเครื่องเล่นที่เน้นให้บริการแก่ครอบครัวที่เป็นผู้ใหญ่และเด็กเป็นหลัก รวมถึงทำเลที่ตั้งที่อยู่ในย่านชานเมืองที่มีราคาถูกกว่า พื้นที่ภายในใจกลางเมืองกรุงเทพมหานครที่ใกล้กับย่านชุมชนหรือย่านการค้า รวมทั้งสวนสนุกทั้งสองแห่งก่อสร้างในพื้นที่ชานเมืองที่มีดินกว้าง ขนาดใหญ่เหมือนกัน สะท้อนถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพมหานครมาทิศตะวันออกเฉียงเหนือของกรุงเทพ คือ บริเวณลาดพร้าวของสวนสนุกแดนเนรมิตและบริเวณบางกะปิของสวนสนุกแอปปีแลนด์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่อยู่อาศัยที่มีความหนาแน่นของประชากรน้อยกว่าพื้นที่อื่น แต่เริ่มมีหมู่บ้านจัดสรรหรือ การก่อสร้างบ้านเดี่ยว ทั้งนี้การก่อตัวขึ้นของสวนสนุกทั้งสองแห่งยังสะท้อนถึงบริบททางกายภาพที่ บริเวณทิศตะวันออกของกรุงเทพเป็นพื้นที่เกษตรกรรมอย่างไร่นาอันมีลักษณะเชิงกายภาพเป็นพื้นที่กว้าง ไม่มีแม่น้ำหรือคลองขนาดใหญ่ในบริเวณนี้ แตกต่างจากพื้นที่เกษตรกรรมในทิศตะวันตกของกรุงเทพ เช่น บริเวณฝั่งธนบุรี คลองบางกอกน้อย คลองบางกอกใหญ่ เป็นต้น ที่มีพื้นที่สวนผลไม้และคลอง เป็นจำนวนมาก ตลอดทั้งพื้นที่อุตสาหกรรมขนาดย่อมและขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นไปตามริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่บริเวณภาษีเจริญไปถึงย่านบางมดและพระประแดงที่เชื่อมต่อการขนส่งทางท่าเรือของกรุงเทพได้ สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ไม่สามารถรองรับให้เกิดสถานที่พักหย่อนใจขนาดใหญ่อย่างสวนสนุกในทิศตะวันตกของกรุงเทพ ส่งผลให้พื้นที่บริเวณตะวันออกของกรุงเทพสามารถรองรับการเกิดของสวนสนุก เพราะมีข้อจำกัดน้อยกว่าบริเวณตะวันตกของกรุงเทพ

แม้สวนสนุกแอปปีแลนด์จะได้รับความนิยมในช่วงระยะเวลาที่สวนสนุกทั้งสองแห่งเพิ่งเปิดกิจการ แต่สวนสนุกแดนเนรมิตได้เปรียบในด้านการคมนาคมที่มีสายทางรถโดยสารประจำทางที่สัญจรมากกว่า ประกอบกับพื้นฐานทางเศรษฐกิจของเจ้าของกิจการ ที่เจ้าของกิจการสวนสนุกแดนเนรมิต เคยดำเนินธุรกิจความบันเทิงอย่างโรงภาพยนตร์ ในขณะที่เจ้าของกิจการสวนสนุกแอปปีแลนด์เคยดำเนินธุรกิจเกี่ยวกับบอสังหาริมทรัพย์ การที่สวนสนุกแอปปีแลนด์ปิดกิจการและเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่โครงการบ้านจัดสรร สะท้อนถึงลักษณะการใช้พื้นที่ในย่านชานเมืองที่มีขนาดใหญ่และราคาถูก นอกจากที่การนำพื้นที่ดังกล่าวเป็นสวนสนุกกลางแจ้งในช่วงเวลาหนึ่งเพื่อแสวงหารายได้

พื้นที่สวนสนุกยังทำให้ที่ดินโดยรอบมีมูลค่ามากขึ้น อีกทั้งสวนสนุกแอปป์แลนด์ยังทำหน้าที่ดึงดูดให้ประชาชนสนใจและรู้จักที่ดินในบริเวณดังกล่าว ส่งผลให้ประชาชนสามารถจดจำพื้นที่แอปป์แลนด์ดังกล่าวที่ต่อมากลายเป็นพื้นที่จัดสรรที่มีชื่อเสียง ทำให้ประชาชนที่เคยมาใช้บริการหรือรู้จักสวนสนุกแอปป์แลนด์สนใจซื้อพื้นที่จัดสรรได้ง่ายขึ้น ในช่วงเวลาดังกล่าวที่เจ้าของที่ดินได้ใช้ผลประโยชน์ของที่ดินย่านชานเมืองที่มีส่งผลให้สวนสนุกกลางแจ้ง ที่มีขนาดเล็กและสวนน้ำได้ก่อตัวตามศูนย์การค้าต่างๆ แทน

ทั้งนี้การเกิดขึ้นของสวนสนุกทั้งสองแห่งสามารถอธิบายบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของสังคมเมืองกรุงเทพมหานครที่มีความต้องการพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่มากขึ้น รวมทั้งพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจสำหรับครอบครัวขนาดเล็กที่มีผู้ใหญ่และเด็ก บริบทที่สวนสนุกแดนเนรมิตประสบความสำเร็จและขยายการให้บริการด้วยการเพิ่มเครื่องเล่นให้มีความหลากหลายมากขึ้น โดยเฉพาะการสร้างปราสาทจำลองและดินแดนเทพนิยายที่ตอบสนองเด็ก สะท้อนให้เห็นถึงการขยายตัวของสังคมชนชั้นกลางและครอบครัวขนาดเล็กในกรุงเทพฯ ที่ผู้ใหญ่ (ผู้ปกครอง) มีฐานะทางเศรษฐกิจและรายได้ที่สูงในระดับที่สามารถพาครอบครัวมาพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่สวนสนุกได้ รวมถึงการก่อตัวของคุณค่าและความคิดเกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ สำหรับเด็กที่ก่อตัวมากขึ้นในกรุงเทพฯ จนทำให้ธุรกิจสวนสนุกเกิดขึ้นมาและรองรับความต้องการของคน ในสังคมได้ รวมถึงผู้ปกครองที่สัมผัสและคุ้นเคยกับวัฒนธรรมอเมริกันและตัวการ์ตูนดิสนีย์นั้นมีย่าน ในการตัดสินใจที่เลือกพาลูกหลานไปเที่ยวสวนสนุกได้ โดยเฉพาะสวนสนุกแดนเนรมิตที่มีกลิ่นอายดิสนีย์มากภายหลังการสร้างปราสาทจำลองและดินแดนเทพนิยาย สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เริ่มให้คุณค่าและความสำคัญกับเด็กมากขึ้น โดยเฉพาะบทบาทที่ผู้ปกครอง เริ่มดูแลใส่ใจเด็กในด้านอารมณ์มากขึ้น อันทำให้ผู้ปกครองต้องการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มี กิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจสำหรับเด็กได้ตามอิทธิพลวัฒนธรรมสวนสนุกแบบดิสนีย์ในสหรัฐอเมริกาที่เน้นการสร้างพื้นที่จำลองที่เสริมสร้างจินตนาการสำหรับเด็ก ซึ่งแตกต่างจากสวนสนุกในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่เป็นพื้นที่สวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Garden) ที่มีกิจกรรมหลากหลายทั้งการพนันและมหรสพต่างๆ สำหรับผู้ใหญ่เป็นหลัก

ตลอดทั้งการเกิดขึ้นของธุรกิจสวนสนุกในร่ม ที่มีบริษัทเมจิกแลนด์ในเครือตระกูลกิติพราภรณ์ที่เป็นเจ้าของสวนสนุกกลางแจ้งแดนเนรมิตที่หันมาทำหน้าที่ติดตั้งและให้คำปรึกษาในการสร้างเครื่องเล่นบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์อีกด้วย ส่งผลให้ศูนย์การค้าต่างๆ พยายามสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มเพื่อเติมเต็มความว่องไวของศูนย์การค้าของตนเองให้ทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สมบูรณ์แบบเพื่อตอบสนองคนในย่านชานเมือง สวนสนุกในร่มกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ได้รับความนิยมอย่างมากที่ศูนย์การค้าต่างๆ ต้องพยายามก่อสร้างไว้ แม้แต่เครือศูนย์การค้าเซ็นทรัลยังสนใจลงทุนสร้างสวนสนุกในร่มลิโอแลนด์ ภายใต้การดูแลและปรึกษาของ

บริษัทเมจิกเวิลด์ หรือ กรณีศูนย์การค้าซีคอนสแควร์ที่ได้สวนสนุกโยโยแลนด์ภายใต้การดูแลของชาวต่างชาติที่แตกต่างจากศูนย์การค้าอื่นๆ ในกรุงเทพฯ ที่ส่วนใหญ่ได้จ้างบริษัทเมจิกเวิลด์เป็นที่ปรึกษา สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงการเติบโตของสวนสนุกในร่มที่ขยายตัวไปตามการเกิดขึ้นของศูนย์การค้าในเมืองที่พยายามสร้างความครบวงจรของตนเองให้มากที่สุด

ทั้งนี้การเกิดขึ้นของสวนสนุกในร่มโดยหลักนั้นเป็นส่วนเติมเต็มของศูนย์การค้าเพื่อดึงดูดคนมาใช้บริการหรือใช้จ่ายในพื้นที่การจำหน่ายสินค้าที่เป็นรายได้สำคัญของศูนย์การค้ามากขึ้นด้วย สิ่งเหล่านี้อธิบายได้ว่า พื้นที่สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้ากลายเป็นส่วนสนับสนุนพื้นที่กิจกรรมหลักที่สร้างรายได้หลักแก่ธุรกิจศูนย์การค้า แต่ทว่าธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกที่มีต้นทุนสูงและมีระยะเวลาคืนทุนที่ยาว ส่งผลให้เจ้าของธุรกิจจำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เพราะพื้นที่สวนสนุกจำเป็นต้องพัฒนาและลงทุนต่อเนื่อง เพื่อให้มีเครื่องเล่นที่ทันสมัยและตอบสนองคนที่มาใช้บริการได้

นอกจากนี้ธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกเป็นปัจจัยหลักที่ทำให้สวนสนุกในกรุงเทพฯ ประสบปัญหาการขาดทุนอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากต้องลงทุนพัฒนาและปรับปรุงสวนสนุกให้ทันสมัยและตอบสนอง ความต้องการของคนในสังคม โดยเฉพาะการติดตั้งเครื่องเล่นใหม่ที่มีราคาสูง ธุรกิจสวนสนุกจึงเป็นการลงทุนระยะยาวที่ต้องพยายามพัฒนาให้ตอบสนองและสอดคล้องกับการพักผ่อนหย่อนใจของคนในสังคม การปิดกิจการของทั้งสวนสนุกแดนเนรมิตและแฮปปี้แลนด์มีความคล้ายคลึงกันในเหตุผลด้านธรรมชาติของสวนสนุกที่เจ้าของกิจการต้องพัฒนาสวนสนุกอย่างต่อเนื่อง การลงทุนไม่ต่อเนื่องหรือขาดการบำรุงรักษาภายในสวนสนุกจะทำให้สวนสนุกอยู่ในบรรยากาศเครื่องเล่นเก่าและขาดเครื่องเล่นใหม่ที่สร้างความกังวลและ ความไม่ปลอดภัยแก่คนที่มาเที่ยวสวนสนุก เหตุการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นกับสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ในช่วงหลังเปิดกิจการได้ 4-5 ปี ในขณะที่สวนสนุกแดนเนรมิตประสบความสำเร็จในการพัฒนากิจการสวนสนุกอย่างต่อเนื่องจนเป็นสวนสนุกในความทรงจำของคน แต่สวนสนุกแดนเนรมิตประสบปัญหาที่ดินจำกัดที่มีเพียง 33 ไร่ ส่งผลกระทบต่อการติดตั้งเครื่องเล่นชนิดใหม่ๆ แม้ว่าสวนสนุกแดนเนรมิตพยายามหาที่ดินแห่งใหม่เพื่อก่อสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตแห่งที่ 2 ทดแทนการต่อสัญญาเช่าในที่ดินเดิม แต่วิกฤตเศรษฐกิจปีพ.ศ. 2540 ส่งผลให้มูลค่าเงินในการกู้ยืมมาลงทุนมีมูลค่าสูงเกินไปและยังทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตขาดรายได้จนขาดทุน เนื่องจากมีจำนวนคนมาเที่ยวน้อยลงมาก เพราะสภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำและกระทบต่อกำลังซื้อ ของคนในสังคม รวมทั้งการที่สวนสนุกแดนเนรมิตเน้นการประหยัดและงดการลงทุนเครื่องเล่นชนิดใหม่ภายหลังวิกฤตดังกล่าว สิ่งเหล่านี้เป็นองค์ประกอบให้สวนสนุกแดนเนรมิตไม่สามารถดำเนินการตามธรรมชาติของสวนสนุกได้ ประกอบกับการสิ้นสุดของสัญญาเช่าที่ดินทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตปิดกิจการลงและไม่มีสวนสนุกแดนเนรมิตแห่งที่สองเกิดขึ้นตามที่วางแผนไว้

ทั้งนี้วิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ยังส่งผลกระทบต่อสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้า แม้ว่าเจ้าของธุรกิจศูนย์การค้าต่างๆไม่ได้รับผลกระทบจากเศรษฐกิจมากเท่ากรณีการปิดกิจการของ สวนสนุกแดนเนรมิต เพราะมีการปรับตัวไปเน้นการจำหน่ายสินค้าเป็นนโยบายหลักที่สร้างรายได้ จึงสามารถประคองพื้นที่สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าได้ แต่การเกิดอุบัติเหตุในปี พ.ศ. 2545 นั้น เป็นผลกระทบต่อเนื่องจากการลดบทบาทความสำคัญของสวนสนุกในร่มที่ทำให้ขาดการดูแลรักษา หรือพัฒนาสวนสนุกในร่มให้ดำเนินไปตามธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุก เนื่องจากเจ้าของธุรกิจ ศูนย์การค้าจำเป็นต้องลดค่าใช้จ่ายต่างๆที่รวมถึงต้นทุนของสวนสนุกในร่ม ซึ่งอุบัติเหตุดังกล่าวทำให้เกิดการตรวจสอบเครื่องเล่นต่างๆ ในสวนสนุกในร่มที่บั่นทอนความเชื่อใจในการใช้บริการ สวนสนุกในร่ม ทำให้สวนสนุกในร่มได้รับความนิยมลดลง ประกอบกับทั้งเจ้าของกิจการต้องการ ลดปัญหาการขาดทุนและมาตรการของหน่วยงานภาครัฐ ทำให้สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าต่างๆ หมดบทบาทและความสำคัญไป

บทที่ 4

สวนสยาม และสวนน้ำลอยฟ้า ในกรุงเทพ

หลังจากที่สวนสนุกแดนเนรมิตประสบความสำเร็จ จนกลายเป็นสวนสนุกที่มีชื่อเสียง และ อยู่ในความทรงจำร่วมสมัยของคนในช่วงเวลาดังกล่าว ในปี พ.ศ. 2523 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างสวนน้ำ ได้เกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในกรุงเทพ คือ สวนสยาม ซึ่งเริ่มต้นจากการเป็นสวนน้ำ แล้วขยายสร้างพื้นที่สวนสนุกในเวลาต่อมา สวนสยามกลายเป็นสวนน้ำที่ประสบความสำเร็จที่สามารถดึงดูดให้คน ไปพักผ่อนหย่อนใจได้ จากความสำเร็จดังกล่าวทำให้เกิดการสร้างสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์หลายสาขา รวมทั้งบริบทที่ศูนย์การค้าต่างๆ เริ่มสร้างขึ้นในย่านชานเมืองกรุงเทพ โดยนิยมสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มหรือสวนน้ำลอยฟ้าไว้ภายในศูนย์การค้าด้วย

ดังนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2523-2540 สถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบลานโล่งอย่างสวนสนุกหรือสวนน้ำได้ถูกย่อส่วนหรือลดขนาดไปสร้างในพื้นที่ศูนย์การค้าต่างๆ อันสะท้อนถึงกระแสความนิยมสวนน้ำลอยฟ้า หรือ สวนสนุกในร่มที่ศูนย์การค้าต่างๆ ในกรุงเทพพยายามใช้เป็นจุดดึงดูดลูกค้าให้มาใช้บริการศูนย์การค้าของตนเอง อีกทั้งยังสะท้อนการขยายตัวของเมืองกรุงเทพไปบริเวณชานเมืองด้านทิศตะวันออกของกรุงเทพอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพไปทางทิศตะวันตกอย่างย่านธนบุรีอีกด้วย โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของศูนย์การค้าเดอะมอลล์ สาขาท่าพระและบางแค ซึ่งมีพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าด้วย

การเกิดขึ้นของสวนสยามจึงมีความสำคัญต่อการพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพ โดยเฉพาะการเกิดลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจแบบการเล่นสวนน้ำ ซึ่งเป็นความสนุกสนานอีกประเภทหนึ่งที่แตกต่างจาก ความสนุกสนานแบบอื่นๆ ในสวนสนุกแดนเนรมิตที่เกิดจากเครื่องเล่นแต่มีกลุ่มเป้าหมายเดียวกัน คือ เด็กและครอบครัว ซึ่งสะท้อนถึงการพักผ่อนหย่อนใจและใช้เวลาว่างที่เกี่ยวข้องกับกีฬาทางน้ำ ที่สร้างประโยชน์แก่ร่างกายด้วย อันประสบความสำเร็จจนทำให้เกิดการสร้างสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์

ภาพที่ 4.1 ที่ตั้งของสวนน้ำกลางแจ้งและสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้า ในกรุงเทพฯ
ที่มา: ดัดแปลงจากภาพ Bus Network in Bangkok, 1965 From Ichiro Kakizaki, *Trams, Buses and Rails: The History of Urban Transport in Bangkok, 1886-2010* (Chiang Mai: Silkworm, 2014), 177.

4.1 การเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของสวนสยาม

สวนสยามเปิดบริการในปี พ.ศ. 2523¹ ตั้งอยู่บนถนนสุขาภิบาล 2² (บริเวณรอยต่อเขตคันนายาวกับเขตมีนบุรี) โดยเป็นการร่วมลงทุนระหว่างกลุ่มเอเชียการลงทุนและกลุ่ม ช.อมรพันธุ์ ซึ่งการลงทุนดังกล่าวแบ่งเป็นที่ดินสำหรับหมู่บ้านจัดสรรในเนื้อที่ 500 ไร่ และที่ดินสำหรับสวนสยามเพื่อดำเนินกิจการสวนน้ำและสวนสนุกในเนื้อที่ 300 ไร่³

¹ สวนสยามและโฆษณา, 14. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1 เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

² ปัจจุบัน คือ ถนนเสรีไทย

³ เรื่องเดียวกัน, 14.

ไชยวัฒน์ เหลืองอมร หนึ่งในเจ้าของกิจการสวนสยามจากกลุ่ม ช.อมรพันธุ์ เคยดำเนินธุรกิจเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด ต่อมาได้เริ่มธุรกิจด้านอสังหาริมทรัพย์และไฟแนนซ์ ทำให้สวนสยามได้เปิดกิจการไปพร้อมกับโครงการพื้นที่หมู่บ้านจัดสรรที่อธิบายถึงการพัฒนาพื้นที่ชานเมืองรอบนอก สวนสยามกลายเป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจแห่งแรกในกรุงเทพฯ ที่เน้นพื้นที่สวนน้ำเป็นเครื่องเล่นหลักในฐานะทะเลเทียม หรือ ทะเลกรุงเทพ เพื่อตอบสนองการว่ายน้ำ เล่นน้ำและกีฬาทางน้ำให้กับคนในกรุงเทพฯ แทนที่การท่องเที่ยวทะเลในจังหวัดที่ติดทะเลและมีเครื่องเล่นต่างๆ แบบสวนสนุกให้บริการด้วย

พื้นที่ขนาดใหญ่ของสวนสยามอยู่ในบริเวณคันนายาวและมีนบุรีที่เป็นชานเมืองรอบนอก ที่ห่างจากที่ตั้งของสวนสนุกแดนเนรมิต ทำให้สวนสยามมีพื้นที่ว่างเป็นจำนวนมากสำหรับก่อสร้างและพัฒนากิจการสวนน้ำและสวนสนุกในอนาคตได้ ขณะเดียวกันในช่วงที่สวนสยามไม่มีรถโดยสารประจำทางสัญจรผ่านในช่วงระยะแรกที่เปิดกิจการ⁴ เนื่องจากตั้งอยู่ห่างไกลจากย่านชุมชนทำให้ผู้ใช้บริการจำเป็นต้องเดินทางไปสวนสยามด้วยรถยนต์ส่วนบุคคลเท่านั้น จนกระทั่งเริ่มมีรถโดยสารประจำทางสาย 27 เดินทางถึงสวนสยาม ในประมาณปี พ.ศ. 2530⁵ แตกต่างจากสวนสนุกแดนเนรมิตที่มีเส้นทางรถโดยสารประจำทางผ่าน ตั้งแต่ต้น เนื่องจากสวนสนุกแดนเนรมิตตั้งอยู่ย่านลาดพร้าวที่มีพื้นที่ที่อยู่อาศัยหนาแน่นมากกว่าย่านคันนายาวและมีนบุรีของสวนสยาม

4.1.1 สวนน้ำแห่งแรกในกรุงเทพฯ

สวนสยามเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีพื้นที่สวนน้ำที่เน้นให้บริการแก่คนในกรุงเทพฯ เพื่ออำนวยความสะดวกแก่คนในกรุงเทพฯ ที่ไม่ต้องเดินทางไปเที่ยวทะเลถึงหัวเมืองชายทะเล โดยมีคำอธิบายไว้ในหนังสือสวนสยามและโฆษณา ซึ่งเอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1 เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี (เมื่อปี พ.ศ. 2525) ไว้ว่า

⁴ บุญธรรม สิริกิตตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางด้านการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาการตลาด คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527), 21.

⁵ “สื่อกิจจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” *มีเดีย* (มีนาคม 2530): 12, 20.

ปัจจุบันนี้กรุงเทพมหานครมีประชากรอยู่ประมาณ 5 ล้านคน นับได้ว่าเป็นนครใหญ่แห่งหนึ่งของโลก กรุงเทพฯ มีประชากรอยู่อย่างหนาแน่นอัดเยียดบริเวณใจกลางเมือง ส่วนรอบนอกชานเมืองมีประชากรอยู่อย่างเบาบาง . . . การขยายเมืองออกไปอย่างรวดเร็วนี้เองที่เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้กรุงเทพฯ ขาดความน่าอยู่และความร่มรื่น จากลักษณะที่เป็นอยู่ จะเห็นได้ว่าประชาชนชาวกรุงเทพฯ พยายามแสวงหาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่น หัวเมืองชายทะเลและจังหวัดใกล้เคียงซึ่งบริเวณเหล่านี้ อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ เป็นระยะทางเกินกว่า 100-200 กิโลเมตรขึ้นไป การเดินทางต้องสิ้นเปลืองน้ำมัน เชื้อเพลิงแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาทางการจราจรบนถนนบางสาย เกิดความแออัด ยึดเยียดในตัวเมือง อาทิเช่น พัทยา หัวหิน เป็นต้น อีกประการหนึ่งประชาชนเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่สามารถแสวงหาสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เช่นนี้ได้เนื่องจากต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง และใช้เวลาในการเดินทางมาก⁶

ตลอดทั้งรายละเอียดเกี่ยวกับสวนสยามที่อธิบายไว้ว่า นักลงทุนมีความมั่นใจว่าสวนเอกชนจะสนองความต้องการของประชาชนชาวกรุงเทพฯ ในการที่จะแวะพักผ่อนหย่อนใจสักครั้งในบรรยากาศของธรรมชาติ ถึงแม้ว่าลักษณะสวนเป็นของเอกชนและจะต้องเสียค่าบริการสำหรับกิจกรรมที่ทางสวนจัดเสนอ นอกจากนั้นสวนน้ำจะดึงดูดผู้ที่ชอบไปเที่ยวชายทะเลให้ยอมรับแทนการเสียเวลาและ การสิ้นเปลืองของเชื้อเพลิงจำนวนมากในการเดินทางไปเที่ยวต่างจังหวัด⁷

สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงมุมมองของเจ้าของกิจการสวนสยามที่ต้องการสร้างพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่ที่อำนวยความสะดวกและตอบสนองแก่คนในกรุงเทพฯ ได้ โดยที่จำนวนประชากรในกรุงเทพฯ มีมากเพียงพอต่อธุรกิจสวนน้ำแห่งนี้ แต่ยังขาดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบสวนน้ำที่ทดแทน การท่องเที่ยวทะเลที่อยู่ห่างจากกรุงเทพฯ มากกว่า 100 กิโลเมตร อันเป็นบริบทการเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจในต่างจังหวัดที่สืบเนื่องจากการตากอากาศในพื้นที่ชายทะเลอย่าง หัวหิน บางปู บางแสน และพัทยา⁸ อันสะท้อนถึงความพยายามของสวนสยามที่สร้างพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีลักษณะคล้ายคลึงกับสถานที่ตากอากาศริมทะเลดังกล่าวให้เกิดขึ้นในชานเมืองกรุงเทพฯ

ในพื้นที่สวนน้ำของสวนสยามสามารถแบ่งเป็นพื้นที่ต่างๆ ได้ตามรูปแบบ ลักษณะและความสนุกที่แตกต่างกัน ได้แก่ ทะเลน้ำจืด (Wave Pool), บ่อน้ำวน (Flowing Pool), กระดานลื่น (Slider), น้ำตก, น้ำพุและทะเลสาบ ซึ่งพื้นที่ต่างๆ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

⁶ สวนสยามและโฆษณา, 1.

⁷ เรื่องเดียวกัน, 12.

⁸ เนื้อหาดังกล่าว เคยอธิบายใน บทที่ 2.3.1 หัวหินและการตากอากาศของชนชั้นสูง

1. ทะเลน้ำจืด (Wave Pool) ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่สุดของสวนสยามมีเนื้อที่ประมาณ 7 ไร่ ที่ประกอบด้วยทะเลน้ำจืดที่มีคลื่นขนาดใหญ่และขนาดกลางที่เกิดจากเครื่องจักรและอุปกรณ์ทำคลื่น (Wave Generator) ที่ออกแบบในประเทศไทย โดยสามารถปรับคลื่นได้ตั้งแต่ 30-80 ซม. จึงทำให้ทะเลน้ำจืดคล้ายกับทะเลจริง โดยสามารถเล่นน้ำชายหาดได้อย่างปลอดภัย เพราะมีขนาดลึกที่สุด 2 เมตร และตื้นที่สุด 50 ซม. ทั้งนี้มีระบบกำจัดและควบคุมน้ำเสียด้วยเครื่องกรองน้ำ (Filter) จำนวน 8 ตัว อยู่ตลอดเวลา⁹ พื้นที่ทะเลน้ำจืดจึงเป็นพื้นที่ส่วนน้ำที่สำคัญของสวนสยาม เพราะสวนสยามใช้พื้นที่ดังกล่าวเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดให้คนมาใช้บริการและเล่นน้ำได้ไม่ต่างจากการเดินทาง ไปเที่ยวทะเลจริงในจังหวัดติดทะเล เพราะทะเลน้ำจืดดังกล่าวมีคลื่นเทียมที่เลียนแบบธรรมชาติ

จากในภาพที่ 4.3 สามารถเห็นได้ทั้งบรรยากาศที่สวนสยามพยายามจำลองทะเลน้ำจืดให้เหมือนทะเลจริงด้วยการก่อสร้างอาคารที่หลังคามุงด้วยใบจากและการปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเหมือนริมชายฝั่งทะเล ประกอบทั้งการเล่นน้ำที่ในภาพนี้มีเด็กหลายคนใช้อุปกรณ์ยางล้อรถมาเล่นแทนห่วงยางด้วย ซึ่งยังสะท้อนถึงบรรยากาศการเล่นน้ำทะเลจริงที่สวนสยามสามารถสร้างขึ้นได้ภายในพื้นที่ทะเลน้ำจืดแห่งนี้ ภายใต้ความปลอดภัยที่มีความลึกมากที่สุดเพียง 2 เมตร ที่แตกต่างจากพื้นที่ทะเลจริง ที่มีความลึกและสภาพคลื่นที่ไม่แน่นอน อันแตกต่างจากในพื้นที่ทะเลน้ำจืดที่สามารถควบคุมให้การเล่นน้ำของเด็กและผู้ใหญ่มีความปลอดภัยได้

ภาพที่ 4.2 ทะเลน้ำจืดที่กำลังดำเนินการก่อสร้างในสวนสยาม

ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 20. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1 เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

⁹ เรื่องเดียวกัน, 8.

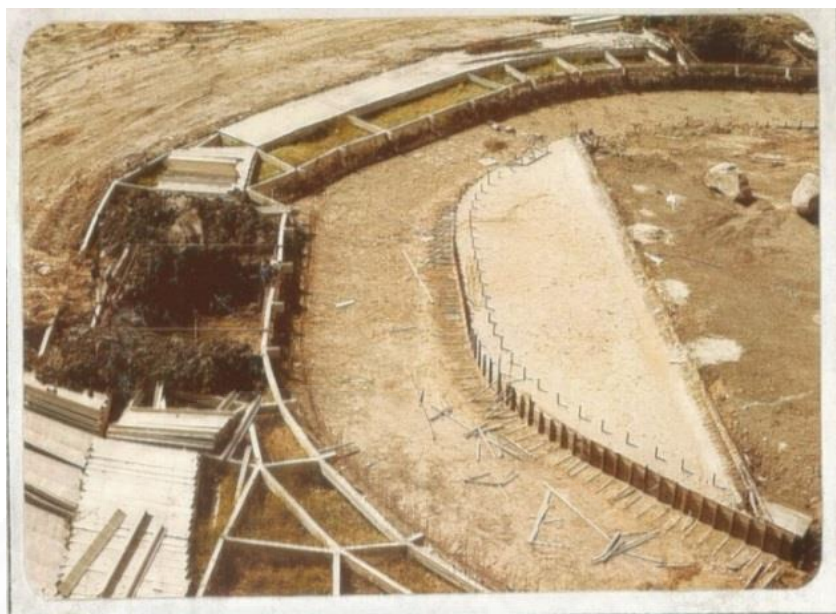
ภาพที่ 4.3 ทะเลน้ำจืดและเกลียวคลื่นในสวนสยาม

ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 30. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1

เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอ เข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

2. บ่อน้ำวน (Flowing Pool) มีเนื้อที่ 6 ไร่ บ่อน้ำวนกว้างหลายขนาด ตั้งแต่ 5-10 เมตร มีระยะทาง 380 เมตร โดยบ่อลึกเพียง 1.10 เมตร ระบบน้ำวนถูกควบคุมด้วยเครื่องจักรที่สามารถปรับความเร็วของการไหลได้ ซึ่งเหมาะสำหรับผู้ที่มีน้ำหนักตัวน้อยหรือการลอยตัวได้ เพราะไม่ต้องออกแรงในการส่งตัวไปข้างหน้า ก็สามารถยังเคลื่อนที่ได้¹⁰ บ่อน้ำวนจึงเป็นพื้นที่การเล่นน้ำที่ใช้สำหรับการลอยตัวที่มีระบบน้ำวนคอยส่งตัวผู้เล่นน้ำไปข้างหน้าได้อย่างต่อเนื่องที่สามารถสร้างความสนุกสนานหรือผ่อนคลายสำหรับคนที่ไม่ต้องออกแรงว่ายน้ำหรือว่ายน้ำไม่เป็นได้

¹⁰ เรื่องเดียวกัน, 8-9.

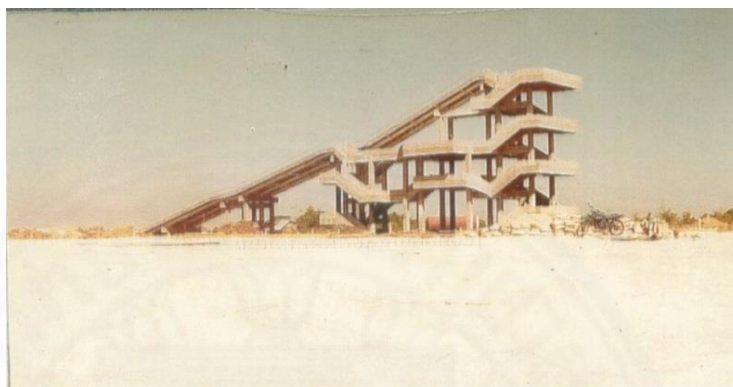

บ่อน้ำวนที่กำลังก่อสร้างใน "สวนสยาม"

ภาพที่ 4.4 เปรียบเทียบบ่อน้ำวนที่กำลังก่อสร้างใน “สวนสยาม” และบ่อน้ำวนที่เปิดบริการในสวนสยาม
 ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 22, 31. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1
 เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

3. กระดานลื่น (Slider) สร้างจากลูมินีเยม โดยมีกลไกน้ำหล่อลื่นอยู่ตลอดเวลา มีความสูง 19 เมตร ประกอบด้วย 6 เลน มีทางขึ้นทั้งสำหรับเด็กและผู้ใหญ่ จาก Slider จะลื่นลงบ่อ ขนาดกว้าง 6 เมตร ยาว 8 เมตร ลึกประมาณ 80 ซม.¹¹ โดยเครื่องเล่นนี้มีความสำคัญอย่างมากในสวนสยาม เพราะสามารถสร้างความตื่นเต้นได้แก่ทั้งเด็กและผู้ใหญ่

ภาพที่ 4.5 การก่อสร้างกระดานลื่น (Slider) ในสวนสยาม

ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 23. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1
เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

ภาพที่ 4.6 กระดานลื่น (Slider) สีสันที่โดดเด่น ในสวนสยาม

ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 31. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1
เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

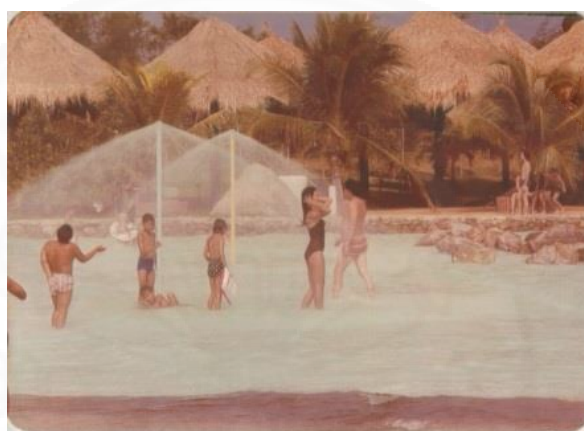
¹¹ เรื่องเดียวกัน, 9.

4. น้ำตกและน้ำพุ บริเวณทะเลน้ำจืดประกอบด้วย น้ำพุ น้ำตก ซึ่งได้จัดทำให้เป็นธรรมชาติที่สุด โดยเฉพาะเด็กเล็กๆ ซึ่งไม่ต้องเป็นห่วงว่าจะเกิดอันตราย¹² พื้นที่น้ำตกและน้ำพุเป็นพื้นที่ที่ให้ผู้เล่นน้ำสามารถสัมผัสน้ำในรูปแบบที่คล้ายการอาบน้ำด้วยฝักบัวได้ ซึ่งเป็นการเล่นน้ำที่สร้างความสนุกสนานและผ่อนคลายได้ ซึ่งเหมาะสำหรับเด็กเล็กที่ต้องการเล่นน้ำ โดยไม่ต้องลงไปเล่นน้ำทั้งร่างกาย

ภาพที่ 4.7 เปรียบเทียบน้ำตกที่กำลังก่อสร้างและสร้างเสร็จแล้วในสวนสยาม
ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 23. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1
เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

¹² เรื่องเดียวกัน, 9.

ภาพที่ 4.8 เปรียบเทียบน้ำพุเด็กเล็กที่กำลังก่อสร้างและสร้างเสร็จแล้วในสวนสยาม
ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 36-37. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1
เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

5. ธารน้ำไหล น้ำพุตก ที่ก่อสร้างใกล้เคียงกับน้ำตก โดยเน้นการจำลองธรรมชาติเป็น ธารน้ำไหล มาตามลำธารต้นๆ ที่มีพื้นเป็นกรวดทรายและโขดหิน และมีน้ำข้างที่ผุดขึ้นมาพื้นลำธาร เหมาะสำหรับเด็กๆ ที่สามารถมานั่งเล่นได้¹³ พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะคล้ายการเทียวน้ำตกตาม ธรรมชาติ ที่ผู้เล่นน้ำสามารถใช้ร่างกายส่วนใดส่วนหนึ่งสัมผัสหรือแช่กับน้ำได้ อันสะท้อนถึง ความพยายามของสวนสยามที่สร้างพื้นที่การเล่นน้ำต่างๆ ที่ให้ใกล้เคียงกับการเล่นน้ำตกในธรรมชาติจริง

¹³ บุญธรรม สิริกุตตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางด้านการตลาดของสวนสนุกในเขต กรุงเทพมหานคร,” 10.

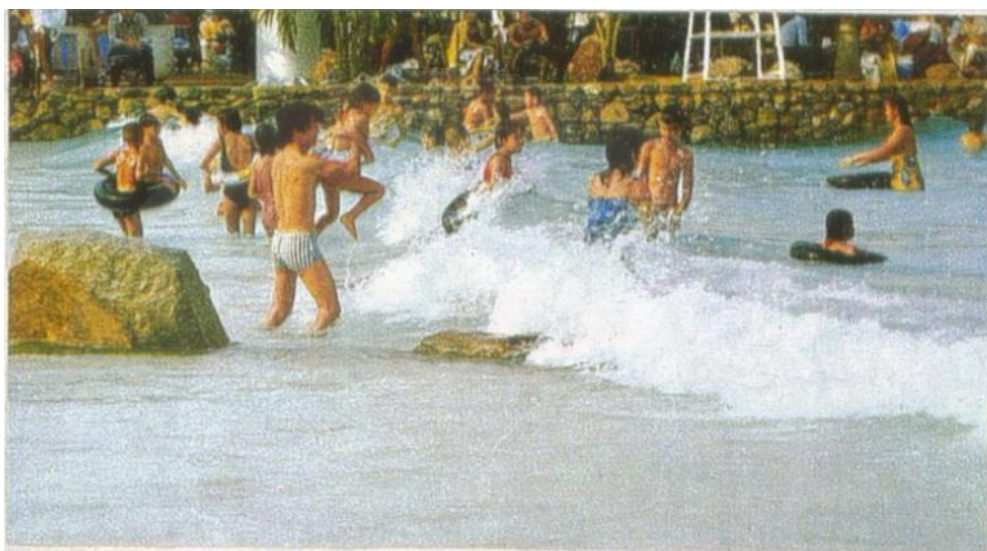
ภาพที่ 4.9 ธารน้ำไหลในพื้นที่สวนน้ำของสวนสยาม

ที่มา: dooasia.com, “ภาพที่6,” <http://www.dooasia.com/bangkok/006m007.shtml> (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559).

พื้นที่ต่างๆ ในสวนน้ำของสวนสยามมีลักษณะสำคัญร่วมกัน คือ การสร้างพื้นที่สวนน้ำให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีกิจกรรมเกี่ยวกับการเล่นน้ำในรูปแบบต่างๆ ทั้งพื้นที่ทะเลน้ำจืดขนาดใหญ่ที่มีคลื่นที่สร้างเพื่อสร้างบรรยากาศเหมือนในทะเลจริง บ่อน้ำวนที่เหมาะสมสำหรับการลอยตัวหรือผู้ฝึกหัดว่ายน้ำ กระดานลื่นสำหรับผู้ที่ต้องการความสนุกสนานและหวาดเสียว บริเวณน้ำตกและน้ำพุสำหรับเด็กเล็กที่สามารถเล่นน้ำได้อย่างปลอดภัย รวมถึงธารน้ำไหลและน้ำพุที่เลียนแบบพื้นที่น้ำตกจริงที่สามารถให้เด็กหรือคนที่ต้องการบรรยากาศแบบการเที่ยวพักผ่อนมาใช้บริการได้ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามสร้างสถานที่ พักผ่อนหย่อนใจเพื่อทดแทนการไปเที่ยวต่างจังหวัดในพื้นที่ที่มีการเล่นน้ำ ทั้งในจังหวัดติดชายทะเลหรือ มีน้ำตกจริง ทั้งนี้สวนสยามสามารถสร้างกิจกรรมที่ไม่มีในการเที่ยวทะเลหรือน้ำตกจริง ด้วยการติดตั้งกระดานลื่นที่สร้างความสนุกสนานและโลดโผนได้ นอกเหนือจากนั้นยังมีเรื่องความปลอดภัยในการเล่นน้ำ เนื่องจากสวนน้ำของสวนสยามมีขอบเขตชัดเจนช่วยให้ผู้ปกครองสามารถดูแลบุตรหลานได้หรือผู้หัดว่ายน้ำสามารถฝึกหัดได้ปลอดภัยมากกว่าในทะเลจริง ทำให้สวนสยามสามารถสร้างความโดดเด่นและความทรงจำแก่คนในกรุงเทพฯ เป็นวลิตติปากว่า “สวนสยามทะเลกรุงเทพ” ได้ ประกอบทั้งการมีโฆษณาสวนสยาม¹⁴ โดยใช้เพลง Hawaii Five-O ของ The Ventures¹⁵ ประกอบโฆษณา โดยเพลงนี้เป็น

¹⁴ สื่อ โฆษณาสวนสยาม (นาทิตี 1.35-1.50) ใน “โฆษณาเก๋ๆๆ2537 1994 / Thai ads (3)” <https://youtu.be/CVyxVDV6zZw?t=1m35s> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2560).

เพลงประกอบละครโทรทัศน์ของสหรัฐอเมริกา (ออกฉายในปีพ.ศ. 2506-2523) เป็นละครแนวสืบสวนในฮาวาย¹⁵ ซึ่งเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีทะเลที่สวยงามและกีฬาโต้คลื่นระดับโลก ทำให้เพลงนี้มีทำนองสนุกสนานและเชื่อมโยงกับเรื่องราวของทะเลฮาวาย สามารถถูกนำมาใช้ส่งเสริมภาพลักษณ์สวนสยามให้กลายเป็น “ทะเลกรุงเทพ” ที่มีเกลียวคลื่นของทะเลเทียมและความหวาดเสียวของกระดานคลื่น (สไลเดอร์) ที่สร้างความสนุกสนานได้ไม่แพ้การโต้คลื่นในฮาวายได้อย่างเต็มที่

ภาพที่ 4.10 บรรยากาศความสนุกสนานในทะเลกรุงเทพของสวนสยาม

ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 39. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1 เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

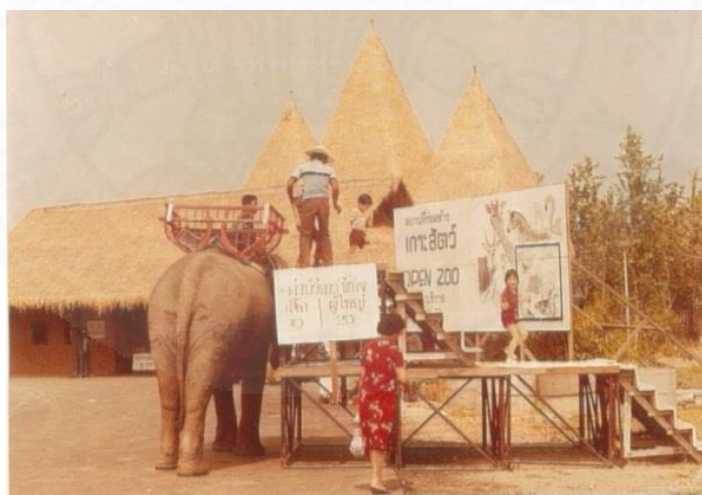
นอกจากนี้การเกิดขึ้นของสวนสยามที่เน้นกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจที่เกี่ยวกับ การเล่นน้ำที่นอกจากทดแทนการเที่ยวทะเลจริงแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของเด็กด้วย โดยเฉพาะพื้นที่สวนน้ำที่มีความปลอดภัยแก่เด็กและเด็กเล็ก เช่น พื้นที่น้ำตกและน้ำพุ หรือพื้นที่ธารน้ำไหลและน้ำพุ สวนสยามพยายามสร้างพื้นที่ให้เด็กได้มีกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจ

¹⁵ theandruushow, “The Ventures - Hawaii Five-O [original theme song]” https://www.youtube.com/watch?v=Rcvo4U33_L4 (accessed April 7, 2017).

¹⁶ “Hawaii Five-O.” IMDb Web Pages. <http://www.imdb.com/title/tt0062568/> (accessed June 10, 2017).

ที่สร้างสรรค์มากขึ้น แทนที่การท่องเที่ยวในต่างจังหวัดที่มีค่าใช้จ่ายสูงที่อธิบายไว้ว่า “เยาวชนเกือบจะไม่ทางออก คงมีวู้มกันตามสถานเริงรมย์ต่างๆ ตามร้านกาแฟที่มีตู้เพลงซึ่งร้านดังกล่าวมักมีเครื่องเล่นประเภทเกมการพนันเป็นส่วนใหญ่ อันจะก่อให้เกิดปัญหาทางสังคมอื่นๆ ตามมา”¹⁷

ซึ่งในระยะเวลาต่อมาสวนสยามได้ก่อสร้างพื้นที่ค่ายลูกเสือพักแรมเพื่อให้นักเรียนมาจัดกิจกรรมเข้าค่ายลูกเสือและใช้บริการสวนน้ำในสวนสยามได้ด้วย ซึ่งเป็นการต่อยอดที่น่าสนใจของสวนสยามที่พยายามให้เด็กสามารถเข้าถึงการพักผ่อนหย่อนใจแบบสวนน้ำและการว่ายน้ำเป็นได้มากขึ้น โดยเชื่อมโยงพื้นที่สวนน้ำให้เข้ากับวิชาลูกเสือที่อยู่ในโรงเรียน สิ่งเหล่านี้สะท้อนว่า สวนสยามพยายามสร้างพื้นที่สวนน้ำให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีประโยชน์ในการออกกำลังกายหรือการกีฬาทางน้ำเพิ่มเติมจากความสุขสนาน สวนสยามต้องการผลักดันให้การเล่นน้ำในสวนสยามเป็นกิจกรรมที่มีสาระและมีคุณค่าในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ โดยเฉพาะแก่เด็ก ซึ่งสวนสยามได้พยายามให้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจของตนเองเกี่ยวข้องกับกิจกรรมของหน่วยงานรัฐมากขึ้น โดยเฉพาะการก่อสร้างพื้นที่ค่ายพักแรมลูกเสือที่โรงเรียนและนักเรียนสามารถมาอบรมกิจกรรมลูกเสือหรือเนตรนารีได้ พร้อมกับกิจกรรมการเล่นน้ำในพื้นที่สวนน้ำของสวนสยามได้

ภาพที่ 4.11 การขี่ช้างในพื้นที่เกาะสัตว์ของสวนสยาม

ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 33. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1 เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

¹⁷ สวนสยามและโฆษณา, 1.

ทั้งนี้สวนสยามเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่อธิบายตนเองว่าเป็น “อุทยานอเนกประสงค์” ที่มีคำอธิบายดังต่อไปนี้

สวนสยามได้เล็งเห็นความสำคัญของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ จึงได้ริเริ่มจัดตั้งโครงการสวนสยาม “อุทยานอเนกประสงค์” ขึ้น สร้างอุทยานขนาดใหญ่สำหรับเป็นปอดใหม่ของชาวกรุงเทพฯ ในอุทยานนี้ประกอบด้วย สวนน้ำ และสวนอุทยานอเนกประสงค์ ก่อปรด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่จำนวนหนึ่งๆ ต้น เพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนและผ่อนคลายความตึงเครียด นอกจากนี้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแล้ว เด็กนักเรียน นิสิต นักศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไปจะได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้ทางพฤกษศาสตร์ ชลศาสตร์ อุทกศาสตร์ สมุทรศาสตร์ และวิศวกรรมชายฝั่ง. . .

. . .การออกแบบสวนน้ำและสวนอุทยานอเนกประสงค์นี้ได้ยึดหลักการตกแต่งให้งดงาม ตามธรรมชาติ อาศัยร่มเงาและความร่มรื่นของหมู่ไม้ ส่งเสริมให้เกิดความเจริญตาเจริญใจ การเลือกพันธุ์ไม้ชนิดต่างๆ ก็ได้เลือกให้เหมาะกับบรรยากาศแบบต่างๆ อาทิเช่น บริเวณทะเลน้ำจืดได้ปลูกต้นไม้ตระกูลปาล์มเพื่อให้ได้บรรยากาศของหาดทรายชายทะเล ผู้ไปพักผ่อนจะรู้สึกเหมือนนั่งอยู่ริมชายหาดจริงๆ ได้ยินเสียงคลื่นซัดสาดกระทบฝั่ง ลมเย็นพัดโบกใบมะพร้าวไหวเอน หรือจะป็นพายุก่อนหินน้อยใหญ่เล่นน้ำตกได้ตามความพอใจ เมื่อรู้สึกหิวก็สามารถสั่งอาหารว่างมานั่งรับประทานได้ร่มไม้ได้อย่างสบายใจ¹⁸

คำอธิบายดังกล่าวสะท้อนถึงความพยายามของสวนสยามที่ต้องการสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่มีกิจกรรมหลากหลายที่สอดแทรกด้วยความรู้ อันเป็นการพักผ่อน ที่มีสาระความรู้แฝงอยู่ด้วย การเป็นอุทยานอเนกประสงค์ที่สามารถเป็นทั้งสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กที่มาเที่ยวพร้อมกับผู้ใหญ่ได้ สิ่งนี้อธิบายให้ถึงการที่สวนสยามพยายามผลักดันตนเองเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและมีกิจกรรมที่หลากหลายครบถ้วนที่แตกต่างจากสวนสนุกแดนเนรมิตหรือแฮปปี้แลนด์ในช่วงเวลาร่วมสมัยที่เน้นแต่กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจแบบสวนสนุกที่เน้นความสนุกสนานจากการเล่น เครื่องเล่นเป็นหลักมากกว่า อันเป็นการสร้างจุดเด่นของสวนสยามที่พยายามดึงดูดลูกค้าที่เป็นกลุ่มครอบครัว ด้วยการสร้างพื้นที่ภายในสวนสยามให้มีกิจกรรมที่หลากหลายกว่า โดยเฉพาะกิจกรรมที่มีสาระความรู้และความเป็นธรรมชาติ ประกอบทั้งกิจกรรมการออกกำลังกายทางน้ำในพื้นที่สวนน้ำ สิ่งเหล่านี้ทำให้สวนสยามสามารถดึงดูดผู้ปกครองให้เลืกตัดสินใจพาลูกหลานมาใช้บริการได้ด้วยความหลากหลายและรูปแบบกิจกรรมที่ไม่ได้มีเพียงแค่ความสนุกสนาน แต่ยังมีสาระความรู้สอดแทรกอยู่ด้วย

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, 9.

สิ่งเหล่านี้ยังอธิบายให้เห็นถึงบรรยากาศที่สวนสยามพยายามสร้างขึ้นเพื่อให้ผู้มาใช้บริการได้ใกล้ชิดกับธรรมชาติที่สมจริงไม่แตกต่างจากการเที่ยวทะเลจริงๆ ส่งผลให้สวนสยามพยายามสร้างพื้นที่ๆ เกี่ยวข้องกับธรรมชาติอีก เช่น สวนพฤกษชาติที่มีต้นไม้ขนาดพันธุ์ที่เป็นพื้นที่พักผ่อนและทัศนศึกษาเรื่องพันธุ์ไม้ได้หรือพื้นที่ทะเลสาบที่มีเนื้อที่มากกว่า 70 ไร่ที่เหมาะสมสำหรับผู้รักสงบ การฝึกหัดดำน้ำ การเล่นเรือใบหรือแข่งเรือเร็วบังคับวิทยุได้ และรวมถึงพื้นที่สวนสัตว์อีกด้วย¹⁹

ภาพที่ 4.12 แผนจัดงานแสดงสินค้าสยามเอกซ์โป 82 ที่สวนสยาม
ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, ไม่มีหน้า. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1
เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

ทั้งนี้การที่สวนสยามพยายามผลักดันตนเองให้เป็น “อุทยานอเนกประสงค์” เพื่อสร้าง กิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจและความบันเทิงที่หลากหลายมากขึ้น จุดประสงค์หลักเพื่อดึงดูดให้ มีผู้มาใช้บริการมากขึ้นเพื่อทดแทนทำเลที่อยู่ห่างไกลและไม่มีรถโดยสารประจำทางในระยะแรกที่เปิดกิจการ การสร้างกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลายมากขึ้นของสวนสยาม

¹⁹ บุญธรรม สิริกิตตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางด้านการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” 10-11.

เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมต่างๆ ของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่จัดตามงานเทศกาลหรือวันสำคัญ เช่น งานแสดงสินค้าพื้นเมืองและ การแสดงกลางแจ้งในเทศกาลงานสงกรานต์ งานแสดงสินค้าสยามเอกซ์โปในปี พ.ศ. 2525 (ดังในภาพที่ 4.12) เป็นต้น กิจกรรมเหล่านี้สะท้อนถึงข้อได้เปรียบของสวนสยามที่มีที่ดินขนาดใหญ่ที่สามารถรองรับ การจัดงานต่างๆ ได้ ตลอดทั้งสามารถพัฒนาและเพิ่มเติมกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ ที่ทำให้ มีความสนุกสนานหลายแบบภายในพื้นที่สวนสยามได้มาก เพราะไม่มีข้อจำกัดทางพื้นที่ ส่งผลให้สวนสยามสามารถสร้าง พื้นที่สวนสนุกเพื่อเป็น “อุทยานอเนกประสงค์” ได้

4.1.2 พื้นที่สวนสนุกในสวนสยาม

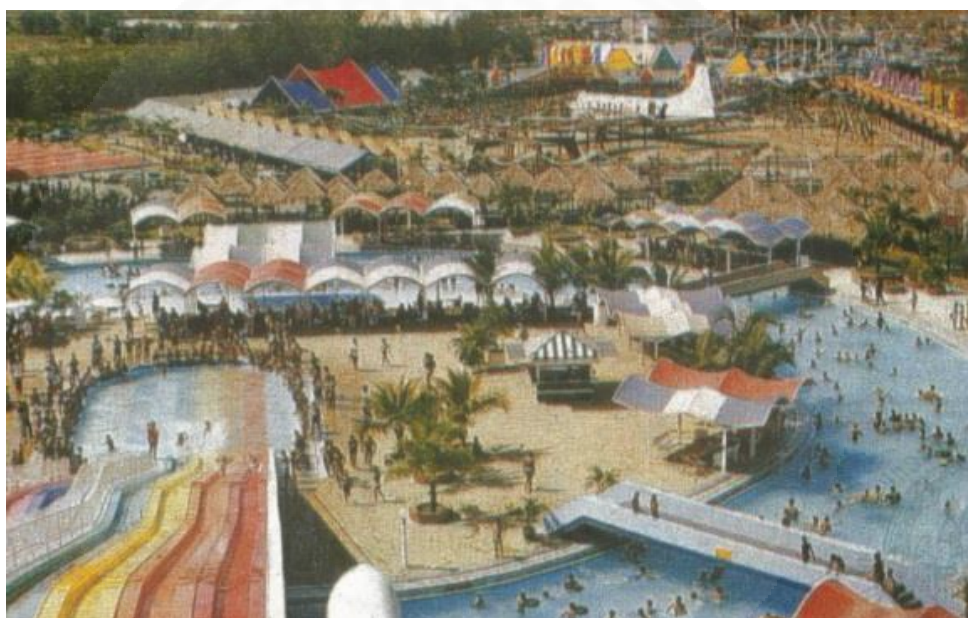

ภาพที่ 4.13 เครื่องเล่นม้าหมุนสองชั้น (Double Deck Merry Go Round) และเครื่องเล่นมังกรสองหัว (Twin Dragon)

ที่มา: สวนสยาม, “ภาพที่ 1,” http://www.siamparkcity.com/park_fami_double.php (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559), Nakanya Malithong, “ภาพที่ 1,” <http://thainarug.blogspot.com/2013/10/vertex.html> (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559).

การที่สวนสยามเน้นพื้นที่สวนน้ำเป็นหลัก ทำให้พื้นที่สวนสนุกเป็นความสนุกสนานที่เพิ่มเติมแก่ผู้ให้บริการ เครื่องเล่นที่สวนสยามนำมาติดตั้งในพื้นที่สวนสนุกมีความหลากหลาย

ตอบสนองความสนุกสนานสำหรับเด็กที่เป็นเครื่องเล่นที่เล่นได้พร้อมกับผู้ปกครองหรือไม่มีความตื่นเต้นมากนัก เช่น ม้าหมุนสองชั้น (Double Deck Merry Go Round) ม้าหมุนเล็ก (Mini Merry Go Round) รถไฟตัวจิ๋ว (Mini train) เป็นต้น รวมถึงความสนุกสนานสำหรับวัยรุ่นที่เป็นเครื่องเล่นที่โลดโผนหรือหวาดเสียว เช่น รถโกคาร์ท (Go Kart) มังกรสองหัว (Twin Dragon)²⁰ ที่เป็นเรือเหาะคล้ายเครื่องเล่นไวคิงที่แดนเนรมิต รวมถึงการก่อสร้างเครื่องเล่นรถไฟเหาะที่ทันสมัยอีกด้วย²¹ พื้นที่สวนสนุกในสวนสยามจึงมีความสนุกสนานสำหรับเด็กและครอบครัวรวมถึงมีความสนุกสนานแบบวัยรุ่น ซึ่งมีลักษณะคล้ายกับความสนุกสนานในสวนสนุกแดนเนรมิต สะท้อนถึงธรรมชาติของสวนสนุกที่สามารถนำมาอธิบายสวนสยามได้

ภาพที่ 4.14 พื้นที่สวนน้ำและสวนสนุกในสวนสยาม

ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 35. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1 เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

แม้ว่าสวนสยามเน้นพื้นที่สวนน้ำ แต่รูปแบบและลักษณะของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ของสวนสนุกที่พยายามสร้างความสนุกสนานหลากหลายเพื่อให้เป็น “อุทยานอเนกประสงค์”

²⁰ เรื่องเดียวกัน, 21-23.

²¹ ชื่อเครื่องเล่นต่างๆ คือ ม้าหมุนสองชั้น ม้าหมุนเล็ก รถไฟตัวจิ๋ว รถโกคาร์ท มังกรสองหัว ยกเว้นรถไฟเหาะถูกติดตั้งและก่อสร้างในสวนสยาม ก่อนปี พ.ศ. 2527 ดังที่ปรากฏใน บุญธรรม สิริกิตตา, “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางด้านการตลาดของสวนสนุกในเขตกรุงเทพมหานคร,” 21-23.

จำเป็นต้องใช้เงินลงทุนสูงและเป็นธุรกิจระยะยาวและการก่อสร้างพื้นที่สวนน้ำขนาดใหญ่ที่มีค่าบำรุงรักษา ตลอดทั้งการสร้างพื้นที่สวนสนุกที่จำเป็นต้องลงทุนติดตั้งเครื่องเล่นที่ทันสมัยและตอบสนองผู้มาใช้บริการได้ รวมถึงค่าบำรุงรักษาเครื่องเล่นต่างๆ เหล่านี้ด้วย ส่งผลให้สวนสยามมีค่าใช้จ่ายและการลงทุนสูง ที่ไม่ต่างจากสวนสนุกแดนเนรมิต ประกอบกับที่สวนสยามพยายามสร้าง “อุทยานอเนกประสงค์” ซึ่งมีบรรยากาศความเป็นธรรมชาติด้วยสวนพฤกษชาติและสวนสัตว์ด้วย สิ่งเหล่านี้ยิ่งทำให้สวนสยาม มีต้นทุนค่าใช้จ่ายที่ค่อนข้างสูง

ทั้งนี้พื้นที่สวนสนุกในสวนสยามมีลักษณะเฉพาะที่ปรากฏในเครื่องเล่นที่น่าสนใจต่างๆ เช่น บ้านผีสิงที่สอดแทรกความน่ากลัวของผีไทย พิพิธภัณฑสัตว์โลกล้านปีให้คนชมและสัมผัสไดโนเสาร์จำลองที่เคลื่อนไหวได้ รวมถึงรถซาฟารีที่เป็นเครื่องเล่นที่ให้คนชมและสัมผัสบรรยากาศธรรมชาติจำลอง ที่มีสัตว์ป่าจำลองที่เคลื่อนไหวได้ ตลอดทั้งมีสัตว์ป่าจริงให้ชมระหว่างการเดินทางสะท้อนถึงรูปแบบ การจัดแสดงของสวนสยามที่สามารถผสมผสานเครื่องเล่นในพื้นที่สวนสนุกให้เชื่อมโยงกับความเป็นธรรมชาติทั้งแบบจำลองและของจริงได้ เนื่องจากมีพื้นที่กว้างเพียงพอที่สามารถสร้างความสนุกสนานในลักษณะต่างๆ ได้ สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงลักษณะเฉพาะของสวนสยามที่สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินขนาดใหญ่ย่านชานเมืองให้กลายเป็น “อุทยานอเนกประสงค์” ที่มีการพักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลายได้

ภาพที่ 4.15 การแสดงเชิดสิงโตในเทศกาลตรุษจีนในสวนสยาม

ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 45. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1

เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี

ภาพที่ 4.16 การแสดงขบวนช้างในสวนสยาม

ที่มา: สวนสยามและโฆษณา, 45. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, พ.1.8.3/1

เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี

โฆษณา	ทีวีกรุงเทพ	ทีวี ต่างจังหวัด	หนังสือพิมพ์	นิตยสาร	โรง ภาพยนตร์	รวม (หน่วย: บาท)
สวนสยาม	391,000	-	580,000	-	-	899,000

ตารางที่ 4.1 เปรียบเทียบสถิติการใช้สื่อโฆษณาสวนสยาม เดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ 2530²²

จากตารางที่ 4.1 สามารถอธิบายได้ว่า สวนสยามเน้นการโฆษณาทางโทรทัศน์ในกรุงเทพฯ เพื่อเข้าถึงกลุ่มลูกค้าในกรุงเทพฯ ให้มาใช้บริการสวนน้ำแทนที่การไปเที่ยวตากอากาศในต่างจังหวัด ตลอดทั้งยังมีการโฆษณาในหนังสือพิมพ์ที่เข้าถึงกลุ่มคนได้หลากหลาย

พื้นที่สวนสนุกในสวนสยามสามารถเติมเต็มบทบาทการเป็นสวนน้ำของสวนสยาม ที่สามารถดึงดูดให้มีคนมาใช้บริการได้มากขึ้นและยังทำให้สวนสยามสามารถใช้พื้นที่สวนสนุกรองรับ การจัดงานต่างๆ ตามเทศกาลและวันสำคัญได้หลากหลายมาก เช่น เทศกาลตรุษจีนที่มีการเชิดสิงโต การแสดงแฟชั่นโชว์ชุดว่ายน้ำและการแข่งสไลเดอร์ผาดโผน งานเทศกาลลอยกระทงงานท่องเที่ยวไทยและเสริมสร้างเอกลักษณ์ไทย รวมถึงการแสดงพาเหรดต่างๆ²³ สิ่งเหล่านี้สะท้อนให้

²² “สื่อบุคคลจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” *มีเดีย* (มีนาคม 2530): 16.

²³ เรื่องเดียวกัน, 17.

เห็นว่า นอกจากพื้นที่สวนน้ำแล้ว สวนสยามยังมีพื้นที่สวนสนุกที่มีเครื่องเล่นเปิดให้บริการ ส่งผลให้สวนสยามมีศักยภาพในการจัดงานต่างๆ ได้หลากหลายทั้งบนบกและในน้ำ ทั้งความสนุกแบบแห้งและเปียกโชก ตลอดทั้งการสวนสยามที่พยายามเป็น “อุทยานอเนกประสงค์” ที่ทำให้สวนสยามสามารถรองรับการจัดงานต่างๆ ได้จากสิ่งเอื้ออำนวยทางกายภาพและนโยบายของสวนสยาม ซึ่งสอดคล้องกับที่ไชยวัฒน์อธิบายไว้ดังนี้

เราเน้นการแสดงออกที่เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นหลัก ไม่ได้ยึดคอนเซ็ปท์ที่ใดตลอดรวมๆ แล้ว คือเป็นโลกแห่งความสุข เราเป็นที่ที่คนเข้ามาจัดงานได้สบาย เพราะมันกว้าง ไม่จำกัดว่าเป็นงานอะไรแล้วแต่จังหวะ เวลา และความต้องการของประชาชน แต่เน้นในทางมีคุณธรรมและสร้างสรรค์ เช่น งานกล้วยไม้อาเซียน งานกุศลต่างๆ นั่นถือว่าเป็นงานวิ่ง ซึ่งค่าตอบแทนก็แล้วแต่จะคุยกัน ถ้าเป็นงานกุศล ไม่ต้องมีก็ได้²⁴

สวนสยามจึงเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่ในรูปแบบสวนน้ำขนาดใหญ่แห่งแรก ของกรุงเทพฯ ที่มีพื้นที่สวนสนุกให้บริการด้วย สิ่งเหล่านี้ทำให้สวนสยามประสบความสำเร็จในการสร้าง ความสนุกสนานที่หลากหลาย จนกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบสวนน้ำในกรุงเทพฯ ที่ทดแทน การไปเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวที่ติดทะเลจริง ดังที่เจ้าของสวนสยามตั้งใจไว้ได้ แต่เนื่องด้วยธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกที่ทำให้สวนสยามที่เน้นพื้นที่สวนน้ำเป็นหลัก แต่การสร้างพื้นที่สวนสนุกที่ต้องติดตั้งและพัฒนาเครื่องเล่นให้ทันสมัย ทำให้สวนสยามต้องลงทุนสูง แม้แต่ในพื้นที่สวนน้ำก็จำเป็นต้องลงทุนและพัฒนาอย่างต่อเนื่องอย่างการติดตั้งกระดานลื่น (Slider) ในรูปแบบใหม่ๆ เพื่อสร้างความสนุกสนาน ให้ผู้ใช้บริการไม่เกิดความเบื่อหน่าย

เดือน	กิจกรรมและการจัดโปรโมชั่นในสวนสยาม
มกราคม 2529	-
กุมภาพันธ์ 2529	เทศกาลตรุษจีน 8 – 10 ก.พ. 2529: เชิดสิงโต มังกร, แพ้ชนะชู้ตว้ายน้ำ, แข่งขันสไลเดอร์ผาดโผน
มีนาคม 2529	1. เทศกาล Big Holiday 15 มี.ค. – 15 พ.ค. 2529
	2. ร่วมรายการกับโค้ก นำฝาโค้กซื้อบัตรผ่านประตู ลด 50% 15 มี.ค. – 15 พ.ค. 2529

ตารางที่ 4.2 รายการโปรโมชั่นของสวนสยาม ปี 2529 (ม.ค.-ธ.ค.) และปี 2530 (ม.ค.-มี.ค.)²⁵

²⁴ เรื่องเดียวกัน, 15.

²⁵ เรื่องเดียวกัน, 16.

เดือน	กิจกรรมและการจัดโปรโมชั่นในสวนสยาม
เมษายน 2529	1. เทศกาลสงกรานต์ อนุรักษ์ประเพณีไทย ประเพณีพื้นบ้าน, ขบวนแห่นก, แห่ปลา, ขบวนแห่นางสงกรานต์ 2. รายการ Big Holiday ต่อเนื่อง
พฤษภาคม 2529	1. รายการ Student Day เปิดให้นักเรียนเข้าทัศนศึกษาตลอดปีการศึกษา มีกระทรวงศึกษาให้การสนับสนุน (เก็บค่าเครื่องเพียงคนละ 10 บาท) 2. รายการ Big Holiday ต่อเนื่อง
มิถุนายน 2529	-
กรกฎาคม 2529	-
สิงหาคม 2529	-
กันยายน 2529	-
ตุลาคม 2529	-
พฤศจิกายน 2529	1. งานกล้วยไม้อาเซียน (ร่วมกับกรมวิชาการเกษตร) 7-11 พ.ย. 2529 2. เทศกาลลอยกระทง 15 พ.ย. 2529 ถ่ายทอดสดช่อง 3 ได้รู้ ประกวดกระทง, การแสดงต่างๆ ฯลฯ
ธันวาคม 2529	งานท่องเที่ยวไทย และเสริมสร้างเอกลักษณ์ไทย 27 ธ.ค. 2529 – 4 ม.ค. 2530
มกราคม 2530	เทศกาลตรุษจีน 29 – 31 ม.ค. 2530
กุมภาพันธ์ 2530	-
มีนาคม 2530	1. ร่วมกับโค้ก จัดรายการ “สนุกทุกฝาโค้ก สไปรท์ ขนาด 10 ออนซ์ ที่มีข้อความลด 20 บาท หรือ แลกลด 20 บาท หรือแลกบัตรฟรี 1 ใบ หรือใช้ส่งไปชิงรางวัลเที่ยวฟรีทั้งปี 15 มี.ค. – 31 พ.ค. 2530 2. จัดงานแสดง “The New York Fantasy Factory” 21 มี.ค. -31 พ.ค. 2530

ตารางที่ 4.2 รายการโปรโมชั่นของสวนสยาม ปี 2529 (ม.ค.-ธ.ค.) และปี 2530 (ม.ค.-มี.ค.) (ต่อ)²⁶

จากตารางที่ 4.2 สามารถอธิบายได้ว่า สวนสยามให้ความสำคัญกับวันสำคัญในปฏิทินไทย เช่น สงกรานต์ ลอยกระทง และตรุษจีน ซึ่งมีการแสดงต่างๆ ที่เหมาะสมกับวันสำคัญหรือเทศกาลนั้น ตลอดทั้งมีการจัดโปรโมชั่นกับสินค้าภายนอก เช่น เครื่องดื่มโค้ก ซึ่งคล้ายคลึงกับ

²⁶ เรื่องเดียวกัน.

การจัดงานในสวนสนุกแดนเนรมิต รวมถึงการจัดโปรโมชั่น Big Holiday ตั้งแต่ช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคมซึ่งเป็นช่วงปิดเทอมและฤดูร้อนที่ผู้ประกอบการนิยมพาบุตรหลานไปเที่ยวต่างจังหวัดอย่างจังหวัดติดทะเลอันเป็นการดึงดูดให้ผู้ปกครองและเด็กมาใช้บริการเที่ยวพักผ่อนหย่อนใจที่สวนน้ำในสวนสยามแทนแต่สิ่งที่น่าสนใจคือ การจัดงานและกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐอย่างงานกล้วยไม้อาเซียนที่ร่วมมือกับกรมวิชาการเกษตร หรือแม้งานท่องเที่ยวไทยและเสริมสร้างเอกลักษณ์ไทยที่มีภาพลักษณ์เชื่อมกับนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวของหน่วยงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ที่ก่อตั้งและทำเนือหามาตั้งแต่ปีพ.ศ. 2502²⁷ ตลอดทั้งการจัดโปรโมชั่น Student Day ของสวนสยามที่ร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการที่ให้นักเรียนเข้าทัศนศึกษาได้ในราคาถูก สิ่งเหล่านี้สะท้อนบทบาทของสวนสยามที่พยายามจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐ เพื่อส่งเสริมให้ธุรกิจสวนสยามสามารถเติบโตจากการพึ่งพาจากโครงการหรือความร่วมมือต่างๆของหน่วยงานภาครัฐ อันสอดคล้องกับการเกิดขึ้นของค่ายพักแรมลูกเสือและเนตรนารีในสวนสยามที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนวิชาลูกเสือและเนตรนารี เพื่อประสานงานกับโรงเรียนต่างๆให้มาจัดกิจกรรมในพื้นที่สวนสยาม ตลอดทั้งภูมิหลังของไชยวัฒน์ที่เคยทำธุรกิจเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่ได้รับความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐด้านประมง²⁸ และรวมถึงการที่ไชยวัฒน์เคยทำหน้าที่เป็นคณะกรรมการผู้กำกับนักศึกษาวิชาทหาร รุ่นวันกองทัพไทย ปีพ.ศ. 2521²⁹

สวนสยามกลายเป็นสวนน้ำที่ประสบความสำเร็จ จนทำให้มีสวนน้ำแห่งอื่นๆเกิดขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดชลบุรีที่ติดทะเลอย่างสวนน้ำที่พัทยาปาร์คที่เปิดกิจการในช่วงต้นปี พ.ศ. 2529 ที่สร้างในพื้นที่ริมชายหาดพัทยา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจการโรงแรมพัทยา บีช โฮเต็ล³⁰ ที่เกิดขึ้นเพื่อให้บริการสวนน้ำแก่ผู้มาใช้บริการโรงแรม³¹ หรือสวนน้ำโอเชียนเวิลด์ที่เปิดกิจการในช่วงปลายปี พ.ศ. 2529 ในพื้นที่ ริมชายหาดบางแสน ภายใต้การลงทุน

²⁷ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 25 ปี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2528), 16-21.

²⁸ ไชยวัฒน์ เหลืองอมรเลิศ, *ใครลิขิตชีวิตข้า ดร.ไชยวัฒน์ เหลืองอมรเลิศ* (กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์, 2556), 75-77.

²⁹ เรื่องเดียวกัน, 204.

³⁰ “สกู๊ปจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม,” 14.

³¹ โปรดดูเพิ่มที่ Animate Group. สื่อ *โฆษณา สวนน้ำพัทยาปาร์ค (นาทิตี 5.35-6.05)* ใน “โฆษณาเก่าปี 2525 2535.” <https://youtu.be/71ewCGp806g?t=5m35s> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

ระหว่างนายทุนชาวเนเธอร์แลนด์และไทย โดยกรรมการผู้จัดการ คือ คุณอาภรณ์ กิตติพรพรณ์³² จากตระกูลกิตติพรพรณ์ที่ก่อสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตและแยกการบริหาร ออกจากสวนสนุกแดนเนรมิตดังในคำที่อธิบายไว้ว่า “เราต่างคนต่างทำ เขาเน้นไปทาง เรื่องเครื่องเล่น ด้านแฟนตาซี แต่เราเน้นเรื่องน้ำ และทะเล โปรดัคส์มันคนละอย่าง คงไม่ต้องจอยอะไรกันมาก”³³

ภาพที่ 4.17 สวนน้ำพญาปาร์ค ในโฆษณาพญาปาร์ค

ที่มา: ภาพบันทึกในช่วงนาทิตี 5.39 จาก Animate Group. สื่อ โฆษณา สวนน้ำพญาปาร์ค (นาทิตี 5.35-6.05) ใน “โฆษณาเก่าปี 2525 2535.” <https://youtu.be/71ewCGp806g?t=5m35s> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

ภาพที่ 4.18 สวนน้ำโอเชียนเวิลด์, ตู่มะนาวตัด

ที่มา: “สวนน้ำโอเชียนเวิลด์ (ผู้ส่ง ตู่มะนาวตัด),”

<https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1204834912948527&set=oa.1628244610533864&type=3&theater> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2560).

³² เรื่องเดียวกัน, 15.

³³ เรื่องเดียวกัน, 15.

การก่อตัวของกิจการสวนน้ำในจังหวัดตลิ่งทะเลอย่างชลบุรีที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตลิ่งทะเลจริงสามารถอธิบายถึงการขยายตัวของรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจแบบสวนน้ำที่ทางจังหวัดตลิ่งทะเลก็สามารถสร้างสวนน้ำได้ ส่งผลให้สวนสยามที่เคยได้เปรียบในจุดเด่นของสวนน้ำที่ทดแทนการไปเที่ยวทะเลจริงของคนในกรุงเทพฯ ได้ รวมถึงจุดเด่นในความปลอดภัยและความสนุกสนานจากกระดานลื่นที่ทะเลจริงไม่สามารถอำนวยความสะดวกได้นั้น แต่ทว่ากลุ่มทุนอื่นๆ สามารถนำจุดเด่นของสวนสยามไปใช้ส่งเสริมในธุรกิจโรงแรมริมชายหาดหรือสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแห่งใหม่ที่ต่อยอดจากทำเลที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตลิ่งทะเลอยู่แล้ว ให้พัฒนาและมีศักยภาพดึงดูดให้คนไปใช้บริการที่สามารถสัมผัสได้ทั้งการเล่นน้ำในชายหาดตลิ่งทะเลจริงและการเล่นกระดานลื่นโลดโผนในสวนน้ำได้ในพื้นที่เดียวกัน สิ่งเหล่านี้ทำให้สวนสยามจำเป็นต้องพัฒนาและปรับปรุงทั้งรูปแบบกระดานลื่นในพื้นที่สวนน้ำ รวมถึงการติดตั้งและพัฒนาเครื่องเล่นต่างๆ ในพื้นที่สวนสนุกในสวนสยามให้มีคุณภาพมากขึ้น เพื่อสร้างจุดเด่นในการดึงดูดคนให้สวนสยามแข่งขันกับคู่แข่งได้

ภาพที่ 4.19 ซูเปอร์สไปรัล (Super Spiral) ในสวนสยาม

ที่มา: ภาพถ่ายจากการลงพื้นที่สวนสยามของผู้วิจัย (บันทึกเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2559)

ภาพที่ 4.1 บ่อสปา ในสวนสยาม

ที่มา: ภาพถ่ายจากการลงพื้นที่สวนสยามของผู้วิจัย (บันทึกเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2559)

ทั้งนี้การพัฒนารูปแบบกระดานลื่นในพื้นที่สวนน้ำให้ทันสมัย มีความสนุกสนาน หรือกิจกรรม การพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่สวนน้ำที่หลากหลายมากขึ้น เช่น การสร้างกระดานลื่นแบบซูเปอร์สไปรัล (Super Spiral) ที่เป็นกระดานลื่นแบบรางน้ำคดเคี้ยวที่สร้างความสนุกสนานในการเล่นสวนน้ำได้ หรือ การสร้างพื้นที่บ่อสปาให้ผู้ใช้บริการมาผ่อนคลายได้³⁴ ผู้วิจัยเห็นว่ากระดานลื่นมีลักษณะและรูปแบบที่เหมือนกับเครื่องเล่นชนิดหนึ่งในพื้นที่สวนสนุก แต่กระดานลื่นทำหน้าที่เป็นเครื่องเล่นที่สร้างความสนุกสนานรูปแบบหนึ่งของพื้นที่สวนน้ำ เพราะการเล่นกระดานลื่นยังอยู่ในบริบทของการเล่นน้ำหรือว่ายน้ำ

ดังนั้นการพัฒนาหรือติดตั้งกระดานลื่นรูปแบบต่างๆ สามารถสร้างความสนุกสนาน และความตื่นเต้นให้แก่พื้นที่สวนน้ำโดยรวมได้ ทำให้ผู้มาใช้บริการสวนน้ำไม่เกิดความเบื่อหน่าย การพัฒนากระดานลื่นจึงเป็นการลงทุนและปรับปรุงพื้นที่สวนน้ำของสวนสยามให้ทันสมัยสามารถดึงดูดให้คนมาใช้บริการได้ ภาวะที่สวนสยามต้องลงทุนทั้งพื้นที่สวนน้ำและสวนสนุก ส่งผลให้สวนสยามมีต้นทุนค่าใช้จ่าย ที่ค่อนข้างสูง ซึ่งโดยธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุก เจ้าของธุรกิจจำเป็นต้องลงทุนในระยะยาวและต่อเนื่อง ทำให้สวนสยามมีค่าใช้จ่ายสูง โดยได้รับผลกำไรกลับคืนมาช้า จนสวนสยามมีปัญหาทางการเงิน ส่งผลให้ชาวสวนจำเป็นต้องขายกิจการหลายแห่ง

³⁴ “ฉลองครอบครัวยุคใหม่ สวนสยาม ทะเล-กรุงเทพฯ,” ไทยรัฐ, 14 ตุลาคม 2545, 35.

และที่ดินหลายอย่างของตนเอง³⁵ มาเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ให้สวนสยามสามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่อง แม้แต่ในช่วงที่เกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

4.1.3 การปรับตัวของสวนสยามหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

สวนสยามสามารถพัฒนาและดำเนินกิจการมาได้ท่ามกลางบริบทธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุก ที่จำเป็นต้องลงทุนสูงอย่างต่อเนื่องและได้ผลกำไรตอบแทนในระยะยาว แต่วิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 สร้างผลกระทบร้ายแรงทั้งสภาพเศรษฐกิจของไทยโดยรวม และธุรกิจต่างๆ สวนสยามเองประสบปัญหาจากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 เช่นกัน แต่สวนสยามสามารถเปิดกิจการเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพ มาได้จนถึงปัจจุบัน

ดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 สวนสนุกแดนเนรมิตมีปัญหาเรื่องที่ดินที่ไม่สามารถขอต่อสัญญาเช่าที่ดินได้ หรือลงทุนซื้อที่ดินแห่งใหม่เพื่อสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตแห่งที่ 2 ได้ จนต้องปิดกิจการไปโดยปริยาย แต่ในกรณีของสวนสยามเป็นเจ้าของที่ดินทั้งหมดเอง ที่ดินของสวนสยามมีขนาดกว้าง จึงไม่มีปัญหาที่ดินแบบสวนสนุกแดนเนรมิตที่เป็นที่ดินเช่าและตั้งอยู่ล้อมรอบด้วยที่อยู่อาศัยที่หนาแน่นมากขึ้น จนทำให้มูลค่าที่ดินโดยรอบของสวนสนุกแดนเนรมิตเพิ่มสูงขึ้น ส่งผลให้การต่อสัญญาหรือขอซื้อที่ดินกระทำได้อย่างยากในบริบทที่เศรษฐกิจไทยรับผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

แม้ว่าสวนสยามพยายามประสานงานหรือทำงานกับหน่วยงานภาครัฐอย่างต่อเนื่อง แต่ในช่วงเริ่มแรกนั้น สวนสยามลงทุนก่อสร้างโดยไม่ได้รับการสนับสนุนหรือช่วยเหลือทางการเงินจากหน่วยงานภาครัฐอย่างสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) เพราะเนื่องจากไม่มีการจัดประเภทธุรกิจสวนสนุกเป็นประเภทธุรกิจที่ให้การสนับสนุน³⁶ ทำให้สวนสยามไม่มีเงินทุนก้อนใหญ่มาเพียงพอต่อการพัฒนาและบำรุงรักษาเครื่องเล่นตามธรรมชาติธุรกิจสวนสนุกได้ราบรื่น

ในช่วงปี พ.ศ. 2539 สวนสยามได้มีโอกาสเจรจากับ “ทูลเชวส์ กรุ๊ป” ซึ่งเป็นกลุ่มทุนผู้ประกอบการสวนสนุกขนาดใหญ่ในอังกฤษ เพื่อให้เข้ามาเป็นหุ้นส่วนกับสวนสยามและจะส่งผลให้สวนสยามมีสภาพการเงินที่คล่องมากขึ้น³⁷ เพื่อพัฒนาพื้นที่ต่างๆ ในสวนสยามได้มากขึ้น แต่ภายหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 สวนสยามจำเป็นต้องงดการลงทุนเพิ่มเติมในช่วงปี พ.ศ. 2541³⁸

³⁵ ไชยวัฒน์ เหลืองอมรเลิศ, *ใครลิขิตชีวิตข้า ดร.ไชยวัฒน์ เหลืองอมรเลิศ*, 116.

³⁶ สุทธิเกตุดี ทัดพิทักษ์กุล. “สวนน้ำ...กิจการท่องเที่ยวที่น่าจับตาในประเทศไทย”

วารสารส่งเสริมการลงทุน 25, ฉ.9 (กันยายน 2557): 24-26.

³⁷ “สวนสยามทาบทูลเชวส์สพลิกโหมเท่าตีสันย์แลนด์,” *ประชาชาติธุรกิจ*, 20 พฤษภาคม 2539, 46.

³⁸ “‘สวนสนุก’ หงอยรับปีใหม่ รวมหัวงดโชว์ต่างประเทศ,” *มติชน*, 1 มกราคม 2541, 8.

ตลอดทั้งบรรยากาศที่เคยมีนักลงทุนต่างชาติมาร่วมลงทุนเปิดสาขาสวนสนุกในแถบเอเชียใต้ได้รับแผนการ เนื่องจากยังหาพันธมิตรร่วมไม่ได้ ประกอบทั้งมีค่าใช้จ่ายในการลงทุนสูงกว่าที่กำหนดไว้³⁹

ในช่วงปี พ.ศ. 2541 สวนสยามมียอดผู้ใช้บริการลดลง 10% เมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันในปี ที่ผ่านมา แต่ทว่าในช่วงปี พ.ศ. 2542 สวนสยามได้วางแผนลงทุนใหม่ในระยะยาว และการพยายามให้ มีหุ้นส่วนต่างชาติมาร่วมลงทุนได้ เพื่อที่จะรองรับการฉลองครบรอบ 20 ปีที่สวนสยามเปิดกิจการ ในปี พ.ศ. 2543⁴⁰ สวนสยามได้วางแผนโครงการหลายด้าน เช่น การสร้างพื้นที่เพื่อรองรับการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้มากขึ้น⁴¹ การพัฒนาปรับปรุงพื้นที่สวนน้ำให้มีอุปกรณ์เครื่องเล่นรองรับวัยรุ่นและ เด็กเล็กมากขึ้น การสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่ม (อินดอร์พาร์ค) ที่สามารถรองรับคนได้ 1, 200 คนต่อชั่วโมงรวมถึงการสร้างศูนย์วัฒนธรรมไทยอีกด้วย⁴² ส่งผลให้สวนสยามสามารถปรับตัวและเปลี่ยนแปลง นโยบายต่างๆ เพื่อดึงดูดคนให้มาร่วมงานกิจกรรมต่างๆ หรือพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่ต่างๆ ของสวนสยามได้อย่างต่อเนื่อง

สวนสยามทุ่มงบกว่า 400 ล้าน เปิด ‘สวนเหี้ย’ ใหญ่ที่สุดในโลก

ผู้จัดการรายวัน - ด้วยมูลค่าการลงทุนถึง 400 ล้านบาท สวนสยามได้เปิดสวนเหี้ย 10 ไร่ ซึ่งถือเป็นสวนเหี้ยที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก โดยสวนเหี้ยแห่งนี้มีพื้นที่ทั้งหมด 10 ไร่ และเปิดให้บริการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542

สวนสยามได้ทุ่มงบกว่า 400 ล้านบาท เพื่อพัฒนาสวนเหี้ยแห่งนี้ให้เป็นสวนน้ำที่มีพื้นที่ทั้งหมด 10 ไร่ และเปิดให้บริการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542

สวนสยามได้ทุ่มงบกว่า 400 ล้านบาท เพื่อพัฒนาสวนเหี้ยแห่งนี้ให้เป็นสวนน้ำที่มีพื้นที่ทั้งหมด 10 ไร่ และเปิดให้บริการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542

สวนสยามได้ทุ่มงบกว่า 400 ล้านบาท เพื่อพัฒนาสวนเหี้ยแห่งนี้ให้เป็นสวนน้ำที่มีพื้นที่ทั้งหมด 10 ไร่ และเปิดให้บริการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542

สวนสยามได้ทุ่มงบกว่า 400 ล้านบาท เพื่อพัฒนาสวนเหี้ยแห่งนี้ให้เป็นสวนน้ำที่มีพื้นที่ทั้งหมด 10 ไร่ และเปิดให้บริการเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2542

ภาพที่ 4.21 ภาพข่าวโครงการของสวนสยามจากหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน

ที่มา: “สวนสยามทุ่มงบกว่า 400 ล้านเปิด ‘สวนเหี้ย’ ใหญ่ที่สุดในโลก,” *ผู้จัดการรายวัน*, 6 ธันวาคม 2542, 20.

³⁹ “ธุรกิจสวนสนุก 2 ปี หดตัว 30% ต่างชาติเล็งกลับมาลงทุนอีก,” *มติชน*, 19 กันยายน 2541, 8.

⁴⁰ “‘สวนสยาม’ มุ่งสู่ระดับสากลเผยแพร่แผนสิบปีลงทุน 7 พันล้าน,” *ผู้จัดการรายวัน*, 24 กุมภาพันธ์ 2542, 4.

⁴¹ เรื่องเดียวกัน, 4.

⁴² “สวนสยามลงทุนอีก 7 พันล้านตั้งต่างประเทศบริหาร-ถือหุ้น,” 8.

จากภาพที่ 4.21 ขาวดังกล่าวที่อธิบายรายละเอียดโครงการดังกล่าวที่สะท้อนความคิดริเริ่ม ของสวนสยามและการทำให้สวนสยามมีโครงการที่โดดเด่นและน่าสนใจ ซึ่งเป็นรูปแบบในการนำเสนอ และโฆษณาพื้นที่สวนสยามให้ทั้งนักลงทุนและประชาชนทั่วไปเกิดความสนใจได้อย่างต่อเนื่อง อีกทั้งสะท้อนถึงบริบททางกายภาพของสวนสยามที่เป็นที่ดินชานเมืองขนาดใหญ่ที่สามารถเปลี่ยนแปลงเป็น พื้นที่เพาะเลี้ยงสัตว์ได้ ซึ่งสวนสยามเคยสร้างสวนพฤกษชาติหรือสวนสัตว์ในอดีตมาแล้วที่เป็นรากฐานที่ดีของสวนสยามที่พยายามผลักดันและสร้าง “อุทยานอเนกประสงค์” ที่ทำให้สวนสยามสามารถรองรับ และปรับตัวกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้ไม่ยาก

สวนสยามยังมีการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง⁴³ แต่รูปแบบไม่หวือหวาเหมือนในอดีต ทั้งนี้สวนสยามยังสนับสนุนการจัดงานต่างๆ ทั้งที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชนอย่างต่อเนื่อง เช่น การจัดงาน “อะแมซิ่ง บิ๊กฮอไลด์’99” ที่ร่วมกับบริษัทเซลล์ (ประเทศไทย) และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) ในช่วงวันที่ 1 มีนาคม ถึง 31 พฤษภาคม ปี พ.ศ. 2542 เพื่อร่วมเฉลิมฉลองพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระชนมพรรษาครบ 6 รอบและส่งเสริมให้คนไทยเที่ยวเมืองไทย⁴⁴ หรือการจัดงานมหัศจรรย์เมืองไทยหุ่่นโคมไฟจิ้งที่ที่มีการแสดงชุดหุ่่นโคมไฟ 800 ปีจากเมืองเสฉวน และมีการแสดงกายกรรม จัดงานระหว่างวันที่ 28 มกราคม ถึง 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2546 โดยเป็นการจัดงานร่วมกับการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.)⁴⁵ เป็นต้น

ทั้งนี้ในปี พ.ศ. 2543 ที่สวนสยามได้จัดงานฉลองครบรอบ 20 ปีของการเปิดกิจการ โดยจัดงานระหว่างวันที่ 16 ตุลาคม ถึง 12 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2543 โดยในงานจะมีการแสดงต่างๆ เช่น กายกรรมจากประเทศจีน การจัดศิลปวัฒนธรรมไทย รวมทั้งการจัดกิจกรรมในเทศกาลลอยกระทงที่ใช้งบประมาณ 10 ล้านบาท⁴⁶ ซึ่งเป็นช่วงเวลาปีเดียวกับที่สวนสนุกแดนเนรมิตได้ปิดกิจการลงในปี พ.ศ. 2543

เหตุการณ์ในช่วงปี พ.ศ. 2543 ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกในกรุงเทพฯ ที่ปัจจัยที่ดินมีอิทธิพลสูงต่อการดำเนินกิจการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่

⁴³ “ธุรกิจสวนสนุก 2 ปี หดตัว 30% ต่างชาติเล็งกลับมาลงทุนอีก,” *มติชน*, 19 กันยายน 2541, 8.

⁴⁴ “สวนสนุกปรุงโฉมรับหน้าร้อน ปรับแผนเน้นทำตลาดช่วงสั้น,” *ประชาชาติธุรกิจ*, 4 มีนาคม 2542, 17-18.

⁴⁵ “สวนสยามทุ่ม 5 พันล. แสดงหุ่่น “โคมไฟจิ้ง,” *มติชน*, 15 ธันวาคม 2545, 12.

⁴⁶ “‘สวนสยาม’ รับอานิสงส์แดนเนรมิตปิด ดิวนายทุนนอกฟื้นโครงการซีตั่วออล์ค,” *ดอกเบี๊ยะธุรกิจ*, 19 เมษายน 2543, 19.

อย่างสวนสนุกที่ให้ข้อดีและข้อเสียแตกต่างกัน ทั้งนี้ในด้านข้อดี คือ ทำเลที่ตั้งของสวนสนุกที่อยู่ไม่ห่างจากใจกลางเมืองมากได้รับผลประโยชน์จากการคมนาคมที่สะดวก ด้วยการมีรถโดยสารประจำทางที่สัญจรผ่านหลายสาย เอื้ออำนวยให้ผู้คนที่เดินทางไปใช้บริการได้สะดวกมากขึ้น แต่ในขณะเดียวกันมูลค่าและราคาของที่ดินในบริเวณดังกล่าว สูงมากขึ้นจนเป็นอุปสรรคในการขยายกิจการให้มีความสนุกสนานมาก อีกทั้งธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกจำเป็นต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการติดตั้งเครื่องเล่นชนิดใหม่และรูปแบบใหม่ที่ทันสมัยเพื่อตอบสนองความต้องการ เพื่อให้ผู้ที่เคยมาใช้บริการไม่เบื่อหน่ายและต้องการกลับมาใช้บริการอีก สวนสยามที่เคยมีข้อเสียเปรียบในด้านทำเลที่ไม่มีรถโดยสารประจำทางสัญจรผ่าน แต่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าว จนทำให้มีรถโดยสารประจำทางสัญจรผ่านสวนสยามในเวลาต่อมา แต่สวนสยามมีข้อได้เปรียบ ในเรื่องที่ดินที่สวนสยามเป็นเจ้าของ ไม่ใช่การเช่าเหมือนสวนสนุกแดนเนรมิต รวมทั้งการที่สวนสยาม มีที่ดินขนาดใหญ่มาก ทำให้สวนสยามสามารถปรับตัว ติดตั้งและเปลี่ยนแปลงเครื่องเล่นต่างๆ ไปตามบริบทช่วงเวลาต่างๆ ได้อย่างยืดหยุ่น ซึ่งแตกต่างจากกรณีสวนสนุกแดนเนรมิตที่มีปัญหา เรื่องที่ดินคับแคบจำกัด จนเป็นอุปสรรคที่ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตไม่สามารถเปลี่ยนแปลงหรือติดตั้งเครื่องเล่นต่างๆ ภายในสวนสนุกให้พัฒนาได้ตามธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกได้

4.2 การเกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงของสวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์

สวนสนุกและสวนน้ำบนศูนย์การค้าจำนวนมากในกรุงเทพฯ ได้เกิดขึ้นตามเส้นทางถนนที่ขยายตัว โดยเฉพาะกรณีศูนย์การค้าเดอะมอลล์ที่สร้างสวนสนุกในและสวนน้ำลอยฟ้าไว้ด้วย เจ้าของศูนย์การค้า เดอะมอลล์ คือตระกูลอัมพุกที่เคยดำเนินธุรกิจสถานบันเทิงและศูนย์การค้ามาก่อน โดยเดอะมอลล์สาขาแรก คือ สาขาราชดำริ ในย่านราชดำริ แต่ในขณะที่สาขาที่ 2, 3 และ 4 อยู่ในย่านชานเมือง บริเวณรามคำแหง ทั้งนี้ศูนย์การค้าเดอะมอลล์เริ่มสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มและสวนน้ำลอยฟ้าที่สาขาท่าพระเป็นแห่งแรก ทำให้เกิดการสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มและสวนน้ำลอยฟ้าในสาขาย่านชานเมืองต่างๆ ได้แก่ สาขางามวงศ์วาน สาขาบางกะปิและสาขาบางแค เพื่อให้เป็นศูนย์การค้าครบวงจรที่ตอบสนองการพักผ่อนหย่อนใจของ ผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ชานเมืองและหมู่บ้านจัดสรรที่มีจำนวนประชากรมากขึ้น

สวนสนุกในร่มและสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์จึงเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตประจำวันและการพักผ่อนหย่อนใจของคนในกรุงเทพฯ ที่เริ่มอาศัยอยู่ย่านชานเมืองของกรุงเทพฯ มากขึ้น ทำให้เกิดความต้องการสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในบริเวณใกล้เคียง ศูนย์การค้าเดอะมอลล์จึงสร้างพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจดังกล่าว เพื่อดึงดูดให้กลุ่มลูกค้าครอบครัวเข้ามาใช้บริการ รวมทั้งเป็นส่วนเติมเต็มให้ศูนย์การค้าครบวงจรมากขึ้นด้วยการมีกิจกรรม

พักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลาย โดยเฉพาะการสร้างศูนย์การค้าเดอะมอลล์ สาขา 2, 3 และ 4 ที่รามคำแหง⁴⁷ เป็นความพยายามของตระกูลอัมพขในการสร้างศูนย์การค้าที่มีความครบวงจร เพื่อตอบสนองความต้องการของคนในกรุงเทพ โดยเฉพาะย่านชานเมือง

4.2.1 สวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่มของศูนย์การค้าเดอะมอลล์

ตระกูลอัมพขที่เป็นเจ้าของเครือศูนย์การค้าเดอะมอลล์ที่ประสบความสำเร็จจากการก่อสร้างศูนย์การค้าแบบครบวงจรในย่านรามคำแหงแล้ว ตระกูลอัมพขภายใต้การนำของศุภชัย อัมพขที่มีภูมิหลังในธุรกิจความบันเทิงอย่างโรงภาพยนตร์หรือสถานบันเทิงกลางคืนนั้นได้ริเริ่มโครงการศูนย์การค้าแห่งใหม่ในบริเวณท่าพระและได้เพิ่มเติมความบันเทิงและการพักผ่อนหย่อนใจในศูนย์การค้ามีความครบวงจรและแปลกใหม่เพื่อเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดลูกค้า ดังที่ศุภชัยเคยใช้กลยุทธ์นี้ในการสร้างย่านธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืนในถนนเพชรบุรีตัดใหม่มาแล้ว⁴⁸ ด้วยการคิดริเริ่มให้พื้นที่ศูนย์การค้าเดอะมอลล์ สาขาท่าพระ มีพื้นที่สวนสนุกในร่มและสวนน้ำลอยฟ้าด้วย ซึ่งตระกูลอัมพขได้รับแรงบันดาลใจจากการเกิดขึ้นของสวนสยาม ของไชยวัฒน์ เหลืองอมร และสวนน้ำโอเชียนเวิลด์ของตระกูลกิตติพราภรณ์ที่เป็นเจ้าของสวนสนุกแดนเนรมิต ดังที่อธิบายไว้ว่า

พ่อมีโครงการอยากจะทำศูนย์การค้าครบวงจรที่มีสวนน้ำลอยฟ้าบนตึกด้วย เพราะพ่อได้ความคิดมา จากตอนนั้นมีคนทำสวนน้ำที่สวนสยาม พี่ตุ๊กตา-พัฒน์ กิตติพราภรณ์ ลูกสาวของบ้านงูช ซึ่งเป็นคนสร้างแดนเนรมิตก็ไปทำสวนน้ำโอเชียนเวิลด์ที่บางแสน และพ่อก็ไปเห็นโรงแรมต่างๆ มีสระว่ายน้ำอยู่บนตึกด้วย จึงคิดว่า น่าจะมีสถานที่สำหรับสร้างความบันเทิงให้เด็กๆ ได้ จึงคิดออกมาเป็นสวนน้ำลอยฟ้า แล้วปรึกษากับ ดร.ธวัชชัยว่า จะทำได้หรือไม่ เมื่อดร.ธวัชชัย บอกว่าสามารถสร้างได้ เลยกลายเป็นที่มาของสวนน้ำลอยฟ้าแห่งแรก⁴⁹

การสร้างพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์ สาขาท่าพระ ที่เปิดให้บริการ เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม ปี พ.ศ. 2533⁵⁰ ความนิยมสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์ ทำให้ เครือศูนย์การค้าเดอะมอลล์ประสบความสำเร็จในการสร้างพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าให้เป็นจุดเด่นที่ดึงดูดลูกค้า และเพิ่มเติมให้ศูนย์การค้าเดอะมอลล์มีความครบวงจรที่โดดเด่นและแปลกใหม่ใน

⁴⁷ “ธุรกิจบันเทิง ยุทธการโรงหนังกรุง,” *มีเดีย* (กุมภาพันธ์ 2531): 110-111.

⁴⁸ เนื้อหาดังกล่าว เคยอธิบายใน บทที่ 3.2.3 การเติบโตของโรงภาพยนตร์และสถานบันเทิงกลางคืน ที่สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมการพักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพ

⁴⁹ *อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพ นายศุภชัย อัมพข*, 69.

⁵⁰ *เรื่องเดียวกัน*, 71.

ช่วงเวลาดังกล่าว สะท้อนถึงกระแสความนิยมสวนน้ำที่ก่อตัวขึ้นตั้งแต่การเกิดขึ้นของสวนสยามทำให้การเล่นสวนน้ำเป็นที่นิยมในสังคมเมืองกรุงเทพ ประกอบกับการสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มขนาดย่อมในศูนย์การค้าที่ดึงดูดให้คนมาใช้บริการทั้งสวนน้ำและสวนสนุกดังกล่าวได้พักผ่อนหย่อนใจกับความสนุกที่หลากหลายมากกว่าศูนย์การค้าแห่งอื่นในช่วงเวลาเดียวกัน ส่งผลให้ศูนย์การค้าเดอะมอลล์สาขาต่างๆ ที่ก่อสร้างภายหลังสาขาท่าพระได้ก่อสร้างพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าและพื้นที่สวนสนุกไว้ด้วย เช่น เดอะมอลล์งามวงศ์วาน (เปิดวันที่ 22 ธันวาคม ปี พ.ศ. 2534) ที่อยู่ในพื้นที่เชื่อมต่อระหว่างเขตบางเขนของกรุงเทพและอำเภอเมืองนนทบุรี รวมถึงเดอะมอลล์บางกะปิและบางแค (ทั้งสองสาขาเปิดวันเดียวกันเมื่อ 5 สิงหาคม ปี พ.ศ. 2537)⁵¹

ภาพที่ 4.22 บรรยากาศในสวนน้ำลอยฟ้าเดอะมอลล์ บางแค

ที่มา: ซาสีสีส้ม, “ภาพที่ 5,” <http://www.dooasia.com/bangkok/006m007.shtml> (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559).

⁵¹ เรื่องเดียวกัน, 73-74.

ภาพที่ 4.23 สระน้ำในสวนน้ำลอยฟ้าเดอะมอลล์ บางแค

ที่มา: ซาสีสีส้ม, “ภาพที่ 5,” <http://www.dooasia.com/bangkok/006m007.shtml> (สืบค้นเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2559).

ภาพที่ 4.24 ภาพโฆษณาสวนน้ำลอยฟ้าของศูนย์การค้าเดอะมอลล์

ที่มา: ภาพบันทึกในช่วงเวลาที่ 0.27 และ 0.29 จาก e55469. สื่อ “โฆษณาไทยที่ออกอากาศเมื่อปี พ.ศ. 2538 - The Mall.” <https://www.youtube.com/watch?v=Sck6K30zv6l> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

พื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์จึงกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ตอบสนองการเล่นสวนน้ำที่เป็นความสนุกสนานของเด็กที่ทำให้ผู้ปกครองต้องพาบุตรหลานมาพักผ่อนหย่อนใจ อันส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวที่มาศูนย์การค้าสามารถพักผ่อนหย่อนใจ หรือ มีกิจกรรมอื่นๆ ภายในศูนย์การค้าแตกต่างกันไปตามความต้องการของตนเองได้อีกด้วย เช่น

การชมภาพยนตร์ การซื้อสินค้า การรับประทานอาหาร เป็นต้น ตลอดทั้งโฆษณาของศูนย์การค้า เดอะมอลล์ที่เน้นจุดขายสวนน้ำลอยฟ้าที่มีกลุ่มเด็กเป็นลูกค้าหลัก ดังในภาพที่ 4.24 ที่เป็นโฆษณา สวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์ที่มีวฟพ่นน้ำให้เด็กเล่นน้ำ พร้อมกับประโยคว่า “สนุกแบบ เดอะมอลล์ เดอะมอลล์” และมีประโยค “อาณาจักรแห่งความสุขทุกครอบครัว” ที่ปรากฏเหนือ สัญลักษณ์ของศูนย์การค้าเดอะมอลล์ที่วฟพ่นน้ำใสอยู่⁵² อันสะท้อนให้เห็นถึงความพยายามของ ศูนย์การค้าเดอะมอลล์ที่พยายามทำให้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ครบวงจรของคนทุกวัยในครอบครัว ให้มาใช้บริการ โดยเฉพาะการใช้สวนน้ำลอยฟ้าเป็นจุดเด่นที่พิเศษของศูนย์การค้า ทั้งนี้ความสำเร็จ ของเดอะมอลล์ส่งผลให้ศูนย์การค้าครบวงจรอื่นๆ ในย่านชานเมืองหลายแห่ง เช่น เซนทรัล อิมพีเรียล เป็นต้น ได้พยายามจัดกิจกรรมและความบันเทิงให้หลากหลาย เช่น การจัดแสดงคอนเสิร์ต การจัดงานเทศกาลต่างๆ สิ่งเหล่านี้ทำให้ศูนย์การค้าครบวงจรกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ ของคนในย่านชานเมืองที่ทดแทนกิจกรรมที่มีลักษณะใกล้เคียงกันที่จัดขึ้นในสถานที่พักผ่อน หย่อนใจอื่นๆ ของกรุงเทพฯ เช่น การเที่ยวสวนสนุกกลางแจ้งหรือสวนน้ำขนาดใหญ่

ดังนั้นสวนสนุกในร่มและสวนน้ำลอยฟ้าที่อยู่บนศูนย์การค้าครบวงจรของ เดอะมอลล์สาขาต่างๆ จึงทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจพื้นที่ส่วนหนึ่งของศูนย์การค้าเหล่านี้ เพื่อเติมเต็มและสร้าง ความครบวงจรให้แก่ศูนย์การค้าและดึงดูดลูกค้าให้มากขึ้น เนื่องจากศูนย์การค้า ส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลา ปี พ.ศ. 2520-2539 เน้นตั้งในพื้นที่ชานเมืองและมีพื้นที่จอดรถจำนวนมาก เพื่อรองรับรถยนต์ส่วนบุคคลของครอบครัวขนาดเล็กที่อาศัยอยู่ในย่านหมู่บ้านจัดสรรชานเมืองกรุง เทพให้มาใช้บริการ ศูนย์การค้าหลายแห่ง ได้พยายามสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและความบันเทิงให้ ครบถ้วน เช่น การสร้างสวนอาหาร การจัดคอนเสิร์ต การจัดเวทีมวย การสร้างโรงภาพยนตร์ภายใน ศูนย์การค้า และรวมถึงการสร้างพื้นที่สวนสนุกและสวนน้ำบนศูนย์การค้า โดยพื้นที่สวนสนุกในร่ม และสวนน้ำลอยฟ้าสามารถตอบสนองลูกค้าที่เป็นครอบครัวขนาดเล็กในย่านชานเมืองได้ เนื่องจาก ศูนย์การค้ามีรูปแบบการพักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลายสำหรับครอบครัวขนาดเล็กที่พ่อแม่สามารถนำ ลูกหลานมาพักผ่อนหย่อนใจในสวนสนุกในร่ม หรือสวนน้ำลอยฟ้า ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ได้ ในขณะที่ผู้ปกครองหรือสมาชิกในครอบครัวที่เป็นผู้ใหญ่ก็สามารถมาพักผ่อนหย่อนใจด้วย กิจกรรมอื่นๆ ที่ศูนย์การค้าได้ด้วย เช่น การชมภาพยนตร์ การซื้อสินค้าต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ กระแสความนิยมของการเล่นสวนน้ำลอยฟ้าของเครือข่ายศูนย์การค้าเดอะมอลล์ยังทำให้แม้แต่

⁵² โปรดดูเพิ่มในนาทิตี 0.25-0.30 ของ e55469. สื่อ “โฆษณาไทยที่ออกอากาศเมื่อปี พ.ศ. 2538 - The Mall.” <https://www.youtube.com/watch?v=Sck6K30zv6I> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

เครือข่ายการค้าเซนท์รัลหันมาสนใจสร้างพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่มลิโอล์แลนด์ดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 3 สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงบริบทของแข่งขันของศูนย์การค้าต่างๆพยายามสร้างความครบวงจรของศูนย์การค้าของตนเองเพื่อดึงดูดลูกค้าให้มาใช้บริการให้มากที่สุดเท่าที่สามารถทำได้

4.2.2 พื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่มภายในศูนย์การค้าเดอะมอลล์ หลังวิกฤตเศรษฐกิจปีพ.ศ. 2540

ศูนย์การค้าเดอะมอลล์ที่ประสบความสำเร็จในการสร้างสวนน้ำลอยฟ้าให้เป็นจุดเด่น มาตั้งแต่สาขาท่าพระ ทำให้เกิดการสร้างสวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่มในเดอะมอลล์สาขาต่างๆ ในกรุงเทพฯ รวมถึงการก่อสร้างสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าต่างๆ หลายแห่งและทำให้เกิดพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าแห่งใหม่อย่างในสวนน้ำลิโอล์แลนด์ในศูนย์การค้าเซนท์รัล สาขาบางนา หรือสวนสนุกในร่มต่างๆ อีกมากมาย แต่เมื่อเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ศูนย์การค้าต่างๆต้องปรับตัวและเปลี่ยนแปลงการใช้พื้นที่สวนน้ำลอยฟ้า และสวนสนุกในร่ม ตามบริบทภาวะเศรษฐกิจตกต่ำที่ไม่เอื้อต่อการลงทุนกิจการใหม่ รวมทั้งทำให้การบริโภคของคนลดลงด้วย ทำให้พื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าและสวนสนุกในร่มของศูนย์การค้าต่างๆ ในกรุงเทพฯ จึงถูกลดบทบาทลง

วิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ทำให้ศูนย์การค้าหลายแห่งจำเป็นต้องปรับตัวและพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าจึงมีบทบาทและความสำคัญน้อยลง สวนน้ำลอยฟ้าที่ช่วยส่งเสริมการจำหน่ายสินค้าของศูนย์การค้า ด้วยการดึงดูดลูกค้ามาพักผ่อนหย่อนใจและซื้อสินค้าภายในศูนย์การค้า เหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ.2540 สร้างผลกระทบให้พื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าในศูนย์การค้าเดอะมอลล์อยู่ในสภาพทรุดตัว โดยทางศูนย์การค้าเดอะมอลล์จำเป็นต้องปรับตัวไปเน้นนโยบายการขายสินค้าต่างๆ โดยอิงการขายผ่านประตูสวนน้ำลอยฟ้าเข้ากับการจัดโปรโมชั่นการจำหน่ายต่างๆ เพื่อกระตุ้นให้มีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าเป็นหลัก อันคล้ายคลึงกับกรณีการลดบทบาทของพื้นที่สวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้าต่างๆ ดังในบทที่ 3 ซึ่งทำให้สวนน้ำลอยฟ้าไม่เกิดขึ้นใหม่ในกรุงเทพฯ อีกด้วย แต่ในขณะเดียวกันพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าสามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่อง โดยได้รับผลกระทบทางลบที่ต่ำเพราะรูปแบบกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ ที่มีเครื่องเล่นสำคัญอย่างกระดานลื่นที่มีความเสี่ยงอันตรายน้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับเครื่องเล่นต่างๆ ในสวนสนุกในร่มที่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับกระแสไฟฟ้าที่เสี่ยงต่อการเกิดอุบัติเหตุได้มากกว่า

4.3 บทสรุป

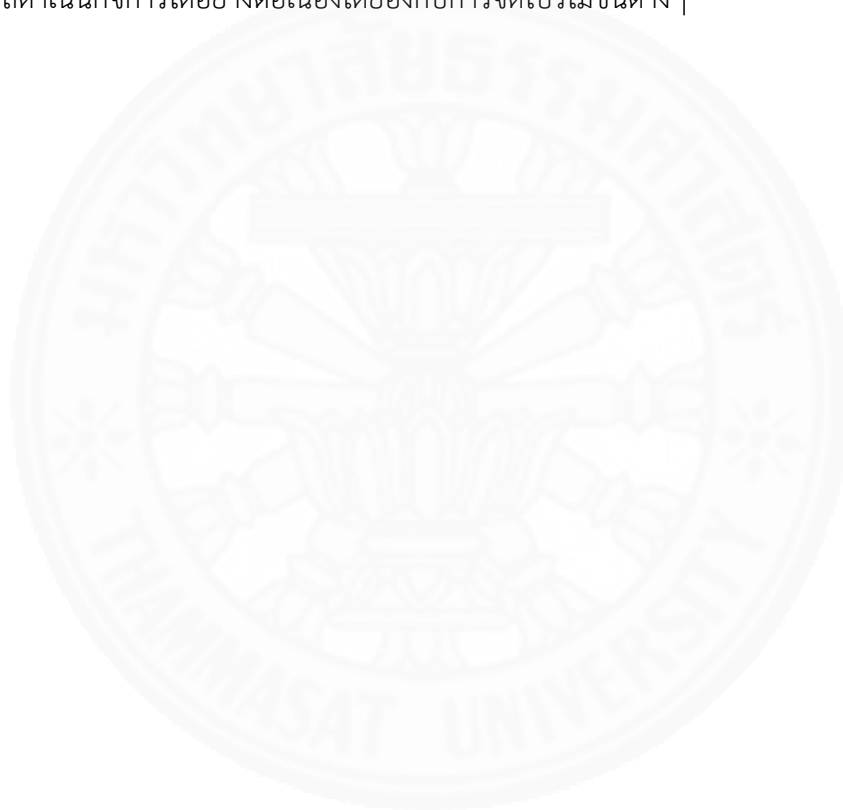
การเกิดขึ้นของสวนสยามภายใต้การดูแลของไชยวัฒน์ เหลืองอมรเลิศ ในปี พ.ศ. 2523 ส่งผลให้เกิดสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแบบสวนน้ำกลางแจ้งที่สร้างกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจแบบการเล่นน้ำให้เป็นที่นิยมของคนในสังคมกรุงเทพได้ประสบความสำเร็จ จนทำให้สวนสยามกลายเป็นที่จดจำในฐานะ“ทะเลกรุงเทพ” โดยที่เจ้าของสวนสยามมีภูมิหลังด้านธุรกิจเพาะพันธุ์ปลาที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีการใช้น้ำ แม้ว่าในระยะแรกสวนสยามที่ตั้งอยู่ในบริเวณเขตคันนายาวและมีบุรีมี ปัญหาที่ไม่มีรถโดยสารประจำทางสัญจรผ่าน ทำให้สวนสยามจำเป็นต้องพัฒนาจุดอื่นๆ มาเพิ่มเติมความสนุกสนานที่มากกว่าการเล่นน้ำในพื้นที่สวนน้ำเท่านั้น สวนสยามจึงพยายามสร้างความเป็น “อุทยานอเนกประสงค์” ที่เพิ่มเติมความเป็นธรรมชาติมากขึ้น รวมถึงสร้างพื้นที่สวนสนุกเพิ่มเติมให้สวนสยามมีความสนุกสนานที่หลากหลาย ประกอบการพยายามผลักดันให้การเล่นสวนน้ำเป็นการออกกำลังกายหรือพื้นที่กิจกรรมอื่นๆ ในสวนสยามให้มีความรู้ ที่มีใช้เพียงแค่การเล่นเพื่อความสนุกสนานเพื่ออย่างเดียว ส่งผลให้สวนสยามกลายเป็นที่นิยมและจดจำได้

กระแสความนิยมสวนน้ำที่สวนสยามได้รับเริ่มส่งผลให้เกิดสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์ในเครือเดอะมอลล์กรุ๊ปที่ได้นำความสนุกสนานแบบการเล่นน้ำมาเติมเต็มความครบวงจรของศูนย์การค้าในเครือเดอะมอลล์จนประสบความสำเร็จ อีกทั้งยังได้สร้างพื้นที่สวนสนุกในร่ม ที่มีบริษัทเมจิกแลนด์ในเครือเดอะมอลล์กรุ๊ปที่เป็นเจ้าของสวนสนุกกลางแจ้งแดนเนรมิตที่หันมาทำหน้าที่ติดตั้งและให้คำปรึกษาในการสร้างเครื่องเล่นบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์อีกด้วย ส่งผลให้ศูนย์การค้าต่างๆ พยายามสร้างพื้นที่สวนสนุกในร่มเพื่อเติมเต็มความวงจรของศูนย์การค้าของตนเองให้ทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สมบูรณ์แบบเพื่อตอบสนองคนในย่านชานเมือง สวนสนุกในร่มกลายเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ได้รับความนิยมอย่างมากที่ศูนย์การค้าต่างๆ ต้องพยายามก่อสร้างไว้ แม้แต่เครือศูนย์การค้าเซ็นทรัลยังสนใจลงทุนสร้างสวนน้ำและสวนสนุกในร่มลิโวลนด์ อันสะท้อนถึงการเติบโตของสวนสนุกในร่มที่ขยายตัวไปตามการเกิดของศูนย์การค้าเดอะมอลล์สาขาต่างๆ ที่พยายามสร้างความครบวงจรของตนเองให้มากที่สุด อีกทั้งยังอธิบายถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพที่มีศูนย์การค้าตามย่านชานเมืองทั้งทางตะวันออกอย่างบางกะปิหรือบางนา และทางทิศตะวันตกอย่างท่าพระหรือบางแค

ทั้งนี้การเกิดขึ้นของสวนสยามและสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์มีลักษณะความสนุกสนานจากการเล่นน้ำต่างพยายามสร้างพื้นที่สวนสนุกมาเป็นส่วนเติมเต็มให้พื้นที่สวนน้ำหลักมีความสมบูรณ์เพื่อดึงดูดคนมาใช้บริการหรือพักผ่อนหย่อนใจได้มากขึ้น ในขณะเดียวกันที่ศูนย์การค้าสร้างพื้นที่ สวนสนุกในร่มเพื่อเป็นส่วนเติมเต็มให้ดึงดูดคนมาใช้บริการหรือใช้จ่ายในพื้นที่ การจำหน่ายสินค้าที่เป็นรายได้สำคัญของศูนย์การค้ามากขึ้นด้วย สิ่งเหล่านี้อธิบายได้ว่า พื้นที่สวน

สนุกในพื้นที่สวนน้ำกลางแจ้งหรือศูนย์การค้ากลายเป็นส่วนสนับสนุนพื้นที่กิจกรรมหลักที่สร้างรายได้หลักแก่กิจการ แต่ทว่าธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกที่มีต้นทุนสูงและมีระยะเวลาคืนทุนที่ยาว ส่งผลให้เจ้าของกิจการจำเป็นต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง เพราะพื้นที่สวนสนุกจำเป็นต้องพัฒนาและลงทุนต่อเนื่องเพื่อให้มีเครื่องเล่นที่ทันสมัยและตอบสนองคนที่มาใช้บริการได้

แต่ทว่าวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ส่งผลกระทบต่อสภาพเศรษฐกิจโดยรวมและกำลังซื้อของคนในสังคมทำให้เจ้าของกิจการต่างๆ มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมที่แตกต่างกัน ทั้งนี้สวนสยามสามารถปรับเปลี่ยนให้ดำเนินการได้อย่างต่อเนื่อง พื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าของศูนย์การค้าเดอะมอลล์สามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่องโดยอิงกับการจัดโปรโมชั่นต่างๆ

บทที่ 5

บทสรุป

การเกิดขึ้นของสวนสนุกในกรุงเทพในแต่ละช่วงเวลาสามารถอธิบายและสะท้อนบริบททางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในเมืองกรุงเทพได้ เมืองกรุงเทพที่พัฒนาตามโลกยุโรปอย่างต่อเนื่อง ทั้งการสร้างสาธารณูปโภคที่สำคัญของถนน ไฟฟ้า ประปา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้เกิดสถานที่และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพักผ่อนหย่อนใจขยายตัวไปตามถนนที่ก่อสร้างเพิ่มขึ้น รวมถึงการเกิดขึ้นของกระแสไฟฟ้าที่สร้างแสงสว่างในช่วงเวลากลางคืน ทำให้เกิดกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจต่างๆ เกิดขึ้นและขยายเวลาของการใช้ชีวิตประจำวันในช่วงกลางคืนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง เช่น การเกิดคลับ โรงภาพยนตร์ และรวมถึงสวนสนุกด้วย

การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองหรือการเปลี่ยนแปลงของเมืองกรุงเทพผ่านมุมมองของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ สามารถทำให้เราเข้าใจแง่มุมการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของกรุงเทพและคนในเมืองกรุงเทพได้หลากหลายแง่มุม ทั้งการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่เมืองเชิงกายภาพที่มีการก่อสร้างถนนและสาธารณูปโภคต่างๆ ในขณะเดียวกันสามารถอธิบายวัฒนธรรมเมือง ผ่านการกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจอย่างสวนสนุกได้ ทั้งสาเหตุที่ทำให้สวนสนุกสามารถก่อตัวได้มีบริบทเศรษฐกิจ สังคม หรือวัฒนธรรมในพื้นที่กรุงเทพที่เอื้ออำนวย หรือสาเหตุผู้ประกอบการจึงตัดสินใจลงทุนสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างสวนสนุกขึ้นมา ตลอดทั้งสวนสนุกมีลักษณะความเหมือนหรือแตกต่างจากสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอื่นๆ ในกรุงเทพ เช่น ร้านอาหาร โรงแรม โรงภาพยนตร์ หรือห้างสรรพสินค้า

พระยาศาทรรบติได้ก่อตั้งสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่เกิดขึ้นในบริเวณสวนลุมพินีในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อหารายได้มาพัฒนาพื้นที่สวนลุมพินีที่ยังก่อสร้างไม่เสร็จ สวนสนุกแห่งนี้ได้ทำหน้าที่เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจรูปแบบสวนพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่ชานเมือง โดยมีกิจกรรมที่หลากหลายเกี่ยวข้องกับการแสดงต่างๆ การชมกีฬา และเกี่ยวข้องกับการพนันที่เป็นกิจกรรมความบันเทิงที่นิยมจัดในงานวัดและงานรื่นเริงอื่นๆ ในช่วงร่วมสมัยเดียวกัน เมื่อสวนสนุก (ในลุมพินี) ได้ปิดกิจการลง เนื่องจากพื้นที่สวนสนุกดังกล่าวได้กลายเป็นพื้นที่สวนสาธารณะสวนลุมพินี

ทั้งนี้ในช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจการโรงภาพยนตร์เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่สามารถเปิดบริการได้อย่างต่อเนื่องด้วยการเปลี่ยนไปเป็นพื้นที่โรงละครหรือนำภาพยนตร์เก่ามาพากย์ใหม่ ทำให้ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจการโรงภาพยนตร์ต่างๆ สามารถดำเนินการและเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง ทำให้เกิดโรงภาพยนตร์หลายแห่งในกรุงเทพ เช่น ย่านวังบูรพาภิรมย์โรงภาพยนตร์คิง

ควีน และแกรนด์ ตลอดทั้งโรงภาพยนตร์ชั้นหนึ่งและชั้นสองต่างๆ ตามย่านชุมชนและตลาดในบริเวณชานเมืองกรุงเทพมหานครมากขึ้น ทำให้วงการโรงภาพยนตร์อยู่ในภาวะที่แข่งขันกันสูงมาก ในขณะเดียวกันธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืนเริ่มก่อตัวมากขึ้นในกรุงเทพฯ เนื่องจากการเข้ามาของทหารอเมริกันในช่วงสงครามเวียดนามที่ต้องการการพักผ่อนหย่อนใจแบบอเมริกัน ทำให้เกิดย่านสถานบันเทิงกลางคืนแห่งใหม่ อย่างพิกนิงส์ (ที่เป็นเสมือนอเมริกันทาวน์) หรือถนนเพชรบุรีตัดใหม่ ทำให้กรุงเทพฯ เต็มไปด้วยธุรกิจความบันเทิงและพักผ่อนหย่อนใจที่รับอิทธิพลอเมริกันมากขึ้น แต่ทว่าธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืนได้รับผลกระทบด้านลบอย่างรวดเร็ว เมื่อมีการลดจำนวนทหารอเมริกันที่ประจำการในไทยเนื่องจากสงครามเวียดนามได้ใกล้สิ้นสุดลง จนสิ้นสุดลงอย่างเป็นทางการเมื่อปีพ.ศ. 2518 สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยและบริบทแวดล้อมที่ทำให้ ตระกูลกิติพราภรณ์ที่เป็นเจ้าของโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพฯ เริ่มเปิดกิจการสวนสนุกแดนเนรมิตในปี พ.ศ. 2519 เพราะเป็นธุรกิจพักผ่อนหย่อนใจที่ยังไม่คู่แข่งเหมือนธุรกิจโรงภาพยนตร์หรืออยู่ในภาวะซบเซาอย่างธุรกิจสถานบันเทิงกลางคืน อันทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจแห่งใหม่ที่รองรับได้ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในบริเวณลาดพร้าว อีกทั้งในปีเดียวกันสวนสนุกแฮปปี้แลนด์ได้เปิดกิจการที่บริเวณบางกะปิ แต่ต่อมาได้ปิดกิจการและเปลี่ยนพื้นที่สวนสนุกเป็นโครงการอสังหาริมทรัพย์

ในปี พ.ศ. 2523 สวนสยามได้เปิดกิจการเป็นสวนน้ำในบริเวณมีนบุรี (เขตคันนายาวในปัจจุบัน) ที่มีทะเลเทียมเป็นจุดเด่น เพื่อทดแทนการเที่ยวตากอากาศหรือต่างจังหวัดของคนกรุงเทพฯ ให้มาใช้บริการพักผ่อนหย่อนใจที่สวนสยามแทน และรวมทั้งยังมีเครื่องเล่นอื่นๆ อีกด้วย ทั้งสวนสนุกแดนเนรมิตและสวนสยามต่างได้รับความนิยมมาก เนื่องจากเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจขนาดใหญ่ที่มีกิจกรรมการพักผ่อนหย่อนใจรูปแบบใหม่ โดยเฉพาะเมื่อสวนสนุกแดนเนรมิตได้สร้างปราสาทจำลองและดินแดนเทพนิยายเชื่อมโยงกับโลกการ์ตูนจากดิสนีย์ ตลอดทั้งความนิยมการเล่นสวนน้ำที่สวนสยามได้ทำให้เกิดการสร้างสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์ สาขาท่าพระ ในปี พ.ศ. 2533 รวมทั้งการเกิดสวนสนุกในร่มภายในศูนย์การค้าต่างๆ ที่ทำหน้าที่เป็นส่วนเติมเต็มและจุดดึงดูดให้คนมาใช้บริการศูนย์การค้าแห่งนั้นมากขึ้น

จนกระทั่งเกิดวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540 ทำให้พื้นที่สวนสนุกและสวนน้ำต่างๆ ได้รับผลกระทบจากมูลค่าเงินกู้ที่เพิ่มขึ้นและภาวะเศรษฐกิจที่ซบเซา ทำให้สวนสนุกและสวนน้ำต่างๆ ต้องลดค่าใช้จ่ายด้านต่างๆ โดยเฉพาะการลงทุนติดตั้งเครื่องเล่นใหม่ๆ อันขัดแย้งกับธรรมชาติของธุรกิจสวนสนุกที่จำเป็นต้องลงทุนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีเครื่องเล่นที่ทันสมัย รวมถึงการบำรุงรักษาเครื่องเล่นเดิมให้มีความปลอดภัย สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้สวนสนุกกลางแจ้งและในร่มบนศูนย์การค้าได้รับผลกระทบ โดยสวนสนุกแดนเนรมิตมีปัญหาคาระเซ่ที่ดินที่มีเนื้อที่จำกัดเพียง 33 ไร่ และไม่สามารถติดตั้งเครื่องเล่นได้เพิ่มเติมแล้ว ตระกูลกิติพราภรณ์ไม่สามารถเจรจาขอเช่าที่ดินหรือลงทุนซื้อที่ดินแห่งใหม่เพื่อสร้างสวนสนุกแดนเนรมิต แห่งที่ 2 ได้ แต่เนื่องจากผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจปี

พ.ศ. 2540 รวมถึงการลดค่าใช้จ่ายที่ลดการลงทุนติดตั้งหรือปรับปรุงเครื่องเล่น ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตประสบปัญหาหลายด้านจนต้องปิดกิจการ ในขณะที่สวนสนุกในร่มที่ขาดการปรับปรุงและพัฒนา เนื่องจากศูนย์การค้าส่วนใหญ่เปลี่ยนไปสนใจในพื้นที่ส่วนอื่นในศูนย์การค้าที่สร้างกำไรโดยตรงได้มากกว่า ทำให้สวนสนุกในร่มบางแห่งเกิดอุบัติเหตุส่งผลให้เกิดการควบคุมและตรวจสอบสภาพเครื่องเล่นต่างๆ ในสวนสนุกในร่มต่างๆ ทำให้ศูนย์การค้าหลายแห่งเปลี่ยนพื้นที่สวนสนุกในร่มให้เป็นพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างอื่นที่มีต้นทุนและความเสี่ยงน้อยกว่า ทั้งนี้สวนสยามและสวนน้ำลอยฟ้าในศูนย์การค้าสามารถดำเนินกิจการได้อย่างต่อเนื่อง แม้ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจหลังวิกฤตเศรษฐกิจปี พ.ศ. 2540

การศึกษาพื้นที่สวนสนุกในกรุงเทพฯ จึงอธิบายและสะท้อนการเปลี่ยนแปลงกรุงเทพฯ ในแง่มุมต่างๆ การมีสวนสนุกเป็นตัวแทนทางการเปลี่ยนแปลงเชิงกายภาพและเชิงความคิดที่บ่งบอกลักษณะเฉพาะของเมืองกรุงเทพฯ และคนในเมืองกรุงเทพฯ หรือกระทั่งลักษณะเฉพาะของสวนสนุกในกรุงเทพฯ ได้ ตลอดทั้งลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจในรูปแบบเน้นความบันเทิงของผู้ใหญ่ที่เกี่ยวกับการพนันและการชมการแข่งขันกีฬาที่ปรากฏในพื้นที่สวนสนุก (ในลุมพินี) ที่มีการเปลี่ยนแปลงไปสู่การพักผ่อนหย่อนใจที่เน้นความบันเทิงของเด็กและครอบครัวในสถานที่พักผ่อนหย่อนใจพื้นที่เดียวกันอย่างในพื้นที่สวนสนุกแดนเนรมิตหรือแฮปปี้แลนด์ ตลอดทั้งการเกิดขึ้นของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่เกี่ยวข้องกับการเล่นน้ำอย่างในพื้นที่สวนสยามและสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์ รวมถึงพื้นที่สวนสนุกในร่มขนาดย่อมที่เกิดขึ้นเพื่อเป็นส่วนเติมเต็มความครบวงจรให้กับพื้นที่ศูนย์การค้าต่างๆ ที่พยายามดึงดูดลูกค้าให้มาใช้บริการ

เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการพักผ่อนหย่อนใจในช่วงก่อนและหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สามารถวิเคราะห์ได้ว่า ลักษณะและบรรยากาศของสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่มีรูปแบบความบันเทิงของผู้ใหญ่ ทั้งเรื่องการพนันในการพนันจับสลาก หรือ เรื่องการใช้จ่ายอย่างในการแข่งขันมวย เป็นลักษณะ ของสวนสนุกที่คล้ายงานรื่นเริงหรืองานวัดมากกว่ารูปแบบสวนสนุกถาวรที่เกิดขึ้นในกรุงเทพฯ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อย่างสวนสนุกแดนเนรมิตที่เป็นสวนสนุกพื้นที่ความบันเทิงสำหรับเด็กและครอบครัวมากกว่า ที่ได้รับอิทธิพลจากการเกิดขึ้นของสวนสนุกดิสนีย์แลนด์ในสหรัฐอเมริกาที่สร้างรูปแบบของสวนสนุกแบบใหม่ที่เน้นการสร้างโลกจำลองสำหรับเด็กและคนทั้งครอบครัวด้วยการสร้างบรรยากาศความบันเทิงที่เกี่ยวข้องกับตัวการ์ตูนมากยิ่งขึ้น อันแตกต่างจากสวนสนุกแบบเดิมในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่เน้นกิจกรรมของการเล่นพนัน การเกิดขึ้นของสวนสนุกแดนเนรมิตและแฮปปี้แลนด์ที่เป็นสวนสนุกที่รองรับความสนุกสนานของคนทั้งครอบครัวที่สะท้อนการก่อตัวของครอบครัวชนชั้นกลางที่มีครอบครัวขนาดเล็กในเมืองกรุงเทพฯ ที่มีจำนวนมากขึ้นจนเป็นผู้บริโภคสำคัญที่ทำให้สวนสนุกแดนเนรมิตประสบความสำเร็จได้ โดยเฉพาะการสร้างปราสาทจำลองและดินแดนเทพนิยายที่มีกลิ่นอายโลกการ์ตูนของดิสนีย์อย่างมาก รวมถึงการพักผ่อนหย่อนใจแบบ

เล่นน้ำในสวนสยาม และสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์และในลิโอแลนด์ รวมไปถึงบทบาทของสวนสนุกในร่มที่เติมเต็มการพักผ่อนหย่อนใจให้ครบวงจรของศูนย์การค้าย่านชานเมืองของกรุงเทพ

ลักษณะสำคัญ	ศูนย์การค้า	โรงภาพยนตร์	สวนสนุก
การก่อตัวและขยายตัว	เริ่มตั้งจากย่านชุมชนในใจกลางกรุงเทพก่อนขยายไปยังชานเมือง	เริ่มตั้งจากย่านชุมชนในใจกลางกรุงเทพก่อนขยายไปยังชานเมือง	เริ่มต้นที่ย่านชานเมืองตั้งแต่เริ่มแรก
การใช้พื้นที่	เริ่มต้นจากอาคารพาณิชย์ไปจนถึงพื้นที่ศูนย์การค้าขนาดใหญ่	เริ่มต้นจากอาคารพาณิชย์ไปจนถึงพื้นที่โรงภาพยนตร์ขนาดใหญ่	เริ่มใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ตั้งแต่แรก
วันและเวลาที่เปิดให้บริการ	ทุกวัน เริ่มเปิดจากช่วงเช้าถึงเย็น ก่อนจะขยายไปสู่ช่วงค่ำ	เริ่มจากฉายสัปดาห์ละหนึ่งครั้งในช่วงหัวค่ำของวันหยุด ก่อนขยายเป็นทุกวันและฉายเป็นรอบๆ โดยเฉพาะเวลากลางคืน	ทุกวัน และเปิดตั้งแต่เช้าถึงเย็น ไม่มีเปิดในช่วงเวลากลางคืน เว้นวาระพิเศษ เช่น งานลอยกระทง หรืองานคอนเสิร์ต
วิธีการคิดค่าเข้าชม	ไม่ต้องเสียค่าเข้าชม	เริ่มต้นจากค่าใช้บริการในอัตราเดียว และเปลี่ยนแปลงเป็นราคาตามที่นั่งที่ต้องการ	เริ่มต้นจากค่าเข้าชมเป็นตั๋วผ่านเข้าประตู และให้ลูกค้าซื้อค่าเล่นเครื่องเล่นต่างหาก ซึ่งพัฒนาเป็นตั๋วเหมาที่รวมทั้งตั๋วผ่านเข้าประตูและเครื่องเล่นด้วย
กลุ่มลูกค้า	เริ่มจากกลุ่มคนที่มีรายได้ค่อนข้างสูงที่นิยมสินค้านำเข้า และขยายเปิดกว้างไปสู่กลุ่มคนหลากหลายมากขึ้น	ค่อนข้างเปิดกว้างให้กลุ่มคนที่หลากหลายเข้าถึงได้ เพราะราคาไม่สูง	เริ่มจากกลุ่มผู้ใหญ่มาก่อน รายได้สูง แล้วขยายเป็นกลุ่มครอบครัวที่ผู้ปกครองพาลูกมาเที่ยว และกลุ่มวัยรุ่น
จุดเด่นที่ดึงดูดลูกค้า	เริ่มจากการจำหน่ายสินค้านำเข้าให้ลูกค้า แล้วพัฒนาเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจที่ครบวงจรมากขึ้น เช่น โรงภาพยนตร์สวนสนุกในร่ม สวนน้ำลอยฟ้า	เริ่มจากการจัดฉายภาพยนตร์ต่างประเทศ ต่อมาได้ฉายภาพยนตร์ไทย โดยโรงภาพยนตร์ต่างๆ ได้ปรับปรุงให้ทันสมัยแตกต่างกัน	เริ่มจากเป็นสวนพักผ่อนหย่อนใจ (Pleasure Garden) แล้วพัฒนาเป็นสวนสนุกสำหรับเด็กและครอบครัวที่มีเครื่องเล่นและพื้นที่จำลองต่างๆ

ตารางที่ 5.1 เปรียบเทียบลักษณะสำคัญของสถานที่พักผ่อนหย่อนใจในกรุงเทพ

ทั้งนี้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจต่างๆ ส่วนใหญ่ในช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีความเกี่ยวข้องกับชนชั้นสูงของสยาม จากการรวมลงทุนในกิจการธุรกิจความบันเทิงต่างๆ เช่น บริษัทสยามนิรามัยที่เจ้าพระยารามราฆพจัดตั้งตามพระราชดำริของรัชกาลที่ 6 หรือกิจการ บริษัทสหคินามา จำกัด (United Cinema Co., Ltd) ที่จัดตั้งตามพระราชดำริของรัชกาลที่ 7 รวมถึงสวนสนุก (ในลุมพินี) ที่รัชกาลที่ 7 ทรงร่วมลงทุนในการก่อสร้างสวนสนุกกับพระยาศุภชลาศัย ลักษณะที่ชนชั้นสูงเกี่ยวกับธุรกิจความบันเทิงสะท้อนถึงบทบาทของชนชั้นนำที่เป็นกลุ่มคนที่มีทรัพย์สินและโอกาสในการลงทุนก่อสร้างสถานที่พักผ่อนหย่อนใจได้ ในขณะเดียวกันสะท้อนถึงธุรกิจความบันเทิงทั้งสวนสนุกและโรงภาพยนตร์ที่เป็นความบันเทิงที่ได้รับความนิยมในสังคมเมืองกรุงเทพในระดับที่สามารถดึงดูดให้ชนชั้นสูงในช่วงเวลาดังกล่าวมาลงทุน ในขณะที่กลุ่มเจ้าของกิจการสวนสนุกหรือสวนน้ำในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีลักษณะเป็นผู้ประกอบการที่มีเงินทุนหรือกิจการอื่นๆ มาก่อนแล้ว โดยเฉพาะธุรกิจความบันเทิงอย่างในกรณีตระกูลกิติยาภรณ์เจ้าของสวนสนุกแดนเนรมิตหรือตระกูลอัมพพเจ้าของสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าเดอะมอลล์ที่ต่างเป็นเจ้าของธุรกิจโรงภาพยนตร์มาก่อน ในขณะเดียวกันกลุ่มเจ้าของกิจการที่มีภูมิหลังด้านอสังหาริมทรัพย์ได้สนใจมาลงทุนธุรกิจสวนสนุกหรือสวนน้ำด้วยเช่นกัน เช่น ไชยวัฒน์ เหลืองอมรเลิศเจ้าของสวนสยามหรือกลุ่มผู้บริหารสวนสนุกแสปี้แลนด์ สะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของเจ้าของกิจการที่มีเงินทุนหรือทรัพย์สินในระดับหนึ่งที่สามารถลงทุนในธุรกิจสวนสนุกที่เป็นธุรกิจระยะยาวได้ โดยเฉพาะปัจจัยที่ดินรวมถึงกลุ่มทุนต่างๆ ที่ลงทุนสร้างศูนย์การค้าที่มีพื้นที่สวนน้ำลอยฟ้าหรือสวนสนุกในร่มด้วย สะท้อนถึงภาวะการแข่งขันในธุรกิจศูนย์การค้าที่พยายามสร้างจุดเด่นอย่างสวนสนุกในร่มให้ดึงดูดลูกค้าด้วย

ในด้านการขยายตัวของเมืองที่เชื่อมโยงกับการเกิดขึ้นของสวนสนุกได้ เนื่องจากบริบททางกายภาพของที่ดินชานเมืองขนาดใหญ่ที่ราคาถูกที่เอื้อต่อการก่อสร้างสวนสนุกที่ใช้พื้นที่ขนาดใหญ่ในการติดตั้งเครื่องเล่นหรือสร้างบรรยากาศความสนุกสนาน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเมืองกรุงเทพภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมอเมริกันอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะประเด็นการใช้เวลาว่างพักผ่อนหย่อนใจ การเกิดวิถีชีวิตประจำวันของชนชั้นกลางและการก่อตัวของสังคมเมืองที่มีครอบครัวขนาดเล็ก สิ่งเหล่านี้ทำให้วิถีชีวิตประจำวันของคนในสังคมเมืองกรุงเทพเปลี่ยนแปลงโดยรับวัฒนธรรมที่แบบอเมริกันที่มีอิทธิพลทดแทนแบบยุโรปอย่างต่อเนื่อง ทำให้การสร้างสวนสนุกแดนเนรมิตที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2519 เป็นสวนสนุกรูปแบบใหม่ที่รองรับการพักผ่อนหย่อนใจของคนทุกวัยที่มีผู้ปกครองพาบุตรหลานไปพักผ่อนหย่อนใจในช่วงเวลาวันหยุด และโดยเฉพาะเมื่อสวนสนุกแดนเนรมิตได้ก่อสร้างปราสาทจำลองและดินแดนเทพนิยายที่สร้างบรรยากาศโลกการ์ตูนที่รับอิทธิพลจากสวนสนุกดิสนีย์แลนด์ รวมถึงวิถีชีวิตแบบชนชั้นกลางที่เป็นครอบครัวขนาดเล็กเริ่มนิยมการอาศัยอยู่ในพื้นที่ชานเมือง โดยเฉพาะการเกิดขึ้นของหมู่บ้านจัดสรรที่สร้างวิถีชีวิตของคนเดินทางด้วยรถยนต์ส่วนบุคคล สะท้อนได้จากการก่อตัวขึ้นของศูนย์การค้าครบวงจรต่างๆ ในพื้นที่ชานเมืองที่

เกิดขึ้นเพื่อรองรับคนในพื้นที่หมู่บ้านจัดสรรในบริเวณใกล้เคียง ในช่วงปี พ.ศ. 2525-2539 ที่ศูนย์การค้าต่างๆ ในชานเมืองมีพื้นที่จอดรถขนาดใหญ่และมีกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจที่หลากหลาย เช่น คอนเสิร์ต โรงภาพยนตร์ ร้านอาหาร สวนน้ำลอยฟ้า รวมถึงสวนสนุกในร่ม เป็นต้น โดยเฉพาะการขยายตัวของเมืองกรุงเทพใน ทิศตะวันออก ที่มีสถานที่พักผ่อนใจสำคัญอย่างสวนสนุกแดนเนรมิต แสบปีแลนด์ หรือสวนสยาม เป็นต้น ตลอดจนการขยายตัวของเมืองในทางทิศตะวันตกที่เริ่มปรากฏขึ้นผ่านสวนน้ำลอยฟ้าที่ปรากฏในศูนย์การค้าเดอะมอลล์ สาขาท่าพระ และสาขาบางแค อันสะท้อนถึงการขยายตัวของเมืองกรุงเทพที่มีหมู่บ้านจัดสรรในทิศตะวันตกของกรุงเทพมากขึ้นจนเป็นฐานผู้บริโภคที่รองรับการเกิดขึ้นของศูนย์การค้าในบริเวณดังกล่าวได้

ดังนั้นการที่ธุรกิจสวนสนุกกลางแจ้งประสบความสำเร็จไม่ยืดยาวเท่าธุรกิจสวนน้ำในกรุงเทพ สามารถวิเคราะห์ได้จากรูปแบบและลักษณะการพักผ่อนหย่อนใจที่สังคมเมืองกรุงเทพเป็นเมืองโตเดี่ยว ที่มีประชากรมากที่สุดในประเทศ แต่ขาดระบบขนส่งสาธารณะอย่างรถโดยสารประจำทางและรวมถึง รถไฟฟ้าไม่ทั่วถึงทั้งเมือง อันเป็นปัญหาการเดินทางที่สำคัญของสวนสยามในระยะแรกที่ไม่มีรถโดยสาร ประจำทาง สิ่งนี้สะท้อนให้ถึงอำนาจของผู้ปกครองที่สามารถเลือกตัดสินใจพาลูกหลานในครอบครัวไปพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่ต่างๆ ได้เป็นหลักด้วยรถยนต์ส่วนบุคคลมากกว่าเป็นการตัดสินใจของเด็กเอง อันแตกต่างจากเมืองอื่นๆ ในโลกที่เด็กสามารถเดินทางด้วยระบบขนส่งสาธารณะที่ทั่วถึงและปลอดภัย ตั้งแต่จากที่อยู่อาศัยของตนเองไปยังสถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างสวนสนุกหรือสวนน้ำด้วยตนเองได้เหมือนในประเทศญี่ปุ่นที่มีระบบรถไฟฟ้ามหานครครอบคลุมจากย่านที่อยู่อาศัยไปถึงสวนสนุกได้ ในขณะที่เมืองกรุงเทพมีลักษณะเป็นครอบครัวชนชั้นกลางขนาดเล็กที่พึ่งพารถยนต์ส่วนบุคคลในการเดินทางจากย่านที่อยู่อาศัยย่านชานเมืองอย่างหมู่บ้านจัดสรรไปสู่ใจกลางเมืองหรือสวนสนุกดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งประเด็นดังกล่าวสามารถอธิบายได้ถึงทางเลือกของผู้ปกครองที่สนใจเลือกไปสวนสนุกแดนเนรมิตด้วยสาเหตุที่คำนึงเกี่ยวกับการให้ความสำคัญในการเลี้ยงดูและใส่ใจเด็กในด้านอารมณ์ที่มากขึ้นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประกอบทั้งครอบครัวในกรุงเทพที่ผู้ปกครองเติบโตและมีโอกาสสัมผัสกับวัฒนธรรมอเมริกันมากขึ้นจากทั้งบริบทสงครามเวียดนามที่ทำให้เกิดสถานบันเทิงกลางคืนที่ถ่ายทอดวิถีชีวิตการพักผ่อนแบบอเมริกันในเวลากลางคืน หรือการขยายตัวของโรงภาพยนตร์ในกรุงเทพที่นิยมภาพยนตร์ฮอลลีวูดที่ถ่ายทอดความสนุกสนานแบบโลกดิสนีย์ ผ่านการชมภาพยนตร์หรือการดูในวิดีโอเทปมายาวนาน จึงสามารถตัดสินใจไปพักผ่อนหย่อนใจในพื้นที่ที่มีวัฒนธรรมอเมริกันที่ตนเองคุ้นเคยและอยากสัมผัสตัวการ์ตูนดังกล่าวได้

ในขณะเดียวกันเครื่องเล่นอื่นๆ ในสวนสนุกแดนเนรมิตหรือสวนสนุกในร่มบนศูนย์การค้า มีหลากหลายรูปแบบเครื่องเล่นหวาดเสียวและตื่นเต้นต่างๆ สามารถดึงดูดวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่หลายคนได้ เช่น วกิ้ง หรือ รถไฟเหาะ แต่ก็ยังเป็นข้อจำกัดสำหรับเด็กที่มีความสูงไม่เพียงพอหรือผู้ปกครองที่มีความกลัวหรืออยากเล่น แต่จำเป็นต้องอยู่ดูแลลูกหลานที่ความสูงไม่ถึง สิ่งเหล่านี้

กลายเป็นอุปสรรคที่น่าสนใจ เมื่อมีชาวอุบัติเหตุหรือความไม่ปลอดภัยของเครื่องเล่นที่ทำให้สวนสนุกกลางแจ้งหรือในร่มมีผู้ไปใช้บริการลดลงได้ เนื่องจากผู้คนเกรงกลัวอันตรายหรือไม่ต้องการใช้บริการ เพราะไม่ต้องการเล่นเครื่องเล่นที่ตนเองไม่ชอบ จึงไม่ต้องการเสียค่าผ่านประตูหรือเสียเวลาไปเที่ยวในสถานที่ดังกล่าว

แต่ทว่าในพื้นที่สวนน้ำกลับเป็นพื้นที่ที่เป็นกลางที่คนทุกวัยทั้งเด็กเล็ก เด็กโต วัยรุ่น หรือผู้ใหญ่สามารถเข้าไปเล่นน้ำได้ แม้กระทั่งแต่คนที่ว่ายน้ำไม่ได้ ก็สามารถเข้าไปเล่นน้ำในรูปแบบอื่นๆ นอกจากการว่ายน้ำในแบบกีฬาได้ เช่น ในสระน้ำวนที่ทำให้ลอยตัวได้อัตโนมัติ หรือสไลด์ที่ไม่ต้องใช้ทักษะกีฬาในการว่ายน้ำใดๆ ก็สามารถใช้บริการได้ ตลอดทั้งพื้นที่สวนน้ำมีความปลอดภัยมากกว่าพื้นที่ทะเลจริงที่มีความสูงหรือคลื่นที่ไม่แน่นอน รวมถึงเป็นกิจกรรมที่สามารถมีสาระหรือคุณค่าได้มากกว่าสวนสนุกที่เน้นแต่ความสนุกสนานเป็นหลัก เช่น การฝึกว่ายน้ำ หรือ การออกกำลังกายให้มีสุขภาพแข็งแรงได้ ประกอบทั้งการเล่นน้ำเป็นการดื่มน้ำสำหรับสภาพอากาศและฤดูกาลในกรุงเทพฯ ที่มีความร้อนเกือบตลอดปี สิ่งเหล่านี้ทำให้การเล่นน้ำ เป็นเรื่องใกล้ตัวที่เป็นการออกกำลังกายที่ถือว่าเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แก่ร่างกาย มิใช่เป็นเพียงแค่ความสนุกสนานเพียงอย่างเดียว และมีข้อจำกัดที่น้อยกว่าการเที่ยวสวนสนุกอยู่ประการหนึ่ง ทั้งนี้ผู้วิจัยยังค้นพบหลักฐานที่ล้ำค่าเป็นจำนวนมากที่บันทึกภาพบรรยากาศภายในสวนสนุกแดนเนรมิต สวนสนุกในร่มและสวนน้ำลอยฟ้าบนศูนย์การค้าต่างๆ ในกรุงเทพฯ ในช่วงเวลาประมาณปีพ.ศ. 2539- 2541 ในช่องสื่อ Youtube ของ Chedped Studio โดยผู้ที่สนใจสามารถเข้าไปชมได้

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่สวนสนุกและสวนน้ำในกรุงเทพฯ ในช่วง พ.ศ. 2470-2540 สามารถอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งทางกายภาพและความคิดของคนในกรุงเทพฯ ในแต่ละช่วงเวลาที่มิบริบททางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันได้ รวมถึงประเด็นลักษณะของเจ้าของธุรกิจและการขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ ที่ทำให้สร้างสรรค์หรือรับรองทำให้สถานที่พักผ่อนหย่อนใจอย่างสวนสนุกหรือสวนน้ำได้

รายการอ้างอิง

หนังสือและบทความในหนังสือ

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. 25 ปี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2528.
- กาญจนาภรณ์ [นามแฝง]. กรุงเทพฯ เมื่อ 70 ปีก่อน. กรุงเทพฯ: เรื่องศิลป์, ม.ป.ป.
- กิตติศักดิ์ สุวรรณโกสิน และคณะ. หนังสืออเมริกัน: ประวัติศาสตร์และงานคลาสสิก. บรรณาธิการโดย สุชาติ เตชศรีสุธี. กรุงเทพฯ: ห้องภาพสุวรรณ, 2538.
- จุลจักรพงษ์, พระองค์เจ้า., เกิดวังปารุสก์ ฉบับสมบูรณ์: สมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์และสมัยประชาธิปไตย. พิมพ์ครั้งที่ 10, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ริเวอร์บุ๊ค จำกัด, 2540.
- ไชยวัฒน์ เหลืองอมรเลิศ. ใครลิขิตชีวิตข้า ดร.ไชยวัฒน์ เหลืองอมรเลิศ. กรุงเทพฯ: เนชั่นบุ๊คส์, 2556.
- ประภาเพ็ญ สุวรรณ. ประชากรศึกษา. กรุงเทพฯ: คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2518.
- ธนาทิพ ฉัตรภูติ. ดำเนินโรงหนัง. กรุงเทพฯ: เวลาดี, 2547.
- ธเนศ วงศ์ยานนาวา. หนังสืออาร์ตไม่ได้มาเพราะโชคช่วย: ว่าด้วยการขึ้นมาเป็นศิลปะของภาพยนตร์สังคมบริโภค. กรุงเทพฯ: Unfinished Project Publishing, 2551.
- ผาสุก พงษ์ไพจิตร และ คริส เบเคอร์. เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ. พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์ม บุ๊คส์, 2546.
- พญาธิไทย. ไตรภูมิพระร่วง. กรุงเทพฯ: องค์การค้าของคุรุสภา, 2503.
- พูนพิสมัย ดิสกุล (ม.จ.). รวมชุดสารคดี. กรุงเทพฯ: คลังวิทยา, 2500.
- ภัทรวิ ภูฎาภิรมย์. วัฒนธรรมบันเทิงในชาติไทย การเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมความบันเทิงในสังคมเมืองกรุงเทพฯ พ.ศ. 2491-2500. กรุงเทพฯ: มติชน, 2550.
- ยรรยง จรรย์ภาส. แผนที่กรุงเทพฯ เส้นทางเดินรถยนต์โดยสารประจำทาง ฉบับสมบูรณ์. มปท, 2527.
- รักษ์ อัครราช. “มหาเสวกโท พระยาคนตาบอดดีสี่หราชบาลเมือง.” ใน ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพพลตำรวจตรี พระยาคนตาบอดดีสี่หราชบาลเมือง (เทียบ อัครรักษ์). กรุงเทพฯ: บำรุงนุกุลกิจ, 2512.
- วิรัตน์ แสงทองคำและคณะ. 70 ปีจรัลวิวัฒน์ Central ยิ่งสู้ยิ่งโต. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ, 2546.
- วีระยุทธ ปีสาลี. กรุงเทพฯ ยามราตรี. กรุงเทพฯ: มติชน, 2557.
- ศิลป์ชัย ชาญเฉลิม. ว่าด้วยหนังในบางกอก. นครปฐม: หอภาพยนตร์ (องค์การมหาชน), 2555.

- สมศรี สุกุมลนันทน์. *สารคดีชีวประวัติ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สารคดี, 2541.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. “การย้ายถิ่นและการขยายความเป็นเมือง,” ใน *หนังสืออุทิศประชากรศึกษา*. กรุงเทพฯ: โครงการประชากรศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล, 2519: 645-684.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. *รายงานสถิติรายปีประเทศไทย 2555*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2556.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. *สมุดสถิติรายปีประเทศไทย 2524-2527*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2528.
- อนุสรณ์เนื่องในพิธีพระราชทานเพลิงศพ นายศุภชัย อัมพูช. ม.ป.ท: ม.ป.พ, 2549.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย. *รัฐไทยกับการปฏิรูปเศรษฐกิจ จากกำเนิดทุนนิยมนายธนาคารถึงวิกฤตเศรษฐกิจ 2540*. บรรณาธิการโดย ธนาพล อิวสกุล. นนทบุรี: ฟาเดียวก้น, 2556.
- แอนเดอร์สัน, เบเนดิกท์. *ในกระຈກ: วรรณกรรมและการเมืองสยามยุคอเมริกัน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อ่าน, 2553.

บทความวารสาร

- ธงชัย วินิจจะกุล, “ภาวะอย่างหนอที่เรียกว่าศิริไลซ์ เมื่อชนชั้นนำสยามสมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิธีกรรมทั้งในและต่างประเทศ.” *รัฐศาสตร์สาร* 24, ฉ.2 (2546): 1-66.
- “ธุรกิจบันเทิง ยุทธการโรงหนังกรุง.” *มีเดีย* (กุมภาพันธ์ 2531): 110-111.
- พอพันธ์ อูยานนท์. “เมืองกรุงเทพฯ ในประวัติศาสตร์รัตนโกสินทร์ตอนต้น (พ.ศ. 2325-2398).” *วารสารสุโขทัยธรรมมาธิราช* 11, ฉ.2 (2541): 107-117.
- ภาคิน นิมนานนรงค์. “ยิ่งโตยิ่งปล่อย: เด็กและวัยเด็กในยุครัตนโกสินทร์ตอนต้นถึงการปฏิรูปการปกครองสมัยรัชกาลที่ 5.” *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* 16, ฉ.2 (2559): 23-60.
- “ลมหายใจธุรกิจ สรรพสินค้า.” *มีเดีย* (พฤษภาคม 2531): 112-113.
- “สกุ๊ปจากปก เสือสวนสนุกคำรามรับปิดเทอม.” *มีเดีย* (มีนาคม 2530): 11-22.
- สุทธิเกตุ ตัดพิทักษ์กุล. “สวนน้ำ...กิจการท่องเที่ยวที่น่าจับตาในประเทศไทย” *วารสารส่งเสริมการลงทุน* 25, ฉ.9 (กันยายน 2557): 23-32.
- อดิศร หมวกพิมาย. “การใช้ที่ดินในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑลในสมัยรัชกาลที่ 1-3 พ.ศ. 2325-2394.” *วารสารธรรมศาสตร์* 21, ฉ.1 (2538): 7-45.

อุดมพร อีระวิริยะกุล “วัฒนธรรม-เมืองตะวันตกในกรุงเทพฯ ยุคต้นสยามใหม่.” *วารสารไทยศึกษา* 7, ฉบับที่ 1 (2545): 53-88.

บทความหนังสือพิมพ์

- “คนกรุงเทพฯ ซึ่สมควรปิด.” *ประชาชาติธุรกิจ*, 13 มกราคม 2543, 21-22.
- “ฉลองครอบครัวยุคสันต้าม สอนสยาม ทะเล-กรุงเทพฯ.” *ไทยรัฐ*, 14 ตุลาคม 2545, 35
- “แฉเจ้าหน้าที่ห้างแพชั่นไม่ช่วยค.ย.ห่วงแต่รถไฟจะไหม้.” *ไทยรัฐ*, 25 มิถุนายน 2545, 10-11.
- “แดนเนรมิตเจรจา รพท. เข้าที่ต่อ 20 ปี.” *สยามธุรกิจ*, 31 ตุลาคม 2542, 13, 18.
- “ธุรกิจสวนสนุก 2 ปี หดตัว 30% ต่างชาติเล็งกลับมาลงทุนอีก.” *มติชน*, 19 กันยายน 2541, 8.
- ภัทรพรรณ สายเติมศรี. “แดนเนรมิต... ฉันจะคิดถึงเธอ.” *ประชาชาติธุรกิจ*, 5 มิถุนายน 2543, 31.
- “เรื่องแนวทางและมาตรการป้องกันและแก้ไขอุบัติเหตุจากเครื่องเล่นไฟฟ้าในสวนสนุก.” *สยามรัฐ*, 25 กันยายน 2545, 2.
- “สวนสนุก 14 ห้างดังเจอจุดอันตรายอีก.” *เดลินิวส์*, 13 กรกฎาคม 2545, 14.
- “สวนสนุกปรุงโฉมรับหน้าร้อน ปรับแผนเน้นทำตลาดช่วงสั้น.” *ประชาชาติธุรกิจ*, 4 มีนาคม 2542, 17-18.
- “สวนสนุกในห้างเฮ ดูปัญหาค้าเด็กเพลิน ไม่มีแดนเนรมิตเป็นก้าง.” *ประชาชาติธุรกิจ*, 17 มกราคม 2543, 14.
- “‘สวนสยาม’ รับอานิสงส์แดนเนรมิตปิด ดิวนายทุนนอกพินโครงการซีทีวอลล์.” *ดอกเบี้ยธุรกิจ*, 19 เมษายน 2543, 19.
- “‘สวนสนุก’ หงอยรับปีใหม่ รวมห้างดิวต่างประเทศ.” *มติชน*, 1 มกราคม 2541, 8.
- “สวนสยามทาบทุสเซอร์สพลิกโฉมเท่าตีสันนียแลนด์.” *ประชาชาติธุรกิจ*, 20 พฤษภาคม 2539, 46.
- “สวนสยามทุ่ม 5 พันล. แสดงหุ่น “โคมไฟจิ้ง.”” *มติชน*, 15 ธันวาคม 2545, 12.
- “‘สวนสยาม’ มุ่งสู่ระดับสากลเผยแผนสืบปลงทุน 7 พันล้าน.” *ผู้จัดการรายวัน*, 24 กุมภาพันธ์ 2542, 4.
- “สวนสยามลงทุนอีก 7 พันล้านดิงต่างประเทศบริหาร-ถือหุ้น.” *มติชน*, 24 กุมภาพันธ์ 2542, 8.
- “FAREWELL ‘แดนเนรมิต’ ที่แพง-ขาดทุน-โลว์คลาส.” *ฐานเศรษฐกิจ*, 20 มกราคม 2543, 28.
- “Grief anger over young lives lost,” *The Nation*, June 25, 2002, 1A, 4A.
- “Theme parks to face state checks.” *Bangkok Post*, June 25, 2002, 2.

วิทยานิพนธ์

- ขวัญแก้ว อุดมบุญญานภาพ. “กำเนิดและการขยายตัวของเมืองพัทธยา.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- จิรวัดน์ แสงทอง. “ชีวิตประจำวันของชาวสยามในกรุงเทพฯ พ.ศ. 2475-2426.” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2546.
- ณัฐยา อัสวพงษ์อนันต์. “บ่อนเบี้ยในสังคมไทย พ.ศ. 2367-2460: การศึกษาเชิงสังคมวัฒนธรรม.”
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.
- ณัฏฐนัท เลี้ยวไพโรจน์. “ศูนย์การค้ากับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2526-
2539.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550.
- บุญธรรม สิริกุตตา. “การศึกษาปัญหาและแนวโน้มทางการตลาดของสวนสนุกใน
กรุงเทพมหานคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาการตลาด คณะพาณิชยศาสตร์
และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2527.
- ปิ่นเพชร จำปา. “วัฒนธรรมการท่องเที่ยวของคนไทย พ.ศ. 2394-2544.” วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2545.
- ยุวพร เกื้อกุลเกียรติ, “แนวโน้มประชากรผู้มีงานทำของเขตเทศบาลนครกรุงเทพ
ในปีพ.ศ. 2518 ถึง 2522.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาวิจัยการศึกษา
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.
- ยุวรี โชคสวนทรัพย์. “กิจการสถานบันเทิงในกรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2488-2545.” วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร,
2554.
- วิภารัตน์ ดืออ่อง. “พัฒนาการของกิจการไฟฟ้าในประเทศไทยระหว่างปี พ.ศ. 2427-2488.”
วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534.
- สยามพร ทองสารี. “ผลกระทบจากการตัดถนนในกรุงเทพมหานครในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระ
พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411-2453): ศึกษาเฉพาะกรณีการตัดถนนในกำแพง
พระนครด้านเหนือและด้านใต้พระนคร.” วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, ภาควิชา
ประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526.

อรรณพ ศรีอุดม. “การศึกษาเรื่องการท่องเที่ยวในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2466).” วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

เอกสารประกอบการสัมมนา

ภาสกร สังข์ศรี. “จากฮอลลีวูดสู่แดนเนรมิต: วัฒนธรรมอเมริกันที่เอื้อให้เกิดสวนสนุกในกรุงเทพ” LIBERAL ARTS INTERNATIONAL CONFERENCE 2015 (Proceeding) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 6 สิงหาคม 2558.

เอกสารจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.5น7.7ง./21 เรื่อง ขุนชำนาญโยธา (สิน) ขออนุญาตออกร้านขายของ และเล่นการพนันที่วัดพระเชตุพน ในงานนักขัตฤกษ์สงกรานต์ (ร.ศ. 124).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6น.7.5/6 เรื่อง รายงานวชิรพยาบาลประจำปี ตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2455 เป็นต้นมา (พ.ศ. 2455-2495).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6น17.15/1 เรื่อง งานรื่นเริงฤดูหนาว (พ.ศ. 2461).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6น17.15/2 เรื่อง งานรื่นเริงฤดูหนาว (พ.ศ. 2463).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.6น17.15/3 เรื่อง เชิญออกร้านในงานฤดูหนาว (พ.ศ. 2465).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.7รล.99/45 เรื่อง นายกิมเจ็งขอมิงานประกวดสินค้าที่วังสราญรมย์ และสวนลุมพินี (พ.ศ. 2471).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.7ม.26.5/122 เรื่อง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระบรมราชูปการระแ่สวนสนุก (สวนลุมพินี) (พ.ศ. 2471).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.31/1 เรื่อง พระยาคทาธรบดีขออนุญาตให้จับสลากที่สวนสนุกฯ (พ.ศ. 2475).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. ร.7 ม.26.5 /278 เรื่อง สวนสนุก (พ.ศ. 2472).

สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. สร.0201.31/2 เรื่อง ก่อสร้างสวนลุมพินีให้เป็นวนะสาธารณะสำหรับประชาชน (พ.ศ. 2476-2495).

หนังสือสวนสยามและโฆษณา. เอกสารแนบใน สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. พ.1.8.3/1 เรื่อง โครงการส่วนราชการและเอกชนเสนอเข้าร่วมงานสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี.

สื่ออิเล็กทรอนิกส์

เจเอสแอล. “สุริวิภา เผยเบื้องหลังความยิ่งใหญ่ของสยามนิรมิตเกิดจากความอดทนและปัญญา
หญิงแกร่ง “พัฒน์นิน”.” *ThaiPR.net* (24 เมษายน 2549). ภายได้ “ข่าวทั่วไป.”
<http://www.ryt9.com/s/prg/63441> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม 2559).

“เกี่ยวกับเรา,” <http://www.dreamworld.co.th/th/aboutus.php> (สืบค้นเมื่อวันที่ 12
พฤษภาคม 2560).

“ลาก่อน... แดนเนรมิต.” *ผู้จัดการรายเดือน* (เมษายน 2543). [http://info.gotomanager.com/
news/details.aspx?id=444](http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=444) (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557).

“ดรีมเวิลด์ ไม่ใช่แดนเนรมิต 2.” *ผู้จัดการรายเดือน* (เมษายน 2543). [http://info.gotomanager.
com/news/details.aspx?id=445](http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=445) (สืบค้นเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม 2557).

ตุ๋ม มะนาวตัด. “สวนน้ำในตำนาน ของคนชลบุรี โอเชียนเวิลด์,”
<https://www.facebook.com/media/set/?set=oa.1628244610533864&type=1>
(สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2560).

บุญศิริ นามบุญศิริ. “ไชยวัฒน์ เหลืองอมรเลิศ “ลูกหนี้ตัวอย่าง”.” *ผู้จัดการรายเดือน* (มีนาคม 2530).
<http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=9205> (สืบค้นเมื่อวันที่ 12
กรกฎาคม 2559).

“ประวัติความเป็นมาของสวนสัตว์ดุสิต,” [http://www.dusitzoo.org/customize-
%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%A7%E0%B9%8C%E0%B8%94%E0%B8%B8%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%95-98218-1.html](http://www.dusitzoo.org/customize-%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%A7%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%B4%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B9%80%E0%B8%9B%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A1%E0%B8%B2%E0%B8%82%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B8%A7%E0%B8%99%E0%B8%AA%E0%B8%B1%E0%B8%95%E0%B8%A7%E0%B9%8C%E0%B8%94%E0%B8%B8%E0%B8%AA%E0%B8%B4%E0%B8%95-98218-1.html) (สืบค้นเมื่อวันที่ 10
พฤษภาคม 2560).

“เรื่องของหอภาพยนตร์.” *นายศรี* (17 มีนาคม 2551). [http://www.thaifilm.com/forum
Detail.asp?topicID=4336&page=4&keyword=](http://www.thaifilm.com/forumDetail.asp?topicID=4336&page=4&keyword=) (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2559).

สุชาติ สวัสดิ์ยานนท์. “สวนสนุกกลางแจ้ง คู่แข่ง-คู่เสริม.” *ผู้จัดการรายเดือน* (กุมภาพันธ์ 2538).
<http://info.gotomanager.com/news/details.aspx?id=4925> (สืบค้นเมื่อวันที่ 28
สิงหาคม 2557).

สื่อ

ของเก่าของใหม่, สื่อ “โฆษณา แदनเนรมิต/ 1986 Thai AD.” https://youtube/4350_CnJExg (สืบค้นเมื่อวันที่ 7 มิถุนายน 2559).

นายจิรภัทร เจริญเกษกิจ, สื่อ “โฆษณาห้างเซ็นทรัลพลาซ่า ลาดพร้าว ปี 2528.”

<https://www.youtube.com/watch?v=ab9ymq90Uzs> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2560).

ชัยวัฒน์ มะคำ, สื่อ “โฆษณา สวนสนุกดรีมเวิลด์ (2537).”

<https://www.youtube.com/watch?v=0B4sqRZpe1o> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2560).

4143ism. สื่อ โฆษณาสวนสยาม (นาที่ที่1.35-1.50) ใน “โฆษณาเก่าๆ2537 1994 / Thai ads (3)” <https://youtu.be/CVyxVDV6zZw?t=1m35s> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2560).

Animate Group. สื่อ โฆษณา สวนน้ำพทยาปาร์ค (นาที่ที่5.35-6.05) ใน “โฆษณาเก่าปี 2525 2535.” <https://youtu.be/71ewCGp806g?t=5m35s> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

Chedped Studio, สื่อ สวนสนุกแดนเนรมิต ปีพ.ศ.2539 (นาที่ที่ 09.25-14.56)

ใน “19960131 The Mall บางกะปิ.” <https://youtu.be/22g6UbSL0yM?t=9m25s> (สืบค้นเมื่อวันที่ 12 มิถุนายน 2560).

Chedped Studio, สื่อ สวนสนุกแดนเนรมิต ปีพ.ศ. 2541 (นาที่ที่ 14.16-28.32)

ใน “19980320 แदनเนรมิตร กทม.” https://youtu.be/ERgGJ_PgNVI?t=14m16s (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2560).

Chedped Studio, สื่อ สวนสนุกแดนเนรมิต ปีพ.ศ. 2541 (นาที่ที่ 00.00-19.34)

ใน “19980320 26 แदनเนรมิตร กทม Leo Land Central บางนา”

<https://www.youtube.com/watch?v=pzVQjDXy87k> (สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2560).

e55469, สื่อ “โฆษณาไทยที่ออกอากาศเมื่อปี พ.ศ. 2538 - แदनเนรมิต Movie World.”

<https://www.youtube.com/watch?v=vWnPEDUHBBI> (สืบค้นเมื่อวันที่ 30 ตุลาคม 2559).

e55469, สื่อ “โฆษณาไทยที่ออกอากาศเมื่อปี พ.ศ. 2538 - The Mall.”

<https://www.youtube.com/watch?v=Sck6K30zv6I> (สืบค้นเมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม 2560).

- Film Archive Thailand (หอภาพยนตร์), สื่อ “ไทยไทม์มาร์ก ห้างที่มีบันไดเลื่อนแห่งแรกในประเทศไทย ไทย ๒๕๐๗.” <https://www.youtube.com/watch?v=FxE7rjQ9TkC> (สืบค้นเมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2560).
- littleprince7, สื่อ “โฆษณา สวนสยาม.” <https://youtu.be/Ytu5zMv3ulw> (สืบค้นเมื่อวันที่ 8 เมษายน 2560).
- TonLadprao. สื่อ โฆษณา แดนเนรมิต (นาฬิกาที่ 0.15-0.30) ใน “โฆษณา นมตรามะลิ & สวนสนุกแดนเนรมิต.” <https://www.youtube.com/watch?v=8GgzFibIzjs> (สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2559).
- TonLadprao. สื่อ “โฆษณางานสวนสนุกแฮปปี้แลนด์.” <https://www.youtube.com/watch?v=8GgzFibIzjs> (สืบค้นเมื่อวันที่ 17 กันยายน 2559).

ภาพยนตร์

- เสียดาย, กำกับการแสดงโดย ชาตรี เฉลิมยุค, พร้อมมิตรภาพยนตร์, 2537,
 1. ฉากเล่นรถโกคาร์ท (นาฬิกาที่ 25.26-25.53) และ 2. ฉากเที่ยวสวนสนุกบนศูนย์การค้า และมีปัญหากับ “จิ๊กโก๋” (นาฬิกาที่ 34.50-35.55)

Books

- Akira, Suehiro. *Capital Accumulation in Thailand 1855-1985*. Chang Mai: Silkworm Books, 1996.
- Askew, Marc Richard. *Bangkok: Place, practice and representation*. London: Routledge, 2002.
- Askew, Marc Richard. *Interpreting Bangkok: The Urban Question in Thai Studies*. Bangkok: Chulalongkorn University, 1994.
- Barme, Scot. *Woman, man, Bangkok: love, sex, and popular culture in Thailand*. Chiang Mai: Silkworm Books, 2002.
- Calve, S. Anton *The global theme park industry*, trans. and ed. Andrew Clarke. Oxfordshire, CABI: 2007.
- Cohen, Matthew Isaac. *The Komedi Stamboel: popular theater in colonial Indonesia, 1891-1903*. Athens: Ohio Univ. Press, 2006.

- Evers, Han-Dieter, and Korff, Rudiger. *Southeast Asian Urbanism, the meaning and power of social space*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies, 2000.
- Holliss, Richard, and Sibley, Brian. *The Disney Studio Story*. London: Octopus Books Limited, 1988.
- Kakizaki, Ichiro. *Trams, Buses and Rails: The History of Urban Transport in Bangkok, 1886-2010*. Chiang Mai: Silkworm, 2014.
- King, Ross. *Reading Bangkok*. Singapore: NUS Press, 2011.
- Lefebvre, Henri. *Critique of Everyday Life Volume 1 Introduction*. Translated by John Moore. London: New Left Book, 1958.
- Peleggi, Maurizio. *Lords of things: the fashioning of the Siamese monarchy's modern image*. Honolulu: University of Hawaii Press, 2002.
- Sorkin, Michael. "Introduction: Variations on a Theme Park" and "See you in Disneyland." In *Variations on a theme park: The new American city and the end of public space*. New York: Hill and Wang, 1992.
- Stearns, Peter N. *Childhood in World History*. Oxen: Routledge, 2006.
- Stertein, Larry. *Greater Bangkok Metropolitan Area Population Growth and Movement 1956-1960*. Bangkok: Institute of Population Studies, Chulalongkorn University, 1971.
- Stertein, Larry. *Thailand: The Environment of Modernisation*. Sydney: McGraw-Hill, 1976.
- Wright, Arnold, and Breakspear, Oliver T. *Twentieth Century Impressions of Siam: Its History, People, Commerce, Industries and Resources*. Bangkok: White Lotus, 1994.

Articles

- Carson, Charles. "Whole New Worlds": Music and the Disney Theme Park Experience. *Ethnomusicology Forum* 13, no. 2 (November 2004): 228-235.
- Raluca, Dridea Catrinel, and Strutzen Gina. "Theme Park – The Main Concept of Tourism Industry Development." *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*, vol. 17, no. 2 (June 2008): 641–646.

King, Margaret J. "Deep Culture." *The Journal of Popular Culture* 45, no 4 (August 2012): 687–694.

Moore, Elizabeth Howard, and Navanath Osiri. "Urban Forms and Civic Space in Nineteenth-to Early Twentieth-Century Bangkok and Rangoon." *Journal of Urban History* 40 (2014): 158-177.

Porphant Ouyyanont, "Physical and Economic Change In Bangkok, 1851-1925." *Journal of Southeast Asian Studies*, 36, no. 4 (March, 1999): 437-474.

Stieber, Nancy. "Microhistory of the modern city: urban space, its use and representation." *Journal of the Society of Architectural Historians Architectural History*, 58, no. 3 (September 1999): 382-391.

Theses

Botterill, Jackie. "The "Fairest" of the fairs: a history of fairs, amusement parks, and theme parks." Master's thesis, BA Simon Fraser University, 1993.

Proceeding

Passavon Sungson. "Winter fairs in Bangkok, the representation of pre WW II Bangkok leisure." The 8th International Graduate School and Scholars' Conference in Indonesia proceeding. Yogyakarta: The Graduate School of Universitas GadjahMada, October 27, 2016.

Electronic Media

"Circus." Harmston Web Pages. <https://sites.google.com/site/harmstononthe net/The-Harmston-Circus> (accessed February 28, 2017).

"Hawaii Five-O." IMDb Web Pages. <http://www.imdb.com/title/tt0062568/> (accessed June 10, 2017).

MissParkerAngel, “It’s A Small World – Disney.” <https://www.youtube.com/watch?v=nxvLKp-76io> (accessed June 7, 2016).

theandruushow, “The Ventures - Hawaii Five-O [original theme song]”
https://www.youtube.com/watch?v=Rcvo4U33_L4 (accessed April 7, 2017).

“Sia dai.” IMDb Web Pages. <http://www.imdb.com/title/tt0287401/> (accessed May 15, 2017).

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นายภาสกร สังข์ศร
วันเดือนปีเกิด	17 มกราคม 2533
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2554: รัฐศาสตรบัณฑิต (บริหารรัฐกิจ) มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ทุนการศึกษา	โครงการทุนวิจัยมหาบัณฑิต สกว. ด้านมนุษยศาสตร์-สังคมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2558

ผลงานทางวิชาการ

ภาสกร สังข์ศร. “จากฮอลลีวูดสู่แดนเนรมิต: วัฒนธรรมอเมริกันที่เอื้อให้เกิดสวนสนุกในกรุงเทพฯ”

LIBERAL ARTS INTERNATIONAL CONFERENCE 2015 (Proceeding)

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 6 สิงหาคม 2558.

Passavon Sungorn. “SUAN S’NUK (In Lumbini) as the amuse moment of Lumbini park: Representation of Bangkok leisure evolution.” The 2016 Nanyang Graduate Student Colloquium (Symposium) Singapore: Faculty of Humanities and Social Sciences, Nanyang Technological University, March 12, 2016.

Passavon Sungorn. “Winter fairs in Bangkok, the representation of pre WW II Bangkok leisure.” The 8th International Graduate School and Scholars’ Conference in Indonesia. (Proceeding) Yogyakarta: The Graduate School of Universitas GadjahMada, October 27, 2016.